

การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนาน
สมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

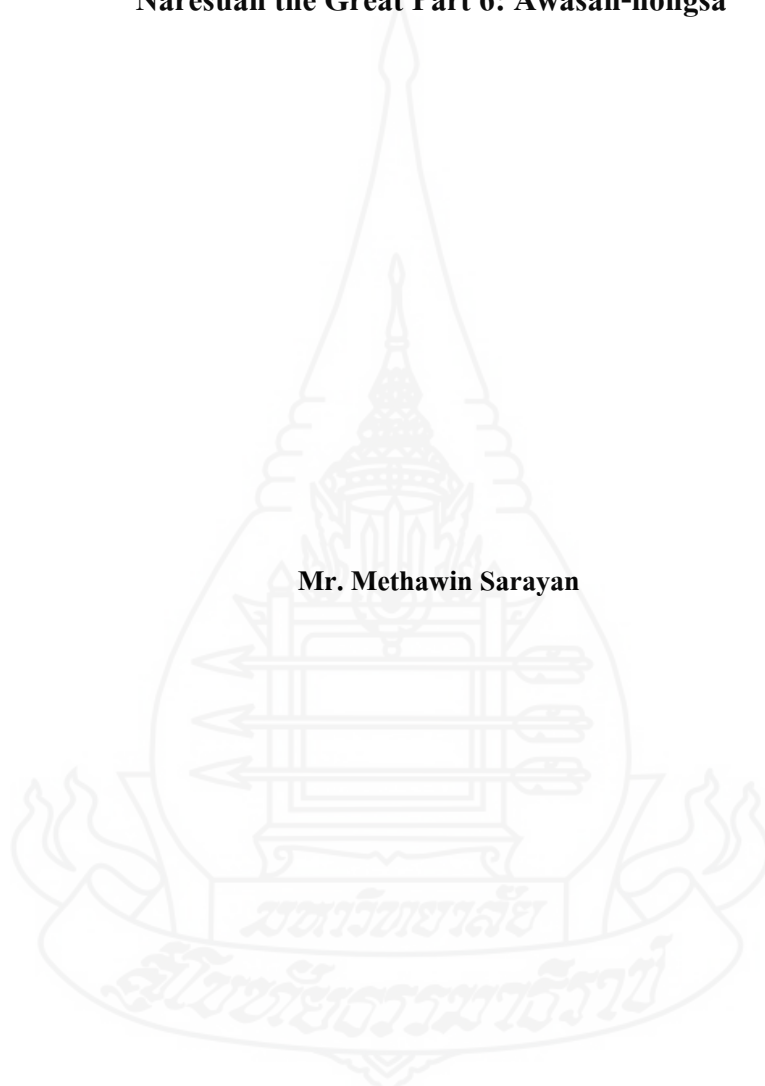
นายเมธาวิณ สาระยาน

คุณูปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2560

**Critical Discourse on the Thai Film “The Legend of King
Naresuan the Great Part 6: Awasan-hongsa”**

Mr. Methawin Sarayan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Doctor of Philosophy
School of Communication Arts
SukhothaiThammathirat Open University

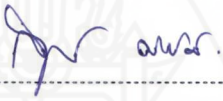
2017

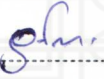
หัวข้อคุณิพนธ์ การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6
ตอนอวสานหงสา
ชื่อและนามสกุล นายเมธาวิณ สาระยาน
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล
3. อาจารย์ ดร.พิรยุทธ โอพันธ์

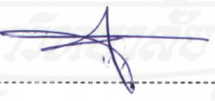
คุณิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาเอก เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2560

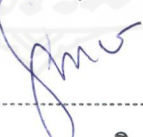
คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุพงษ์ โสธนะเสถียร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พิรยุทธ โอพันธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.องอาจ สิงห์ลำพอง)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา รุ่งโรจน์วณิชย์)

ชื่อคุณนิพนธ์ การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา
ผู้วิจัย นายเมธาวิ น สาระยาน รหัสนักศึกษา 4551500061 **ปริญญา** ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล
 (3) อาจารย์ ดร.พีรยุทธ โอพันธ์ **ปีการศึกษา** 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร มหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาในเรื่อง 1) อุดมการณ์ทางการเมือง 2) การถือสารเรื่องอำนาจ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบหลังนวยสมัย เกี่ยวข้องกับการตีความ โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบริบทและสัมพันธบท เป็นกรอบในการศึกษาแต่ละองค์ข้อมูล ที่ได้จากเนื้อความภาพยนตร์ฯ แล้วนำมาอธิบายโดยใช้การตีความหมายด้วยการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ซึ่งต้องอาศัยหลักการโต้ตอบข้ามสาขา แล้วนำไปสู่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากมุมมองของผู้วิจัยเพื่อ ได้ความคิดที่เป็นตัวแทนเรียกว่าการจัดหมวดหมู่ไปสู่การอภิปรายความที่สะท้อนสภาพของสังคม

ผลการวิจัยพบว่า 1) อุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการ คือ เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองให้ความชอบธรรมในการใช้อำนาจของชนชั้นปกครอง โดยมีลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช คือ กษัตริย์มีสิทธิ์ขาดในการบริหารและมีอำนาจในการปกครองแผ่นดินและพลเมืองโดยอิสระ มีการมอบหมายความไว้วางใจทั้งหมดให้กับกษัตริย์ เนื่องจากเชื่อว่ากษัตริย์นั้นเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเทพเจ้าและเป็นผู้ที่มีอำนาจและสิทธิ์เหนือประชาชนทุกคนตามแนวคิดของระบบเทวสิทธิ์ นอกจากนี้ยังพบว่าในภาพยนตร์ฯ ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของกษัตริย์ที่เป็นธรรมิกราช คือ กษัตริย์ที่ปกครองโดยอาศัยธรรมะตามหลักพุทธศาสนา คือ หลักทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร ควบคู่กันไปเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสงบสุขให้กับแผ่นดิน และ 2) การถือสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ นั้น สามารถจำแนกอำนาจออกเป็น 3 แบบ คือ (1) อำนาจจารีต มีลักษณะสำคัญคือการสืบทอดการใช้อำนาจต่อเนื่องกันมาของกษัตริย์ ส่วนผู้ถูกปกครองได้ยินยอมและยอมรับในการอยู่ภายใต้การใช้อำนาจนั้นๆ (2) อำนาจบารมี มีลักษณะสำคัญอยู่ที่ตัวผู้นำที่มีลักษณะพิเศษของผู้นำที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดา หรือมีความสามารถเหนือธรรมชาติ และ (3) อำนาจตามกฎหมาย มีลักษณะสำคัญอยู่ที่การมุ่งเน้นการใช้กระบวนการทางการเมือง หลักการและบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นสำคัญ

คำสำคัญ การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ตอนอวสานหงสา

Dissertation title: Critical Discourse on the Thai Film “The Legend of King Naresuan the Great. Part 6: Awasan-hongsa”

Researcher: Mr. Methawin Sarayan; **ID:** 4551500061;

Degree: Doctor of Philosophy (Communication Arts);

Dissertation advisors (1) Dr. Supaporn Sridee, Assistant Professor;

(2) Dr. Unalom Chanrungraneekul, Assistant Professor; (3) Dr. Pirayut Oraphan;

Academic year: 2017

Abstract

The objective of this research was to critically discuss the film “The Legend of King Naresuan the Great. Part 6: Awasan-hongsa” concerning (1) political ideals expressed in the film; and (2) communication about power.

This was a post modernism research built on interpretation of a period film, in which textual analysis, context analysis and intertextuality were used as the framework for studying all the components of data derived from the film. The data were discussed and interpreted through the process of critical discourse, which required multidisciplinary discussion, leading to the discovery of links and correlations in the view of the researcher to arrive at representative ideas, or in other words, classification led to a discourse that reflects social conditions.

The results showed that 1) the main political ideal expressed in the film was the ideal of dictatorship. It legitimized the use of power by the ruling class back in the time of absolute monarchy. The monarch had the sole and undisputed right to rule the kingdom freely as he saw fit, and had complete control over his subjects. All authority was entrusted to the king because people believed he was invested by deities with a royal mandate to rule. The king had special power above all other people under the Theory of the Divine Right. The film portrayed the king under the Dhammaraja concept, meaning a king who ruled as a good Buddhist ruler, following the “Tosapit Rajadhamma” or Ten Royal Virtues and the “Jakrwatdiwat” or Twelve Imperial Doctrines, which was to insure the strength, peace and happiness of the kingdom. 2) Communication regarding power in the film can be divided into 3 types of power: (1) customary power, characterized by an hereditary passing down of power in the monarchy, while the citizens under power consented to and accepted being under that power; (2) prestige power, characterized by the extraordinary status of the king, which was above all other people or even supernatural; and (3) legal power, characterized by the use of the political process, legal principles and written laws.

Keywords: Critical discourse analysis, “The Legend of King Naresuan the Great. Part 6: Awasan-hongsa”

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของพระเจ้า ผู้ทรงเมตตากรุณาปราณีเสมอ ผู้วิจัยขอสรรเสริญต่อพระองค์ ที่ได้โปรดประทานความสำเร็จให้ผู้วิจัยในการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชในครั้งนี้

การวิจัยเรื่อง “การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงต่ออาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี ที่เป็นผู้จุดประกายการวิจัยแบบหลังนวมัยให้ผู้วิจัย และคอยติดตาม ให้ข้อเสนอแนะ ผลักดัน ให้กำลังใจตลอดจนเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตในเส้นทางของนักวิชาการที่ให้ผู้วิจัย จนผู้วิจัยสามารถมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านวิชาการที่ศึกษาและกำลังใจในการทำงานอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล และ ดร.พิรยุทธ โอพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ดร.องอาจ สิงห์ลำพอง ที่มีความพยายามและอดทนในการให้คำแนะนำ โดยเฉพาะการแนะนำหนังสือ งานเขียน และพงศาวดารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนตรวจแก้งานของผู้วิจัย จนผู้วิจัยมีความรู้และสำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณอย่างสูงซึ่งต่อ ศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ที่เป็นต้นแบบในการวิจัยแบบหลังนวมัย และเป็นผู้ที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยสูงมาก ทั้งให้ความรู้เนื้อหาวิชาการ เทคนิคการทำงานวิจัยแบบหลังนวมัย ตลอดจนแนวคิดการเป็นนักวิชาการที่ดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของท่านจนไม่สามารถกล่าวในพื้นที่อันน้อยนิดนี้ได้หมด แต่ผู้วิจัยจะขอร้องถึงความเมตตาที่ตลอดไป

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนและคณะกรรมการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ที่ได้แนะนำและปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณพ่อระเบียบ และคุณแม่ยุระ สาระยาน สมาชิกในครอบครัววาระยานและครอบครัวบวสามอันเป็นที่รักยิ่งของผู้วิจัย ที่ให้โอกาสและสนับสนุนในเรื่องการศึกษาตลอดจนให้กำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่พิจารณาอนุญาตการศึกษาค้นคว้าของคุณเพื่อนร่วมงานทั้งในสาขาวิชานิติศาสตร์ และคณะวิทยาการจัดการ ให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดระยะเวลาจนจบการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณพี่ ๆ รุ่น 4 ทุกคนที่คอยดูแล ให้คำแนะนำ ยื่นเคียงข้าง ผู้วิจัยและผ่านพ้นความยากลำบากต่างๆ ด้วยกันมาโดยตลอด

เมธาวิณ สาระยาน

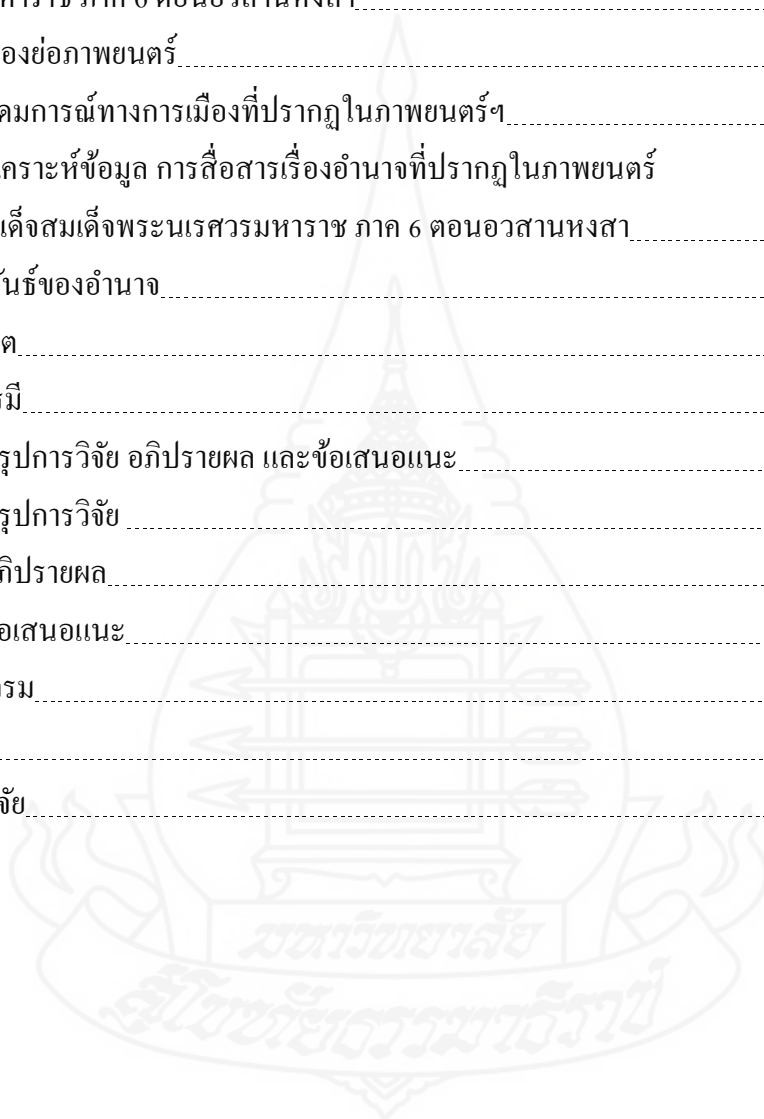
พฤษภาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ปัญหาคำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย	6
นิยามศัพท์ในการวิจัย	6
ประโยชน์ของการวิจัย	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology)	9
แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง	15
การอภิปรายความ อุดมการณ์และการครองความเป็นเจ้า	17
แนวคิดเรื่องอำนาจ	18
งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์การอภิปรายความ,การวิเคราะห์การอภิปราย ความเชิงวิพากษ์ (Discourse Analysis, Critical Discourse Analysis)	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
การวิเคราะห์ข้อมูล	38
เหตุการณ์การสื่อสารและลำดับของการอภิปรายความ	40
การอภิปรายความ (Discourse)	41
แบบจำลองสามมิติของแฟร์คลัฟ	45
สัมพันธสารและตรรกสัมพันธ์	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล อุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร	
มหाराช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา.....	51
เรื่องย่อภาพยนตร์.....	51
อุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์.....	52
บทที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล การสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์	
ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา.....	92
ความสัมพันธ์ของอำนาจ.....	92
อำนาจจารีต.....	92
อำนาจบารมี.....	109
บทที่ 6 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	120
สรุปการวิจัย.....	120
อภิปรายผล.....	126
ข้อเสนอแนะ.....	132
บรรณานุกรม.....	143
ภาคผนวก.....	140
ประวัติผู้วิจัย.....	160

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1	แบบจำลองสามมิติของแฟร์คลัฟสำหรับการอภิปรายความเชิงวิพากษ์..... 47
ภาพที่ 4.1	เสื่อเกราะของสมเด็จพระนเรศวรที่ประดับด้วยรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ..... 58
ภาพที่ 4.2	ก่อนสมเด็จพระนเรศวรจะสิ้นพระชนม์ได้รับสั่งให้พระเอกาทศรถขึ้นครองแผ่นดิน ต่อจากพระองค์..... 59
ภาพที่ 4.3	การประชุมบรรดาข้าราชการบริพารในท้องพระโรง..... 60
ภาพที่ 4.4	นักจิงหน่องพระราชบุตรของพระเจ้าตองอูลอบทูลเชิญสมเด็จพระนเรศวร เข้าเมืองตองอู..... 62
ภาพที่ 4.5	สมเด็จพระนเรศวรสนทนากับพระเจ้านันทบุเรงกลางเมืองตองอู..... 63
ภาพที่ 4.6	การฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนเรศวร ด้วยชุดนักรบที่เคยสวมใส่..... 66
ภาพที่ 4.7	สมเด็จพระนเรศวรไม่ต้องการทำศึกสงครามกับเมืองเมาะตะมะจึงให้ทหาร ไปเจรจาแต่ถูกปฏิเสธ..... 72
ภาพที่ 4.8	ความอ่อนโยนของสมเด็จพระนเรศวรที่มีต่อมณีจันทร์ ผู้หญิงอันเป็นที่รักของพระองค์..... 80
ภาพที่ 4.9	สมเด็จพระนเรศวรทรงสนทนาธรรมและรับคำแนะนำจากสมเด็จพระพนรัตน์..... 88
ภาพที่ 4.10	มณีจันทร์ปลอบพระทัยสมเด็จพระนเรศวรยามพระองค์ประชวร..... 88
ภาพที่ 5.1	ก่อนสมเด็จพระนเรศวรจะสิ้นพระชนม์ได้รับสั่งให้พระเอกาทศรถ ขึ้นครองแผ่นดินต่อจากพระองค์..... 93
ภาพที่ 5.2	การประดับและการจัดวางเครื่องประดับต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจ ของพระมหากษัตริย์..... 98
ภาพที่ 5.3	การใช้ดาบอาญาสิทธิ์ของสมเด็จพระนเรศวรที่หมายจะสังหารพระเจ้านันทบุเรง..... 100
ภาพที่ 5.4	ดาบอาญาสิทธิ์สิ่ง que แสดงอำนาจจิตของพระมหากษัตริย์..... 100
ภาพที่ 5.5	สิงโต สัญลักษณ์เชิงอำนาจของเมืองหงสาวดีในอดีต..... 104
ภาพที่ 5.6	ภาพการทำยุทธหัตถีในภาพยนตร์กับภาพวาดฝาผนัง..... 109
ภาพที่ 5.7	องค์ประกอบฉากในภาพยนตร์ฯ ที่สะท้อนอำนาจบารมีที่เกิดจากหลักธรรม..... 110
ภาพที่ 5.8	สมเด็จพระนเรศวรเห็นแจ้งด้วยธรรมะ..... 111
ภาพที่ 5.9	การสิ้นอำนาจบารมีของพระเจ้านันทบุเรง..... 116
ภาพที่ 6.1	ส.ค.ส. พระราชทาน ประจำปี พ.ศ. 2559..... 131

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อพิจารณาลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์การถือกำเนิดและพัฒนาการของสื่อมวลชนตามที่เฟรเดอริก วิลเลียม (1982) ได้ทำการรวบรวมไว้จะพบว่า ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 หรือในปี 1895 ที่ภาพยนตร์ถือกำเนิดขึ้น เป็นช่วงเวลาที่สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ วารสาร และหนังสือพิมพ์ การเข้ามาสู่สังคมของสื่อภาพยนตร์ในช่วงเวลานั้น จึงนับได้ว่าเป็นสื่อที่มีความแตกต่างและมีความสามารถเรียกร้องความสนใจได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เป็นผลจากคุณลักษณะของสื่อภาพยนตร์ ที่สามารถจับภาพของจินตนาการได้ เพราะภาพที่ปรากฏสามารถเคลื่อนไหวและยิ่งไปกว่านั้นเทคนิคขั้นพื้นฐานของภาพยนตร์ที่ชักนำให้ผู้ชมได้ใกล้ชิดกับภาพความเป็นจริงที่เป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่อย่างที่ไม่มีการสื่อสารแบบอื่นๆ ซึ่งผลลัพธ์จากการที่เป็นภาพเคลื่อนไหวในช่วงแรกนั้น สามารถทำให้ผู้ชมภาพยนตร์ลุกขึ้นวิ่งหนีออกจากโรงภาพยนตร์ด้วยความตื่นกลัวเมื่อเห็นภาพในจอภาพยนตร์ปรากฏหัวรถจักรวิ่งตรงเข้ามาแล้วค่อยๆ ชะลอและหยุดนิ่ง ตัวสื่อภาพยนตร์จึงเป็นสื่อที่ดึงดูดจิตใจ ที่ไม่เพียงแต่สร้างสรรคมาายภาพของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังเป็นการสื่อสารขนาดใหญ่ที่สามารถเข้าใจได้ง่ายโดยตัวของมันเอง ไม่จำเป็นต้องมีความรู้หรือความเฉลียวฉลาดก็สามารถชมภาพยนตร์ได้ (Richard S. Randall, 1968, p 9 – 10) ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทัศนะของสุรพงษ์ โสภนะเสถียรที่เห็นว่าภาพยนตร์เป็นการสาธยายด้วยการนำเสนอ โดยกลุ่มผู้แสดงที่มีวัตถุประสงค์ที่ประกอบเป็นภาพยนตร์จึงทำให้เกิดมาายและสิ่งลวงได้ง่าย ภาพยนตร์จึงเป็นผลผลิตที่สำเร็จเรียบร้อยและเป็นการนำเสนอของเหตุการณ์ที่มีการตัดต่อแต่คู่ต่อเนื่องของกาลและเทศะ (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2554, น. 145 - 146)

ภาพยนตร์จึงเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่มีบทบาทและหน้าที่ในการทำงานเพื่อสังคมอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าในยุคเริ่มต้น ภาพยนตร์จะมีหน้าที่และบทบาทเพียงแค่การให้ความบันเทิงแก่สังคมก็ตาม แต่ในยุคต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน ภาพยนตร์ทำหน้าที่มากกว่าการให้ความบันเทิง โดยภาพยนตร์สามารถทำหน้าที่ในการสะท้อนสภาพปัญหาของสังคมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนกลุ่มหนึ่งอีกด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะคุณลักษณะของภาพยนตร์ที่เป็นภาพเคลื่อนไหว

มีการสร้างอย่างประณีต ทั้งในเรื่องของเนื้อหา ภาพ เสียงและเทคนิคพิเศษต่างๆ จึงทำให้สื่อมวลชนอย่างภาพยนตร์ มีหน้าที่และบทบาทต่อสังคมในหลากหลายด้านมาโดยตลอด

ภาพยนตร์จึงเป็นสื่อแขนงหนึ่งที่เกิดจากการรวบรวมเอาศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกัน และมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของผู้คน เพราะมีการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงและเรื่องราวที่เติมแต่งขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมปัจจุบัน ตลอดจนการสร้างชุดความรู้ ความคิดนำไปสู่การสร้างความหมายใหม่ให้แก่สังคมในประเด็นต่างๆ นอกจากนี้ยังมีลักษณะพิเศษเฉพาะที่โดดเด่นและมีความใกล้ชิดกับมวลชนที่เป็นผู้รับสาร แม้แต่อดีตเลออร์ยังได้กล่าวถึงภาพยนตร์ว่า “*ภาพยนตร์นับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างความร่วมมือที่ใหญ่ที่สุด สามารถสร้างทั้งอารมณ์ร่วมและขีดความสามารถให้กับมวลชนยิ่งกว่าสื่อประเภทใด*” (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2553)

ภาพยนตร์ประเภทหนึ่งที่น่าสนใจและทรงพลังอำนาจในการสร้างความร่วมมือขนาดใหญ่ คือ ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ ซึ่งภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์นั้นสามารถแบ่งได้หลายกลุ่ม เช่น ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ศาสนาและความเชื่อเรื่องผี ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ความรัก ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ความรุนแรง ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์บุคคลและภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ชาตินิยม เป็นต้น สำหรับภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ชาตินิยม ถือเป็นภาพยนตร์ที่มีความสำคัญมาก เพราะภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ชาตินิยมนี้มีหน้าที่นำเสนอให้เห็นถึงเหตุการณ์บ้านเมืองในอดีต มีตัวละครเอกเป็นพระมหากษัตริย์และประชาชนที่ต่อสู้เพื่อรักษาบ้านเมืองจากศัตรู และส่งเสริมส่งเสริมสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ (กำจร หลุยยะพงษ์, 2550)

ทั้งนี้นอกจากการทำหน้าที่ให้ความบันเทิงตามหน้าที่ของสื่อภาพยนตร์แล้วภาพยนตร์ประเภทนี้ยังถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างแนวคิดหรือสอดแทรกอุดมการณ์ต่างๆ ลงไปเพื่อสะท้อนออกไปสู่ผู้ชมภาพยนตร์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอุดมการณ์สร้างจิตสำนึกในความสามัคคีและความรักชาติ โดยนำเสนอผ่านวิธีการเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกคาดว่าเป็นความจริงในประวัติศาสตร์นั้นๆ การเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์ได้สร้างกรอบจินตนาการ (Construct) ในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สาธารณชนทั่วไปมีความเชื่อถือ (Guynn, 2006: 76) ซึ่งวิธีการเล่าเรื่องนั้นเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอเรื่องเล่าที่น่าสนใจและน่าติดตาม เพราะการที่มนุษย์จะสื่อความหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อสื่อสารไปยังผู้รับสารเป้าหมาย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเล่าเหล่านั้นๆ

สำหรับภาพยนตร์แนวอิงประวัติศาสตร์ของไทยนั้น เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยจากการบอกเล่า หลักฐาน และเอกสาร เช่น พงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พงสาวดารฉบับวัน วลิต พงสาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พงสาวดารฉบับคำให้การชาวกรุงเก่า พงสาวดารฉบับคำให้การขุนหลวงหาวัด เป็นต้น ซึ่งภาพยนตร์แนวอิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ส่วนมากมักมี

แนวคิดและเนื้อหาที่ปลูกใจให้ผู้ชมเกิดความฮึกเหิมและเกิดความรักชาติผ่านเรื่องราวการสละดีบุคคลสำคัญที่สร้างประโยชน์และคุณงามความดีให้กับบ้านเมืองหรือเรื่องราวของวีรกษัตริย์ผู้เป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ (จินทิพย์ แก้วประกอบ, 2553: 2) เช่น ในปี พ.ศ. 2558 ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวร ตอนอวสาน หงสา ออกฉายในช่วงการบริหารบ้านเมืองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง สมานฉันท์ ลดความตึงเครียดจากสถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความสามัคคีและเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านการชมภาพยนตร์ อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในภาค 5 ตอนยุทธหัตถีก็ถูกนำมาเป็นช่องทางหนึ่งของรัฐบาลในการสร้างความรัก ความสามัคคีของคนภายในประเทศ แต่ที่สำคัญและน่าสนใจที่สุดคือ ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นั้นถูกสร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์และชุดความหมายต่างๆ โดยเฉพาะชุดความหมายเกี่ยวกับความรักชาติที่สอดแทรกลงไปในเรื่องของภาพยนตร์เรื่องนี้

ในการศึกษาเกี่ยวกับเกี่ยวเนื้อหาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาถวีกววิธีการเล่าเรื่องและวิเคราะห์เนื้อหาในมิติต่างๆ โดยเฉพาะภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในภาคที่ 1 และ 2 เช่น สุวรรณี ผ่ากลาก (2550) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1 ตอนองค์ประกันหงสา และภาค 2 ตอนประกาศอิสรภาพเป็นภาพยนตร์ที่มุ่งสร้างแนวคิดเรื่องการปลุกสำนึกรักชาติมากที่สุด ขณะที่ ธนธร ฤทธิถก (2551) ผลวิจัยพบว่า ผู้สร้างภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาคที่ 1 และ 2 ส่งเสริมให้ผู้ชมเรียนรู้รากเหง้าของตนเองผ่านทางเนื้อหาภาพยนตร์ที่เกิดจากกระบวนการผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์กับจินตนาการของผู้สร้างภาพยนตร์โดยคำนึงถึงความสมบูรณ์ สมจริง และอรรถรสของภาพยนตร์เป็นหลัก โดยมีแนวคิดในภาพรวมเกี่ยวกับการสร้างกรอบจินตนาการที่เน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของความหมายของคำว่า “อิสรภาพ” อีกด้วย นอกจากนี้ในการศึกษาการอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทยเรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขององอาจ สิงห์ลำพอง (2557) ซึ่งศึกษาแบบหลังนวมัย พบว่าในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นมีการแฝงอุดมการณ์ชาตินิยมในภาพลักษณ์ของผู้สร้างชาติ ผ่านตัวละครสำคัญอย่างสมเด็จพระนเรศวรด้วยเช่นกัน

แต่สำหรับผู้วิจัยเมื่อได้ชมภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจคือสิ่งที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ที่นอกเหนือจาก ความหมายโดยตรงที่สะท้อนถึงความรักชาติรักแผ่นดินและส่งเสริมเรื่องการสร้างความสามัคคีแล้ว

ผู้วิจัยยังสนใจอุดมการณ์ทางการเมืองที่แอบซ่อนอยู่ภายใต้เนื้อหาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา และเมื่อผู้วิจัยทำการพิจารณาเบื้องต้นกับช่วงเวลาภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ออกฉายเผยแพร่สู่สาธารณชน ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา เป็นอย่างยิ่ง และสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจอีกประการหนึ่งที่แอบซ่อนอยู่ภายใต้เนื้อหาของภาพยนตร์คือ เรื่องของอำนาจ เพราะผู้วิจัยมองว่า อำนาจคือ โอกาสที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะทำให้บางคนสามารถกระทำตามความตั้งใจ แม้ว่าจะมีการขัดขวางโดยไม่ขึ้นกับหลักการที่รองรับโอกาสนั้น ๆ ซึ่งจากมุมมองเรื่องอำนาจของผู้วิจัย ดังนั้น เรื่องของอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นั้น ผู้วิจัยสนใจในมิติที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารว่าในภาพยนตร์มีการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องอำนาจอย่างไร และมีอำนาจในมิติใดบ้างที่ถูกสื่อสารอยู่ภายใต้เนื้อหาของภาพยนตร์ เพื่อให้เกิดการยอมรับ และไม่ปฏิเสธหรือต่อต้านกับอำนาจนั้น ๆ และอำนาจดังกล่าวมีความสัมพันธ์และรองรับการกระทำของใครต่อใคร และจะเป็นอย่างไรต่อไป

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความหมายที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ซึ่งเกิดจากการตีความเพื่อจะได้กรอบจินตนาการหรือชุดความหมายเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารเรื่องอำนาจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อความ (Textual Analysis) แบบแนวทางหลังนวยสมัย (Postmodernism) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ปะติดปะต่อเรื่องราวเพื่อให้เกิดคำถามที่มีผลต่ออารมณ์ร่วมต่อความความจริงในส่วนที่อยู่ตรงหน้า ซึ่งเป็นความจริงชั่วคราวนำไปสู่การศึกษาภาพยนตร์ที่เป็นมิติ ที่มีอิทธิพลและก่อให้เกิดวัฒนธรรมปวงชน (Popular Culture) เป็นการนำเสนอผ่านกลุ่มผู้แสดงที่มีวัสดุและเทคนิคพิเศษที่ประกอบเป็นภาพยนตร์ จึงทำให้เกิดมายาและสิ่งลวงได้

ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาจากการตีความของผู้วิจัยเอง เมื่อชมภาพยนตร์และให้ความหมายผ่านตนเองตามกรอบจินตนาการของตัวเองในฐานะผู้รับสารหรือผู้ชมภาพยนตร์ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าผู้รับสารมีความสำคัญกว่าผู้ส่งสาร เพราะผู้ส่งสารเป็นเพียงช่องทางในการถ่ายทอดสารที่มีอยู่เท่านั้น และผู้รับสารมีสิทธิที่จะตีความตามอิสระ ตามที่สุรพงษ์ โสชนะเสถียร (2552 ข) ที่ได้ระบุว่าผู้ส่งสารเป็นเพียงช่องทางในการนำเสนอสารที่ถ่ายทอดจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้รับสารก็เห็นด้วยเช่นกัน แม้ว่าเนื้อหาของข้อความจะถูกส่งมาจากผู้แต่ง แต่ผู้อ่านก็มีอิสระในการเลือกและสามารถปะติดปะต่อได้ ผู้อ่านจึงเป็นผู้กระทำการนั่นเอง ดังนั้น เพื่อให้ผู้วิจัยสืบสงสัยในประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยสนใจ และเข้าถึงความหมายของภาพยนตร์ตามกรอบจินตนาการของตนเอง ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาด้วยการศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อความ (Textual Analysis) แบบแนวทาง

หลังนวมัย (Postmodernism) ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้วิธีศึกษาด้วยการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ซึ่งการอภิปรายความเชิงวิพากษ์นั้น จะเกี่ยวพันกับโครงสร้างของเนื้อความถึงจินตนาการสร้างสรรค์ การวิเคราะห์เนื้อความจึงไม่ใช่เพียงการวิเคราะห์ทางภาษาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการหาข้อสรุปบนพื้นฐานของเหตุผลที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่หลากหลายซึ่งไม่ใช่ความรู้แจ่มแจ้ง (Discursive) หรือการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อสรุปด้วยเหตุผล (Interdiscursive Analysis) ซึ่งพิจารณาเนื้อความเป็นแหล่งของการอภิปรายความ การจัดประเภททางสังคม (Genres) และแบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์ทางสังคม (Styles) ซึ่งทั้งสามส่วนเป็นคุณแจ่มแจ้งสำคัญของมโนทัศน์ในความเข้าใจสัญลักษณ์/ภาษา (Semiotic Concepts) ที่ใช้ในการระบุเครือข่ายที่เป็นเบื้องหลังของข้อเท็จจริงในปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) ให้ชัดเจนขึ้น (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2552ข, 261 - 262) โดยหลักการวิพากษ์ต้องเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานนิพนธ์เพื่อค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่รวมถึงค้นหาคุณค่าทางสังคม โดยเฉพาะโครงสร้างอุดมการณ์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการรังเกียจเดียดฉันท์ทางสังคมถึงการต่อสู้ดิ้นรนที่ต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่งานวิพากษ์จึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยใช้อุดมการณ์ทางภาษาที่พิจารณาถึงเบื้องหลังของข้อเท็จจริงในการปฏิบัติการทางสังคมที่มักเกี่ยวข้องกับชนชั้น อำนาจ การกดขี่ เสรีภาพ อุดมการณ์ทางเลือก จิตวิทยาทางการเมือง โดยเน้นการเมืองเป็นหลัก (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2552ข, หน้า 280)

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา โดยทำการวิเคราะห์เนื้อความที่อยู่ในภาพยนตร์ ด้วยการใช้นวนคิดเรื่องอุดมการณ์ และนวนคิดเรื่องอำนาจ (Power) เพื่อที่จะให้เข้าใจในการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาได้อย่างลึกซึ้งครบถ้วน

2. ปัญหานำวิจัย

อุดมการณ์ทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชภาค 6 ตอนอวสานหงสา เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองประเภทใด และมีการสื่อสารเรื่องอำนาจผ่านเนื้อความของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา อย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

3.2 เพื่อศึกษาการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

4. ขอบเขตของการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะมาจากตัวบท (Text) ของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ออกฉายในเดือนเมษายน ปีพ.ศ.2558 ซึ่งเป็นผลงานการกำกับภาพยนตร์โดยหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อความ (Textual analysis) ตามแนวทางการศึกษาแบบหลังนวมัย (Postmodernism) ด้วยวิธีการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดยใช้บริบทการเมือง สังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ ในช่วงปี พ.ศ. 2557 – 2559 เท่านั้น

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ หมายถึง การศึกษาที่มีการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมและการเมือง โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างและสะท้อนอยู่ในตัวบทอย่างไรเป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ตัวบท (Text) อย่างละเอียดและนำไปสู่การอธิบายความและตีความ รวมถึงค้นหาคูมการณ์ที่แฝงอยู่จากคุณสมบัติของภาษาในตัวบท ด้วยการเปิดเผยอคติต่างๆ รวมถึงความเชื่อเบื้องต้นของอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท ตลอดจนประสบการณ์และความเชื่อของคน

6.2 ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ที่มีเนื้อหาบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กลุ่มคน หรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริง โดยมีหลักฐานระบุไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือได้ผ่านกระบวนการบันทึกภาพด้วยฟิล์มที่นำออกฉายในลักษณะที่แสดงให้เห็นเป็นภาพเคลื่อนไหวในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 อวสานหงสา ผลงานการกำกับโดยหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล และออกฉายในช่วงเดือนเมษายน ปีพ.ศ.2558

6.3 บริบททางสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่ร่ายล้อมเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งงานวิจัยนี้คำนึงถึงบริบท อยู่ 2 ระบบ คือ ระบบทางการเมือง และระบบทางสังคมและวัฒนธรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2557 – 2559 เท่านั้น

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

7.1 เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา อย่างลึกซึ้ง ทำให้ทราบข้อเท็จจริงและประมวลเป็นภาพความคิดต่างๆ เพื่อจะสะท้อนให้เห็นภาพของปรากฏการณ์ทางสังคมที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

7.2 เพื่อเป็นการจัดระเบียบองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ในด้านอุดมการณ์การเมืองและการสื่อสารอำนาจ แล้วนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีในสังคมได้ต่อไป

7.3 หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กองทัพบก หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารเรื่องอำนาจได้

7.4 เป็นการเพิ่มพูนความรู้ด้านสื่อสารมวลชนให้แก่ผู้สนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ได้กำหนดใช้การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis : หรือเรียกโดยย่อว่า CDA) เป็นแนวทางในการศึกษาในฐานะที่เป็นทั้งกรอบแนวคิดและระเบียบวิธี กล่าวคือ แนวทางการศึกษาการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ จะให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความ อุดมการณ์ และอำนาจ (ณัฐพรพานโพธิ์ทอง, 2556 หน้า 1) ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นนี้คือ กรอบแนวคิดสำคัญของการศึกษาตามแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ โดยในส่วนนี้ผู้วิจัยเสนอแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology) แนวคิดเรื่องอำนาจ (power) ส่วนแนวคิดเรื่องการอภิปรายความเชิงวิพากษ์จะรวมอยู่ในฐานะที่เป็นระเบียบวิธีวิจัย

ขณะที่ระเบียบวิธีวิจัยนั้น การศึกษาแนวทางนี้ไม่ได้กำหนดทิศทาง หรือขอบเขตกรอบการศึกษาที่ตายตัว แต่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ดำเนินการตามแนวทางนี้สามารถปรับเลือกใช้ระเบียบวิธีการได้ตามเหมาะสม เหม้าหมายของการอภิปรายความค่อนข้างที่จะมุ่งเสนอ “รูปแบบ (Mode)” หรือ “มุมมอง (Perspective)” ของการสร้างทฤษฎี การวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ผ่านสนามวิชาการหลากหลายสาขา (Multidisciplinary) ซึ่งเราอาจจะพบมุมมองที่เน้นในเชิงวิพากษ์มากหรือน้อยก็ได้ในบรรดางานที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในงานที่หลากหลายชนิด ประเภทของการศึกษาแบบวิจัยปฏิบัติการ การวิเคราะห์การสนทนา การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง วาทศิลป์ การศึกษาเกี่ยวกับสำนวนหรือรูปแบบของภาษา ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวิทยา วัฒนธรรมพหุวัฒนธรรมหรือการวิเคราะห์สื่อ (Van Dijk p. 353) และในงานศึกษานี้ ผู้วิจัยได้เลือกแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ (CDA) ของ Fairclough เป็นกรอบของการศึกษาซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไปและเพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์
2. แนวคิดเรื่องอำนาจ

1. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology)

ในการทบทวนวรรณกรรม และการสืบค้นเอกสารต่างๆ และการศึกษาวิจัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับ “Ideology” หรือ อุดมการณ์/อุดมการณ์ พบว่า เป็นเรื่องที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง จึงมีจุดร่วมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ ความเชื่อที่ว่า “Ideology” เริ่มต้นจากนักวิชาการชาวฝรั่งเศส และหลังจากนั้นได้ถูกนำไปใช้โดยมีนิยามที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นนิยามในเชิงลบ นิยามในเชิงที่เป็นกลาง จนถึงนิยามในเชิงบวกตามแต่ผู้สนใจจะเลือกนิยามที่สอดคล้องกับประเด็นที่ทำการศึกษาค้นคว้าที่แตกต่างกันออกไปของตนเอง ขณะที่นิยามและแนวทางที่ได้รับความสนใจและถูกนำมาพิจารณาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ คือ นิยาม “Ideology” หรืออุดมการณ์ ในทัศนะของลัทธิมาร์กซิส โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดของ Gramsci และ Althusser ซึ่งจะได้นำกล่าวถึงในรายละเอียดข้างต้นไปตามลำดับ

ลำดับแรกในมิติทางประวัติศาสตร์ จุดร่วมที่พบจากการสืบค้นเอกสารที่กล่าวถึงคำว่า “Ideology” หรืออุดมการณ์ คือ นักวิชาการต่างนำเสนอและเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันว่าคำนี้เริ่มต้นจาก Antoine Louis Claude de Tracy (1754 - 1836) นักคิดชาวฝรั่งเศสในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ที่สืบเนื่องมาจากการศึกษาเกี่ยวกับยุคแสงสว่างทางปัญญาของ De Tracy เอง และได้ให้คำนิยามว่า อุดมการณ์เป็นศาสตร์แห่งความคิดและจุดกำเนิดของความคิด (Science of Ideas) อุดมการณ์ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความคิด” ที่ถูกแสดงออกไป ว่าไม่ใช่เป็นไปโดยบังเอิญจากจิตใจหรือจากความตระหนักรู้ แต่แสดงออกไปในฐานะแรงขับเคลื่อนในสภาพแวดล้อมทางวัตถุที่ก่อรูปสิ่งที่ประชาชนคิด (Synnowich, 2010 p.2) การศึกษานี้ กระทำอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในความหมายของการจัดซึ่งลักษณะที่เป็นอภิปรัชญา และสาสนาออกไปในการศึกษาที่มาของความคิดนั้นๆ ความเป็นวิทยาศาสตร์แบบนี้มาจากความเชื่อที่ว่า ความคิดที่มีมาจากประสาทสัมผัส (Sensation) และด้วยวิธีการทางประจักษ์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ก็จะสามารถเข้าถึงที่มาของความคิดได้ หรือกล่าวโดยสรุปคือ ในทัศนะของ De Tracy ได้ให้ความหมายของ Ideology ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ การใช้เหตุผลในการจัดอคติและความเชื่อทางศาสนา

อย่างไรก็ตาม วนัส ปิยะกุลชัยเดช (2548) ได้ทำการค้นคว้ารวบรวมนิยามของ Ideology หรือ อุดมการณ์ ซึ่งนิยามความหมายได้เปลี่ยนแปลงไปในเชิงลบหลังจากนิยามเดิมของ De Tracy โดยนักวิชาการต่างเห็นพ้องว่านิยามเชิงลบของ Ideology ถูกใช้เป็นครั้งแรกโดย Napoleon Bonapatre (1769 - 1821) หลังพ่ายแพ้ศึกที่รัสเซีย ที่เป็นการกล่าวตอมนักวิชาการที่โจมตีความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศส โดยระบุว่า นักวิชาการพวกนี้เป็น Ideologues ในแง่ของการไม่เข้า

ใจความเป็นจริงในสังคมและยึดติดกับความคิดทฤษฎีที่ไม่อาจปฏิบัติได้ ดังนั้น ความหมายของ Ideology หรือ อุดมการณ์ จึงถูกใช้ในความหมายของการยึดติดกับทฤษฎีและไม่เข้าใจความจริงทางสังคม หลังจากนั้น ความหมายเชิงลบได้ถูกผลิตออกมาอีก ในการโจมตีความหมายของอุดมการณ์แบบมาร์กซิสต์จากนักวิชาการซึ่งประกอบด้วย 3 ทักษะของนิยามที่แตกต่างกัน คือ อุดมการณ์ในความหมายของความคิดที่เป็นเท็จ (False Idea) หรือที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงและอาจปรากฏในคำอื่นๆ เช่น จิตสำนึกที่ผิดพลาด จิตสำนึกจอมปลอม (False consciousness) หรือ มายาภาพ นิยามถัดมา คือ อุดมการณ์ในความหมายของจิตสำนึกทางชนชั้น (Class consciousness) และลำดับสุดท้าย คือ อุดมการณ์ในแง่ของจิตสำนึกที่รองรับผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง ตัวอย่างของการตีความหมายของนักวิชาการ เช่น สมเกียรติ วันทะนะ (2544 น. 2) ได้ตีความหมายของ Ideology หรือ อุดมการณ์ ไว้ 2 ทักษะด้วยกัน คือ อุดมการณ์ประเภทหนึ่งที่ใช้แต่สมองและปากโดยไม่มีความสามารถในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นนิยามที่นำไปเลียนคณินิยามไว้ก่อนหน้า ส่วนความหมายที่ 2 อันมีความแตกต่างไปจากนิยามของ Napoleon Bonapatre คือ อุดมการณ์ในทักษะของ Marx ที่มองว่าเป็นมายาภาพหรือสำนึกจอมปลอม อุดมการณ์เป็นเครื่องมือที่ชนชั้นปกครองใช้หม่อมมาแก่ชนชั้นที่ถูกปกครองมองไม่เห็นธาตุแท้ของการที่ตนถูกกดขี่ขูดรีดโดยชนชั้นที่ได้เปรียบ

ขณะที่นิยามของ Ideology ที่ครอบคลุมนิยามทั้ง 3 ทักษะข้างต้น จะเห็นได้จากงานเรื่องอุดมการณ์ของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2517 น. 4 – 5) ที่กล่าวถึง Marx และ Engels ที่ให้ความเห็นว่าอุดมการณ์เป็นความสำนึกจอมปลอม โดย Marx เห็นว่า อุดมการณ์ถูกกำหนดโดยสภาพสังคมหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม อุดมการณ์เป็นความเชื่อที่เป็นความเชื่อหรือความสำนึกที่จอมปลอมนั้น คงจะหมายถึงความเชื่อหรือความรู้สึกล้วนไม่ถูกต้องและขัดกับสภาพที่แท้จริงเกี่ยวกับสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ซึ่งกลุ่มชนหรือชุมชนหนึ่งยอมรับ และเชื่อมั่นความเชื่อผิดๆ เช่นนี้ อยู่อย่างกว้างขวางและก่อให้เกิดผลในทางสังคม ขณะที่ความเชื่อและความรู้สำนึกที่ Marx เห็นว่าเป็นภาพมายาเป็นสิ่งจอมปลอมนั้น ได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับหน้าที่บทบาทอันสำคัญของรัฐ ความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับรัฐนี้เองได้ช่วยให้ชนชั้นที่มีอำนาจในการปกครองสามารถกดขี่และฉกฉวยประโยชน์จากผู้ที่อยู่ใต้อำนาจปกครองได้ ถ้ารัฐต้องการสนับสนุนหรือพิทักษ์ผลประโยชน์ของชนชั้นหนึ่งๆ ก็มีความจำเป็นในการสร้างความเชื่อผิดๆ ให้คนส่วนมากยอมรับเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่รัฐกำลังสนับสนุนอยู่ โดยจิตสำนึกจอมปลอมหรือจิตสำนึกที่ผิดพลาดนี้ทำหน้าที่ในการสนับสนุนผลประโยชน์ของชนชั้น โดยเฉพาะ อุดมการณ์ของชนชั้นที่มีอำนาจอาจประกาศสนับสนุนผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน แต่แท้จริงแล้วกลับเป็นเครื่องมือที่ให้ชนชั้นที่เสียผลประโยชน์เชื่อมั่นและคล้อยตาม ด้วยการสร้างมโนภาพที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง

ดังนั้น อุดมการณ์ของชนชั้นจึงมีหน้าที่สำคัญซึ่งก็คือการกดขี่เอารัดเอาเปรียบชนชั้นอื่น ใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนฐานทางสังคมหรือระบบการเมืองของชนชั้น

จากความแตกต่างของการตีความนิยามของคำว่า Ideology ของนักวิชาการทั้ง 2 ท่าน จะเห็นได้ว่ามีทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนะของ Simpson and Mayr (2010, p 4) ที่เสนอว่า อุดมการณ์ เป็นวิธีการที่มีอำนาจมากกว่าใช้ควบคุมผู้มีอำนาจน้อยกว่าหรือชนชั้นแรงงาน อุดมการณ์หลักจะ เกี่ยวข้องกับชนชั้นปกครอง เนื่องจากคนกลุ่มนี้สามารถผลิตอุดมการณ์และทำให้อุดมการณ์ที่เอื้อ ประโยชน์แก่ฝ่ายตนให้เป็นที่ยอมรับแก่สังคมในฐานะความรู้ที่ปราศจากข้อโต้แย้ง ดังที่ Marx เสนอว่า ความคิดของชนชั้นปกครองก็คือความคิดที่ใช้ปกครองในแต่ละยุคสมัย ข้อเสนอแนะนี้จึง กล่าวได้ว่า อุดมการณ์นอกจากจะเป็นเครื่องมือของผู้ที่มีอำนาจในการปกครองแล้ว อุดมการณ์ยังสามารถบ่งบอกและสะท้อนถึงความคิดแห่งยุคสมัยที่เป็นส่วนหนึ่งของตัวอุดมการณ์ได้อีกทางหนึ่ง ฉะนั้น การวิเคราะห์อุดมการณ์จึงไม่อาจละเลยในการวิเคราะห์เชื่อมโยงไปยังบริบททางสังคมในแต่ละ ช่วง ซึ่งอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นบริบททางสังคม และการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรอบ จินตนาการสร้างสรรค์ในแต่ละช่วงเวลา

แม้ว่าการตีความ Ideology จากน่านาทัศนะของนักวิชาการจะแตกต่างกันออกไป แต่ในสาระสำคัญยังคงอยู่เป็นการพรรณนาความภายใต้กรอบนิยามทั้ง 3 เช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็น ว่า สามารถนำมาเป็นกรอบหรือแนวทางในการสืบค้นเพื่อทำการวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองที่ ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ได้ว่า อุดมการณ์ ทางการเมืองที่ค้นพบเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองประเภทใด มีลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะ นิยามของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใดในนิยามทั้ง 3 รวมถึงการวิเคราะห์กรอบความคิดที่อยู่ ภายในแต่ละชั้นของเนื้อความหรือตัวบทของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ตามกรอบอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของ ชนชั้นปกครองที่ปรากฏในแต่ละยุคของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่า ภาพยนตร์ตำนาน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชภาค 6 ตอนอวสานหงสา ถูกนำเสนอฉายในโรงภาพยนตร์สู่สายตาประชาชน ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2558 ซึ่งอยู่ในช่วงที่การปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ได้มาจากการรัฐประหารเมื่อช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกเขียน และสร้างขึ้นมาในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ไม่เท่าไรนัก ในขณะที่ เรื่องราวของพระราชประวัติของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เกิดขึ้นเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมามาตามในบันทึกของพระราชพงศาวดาร หรือเอกสารจดบันทึกต่างๆ ซึ่งอาจทำให้เห็นข้อเหมือนหรือข้อแตกต่างทางความคิดของชนชั้น ปกครองในแต่ละช่วงเวลาสะท้อนผ่านเนื้อความตัวบทของภาพยนตร์

อย่างไรก็ตาม ทักษะเกี่ยวกับนิยามความหมายหรือการตีความหมายของคำว่า Ideology มิได้มีเพียงการมองความหมาย หรือให้นิยามตีความในเชิงลบเท่านั้น แต่ยังมีความแตกต่างกันออกไปในระดับจากเชิงลบไปสู่การตีความนิยามที่เป็นกลางๆ จนกระทั่งการมอง Ideology ด้วยทัศนะเชิงบวก ดังที่ Plamenatz (1971 (อ้างในปรีชา ช่างขวัญยืน, 2533 น. 32 - 33) ได้วิเคราะห์ความหมายของอุดมการณ์ไว้อย่างกว้างขวางและหลากหลายมุมมองอย่างน้อย 6 ทักษะด้วยกัน คือ อุดมการณ์เกิดจากสภาวะสังคมเป็นเหตุ โดยเกิดจากการปฏิบัติหรือความคิดความเชื่อในระดับชาวบ้านก่อน ต่อมาจึงคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วนขึ้นมีการกำหนดคำศัพท์สร้างระบบ จนกลายเป็นศาสตร์ ซึ่งมีผู้เข้าใจได้เพียงไม่กี่คน ศาสตร์ดังกล่าวใช้ป็นเครื่องมือในการอธิบายลักษณะและความเป็นไปของสังคม ต่อมาอุดมการณ์เป็นความเชื่อหรือทฤษฎีที่มีลักษณะชักจูง กล่าวคือ อุดมการณ์ต้องอธิบาย ตัดสิน สนับสนุน บังคับ ให้ความหวังแก่คนเราในการเข้าใจสังคมและแสดงพฤติกรรมต่างๆ ทางสังคม แต่คำอธิบายหรือการตัดสินที่ทำให้พฤติกรรมเหล่านั้น ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือดี ขึ้นอยู่กับการยอมรับของแต่ละสังคมที่ต่างกันออกไป หากแก่การพิสูจน์ว่าแบบไหนดีกว่ากัน แต่เป็นการยอมรับและปฏิบัติตามกันของสังคมนั้นๆ หากไม่ปฏิบัติก็ถือว่าไม่ถูกต้อง การชักจูงให้เกิดการยอมรับอุดมการณ์แบบนี้ต้องอาศัยการสอน การอบรม สื่อมวลชน การให้รางวัล และกลงโทษทางสังคม สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ กล่อมกล่อมให้คนยอมรับอุดมการณ์ของสังคมไปโดยไม่รู้ตัว ดังนั้น การชักจูงจึงเป็นไปในลักษณะสำคัญของอุดมการณ์ สิ่งที่ทำให้เป็นอุดมการณ์ได้คืออำนาจในการชักจูง และมักจะเป็นไปในรูปแบบที่ทำให้คนเราเข้าใจหรือยอมรับด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน อุดมการณ์ต้องเป็นความเชื่อที่คนเราใช้บ่อยๆ ในหลายๆ ในหลายโอกาส หรือแทบทุกโอกาส อุดมการณ์ของสังคมจึงเป็นเครื่องมืออธิบายและเป็นหลักยึดสำหรับการปฏิบัติความเชื่ออันเป็นอุดมการณ์จึงเป็นสิ่งที่คนเราใช้เป็นประจำในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ในสังคมหนึ่งอาจมีอุดมการณ์ที่หลากหลาย ทั้งที่สัมพันธ์กันและหรือขัดแย้งกันและคนที่ใช้อุดมการณ์ก็อาจใช้อุดมการณ์ที่ต่างกันตามกาลเทศะ โดยไม่จำเป็นต้องยึดมั่นในอุดมการณ์เดียวอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ความแตกต่างทางอุดมการณ์สามารถมีความแตกต่างกันได้ทั้งในแง่ของชนิดและระดับ กล่าวคือ อุดมการณ์รวม (Total Ideology) ได้แก่โลกทัศน์ (World view) หรือทักษะที่ว่าด้วยเรื่องของการสัมพันธ์ของมนุษย์สังคมโดยรวมและอุดมการณ์ส่วนย่อย (Partial Ideology) ได้แก่อุดมการณ์ที่เป็นอุดมการณ์ย่อย ของอุดมการณ์รวม เช่นอุดมการณ์เกี่ยวกับการบริหารประเทศที่เป็นอุดมการณ์ย่อยของอุดมการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ อุดมการณ์ไม่จำเป็นต้องระบุชัดเจนเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรแต่แฝงอยู่ในพฤติกรรม และนิยามท้ายสุดที่ Plamenatz ระบุไว้คือ อุดมการณ์เป็นสิ่งจำกัดเฉพาะในยุคสมัยหนึ่ง แม้ว่าคนๆ หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต้องการระบุอุดมการณ์ให้เป็นอุดมการณ์ของตนเป็นสากลเป็นสัจธรรม แต่ในความเป็นจริงแล้ว อุดมการณ์ทั้งหลายมีลักษณะจำกัดและสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาจากทัศนะเกี่ยวกับ Ideology ของ Plamenatz แล้วจะพบว่า เป็นการวิเคราะห์ที่ ให้ทั้งนิยามและคุณลักษณะของ Ideology เช่น อุดมการณ์มีลักษณะที่เป็นความเชื่อที่ต้องอาศัยการ ชักชวนให้เชื่อ โดยผ่านการใช้อำนาจ เช่น การสอน การอบรม หรือ ลักษณะของอุดมการณ์ที่ไม่ จำเป็นต้องระบุเป็นลายลักษณ์อักษร แต่อุดมการณ์นั้นจะแฝงอยู่ในรูปแบบของพฤติกรรม นอกจากนี้ ยังกล่าวได้ว่า Plamenatz ไม่ได้จำกัดขอบเขตของ Ideology จะถูกนิยามในความหมาย เกี่ยวกับเรื่องทางการเมืองเท่านั้น แต่สามารถที่จะไปเกาะเกี่ยวกับเรื่องราวของความเชื่อทางศาสนา หรืออุดมการณ์ทางศาสนา ความเชื่อที่เป็นอุดมการณ์ทางประเพณีและสังคมของแต่ละแหล่งแห่งที่ ได้อีกเช่นกัน ซึ่งการขยายวงกว้างของนิยามนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะสอดคล้องกับประเด็นหรือสิ่งที่ เนื้อความภาพยนตร์นำเสนอตามที่ปรากฏในเนื้อความของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร มหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา กล่าวคือ ประเด็นเนื้อความที่ภาพยนตร์นำเสนอไม่ได้จำกัด เฉพาะเนื้อความที่เกี่ยวข้องทางการเมืองเท่านั้น แต่เนื้อความของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร มหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ยังนำเสนอการแสดงออกเรื่องเพศ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา ศีลธรรม ดังนั้น การที่จะดำเนินการศึกษาสืบสาวราวเรื่องเกี่ยวกับอุดมการณ์ จึงไม่ได้ถูก จำกัดในวงของอุดมการณ์ทางการเมืองหรือความสัมพันธ์ทางการเมืองปกครองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับ อุดมการณ์นานาชาติของบุคคลที่ดำเนินอยู่ในสังคมปกติทั่วไปในสังคมอีกด้วย จึงเห็นได้ว่า Ideology สามารถถูกพิจารณาตีความได้อย่างหลายระดับของนิยามจากเชิงลบไปสู่เชิงบวก ผวนกับ คุณลักษณะของ Ideology เองมีความแตกต่างหลากหลาย และผู้วิจัยได้กำหนดนิยามและคุณลักษณะ เหล่านั้นมาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจ วิเคราะห์ รวมถึงกำหนดทิศทางในการสืบสาวราวเรื่อง ของขอบเขตของแต่ละอุดมการณ์

ในการศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร มหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ผู้วิจัยได้วางกรอบการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ของ Fairclough เป็นแนวทางในการศึกษา เนื่องจากเป้าประสงค์ที่แท้จริงของแนวทางการศึกษานี้ สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ประการหนึ่งคือ ต้องการเปิดเผยและ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในเนื้อความของภาพยนตร์ซึ่งนำไปสู่การ สร้างความชอบธรรมและการยอมรับในสังคม ซึ่งความสอดคล้องนี้พบได้จากจุดยืนที่สำคัญ ประการหนึ่งเกี่ยวกับ Ideology หรืออุดมการณ์ในทัศนะของ Fairclough ที่เห็นว่า การอภิปรายความ เชิงวิพากษ์ควรอ้างอิงอุดมการณ์ที่มีนัยเชิงวิพากษ์ก็คือ มุมมองที่ว่าอุดมการณ์เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีอำนาจเหนือกว่าหรืออีกนัยหนึ่ง อุดมการณ์คือ ระบบความคิด ความเชื่อที่ผู้มีอำนาจมากกว่าใช้ควบคุมคนกลุ่มอื่นเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ส่วนนิยามที่มองว่า คนทุกกลุ่มมีอุดมการณ์ของกลุ่มคนนั้น เป็นนิยามที่ไม่เหมาะสมกับเป้าประสงค์ของการวิเคราะห์

อภิปรายความเชิงวิพากษ์ เพราะแท้จริงการอภิปรายความเชิงวิพากษ์มีเป้าประสงค์เพื่อต้องการเปิดเผยให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มคนผู้มีอำนาจในสังคม ทำให้เกิดการตระหนักรู้และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ Fairclough ไม่เห็นด้วยในนิยามของ Van Dijk นักวิชาการที่ให้ความสนใจแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์เช่นกัน แต่ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับนิยามของอุดมการณ์ที่แตกต่างออกไป Van Dijk เสนอว่า งานเกี่ยวกับการศึกษาอุดมการณ์ของตัวเองก็มีวัตถุประสงค์เชิงวิพากษ์เช่นกัน แต่นิยามอุดมการณ์เชิงวิพากษ์ไม่จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตอยู่เพียงแนวคิดที่ว่า อุดมการณ์เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจมากกว่าในสังคมและมีเหตุผลทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ที่แสดงว่า ยังมีอุดมการณ์ของคนกลุ่มอื่นหรืออุดมการณ์ในลักษณะอื่นที่ควรศึกษาด้วย เช่น อุดมการณ์ที่ต่อต้านผู้มีอำนาจในสังคม เป็นต้น (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, น. 14 – 15)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่าทั้ง Fairclough และ Van Dijk ต่างเป็นนักวิชาการที่ให้ความสนใจกับแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์เหมือนกัน แต่ด้วยทัศนคติความหมายที่มีต่ออุดมการณ์ต่างกัน ส่งผลให้แนวทางการศึกษาของแต่ละท่านมีลักษณะเฉพาะต่างกันอย่างชัดเจน ดังนั้น จากการทบทวนแนวทางการศึกษาที่หลากหลายของการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ สนับสนุนให้ผู้วิจัยสามารถเลือกกรอบการศึกษาตามแนวทางของ Fairclough ที่สอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการทำการศึกษาตามที่ได้เสนอไว้ข้างต้น นอกจากนี้ Fairclough (1992, p.86 - 87) ยังได้แสดงทัศนะอันเป็นข้อกล่าวอ้างที่สำคัญเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้ 3 ประการ คือ อุดมการณ์มีลักษณะเป็นสาระความคิดที่ดำรงอยู่อย่างชัดเจนในภาคปฏิบัติการของสถาบันทางสังคมที่เปิดเผยให้เห็นแนวทางสำหรับการศึกษา และตรวจสอบภาคปฏิบัติการของการอภิปรายความในฐานะที่เป็นสาระความคิดที่ดำรงอยู่นั้นเป็นรูปแบบของอุดมการณ์ ประการต่อมา อุดมการณ์เรียกเร้าตัวตนของบุคคล (Interpellates Subjects) ซึ่งนำไปสู่มุมมองที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับผลกระทบทางอุดมการณ์คือ สถาปนาตัวตนของบุคคลและสุดท้ายกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน) เป็นทั้งแหล่งติดตั้งอุดมการณ์และผลประโยชน์สำหรับการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งเป้าหมายของการต่อสู้คือการอภิปรายความที่เน้นการวิเคราะห์การอภิปรายความที่มุ่งเน้นเชิงอุดมการณ์

2. อุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ทางการเมือง อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ อันประกอบด้วย แนวความคิดแบบขวา และแนวความคิดแบบซ้าย ทั้งนี้ไม่รวมแนวความคิดที่เป็นกลาง (Dahl 1963) หากนำอุดมการณ์ทางการเมืองทั้ง 2 ฝ่ายมาเรียงลำดับความเข้มข้นบนแกนเส้นตรงก็อาจเรียงได้ ตั้งแต่พวกจักรวรรดินิยม ปฏิิกิริยา อนุรักษนิยม เสรีนิยม และพวกก้าวหน้าหรือหัวรุนแรงเป็นต้น ซึ่งอาจจะกล่าวรวมๆ ได้ว่าอุดมการณ์ที่เป็นฝ่ายขวานั้น จะมีลักษณะร่วมกันคือ การรวมศูนย์ของอำนาจให้อยู่ในมือของชนชั้นสูง และมีแนวโน้มเป็นเผด็จการนิยม ส่วนอุดมการณ์ที่เป็นฝ่ายซ้ายก็จะมีลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือ การเน้นการกระจายอำนาจออกไปยังปวงชน โดยเฉพาะชนชั้นล่าง ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวถึงอุดมการณ์ทางการเมืองได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นองศาหรือระดับที่แสดงความเข้มข้นของการใช้อำนาจจากน้อยไปมาก และการครอบครองอำนาจโดยกลุ่มน้อยไปสู่คนกลุ่มใหญ่ โดยในที่นี้จะศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ 2 ประเภท คือ

2.1 เผด็จการ (Depotism)

เผด็จการ เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เน้นความชอบธรรมในการใช้อำนาจของชนชั้นปกครองไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือข้ออ้างใดๆ เพื่อรองรับความชอบธรรมต่อการปกครองดังกล่าว

อิตาเลียปไตย (Autocratics) หมายถึงการปกครองโดยคนๆ เดียว ที่ใช้ความคิดเห็นของตนเอง (อัตวิสัย) ในการบริหารประเทศการปกครองด้วยความคิดเห็นของคนๆ เดียวมักมีสหสัมพันธ์กับอำนาจนิยมในเชิงลบ แม้ว่าในความเป็นจริงอิตาเลียปไตยในบางรัฐบางผู้ปกครองอาจมีพื้นฐานของอำนาจนิยมในเชิงบวกก็ได้ เช่น เผด็จการแบบเมตตาธรรม (benevolent) อาทิระบบพ่อขุนของไทยสมัยสุโขทัย หรือระบบราชาปราชญ์ของเพลโตที่เน้นการใช้อำนาจเพื่อปวงชนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปมักเข้าใจว่าอิตาเลียปไตยเป็นสิ่งที่ควบคู่กับความชั่วร้ายทางการเมืองทั้งนี้เนื่องจากจิตใจของมนุษย์โดยเฉพาะตัวผู้ปกครองอาจปนเปื้อนด้วยภาคของอารมณ์นอกเหนือจากภาคของเหตุผลซึ่งอาจจะส่งผลให้มีการใช้อำนาจโดยขาดสติสัมปชัญญะได้ ดังเช่นเผด็จการนาซี หรือเผด็จการในประเทศโลกที่สามหลายประเทศที่เน้นการใช้อำนาจเพื่อตนเองและชนชั้นปกครองเท่านั้น

อำนาจนิยม (Authoritarianism) เป็นเผด็จการที่ชนชั้นปกครองอาจให้ผู้ที่ได้รับการปกครองมีเสรีภาพบางส่วน โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจแต่ไม่ยอมให้มีสิทธิ์เสรีภาพทางการเมืองดังกล่าว เปิดโอกาสให้ประชาชนมีอิสระในการดำเนินงานธุรกิจ แต่โอกาสในทางการเมืองถูก

ผูกขาดโดยชนชั้นปกครอง ดังตัวอย่างอุดมการณ์ทางการเมืองในกลุ่มประเทศโลกที่สาม เช่น ประเทศไทยในยุคทหารครองเมือง และสเปนในยุคจอมพลฟรังโก เป็นต้น

เผด็จการเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชนชั้นปกครอง ไม่ยอมให้สิทธิเสรีภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และอำนาจรวมถึงด้านสังคมแก่ชนชั้นผู้ใต้ปกครอง กิจกรรมการปกครองทั้งปวงจึงอยู่ภายใต้ข้อกำหนดจากรัฐ เช่น การปกครองแบบโซเวียตในยุคสตาลิน และจีนในยุคเหมาเจ๋อตงซึ่งมีอุดมการณ์ซ้ายจัด มีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้กำหนดนโยบายในนามของรัฐ อำนาจรัฐจึงเป็นของพรรคคอมมิวนิสต์โดยสิ้นเชิง สำหรับอุดมการณ์แบบเผด็จการเบ็ดเสร็จที่มีได้มีพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาก็เช่น ลัทธินาซีในรูปของอุดมการณ์ขวาจัด ซึ่งเกิดขึ้น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองที่เน้นความเป็นเผ่าพันธุ์นิยมของเชื้อชาติอารยันซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์หรือเชื้อชาติที่เหนือกว่าชาติใดๆ โดยเฉพาะพวกยิว เพื่อบรรลุเป้าหมายของรัฐจำเป็นที่รัฐจะต้องมีอำนาจสูงสุดในการปกครองและเชื้อชาติยิวจำเป็นต้องถูกทำลายเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของเผ่าพันธุ์อารยัน

2.2 ประชาธิปไตย (Democracy)

อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นอุดมการณ์ซึ่งเป็นที่นิยมและถูกนำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างกว้างขวางในหลายประเทศเมื่อเทียบกับอุดมการณ์แบบอื่นๆ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่พยายามจะอยู่ภายใต้ศักดิ์คานี้แม้ว่าจะประสบปัญหาบางประการอยู่เสมอ ทำให้ไม่สามารถบรรลุความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ แม้ว่าจะได้นำกฎกติกานี้มาใช้กว่า 80 ปีแล้วก็ตาม การจะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้นั้นไม่อาจพิจารณาเฉพาะมิติใดมิติหนึ่ง แต่ต้องพิจารณาในหลายมิติพร้อมๆ กันไป ดังเช่น โครงสร้างและหน้าที่ทางการเมือง (structure) ระบอบการเมือง (regime) และวัฒนธรรมทางการเมือง และวิถีชีวิต (way of life) ฯลฯ ซึ่งมิติเหล่านี้จะต้องสอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย

โครงสร้างการปกครองทั้งสาม คือ โครงสร้างแบบประธานาธิบดี แบบรัฐสภา และแบบกึ่งประธานาธิบดีก็รัฐสภา เป็นมิติหนึ่งของการนำอุดมการณ์ประชาธิปไตยมาใช้และมักบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามลำพังแต่เฉพาะโครงสร้างทางการเมืองเพียงอย่างเดียวไม่อาจจะนำมาตัดสินความเป็นประชาธิปไตยได้

ในส่วนของระบอบการเมืองอาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ ระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยโดยตรง กับระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยโดยอ้อมระบอบประชาธิปไตย โดยตรงให้สิทธิทุกคนที่เป็นราษฎร (citizen) มีส่วนร่วมในการปกครองโดยไม่ต้องผ่านอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับคำดำเนินงานของรัฐ ไปให้ผู้อื่นกระทำการแทน ตัวอย่างเช่น การปกครองแบบนครรัฐในสมัยกรีกโบราณ ฯลฯ

ในปัจจุบันระบอบการเมืองทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อม แม้แต่ในประเทศแม่บทของระบอบประชาธิปไตยดังเช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา ก็ยังคงใช้ระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อมอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถจะเอาประชาชนทุกคนไปนั่งในรัฐสภาได้ จำเป็นต้องเลือกผู้แทนในสัดส่วนที่เหมาะสมเข้าไปในรัฐสภาเพื่อจัดตั้งและควบคุมรัฐบาลแทนประชาชน

ดังนั้นคำว่าประชาธิปไตยโดยอ้อมจึงมิได้หมายความว่าไม่เป็นประชาธิปไตย แต่เป็นการประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเมืองในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น การไม่มีประชาธิปไตยไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจึงจะกล่าวได้ว่าไม่เป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามผลสะท้อนที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยโดยอ้อม ก็คือ การจัดให้มีการเลือกตั้งและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ได้ตัวแทนของปวงชน การโฆษณาการหาเสียงและพฤติกรรมทางการเมืองจึงไม่อาจเป็นประเด็นเดียวที่นำไปเป็นมาตรวัดประชาธิปไตยอย่างผิดๆ

ส่วนวิถีชีวิต (Ebenstein 1964: pp133 - 41) นั้น ความจริงแล้วมีความสำคัญมากที่สุดแต่มักจะถูกละเลยเพราะมีการย้ำแต่โครงสร้างและระบอบการเมืองเท่านั้นอันมีส่วนทำให้การเมืองแบบประชาธิปไตยไม่มั่นคง แท้จริงแล้วการเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีวิถีชีวิตประจำวันแบบประชาธิปไตยด้วย ดังเช่น การเป็นคนใจกว้างยอมรับการโต้แย้งที่มีเหตุผล ความเห็นพ้องในเรื่องสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ และความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น นักรัฐศาสตร์เรียกปัจจัยเหล่านี้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ที่กลายมาเป็นวัฒนธรรมบ้านเมือง (Civic Culture) วัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยเป็นส่วนสำคัญในการจรรโลงประชาธิปไตย นักวิชาการไทยส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การที่ประเทศไทยไม่สามารถก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างราบรื่นเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองไทยขัดต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตย ครอบครัวและสถาบันการศึกษามีได้ปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย

3. การอภิปรายความ อุดมการณ์และการครองความเป็นเจ้า

อุดมการณ์ (Fairclough 1995b, pp 14) คือ ความหมายที่ถูกใช้เพื่อบริการอำนาจ (meaning in the service of power) กล่าวคือ อุดมการณ์มีขึ้นเพื่อตอบสนองให้ชนชั้นนำสามารถใช้กลไกนี้เพื่อให้ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติตามในสิ่งที่ชนชั้นนำต้องการอย่างมีความชอบธรรม เขาเข้าใจว่าอุดมการณ์ทั้งหลายสามารถสร้างกรอบจินตนาการของการให้ความหมายที่สนับสนุนการผลิต การผลิตใหม่หรือซ้ำๆ และการตัดแปลงให้เกิดความสัมพันธ์ที่ครอบงำขึ้น อุดมการณ์ถูกสร้างขึ้นในสังคมเพื่อสัมพันธ์กับการครอบงำที่ถูกใช้เป็นพื้นฐานใน โครงสร้างของสังคม เช่น ชนชั้น เพศ

และอื่นๆ ตามนิยามของแฟร์คลัฟนี้การอภิปรายความสามารถอธิบายอุดมการณ์ได้ไม่มากนักน้อย การอภิปรายความต่ออุดมการณ์เป็นการสนับสนุนการดำรงรักษาและการตัดแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์โดยทั่วไปถูกฝังอยู่ในการปฏิบัติในตรรกะสัมพันธ์ อุดมการณ์เป็นการปฏิบัติที่ดำเนินอยู่ในกระบวนการของการผลิตความหมายในวิถีชีวิตประจำวัน โดยการให้ความหมาย กระตุ้นสรรพกำลังเพื่อดำรงรักษาความสัมพันธ์ของอำนาจ (Thompson 1990) ซึ่งแตกต่างจากแนว มาร์กซิสต์อื่นๆ เป็นจำนวนมากที่มองอุดมการณ์เป็นเรื่องเฉพาะที่ถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนในบริบท สังคมเฉพาะ แทนที่พวกเขาจะกระทำอุดมการณ์ในฐานะที่เป็นระบบนามธรรมแห่งคุณค่าที่มีฐานะ เป็นตัวเชื่อมสังคมคนงาน และเชื่อมประสานเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้มันจึงทำให้การสอดประสาน เป็นเอกภาพของระเบียบสังคมให้มั่นคงปลอดภัย สิ่งที่ปฏิบัติในสังคมจากอุดมการณ์ (ideological practice) ทั้งคอมมิวนิสต์ และแฟร์คลัฟ มีความเห็นสอดคล้องกับอัลธูซเซอร์ และกรัมชิ ที่ต่างชี้ให้เห็นถึง รูปแบบสำคัญของมุมมองมาร์กซิสต์เชิงวัฒนธรรม โดยลงความเห็นว่าอุดมการณ์คือ การผลิต ความหมายในวิถีชีวิตของผู้คนและมีบทบาทสำคัญในการดำรงรักษาระเบียบของสังคม แฟร์คลัฟ เห็นพ้องกับการศึกษาภายในวัฒนธรรมวิพากษ์ที่แย้งกับอัลธูซเซอร์ที่มองผู้คนมีอุดมการณ์แบบตั้งรับ และประเมินความเป็นไปได้ในการกระทำของผู้คนต่ำเกินไป การสื่อสารและวัฒนธรรมศึกษาเห็น พ้องต่อการให้ความหมายของเนื้อหาในการสร้างสรรค์กระบวนการตีความบางส่วน เนื้อความมี ศักยภาพในการให้ความหมายได้หลากหลายซึ่งอาจขัดแย้งระหว่างกันแต่ก็เปิดกว้างให้มีการตีความ ที่แตกต่างกันได้ แฟร์คลัฟไม่เห็นด้วยกับอัลธูซเซอร์ที่มองว่า อุดมการณ์เป็นสิ่งเบ็ดเสร็จ หากแฟร์คลัฟ เชื่อว่าอุดมการณ์มีหลากหลายแข่งขันกัน สิ่งนี้จึงนำมาซึ่งความไม่แน่นอนในการตระหนักตัวของ ประชาชน กรัมชิชี้ให้เห็นว่า การแข่งขันกันดังกล่าวทำให้มีการเจรจาต่อรองการให้ความหมายในการ มีส่วนร่วมของกลุ่ม การครองความเป็นเจ้าจึงไม่ใช่เพียงแค่ว่าเป็นสิ่งที่ครอบงำ แต่มันยังมีกระบวนการ ต่อรองในการสร้างความหมายที่เห็นพ้อง แน่หน่อนการแข่งขันระหว่างอุดมการณ์ย่อมก่อให้เกิดการ ทำทลายและการต่อต้านความหมายที่ครอบงำ การครองความเป็นเจ้าจึงไม่เคยเสถียรแต่ยังคงกำลัง เปลี่ยนแปลงและไม่สมบูรณ์ความเห็นพ้องเป็นเพียงแค่ระดับความเข้มข้นเท่านั้น นอกเหนือจาก ความขัดแย้งเป็นสมมูลที่ไม่เสถียรยิ่งขึ้นง ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นตรรกะสัมพันธ์จึงเกิดขึ้น เมื่อองค์ประกอบของมันเป็นตรรกะสัมพันธ์ที่ต้องถ่ายทอดวิธีการใหม่ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น

3.1 แนวคิดเรื่องอำนาจ (Power)

ในหนังสือ “key Terms in Discourse” ของ Baker and Ellece (2011) ได้รวบรวมประเด็น สำคัญๆ เกี่ยวกับการอภิปรายความ โดยในหมวดคำสำคัญได้อธิบายถึงคำว่า Power หรือ อำนาจ ที่อิง นิยามความหมายของนักวิชาการหลายท่าน เช่น Weber ที่ระบุว่าอำนาจคือ ความเป็นไปได้ที่บุคคล หนึ่งจะดำรงเจตจำนงของตนเองแม้จะเจอกับการต่อต้านท่ามกลางความสัมพันธ์ทางสังคม

ซึ่งแตกต่างจากนิยามอำนาจของรัฐฐาธิปัตย์(Sovereign) และอำนาจทางวินัยของ Foucault หรือสิ่งเดียวกับที่ Fairclough เรียกว่าการบีบบังคับหรือการยินยอมกล่าวคือ ก่อนหน้านี้อำนาจหรือรัฐฐาธิปัตย์คือผู้ที่มีอำนาจในการลงทัณฑ์ บีบบังคับหรือสั่งประหารผู้คน ขณะที่ อำนาจทางวินัยคือ วิธีการที่สร้างความมั่นใจว่าบุคคลจะจัดการควบคุมตนเองหรือยินยอมตามเจตนาของผู้เชี่ยวชาญ สำหรับ Foucault มีความเชื่อว่า อำนาจทางวินัยหรือการควบคุมทางวินัยเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมมากกว่าอำนาจของรัฐฐาธิปัตย์ ขณะที่นักวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysts) มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับอำนาจทางวินัยที่ถูกสร้างขึ้น ดำรงอยู่ และทำลายได้อย่างไร นักวิเคราะห์การอภิปรายเชิงวิพากษ์เช่น Fairclough ได้นิยามอำนาจไปในทิศทางเดียวกัน Foucault หรือ Fairclough เห็นว่าอำนาจไม่ใช่เพียงแต่ความไม่สมดุลอย่างชัดเจนระหว่างปัจเจกบุคคลที่อยู่ภายใต้เหตุการณ์การอภิปรายความเดียวกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลมีความพยายามที่แตกต่างกันอย่างไรในการควบคุมตัวบท เช่น การอภิปรายความที่ถูกผลิตขึ้นได้รับการเผยแพร่และการบริโภค นอกจากนี้ Baker and Ellece ยังย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความและอำนาจไว้อีกว่า อำนาจมีการเชื่อมโยงเข้ากับการอภิปรายความ เนื่องจากการอภิปรายความเป็นหนทางการนำเสนอและการสร้างความเป็นจริง ดังนั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงถูกสร้างขึ้น ดำรงอยู่ และทำลายผ่านทาง การอภิปรายความ

นอกจากนี้ หากพิจารณาอำนาจในนิยามทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์แล้ว สามารถนิยามได้ 2 ลักษณะ คือ “อำนาจกำลัง(Power)” จะใช้ในวงการรัฐศาสตร์ที่ไม่ยอมรับด้วยกฎหมาย เช่น บารมี ความป่าเถื่อน กับ “อำนาจหน้าที่ (Authority)” จะใช้ในวงการนิติศาสตร์ อำนาจกำลังมีความหมายด้วยกันสองทางคือ ในทางบวกเป็นการให้รางวัล (Rewarding) และให้อำนาจหน้าที่ส่วนในทางลบเป็นแรงกดดัน (Pressure) และการคือแพ่ง (Stubborn) (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2552) และเนื่องจากอำนาจเป็นความสามารถในการที่บุคคลอื่นดำเนินตามเจตนารมณ์ของผู้ใช้อำนาจ อำนาจจึงเป็นส่วนสำคัญในหลายมิติ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 มิติ คือ อำนาจในฐานะที่เป็นทรัพยากรเป็นอำนาจที่มาจากคุณสมบัติของอำนาจที่เป็นผลให้รัฐ หรือสังคมมีบทบาทในการกำหนดให้มนุษย์ดำเนินการจนบรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ Weber ได้ทำการจำแนกอำนาจออกเป็น 3 แบบคือ อำนาจจารีต (Traditional Authority) อำนาจบารมี (Charisma Authority) และอำนาจตามกฎหมาย (Legal – Rational Authority) โดยที่อำนาจตามกฎหมายมีความชอบธรรมมากที่สุด อันมีที่มาจาก การใช้กำลังในการบังคับน้อยที่สุด มิติต่อมา อำนาจที่เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสังคมเป็นอำนาจที่สะท้อนมาจากความขัดแย้ง การต่อรอง การแข่งขัน การครอบงำ ความร่วมมือในการกำหนดความสัมพันธ์ภายในสังคม ดังในงานของ Marx ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยอาศัยเงื่อนไขจากการผลิต วิธีการผลิต อันเป็นที่มาของการกำหนดโครงสร้างของชนชั้นทางสังคมที่

เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครอง ในที่สุดก็เป็นความขัดแย้งของชนชั้นนายทุนกับชนชั้นล่าง อำนาจจึงเป็นลักษณะของสภาวะเงื่อนไขของความขัดแย้ง และสุดท้ายมิติอำนาจในแง่ความจริงและความรู้ เป็นอำนาจที่หลุดนอกรอบจากสถานภาพของบุคคล โครงสร้างสถาบันทางสังคมเป็นการให้ความสำคัญกับอำนาจในแง่มุมของการอภิปรายความที่เป็นความอภิปรายความหมายของคำกับความสัมพันธ์ในเชิงผูกขาดในการอธิบายความจริงในสังคม อันเป็นผลมาจากการศึกษาของ Foucault ที่ให้ความสำคัญในการเชื่อมระหว่างความรู้กับอำนาจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความรู้ผ่านเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการอธิบายความจริงตามบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยเช่น กดดันควบคุม หรือเสริมอำนาจ ให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (ชโรธธร ตู้อองคำ, 2552, อ้างถึงใน งามอาจ สิงห์ ลำพอง, 2556 น. 14–16)

แนวคิดเรื่องอำนาจถือได้ว่าเป็นแนวคิดหลักที่สำคัญของ Foucault โดยที่ตัวของ Foucault เองนิยามที่จะพิจารณาและวิพากษ์เรื่องราวผ่านแนวคิดเรื่องอำนาจเสมอ Foucault เสนอให้มองอำนาจสองด้าน คือ มีส่วนที่กดขี่บังคับและกระตุ้นส่งเสริม ส่วนที่ครอบงำกับส่วนที่ต่อต้าน และส่วนที่ทำลายล้างกับส่วนที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้อำนาจยังมีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันเป็น โครงข่ายที่ซับซ้อน มีความแตกต่างหลากหลายและแทรกตัวอยู่ในทุกส่วนของสังคม (Sheridan, 1980, pp.1–8) แนวการวิเคราะห์อำนาจของ Foucault ไม่ได้สนใจตัวบุคคลผู้ใช้ อำนาจเป็นเครื่องมือในการกดขี่บังคับและไม่ยึดติดกับโครงสร้างของอำนาจตามแนวคิดแบบเดิม แต่กลับเห็นว่าอำนาจมีอยู่ทุกหนทุกแห่งแพร่กระจายตัวอยู่ในการอภิปรายความ ความรู้ และระบบของความจริง เนื่องจากมีความแตกต่างหลากหลายและซับซ้อน การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจจึงควรเป็นไปเพื่อตอบคำถามว่า “อำนาจถูกใช้งานอย่างไรและโดยวิธีการไหน” คำถามต่อมาก็คือ “อะไรคือผลกระทบจากการใช้อำนาจนั้น” มากกว่าที่จะมุ่งหาคำตอบว่าอำนาจคืออะไร ทำให้วัตถุประสงค์เป้าหมายของการศึกษาย้ายจากบุคคลหรือสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่การศึกษาถึงปฏิบัติการของอำนาจเล็กๆ ที่แสดงตนอยู่ในระดับวิถีปฏิบัติของชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ซึ่งความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตประจำวันทั้งหมดล้วนดำรงและดำเนินไปภายใต้การถูกรอบคลุมจากโครงข่ายแห่งอำนาจ จึงเป็นความสัมพันธ์ของอำนาจที่เกิดขึ้นที่หรือที่เรียกว่า “อนุภาคของอำนาจ (Micro Physics Of Power)” (Foucault, 1986, pp. 216 – 219) จากทั้ง 2 คำถามข้างต้นจะเห็นได้ว่า Foucault ไม่ได้ให้ความสนใจว่าอำนาจคืออะไรและมาจากไหน เนื่องจากสำหรับ Foucault อำนาจมิได้อยู่ในฐานะกรรมสิทธิ์ของชนชั้นปกครอง รัฐหรือองค์กรปิตัย แต่อยู่ในฐานะของการเป็นยุทธศาสตร์ (Strategy) ดังนั้น ผลลัพธ์จากการครอบงำซึ่งเชื่อมโยงกับการเพิ่มขึ้นของอำนาจจึงมิได้เกิดจากการยึดครอง หรือการนำไปใช้โดยตัวตนที่เป็นอัตบุคคลใดคนหนึ่ง แต่มันเป็นผลรวมของกลอุบายการวางแผน (Manoeuvres) กลยุทธ์ เทคนิค และการปฏิบัติงานมากกว่า นอกจากนั้น Foucault ยังมีได้

มองว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจสร้างผลกระทบในลักษณะข้อผูกมัดหรือข้อบังคับห้ามใดๆ ต่อผู้ไร้อำนาจ แต่จะเข้าไปในลักษณะของการครอบงำผู้คนเหล่านั้น และทำให้พวกเขาเป็นผู้กระจายอำนาจออกไปจากการที่ยอมให้อำนาจครอบงำตัวพวกเขาเอง ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า Foucault มิได้สร้างมโนทัศน์หรือแนวคิดเรื่องอำนาจในฐานะที่เป็นสถาบันหรือเป็น โครงสร้าง แต่ในฐานะที่เป็นสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ที่ซับซ้อนหรือเป็นความหลากหลายทับซ้อนแห่งความสัมพันธ์ของพลังต่างๆ และแม้จะมีวัตถุประสงค์แต่ก็ไม่ได้เป็นความตั้งใจโดยตรงของอัตบุคคลผู้ใด และประการสุดท้ายซึ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าข้อสรุปประการอื่นๆ เกี่ยวกับเรื่องอำนาจก็คือ มุมมอง Foucault ที่ว่าที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นย่อมมีการต่อต้าน และต่อคำถามที่ว่าอำนาจถูกใช้อย่างไรพบว่ามิประเด็นที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ ประการแรกประเด็นว่าด้วยการอภิปรายความเรื่องสิทธิ ซึ่งถือว่าเป็นทั้งตัวกำหนดขอบเขตและสร้างความชอบทำให้กับการใช้อำนาจในวัฒนธรรมตะวันตกมาตั้งแต่ยุคกลาง ประการที่ 2 ประเด็นที่เกี่ยวกับความจริงถูกผลิตสร้างและสืบทอดภายใต้รูปแบบแห่งอำนาจ เช่นนี้ ซึ่งมีผลกระทบคือ การก่อให้เกิดการผลิตซ้ำรูปแบบแห่งอำนาจต่างๆ อีกทีหนึ่ง โดยในทุกๆ สังคมจะมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบต่างๆ ซึมซับแผ่ซ่านไปทั่วและยังเป็นตัวสร้างองคาพยพทางสังคม (Social Body) อีกด้วย โดยการสถาปนาและการบังคับใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะเกี่ยวพัน โดยตรงกับการผลิตสร้าง และการแพร่กระจายการอภิปรายความว่าด้วยความเป็นจริง ดังเช่นในสังคมตะวันตกที่ระบบกฎหมายหรือการอภิปรายความเรื่องสิทธิจะมีหน้าที่แรกเริ่มพื้นฐานเพื่อการผนึกผสมผสานการใช้อำนาจแบบสมบูรณาสิทธิราชย์ให้เข้าไปในสถาบันของ องค์กรอริบัตย์ ซึ่งเป็นสิทธิขององค์กรอริบัตย์ในอำนาจ แต่ในเวลาต่อมามันกลับพัฒนาไปเป็นข้อจำกัดชุดต่างๆ ของความชอบธรรมในการใช้อำนาจขององค์กรอริบัตย์แทน แม้ว่าอาจจะถูกใช้อย่างชอบธรรมผ่านการอภิปรายความเรื่องสิทธิและการให้ความชอบธรรมแก่องค์กรอริบัตย์ในการใช้อำนาจนั้นแต่ต่อมาทั้ง 2 ประเด็นนี้ได้พัฒนากลับกลายเป็นข้อจำกัดของความชอบธรรมในการใช้อำนาจโดยทำหน้าที่ในการลบล้าง การครอบงำซึ่งซ่อนอยู่ภายในอำนาจ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าด้านหนึ่งของเทคนิคเกี่ยวกับสิทธิเป็นสิ่งที่ชอบธรรมขององค์กรอริบัตย์ และในอีกด้านหนึ่งก็เป็นข้อผูกมัดทางกฎหมายที่องค์กรอริบัตย์จำเป็นต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพื่อที่จะเปิดเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้การอภิปรายความ Foucault จึงได้เสนอร่าง มุมมองเชิงวิทญาไว้ 5 ประการที่ว่าด้วย รูปแบบ ระดับ ผลกระทบ ทิศทาง และผลกระทบเชิงความรู้ที่เกิดจากอำนาจ ดังรายละเอียด คือ

ประการแรก เรื่องรูปแบบ การวิเคราะห์อำนาจมิได้มุ่งไปยังอำนาจที่มีลักษณะจากศูนย์กลางหรือเป็นอำนาจที่ชอบธรรม แต่จะหันไปสนใจอำนาจที่มีรูปแบบในเชิงเทคนิคซึ่งฝังรากลึกอยู่ในสถาบันทางท้องถิ่น หรือตามพื้นที่ต่างๆ และมีลักษณะเป็นรูปธรรม

ประการที่ 2 เรื่องระดับ การวิเคราะห์ควรให้ความสนใจไปยังการใช้อำนาจหรือปฏิบัติการแห่งอำนาจ และสนามแห่งการประยุกต์ใช้อำนาจนั้น ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยตัดเรื่องกรรมสิทธิ์หรือความจงใจโดยตระหนักรู้ออกไป นอกจากนั้นแล้ว การวิเคราะห์ยังจะต้องมุ่งเน้นไปที่วิธีการซึ่งสรรพสิ่ง “กำลังถูกปราบปรามอย่างไม่หยุดหย่อน หรือก็คือในระดับของกระบวนการที่ร่างกาย ท่าทาง และพฤติกรรมของเรากำลังถูกควบคุมสั่งการอย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงัก” โดยที่จะไม่พุ่งความสนใจไปยังประเด็นแรงจูงใจหรือผลประโยชน์ของบรรดากลุ่ม ชนชั้น หรือปัจเจกบุคคล แต่การวิเคราะห์ปฏิบัติการแห่งการครอบงำจะหันหน้าความสนใจไปยังกระบวนการอันทับซ้อนหลากหลาย ซึ่งทำให้เอกลักษณ์ของบุคคลถูกสร้างขึ้นในฐานะผลลัพธ์แห่งการทำให้อำนาจเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมามากกว่า

ประการที่ 3 เรื่องผลกระทบ กล่าวได้ว่า จากการที่อำนาจมิได้เป็นสินค้าหรือเป็นทรัพย์สินสมบัติในการครอบครองของปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่มันหมุนเวียนไปทั่วทั้งองค์พหุทางสังคม โดยทำหน้าที่คล้ายกับห่วงโซ่ และถูกผ่านองค์กรที่มีลักษณะเหมือนตาข่าย ซึ่งสามารถดักจับทุกสิ่งทุกอย่างได้ ปัจเจกจึงมิได้เป็นตัวแทนแห่งอำนาจ มิได้ครอบครองอำนาจ และศักยภาพของพวกเขา ก็ยังไม่สามารถถูกทำลายลงหรือถูกทำให้แปลกแยกโดยอำนาจ ดังนั้น นอกจากปัจเจกจะเป็นผลลัพธ์แห่งอำนาจ พวกเขายังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อำนาจมีความเป็นปึกแผ่นได้อีกด้วย การวิเคราะห์จึงควรสนใจไปที่กระบวนการอันซับซ้อน ที่ตัวตนบุคคลถูกทำให้เกิด โดยผลจากอำนาจในการทำให้กลายเป็นวัตถุของอำนาจ

ประการที่ 4 เรื่องทิศทาง เป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อกำหนดทางวิวิธวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงกับข้อควรระวังประการแรก กล่าวคือ โดยการปฏิบัติทั่วไป การวิเคราะห์อำนาจ มักจะเริ่มต้นจากสถาบันระดับมหภาค แล้วจึงสืบดูร่องรอยของการแพร่กระจาย และการแทรกซึมของอำนาจที่ผ่านเข้าไป ในระบบระเบียบข้อบังคับห้ามต่างๆของสังคม แต่ Foucault เสนอว่า การวิเคราะห์ควรจะเริ่มจากระดับจุลภาคก่อน เพื่อที่จะเผยให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ เทคนิค และกลยุทธ์แห่งอำนาจที่มีลักษณะ เป็นการเฉพาะแต่ละกรณี กลไกแห่งอำนาจได้ถูกยึดครอง ควบคุมบงการ เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะ และขยายขอบเขตไปสู่รูปแบบของการครอบงำต่างๆ ที่มีลักษณะกว้างๆ หรือเป็นสากลได้อย่างไร ทั้งนี้ กระบวนการวิเคราะห์เทคนิคและกระบวนการแห่งอำนาจของ Foucault มีจุดหมายคือ การพัฒนาความเข้าใจในประเด็นเรื่องอำนาจ โดยพุ่งไปยังส่วนของกลไก เทคนิค และกระบวนการแห่งอำนาจ เป็นการพิจารณาว่าอำนาจทำงานได้อย่างไร หลังจากนั้นจะเห็นได้ว่าจุดเชื่อมต่อใดที่กลไกเฉพาะบางประการแห่งอำนาจได้กลายมาเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและมีประโยชน์ทางการเมือง

ประการที่ 5 ผลกระทบเชิงความรู้ที่เกิดจากอำนาจ อันมาจากจุดยืนของ Foucault ที่ว่า กลไกแห่งอำนาจนั้น มักจะถูกผูกติดกับการผลิตเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเมื่อใช้ในการรวบรวมและก่อสร้างความรู้ เครื่องมือเหล่านี้ได้แก่ วิธีการในการสังเกตการณ์ เทคนิคในการบันทึกลงทะเบียน กระบวนการในการสืบค้นและวิจัย และเครื่องมือในการควบคุม ดังนั้นปฏิบัติการของอำนาจประการสุดท้าย จึงก่อให้เกิดการแพร่กระจายของบรรดากลไกในการสร้างความรู้ หรือการสร้างพื้นที่ให้ความรู้สามารถเกิดขึ้นมาได้ (สมาร์ท: เขียนเขียน; จามะรี เชียงทอง และสุนทร สุขสรณจิต : แปล. 2555, น. 141-148)

แม้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของ Foucault อาจพิจารณาได้ว่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอำนาจของกฎหมายมากเท่าใดนัก อาจจะได้เห็นได้จากความคิดของ Foucault ที่ไม่ได้สนใจตัวบุคคล ผู้ใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการกดขี่บังคับ และไม่ยึดติดกับโครงสร้างของอำนาจ และยังยืนยันว่าอำนาจมิได้อยู่ในฐานะกรรมสิทธิ์ของชนชั้นปกครอง รัฐ หรือองค์กรอัยการ แต่อยู่ในฐานะของการเป็นยุทธศาสตร์ ผลลัพธ์จากการครอบงำซึ่งเชื่อมโยงกับการเพิ่มขึ้นของอำนาจ จึงไม่ได้เกิดจากการยึดครองหรือการนำไปใช้โดยองค์กรที่เป็นอับบุคคลใดคนหนึ่ง แต่มันเป็นผลรวมของกลอุบายการวางแผน กลยุทธ์ เทคนิคและการปฏิบัติงาน ดังนั้นหากพิจารณาตามข้อเสนอความคิดเห็นตามนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ที่บรรจุไปด้วยระเบียบข้อห้ามและการควบคุมปฏิบัติการ ของผู้คนในสังคม ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม (ผู้สร้างภาพยนตร์และผู้ชมภาพยนตร์) น่าจะนำไปสู่การเปิดเผยให้เห็นรูปแบบของการครอบงำ โดยเฉพาะเรื่องอุดมการณ์ในเนื้อหาของกฎหมาย รวมถึงแนวคิดนี้ จะช่วยชี้ให้เห็นถึงโครงข่ายความสัมพันธ์ของอำนาจที่ปรากฏ ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ที่นำมาศึกษา รวมถึงชี้ให้เห็นถึงการเคลื่อนที่ของอำนาจ ที่สัมพันธ์กับกลไกของรัฐทั้งกลไกการปราบปราม และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ

อีกทั้งในการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ผู้วิจัยได้วางกรอบการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ของ Fairclough เป็นแนวทางหลักในการศึกษาเนื่องจากเป้าประสงค์ที่แท้จริงของแนวทางการศึกษานี้ สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 2 ประการ คือเพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา และเพื่อศึกษาการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาซึ่งความสอดคล้องนี้ พบได้จากจุดยืนที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับ Ideology หรือ อุดมการณ์ในทัศนะของ Fairclough ที่เห็นว่า การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ควรอ้างอิงอุดมการณ์ที่มีในเชิงวิพากษ์ ก็คือ มุมมองที่ว่าอุดมการณ์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการมีอำนาจเหนือกว่าหรืออีกนัยหนึ่ง อุดมการณ์คือระบบความคิด

ความเชื่อที่ผู้มีอำนาจมากกว่า ใช้ควบคุมคนกลุ่มอื่น เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ส่วนนิยามที่มองว่าคนทุกกลุ่มต่างมีอุดมการณ์ของกลุ่มตนนั้น เป็นนิยามที่ไม่เหมาะสมกับเป้าประสงค์ของการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ เพราะแท้จริงแล้วการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์มีเป้าประสงค์เพื่อต้องการเปิดเผยให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มคนผู้มีอำนาจในสังคม ทำให้เกิดการตระหนักรู้ และอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ นิยามที่ Fairclough ไม่เห็นด้วยเป็นนิยามของ Van Dijk นักวิชาการที่ให้ความสนใจแนวทางการวิเคราะห์การอธิบายความเชิงวิพากษ์เช่นกัน แต่มีทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับนิยามของอุดมการณ์ที่แตกต่างออกไป โดย Van Dijk เสนอว่า งานเกี่ยวกับการศึกษาอุดมการณ์ของตัวเองก็มีวัตถุประสงค์เชิงวิพากษ์เช่นกัน แต่นิยามของอุดมการณ์เชิงวิพากษ์ไม่จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตอยู่เพียงแนวคิดที่ว่าอุดมการณ์เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจมากกว่าในสังคม และมีเหตุผลทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ที่แสดงว่า ยังมีอุดมการณ์ของคนกลุ่มอื่นหรืออุดมการณ์ลักษณะอื่นในสังคมที่ควรศึกษาด้วยเช่นกัน อุดมการณ์ที่ต่อต้านผู้มีอำนาจในสังคม เป็นต้น (ฉัฐพร พานโพธิ์ทอง, อ้างแล้ว, น.14-15)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่าทั้ง Fairclough และ Van Dijk ตั้งเป็นนักวิชาการที่ให้ความสนใจกับแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์เหมือนกัน แต่ด้วยทัศนคติความหมายที่มีต่ออุดมการณ์แตกต่างกัน ส่งผลให้แนวทางการศึกษาของแต่ละท่าน มีลักษณะเฉพาะต่างกันออกไป สนับสนุนให้ผู้วิจัยสามารถพิจารณาเลือกกรอบการศึกษาตามแนวทางของ Fairclough ที่สอดคล้องกับประเด็นที่ต้องทำการศึกษาตามที่ได้เสนอไว้ข้างต้น นอกจากนี้ Fairclough (1992, P. 86-87) ยังได้แสดงทรรศนะอันเป็นข้อกล่าวอ้างที่สำคัญเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้ 3 ประการคือ อุดมการณ์มีลักษณะเป็นสาระความคิดที่ดำรงอยู่อย่างชัดเจนในภาคปฏิบัติการของสถาบันทางสังคมที่เปิดเผยให้เห็นแนวทางสำหรับการศึกษา และตรวจสอบภาคปฏิบัติการของการอภิปรายความในฐานะที่เป็นสาระความคิดที่ดำรงอยู่นั้นเป็นรูปแบบของอุดมการณ์ ประการต่อมา อุดมการณ์เรียกเราตัวตนของบุคคล (Interpellates Subjects) ซึ่งนำไปสู่มุมมองที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับผลกระทบทางอุดมการณ์คือ การสถาปนาตัวตนของบุคคลและสุดท้ายกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (สถาบันทางสังคมเช่นสถาบันการศึกษา หรือสถาบันสื่อ) เป็นทั้งแหล่งคิดตั้งอุดมการณ์และผลประโยชน์สำหรับการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งเป้าหมายของการต่อสู้คือการอภิปรายความที่เน้นการวิเคราะห์การอภิปรายความที่มุ่งเน้นเชิงอุดมการณ์ โดย Fairclough เสนอให้ใช้แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของ Althusser และการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของ Gramsci เนื่องจากเป็นกรอบความคิดที่หลากหลายสำหรับการตรวจสอบศึกษาการอภิปรายความในฐานะที่การอภิปรายความเป็นรูปแบบของการปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice)

สำหรับการทำความเข้าใจแนวคิดของ Althusser และ Gramsci จะเริ่มจากแนวคิดเรื่องการครองความเป็นเจ้าของ Gramsci แล้วต่อเนื่องด้วยความคิดเรื่องอุดมการณ์ของ Althusser ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) โดยเฉพาะเรื่องอุดมการณ์เป็นอย่างมากนั้น เริ่มต้นที่ Gramsci หลังจากนั้น Althusser หนึ่งในนักวิชาการ Marxist ที่ให้ความสนใจเรื่องอุดมการณ์และโครงสร้างส่วนบนเช่นเดียวกันได้ทำการศึกษาต่อมาในภายหลัง

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า Gramsci เป็นนักทฤษฎี Marxist คนแรกที่ได้พยายามศึกษาและให้ความสำคัญแก่บทบาทของโครงสร้างส่วนบนอย่างจริงจัง และการที่ Gramsci เสนอทฤษฎีที่ว่าด้วยโครงสร้างส่วนบนนั้น ก็เพื่อประสงค์ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า “อุดมการณ์” นั้น ใช่ว่าจะเป็นเพียงจิตสำนึกที่ผิดพลาด หากสามารถเป็น “พลังทางวัตถุ” อย่างหนึ่งที่จะผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่ออุดมการณ์สามารถเข้าถึงมวลชน ผู้ตระหนักถึงภาวะสูงงอมของเหตุการณ์ และมีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลง ทั้งเพื่อชี้ให้เห็นด้วยว่า โครงสร้างส่วนบนในขณะที่มีส่วนถูกกำหนด และได้รับอิทธิพลของโครงสร้างชั้นพื้นฐานก็สามารถกำหนดโครงสร้างชั้นพื้นฐานด้วยในเวลาเดียวกัน ใช่ว่าด้านหนึ่งด้านใด โดยเฉพาะที่จะมีอิทธิพลกำหนดโดยเด็ดขาดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง Gramsci มุ่งเน้นให้เห็นว่า โครงสร้างส่วนบน หรือระบบการเมืองและจิตสำนึกที่มีอยู่ในแต่ละสังคม ใช่ว่าจะถูกกำหนดโดยโครงสร้างชั้นพื้นฐาน หรือระบบเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หากยังขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เองซึ่งมีบทบาทและกิจกรรมที่สังกัดอยู่ในปริณทณของโครงสร้างส่วนบน และสามารถใช่โครงสร้างชั้นพื้นฐานเป็นเครื่องมือให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลง และนอกเหนือไปจากการทำความเข้าใจความคิดของ Gramsci ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่าง ยังมีแนวความคิดเรื่อง “ประชาสังคม (Civil Society)” และ “สังคมการเมือง (Political Society)” ที่ Gramsci ถือว่าเป็นองค์ประกอบ ที่สำคัญของโครงสร้างส่วนบนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยประชาสังคม หมายถึงปริณทณของทุกสิ่งของรัฐไม่มีอำนาจผูกขาด เป็นแหล่งรวมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์และวัฒนธรรม เป็นที่มาของกิจกรรมทางศีลธรรมและปัญญา เป็นที่มาของจิตสำนึกและอุดมการณ์ รวมทั้งเป็นเวทีการต่อสู้ในระดับอุดมการณ์ระหว่างชนชั้นนำที่มุ่งครองความเป็นเจ้าในสังคม ซึ่งภาคประชาสังคมอันประกอบไปด้วย สื่อมวลชน การศึกษา การศาสนา ที่ต่างเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่สุดที่ชนชั้นหนึ่งจะสามารถครองความเป็นเจ้าได้อย่างสมบูรณ์ หากสามารถเข้ามาครอบงำมีอิทธิพลเหนือประชาสังคมได้ ขณะที่สังคมการเมือง หมายถึงการบังคับกกดขี่ และเป็นแหล่งที่อำนาจรัฐผูกขาดกลไกต่างๆ ของรัฐ เช่น กองทัพ ตำรวจ และระบบกฎหมาย เพื่อใช้ในการบังคับกกดขี่ ที่มีอยู่ในสังคมการเมืองอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ชนชั้นที่ผูกขาดสังคมการเมืองจึงไม่จำเป็นต้องแสวงหาความยินยอมด้วยเหตุผลที่เป็นผู้ผูกขาดกลไกเหล่านี้ (สุรพงษ์ ชัยนาม, 2524, น.163-165)

จากชุดอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของโครงสร้างส่วนบนในทัศนะของ Gramsci ที่ประกอบด้วยภาคประชาสังคม และภาคสังคมการเมือง สามารถสะท้อนภาพของการทำงานที่แตกต่างกันได้ว่าภาคประชาสังคมจะใช้แนวทางที่ละมุนละม่อมเพื่อให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ เช่น การอบรมสั่งสอนอุดมการณ์ด้านศีลธรรมที่สามารถปรากฏได้ในหลายๆสถาบันที่สังกัดในภาคประชาสังคม อาทิ สื่อมวลชนสามารถสอดแทรกเรื่องราวของทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วไว้ในเนื้อความของภาพยนตร์ ละคร โทรทัศน์ หรือนวนิยาย เช่นเดียวกันกับโรงเรียนที่สามารถใส่เนื้อหาเพื่อให้นักเรียนได้รับการซึมซับอยู่อย่างทุกเมื่อเชื่อกัน ขณะที่ภาคสังคมการเมืองสะท้อนถึงการดำเนินงานที่มีแนวโน้มไปในทางของการใช้พลังกำลังประสานกับอำนาจที่ได้รับจากรัฐเป็นหลักในการบีบบังคับควบคุมทางกายภาพต่อต้านขัดขืนก็จะได้รับบทลงโทษทางใดทางหนึ่ง โดยเป็นไปตามด้วยบทกฎหมาย แต่หากรัฐมุ่งใช้เพียงภาคสังคมการเมืองเป็นเครื่องค้ำจุนอำนาจจะไม่ใช้ลักษณะของการปกครอง แต่จะเป็นการครอบงำ (Dominate) ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการต่อต้านจากบรรดาชนชั้นที่ถูกปกครอง ดังนั้น ชนชั้นผู้ปกครองย่อมพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองของตนเองด้วยการสร้างความยินยอมพร้อมใจมากกว่าการบีบบังคับ ทั้งนี้ Gramsci เชื่อว่าชนชั้นผู้ปกครองจะพยายามใช้ทุกวิถีทางที่เป็นกลไกของรัฐในด้านการสื่อสารมวลชน เพื่อใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์และต่อสู้ทางอุดมการณ์กับฝ่ายที่ท้าทายอำนาจรัฐ (สุรพงษ์ ชัยนาม, อ้างแล้ว, น.175) เช่นนี้แล้ว สื่อมวลชนจึงถูกตีความได้ว่าเป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายและเสริมแรงสนับสนุนการครอบงำและการครองความเป็นเจ้าของชนชั้นปกครอง

นอกจากความคิดของ Gramsci แล้ว ยังมีนักวิชาการสาย Marxist อีกหลายท่านที่ให้ความสนใจศึกษาพัฒนาแนวความคิดเรื่องอุดมการณ์ โดยเฉพาะ Althusser เป็นนักวิชาการที่โดดเด่นและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและศึกษาเรื่องอุดมการณ์ สำหรับ Althusser แล้ว อุดมการณ์โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะแสดงออกมาในรูปแบบของศาสนา จริยธรรม กฎหมาย การเมือง หรือรูปแบบอื่นใดก็ตาม ล้วนแต่แสดงลักษณะจุดยืนทางชนชั้น (Class Position) ทั้งสิ้น โดยมีข้อเสนอว่าอุดมการณ์คือ ภาพตัวแทนของความสัมพันธ์แบบจินตนาการ ระหว่างปัจเจกบุคคล กับการดำรงอยู่ที่จริงของบุคคล ความคิดที่ถูกจัดว่าเป็นอุดมการณ์ จำเป็นต้องมีลักษณะที่เป็นภาพแสดงตัวแทนของการบิดเบือนทางจินตนาการและต้องไม่ใช่ภาพแสดงตัวแทนของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่มีอยู่จริง แต่ต้องเป็นภาพแสดงตัวแทนความสัมพันธ์แบบจินตนาการระหว่างตัวปัจเจกบุคคลกับความสัมพันธ์ทางการผลิต สิ่งที่ถูกนำเสนอให้เป็นภาพแสดงตัวแทนในอุดมการณ์จะต้องไม่ใช่ระบบความสัมพันธ์อันแท้จริงที่บังการชีวิตปัจเจกบุคคลนั้นอยู่ แผนจะต้องเป็นความสัมพันธ์ในจินตนาการที่ปัจเจกบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ที่เป็นจริงซึ่งเขาดำเนินชีวิตอยู่ และบรรดาความคิดหรือภาพแสดงตัวแทนที่ถูกนำมาสร้างขึ้นเป็นอุดมการณ์หนึ่งๆ นั้น ไม่ใช่สิ่งที่มีการดำรงอยู่ใน

ลักษณะที่เป็นอุดมคติ (Ideal) หรือมีลักษณะเป็นเพียงความคิดล้วนๆ หรือเป็นจิตวิญญาณเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่มีการดำรงอยู่เชิงวัตถุ ลักษณะการดำรงอยู่ในลักษณะอุดมคติก่อนความคิดหรือลักษณะจิตวิญญาณทั้งมวลนี้ที่เป็นตัวทำให้เกิดอุดมการณ์หนึ่งของความคิด และอุดมการณ์แห่งอุดมการณ์ขึ้นมา การที่ปัจเจกบุคคลที่มีอุดมการณ์หนึ่ง (ซึ่งหมายถึงภาพแสดงตัวตนของโลกที่ถูกกำหนดขึ้นจากศาสนา จริยธรรม ฯลฯ) ที่ก่อให้เกิดการบิดเบือนทางจินตนาการของบุคคลนั้น การบิดเบือนนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในจินตนาการที่ปัจเจกบุคคลมีต่อการดำรงอยู่ที่เป็นจริงของตัวเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ในท้ายที่สุดแล้ว ความสัมพันธ์ในจินตนาการนี้จะต้องขึ้นต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตและต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้น (อุดมการณ์เท่ากับความสัมพันธ์ในจินตนาการที่มีต่อความเป็นจริง) จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในจินตนาการนั้น ให้นำตัวของมันเองไปขึ้นต่อการดำรงอยู่ทางวัตถุ จากกรณีนี้ Althusser ได้พยายามอธิบายให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นว่า ปัจเจกบุคคลที่เรากล่าวถึงนี้ จะมีการประพาดิตนแบบที่แน่นอนแบบหนึ่ง จะรับเอาพฤติกรรมแบบที่แน่นอนแบบหนึ่งเป็นของตน และที่ยิ่งไปกว่านั้น จะเข้าร่วมปฏิบัติการที่สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นปฏิบัติการของกลไกทางอุดมการณ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากเขาฝังใจอยู่กับความคิดที่ว่า ไม่ว่าจะเป็นการประพาดิ ทศนคติ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ เขามีจิตสำนึกที่จะเลือกกระทำได้อย่างเสรีในฐานะที่เป็นองค์ประธานของการเลือกนั้น ถ้าเขาเชื่อในพระเจ้า เขาก็จะไปโบสถ์ จะไปร่วมทำพิธีมิสซา ไปคุกเข่าลงสวด สารภาพบาป เขาจะมีความรู้สึกเสียใจจริงๆ ในความผิดที่ได้กระทำลงไป ซึ่งความรู้สึกนี้ จะเกิดขึ้นราวกับเป็นธรรมชาติ ถ้าเขาเชื่อในภารกิจหน้าที่ เขาก็จะสร้างสรรค์พฤติกรรมและทศนคติของเขาให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้นขึ้นมาเพื่อจะปฏิบัติตัวให้ตรงกับหลักการที่พึงควร ถ้าเขาเชื่อในความยุติธรรม เขาก็จะยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขต่อหลักเกณฑ์ของกฎหมาย Althusser ได้เสนอต่อไปว่า จากตัวอย่างที่หยิบยกมานี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า ภาพตัวแสดงแทนเชิงอุดมการณ์ของอุดมการณ์หนึ่งๆ นั้น ในตัวของมันเองจะถูกตีกรอบให้บังเกิดความตระหนักว่า ตัวตน (Subject) ทุก ๆ คนที่มีจิตสำนึกอันหนึ่ง และมีความเชื่อในความคิดนานาชนิดว่า จิตสำนึกของเขาเองเป็นตัวบอกให้เขากระทำและยอมรับสิ่งต่างๆ ได้โดยเสรีเขาจึงควรจะปฏิบัติตัวตามความคิดของเขา ดังนั้น ในทุกๆ การกระทำของปฏิบัติการจริงของเขาจะต้องรองรับด้วยความคิดของตัวเองว่าเขาเป็นตัวตนที่เสรี หากเขาไม่กระทำการตามความคิดดังกล่าว ก็จะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องในทุก ๆ กรณี ทั้งที่มีการบิดเบือนของจินตนาการ แต่อุดมการณ์แห่งอุดมการณ์จำเป็นต้องถูกกระทำให้เกิดความตระหนักว่า ความคิดของคนเรานั้นดำรงอยู่ในการกระทำของเขา หรืออย่างน้อยควรจะดำรงอยู่ในการกระทำของเขา หากเกิดเป็นกรณีที่มีความคิดและการกระทำที่ไม่สอดคล้องกัน ก็แสดงว่า บุคคลนั้นต้องไปหยิบเอาความคิดอันอื่นๆ ที่สอดคล้องกับการกระทำอันนั้นมาใช้แทน อุดมการณ์จึงเป็นปากเสียงของการกระทำ เราจะพูดถึงการกระทำที่สอดคล้องอยู่ในปฏิบัติการ

และเราจะชี้ให้เห็นว่า ปฏิบัติการนั้น ถูกควบคุมโดยพิธีกรรมที่จารึกภาคปฏิบัติการนั้นเอาไว้ ท่ามกลาง การดำรงอยู่ที่เป็นจริงของกลไกทางอุดมการณ์ ทุกอย่างล้วนแต่เป็นเพียงตัวเล็กๆ ตัวหนึ่งของกลไก นั้น ดังนั้นจึงอาจสรุปลักษณะของอุดมการณ์ได้ว่า จะไม่มีปฏิบัติการหากปราศจากอุดมการณ์และ จะไม่มีอุดมการณ์หากปราศจากตัวตนและเพื่อตัวตน เพราะอุดมการณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และ ดำรงอยู่ในโครงสร้างและมนุษย์ก็อยู่ภายใต้โครงสร้างที่วางนี้ (Althusser, 1970, pp.25-28)

ส่วนอุดมการณ์ใดๆ ก็ตามจะดำรงอยู่ได้ในโครงสร้างทางสังคมได้จำเป็นต้องมี กระบวนการหรือปฏิบัติการบางอย่างที่ทำให้อุดมการณ์สามารถคงอยู่อย่างต่อเนื่องได้ และแนวคิด ของ Althusser ที่ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้คือ แนวคิดเรื่อง “การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์” ทั้งนี้ ใน การทำความเข้าใจแนวคิดดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาทำความเข้าใจ แนวคิดเรื่อง “กลไกทาง อุดมการณ์ของรัฐ” เนื่องจากการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์จะมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวไปกับกลไกทาง อุดมการณ์ของรัฐโดยกล่าวสรุปคือ สถาบันต่างๆ ที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐจะทำหน้าที่ใน การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์นั่นเอง

โดยความเป็นมาของแนวคิดเรื่อง “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” Althusser ได้พัฒนา จากทฤษฎีรัฐของลัทธิมาร์กซ์ (Marxist Theory of the State) โดยเสนอให้จำแนกแยกความคิดเรื่อง “อำนาจรัฐ” และ “กลไกของรัฐ” ออกจากกัน จากเดิมที่ Marx เสนอว่าอำนาจรัฐเป็นเรื่องของการ ต่อสู้เพื่อให้ได้ซึ่งการครอบครองอำนาจ ขณะที่กลไกของรัฐประกอบไปด้วย รัฐบาล ฝ่ายบริหาร ทหาร ตำรวจ ศาล เรือนจำ ซึ่งในส่วนของกลไกของรัฐนี้ Althusser เรียกว่า “กลไกการปราบปราม ของรัฐ (Repressive State Apparatus)” ที่มีนัยยะว่า กลไกของรัฐในส่วนนี้ทำหน้าที่โดยใช้ “ความ รุนแรง” เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้หมายความว่าใช้กำลังเพียงเท่านั้น เพราะอย่างยิ่งมีความรุนแรง ในรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ได้ อีก เช่น การกดขี่ การควบคุม เป็นต้น ขณะที่ “กลไกทาง อุดมการณ์ของรัฐ (Ideology State Apparatus)” จะสามารถสังเกตเห็นความแตกต่างได้ว่า มีรูปแบบ ของสถาบันที่แตกต่างไปจากสถาบันที่สังกัดกลไกการปราบปรามของรัฐ โดยแยกอยู่ในสถาบัน พิเศษอีกประเภทหนึ่ง ประกอบไปด้วย สถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางศาสนา สถาบันทาง การศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันทางกฎหมาย สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการค้า สถาบัน ทางการสื่อสารและสถาบันทางวัฒนธรรม โดยสถาบันทางกฎหมายจัดว่าเป็นทั้งกลไกทางการ ปราบปรามและกลไกทางด้านอุดมการณ์ของรัฐ ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างกลไกการปราบปราม ของรัฐและกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐมีด้วยกันอย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก สถาบันใน สังกัด กลไกการปราบปรามของรัฐจะมีลักษณะที่เป็นเอกภาพอยู่รวมกันเป็นอันหนึ่ง เช่น มีนัยยะ ของการใช้กำลังความรุนแรง การบริหารงานแบบราชการภายใต้การควบคุมโดยรัฐ ส่วนกลไกทาง อุดมการณ์ของรัฐมีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายและไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่า ท่ามกลางความ

หลากหลายนี้มีเอกภาพหรือไม่ ประการต่อมา กลไกการปราบปรามของรัฐดำรงอยู่ในขอบเขตของ สาธารณะขณะที่กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐมักจะถูกอยู่ในขอบเขตของเอกชน ความแตกต่างที่ พิจารณาแยกแยะระหว่าง “สาธารณะ” กับ “เอกชน” นี้ Althusser อธิบายโดยใช้ทัศนะของ Gramsci ว่า การแยกแยะดังกล่าวเกิดขึ้น โดยตัวกฎหมาย ดังนั้น การแยกแยะนี้จะใช้ได้เฉพาะขอบเขตที่ กฎหมายมีอำนาจเข้าไปบังคับได้เท่านั้น แต่ขอบเขตของรัฐไม่รวมอยู่ในข้อแยกแยะนี้เพราะรัฐเป็น เรื่องที่เหนือกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างกลไกทั้ง 2 คือ กลไกการ ปราบปรามของรัฐทำหน้าที่ใช้ความรุนแรง ขณะที่กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐทำหน้าที่โดยใช้ อุดมการณ์ แต่ข้อแตกต่างกันนี้ไม่ได้หมายความว่ากลไกทั้ง 2 ต่างทำหน้าที่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วกลไกทั้ง 2 ต่างทำหน้าที่โดยใช้ความรุนแรงและการใช้อุดมการณ์ ด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ กลไกการปราบปรามของรัฐทำงานโดยใช้การกดขี่ปราบปรามเป็นด้านหลัก และใช้อุดมการณ์เป็นด้านรอง เช่น ในกองทหารและตำรวจยังมีการใช้กลไกด้านอุดมการณ์ เพื่อค้ำ ประกันความสามัคคีในหมู่คณะและต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์นี้ รวมทั้งต้อง มีวิธีการดำรงรักษาค่านิยมบางอย่างที่จะแสดงออกมาต่อภายนอกด้วย เช่นเดียวกับที่กลไกทาง อุดมการณ์ที่ทำหน้าที่ส่วนใหญ่ใช้อุดมการณ์เป็นด้านหลักและใช้ความรุนแรงเป็นด้านรองและใช้ อย่างมีขีดจำกัด แต่ทว่าก็เป็นขีดจำกัดที่ยอมผ่อนผันได้ถ้าหากจำเป็น และไม่มีกลไกทางอุดมการณ์ ของรัฐใดที่ใช้แต่อุดมการณ์เพียงอย่างเดียว โรงเรียนและวัดต่างใช้วิธีการที่เหมาะสมในการลงโทษ การแยกหน้าที่ที่เป็นด้านหลักและด้านรองของกลไกทั้ง 2 นี้ จะช่วยทำให้เรามองเห็นการร่วมมือกัน ระหว่างกลไกทั้ง 2 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Althusser, อ้างแล้ว, p.10-15) ส่วนเรื่อง “การผลิตซ้ำ” Althusser ระบุว่า เป็นการทำงานผ่านระบบกฎหมาย การเมืองและอุดมการณ์ของโครงสร้างส่วนบน หรือ กล่าวในอีกทางหนึ่งคือ ส่วนใหญ่การผลิตซ้ำทำงานได้ด้วยการใช้อำนาจรัฐที่ดำเนินการทางด้าน กลไกทาง การปราบปราม และกลไกทางอุดมการณ์ควบคู่กัน หากไม่มีการผลิตซ้ำ อุดมการณ์ก็ไม่ สามารถที่จะดำรง อยู่ได้

จากนิยามคำว่า Ideology/อุดมการณ์และแนวคิดเรื่อง กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ ของ Althusser สามารถนำมาพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการภาพยนตร์ได้อย่างเป็นระบบ และชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์เป็นการทำงานผ่านระบบกฎหมาย การเมือง และอุดมการณ์ของโครงสร้างส่วนบน เมื่อพิจารณาตามข้อเสนอนี้ทำให้การศึกษาที่ให้ความสำคัญ ประการหนึ่งในประเด็นข้อห้ามมิให้ปรากฏในภาพยนตร์ของกฎหมายที่ทำการศึกษา มีความชัดเจน ในตำแหน่งหรือประเด็นที่ต้องศึกษาค้นคว้ามากขึ้นว่า ความคิด ความเชื่ออันเป็นข้อห้ามใน เนื้อความของกฎหมายนั้น หากพิจารณาว่าเป็นอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองแล้ว ยังเป็นการผลิต ซ้ำทางอุดมการณ์แห่งยุคสมัยที่เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ เนื่องจากน่านาบริบททางสังคมที่

แวดล้อมกฎหมายทั้ง 2 ช่วงเวลา (พ.ศ.2547 และพ.ศ.2551) นั้นแตกต่างกัน อีกทั้งการศึกษาอุดมการณ์ ไม่สามารถแยกออกจากบริบทที่เกี่ยวข้องได้

3.2 งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์การอภิปรายความ,การวิเคราะห์การอภิปราย ความเชิงวิพากษ์ (Discourse Analysis, Critical Discourse Analysis)

จากการสำรวจเอกสารการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ประกอบด้วยงานที่เน้นการศึกษาในเรื่องโครงสร้างทางภาษาหรือภาษาศาสตร์ และการตีความเนื้อหา ซึ่งได้ค้นคว้าในในหลายแนวทางเพื่อความเข้าใจการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน ดังนี้ สุรพงษ์ โสธะเสถียร (2551, 2552, และ 2554) ได้ทำการศึกษาอภิปรายความบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในปี พ.ศ. 2536 ถึง พ.ศ.2539 ไว้จำนวน 3 บทพระราชนิพนธ์ ประกอบด้วย พระราชนิพนธ์เรื่องนายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ พระราชนิพนธ์เรื่องติโต และพระราชนิพนธ์พระมหาชนก จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระนั้น สามารถอภิปรายความได้ 3 ระดับคือ การสื่อสารในระดับแคบหรือระดับปัจเจกชน การสื่อสารในระดับกลางหรือการสื่อสารของกลุ่มหรือองค์กร และการสื่อสารในระดับกว้างหรือในระดับสังคม อีกทั้งยังได้พบกับแนวความคิดในพระราชนิพนธ์ เห็นว่าแก่นเรื่องรวานายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระอยู่ที่เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองสำหรับผู้ปกครองประเทศในยามที่ประสบภัยวิกฤต ผู้ปกครองหรือผู้นำจะดำเนินการบริหารหรือปกครองรัฐอย่างไรจึงจะพาประเทศชาติไปรอด

การอภิปรายความบทพระราชนิพนธ์ติโต ได้อภิปรายความเนื้อหาในบทพระราชนิพนธ์ซึ่งพบว่า องค์ประกอบของเนื้อความกล่าวถึงจิตวิทยาในวัยเด็ก อันเนื่องมาจากสภาพครอบครัวจิตวิทยาที่มาจากสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นปัจจัยจากอาชีพการทำงาน ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการศึกษา อุดมการณ์ทางการปกครองปัจจัยทางการทหารและปัจจัยจากต่างประเทศ รวมทั้งองค์ประกอบของเอกลักษณ์ในความเป็นเอกบุรุษ ทั้งที่เป็นอุปนิสัยในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ความสามารถในการเข้ากับผู้อื่นได้ การพาดั้วรอดจากการต่อสู้ ความไวหรือความอ่อนไหวในการรับรู้ นอกเหนือจากจุดเปลี่ยนของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งเวทีระหว่างประเทศและการใช้ชีวิต ตลอดจนการรับรู้ในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ บทบาทของคอมมิวนิสต์ ความรุนแรง สงครามกลางเมือง และสงครามโลก อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้บริบทที่สำคัญ 2 ประการคือ สภาพการสื่อสารทั้งที่อาศัยสื่อบุคคล กลุ่ม สิ่งพิมพ์ หรือวิทยุ และภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในแง่สภาพสงคราม สันติภาพ อำนาจ รวมทั้งกฎหมายและข้อตกลง

ในการอภิปรายความ บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกนั้น สามารถสรุปเป็นข้อได้ 2 ประการคือ ประการแรก เป็นข้อสรุปที่ได้จากการอภิปรายความ ตามลำดับความของบทพระราชนิพนธ์

นิพนธ์ได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ว่าด้วยพระราชปรารภ ส่วนที่ว่าด้วยก่อนที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ ส่วนของปฐมวัย ส่วนที่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการ สังคมวิริยบารมีและส่วนสุดท้ายที่เป็นปัจฉิมบท และข้อสรุปประการที่ 2 สามารถจำแนกออกเป็นมโนทัศน์ ที่สำคัญได้ทั้งสิ้น 11 มโนทัศน์ ดังนี้ ผู้นำบารมี ความจงรักภักดี บุญญาธิการ ความจริง วิริยบารมี หน้าที่ความรับผิดชอบ ราชสมบัติ ทุนและแรงงาน ผลประโยชน์ที่ยั่งยืน ความรู้ และธรรมะ โดยทั้ง 3 งานวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการอภิปรายความ (Discourse) และวิธีการทลายกรอบ(Deconstruction) ยกเว้นงานวิจัยการ อภิปรายความบทพระราชนิพนธ์นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ กับการอภิปรายความบทพระราช นิพนธ์ดิโต ที่ได้ใช้การวิพากษ์ (Critique) เพิ่มเข้ามา เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย อย่างไรก็ตาม การที่งานวิจัยทั้ง 3 ได้ใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีการนั้น ก็เพื่อให้การตีความหมาย ครบถ้วนรอบด้าน ในการสื่อถึงเนื้อหาสาระที่ปรากฏในงานพระราชนิพนธ์ จากมุมมองของผู้ ทำการศึกษาในฐานะผู้อ่าน โดยจะเป็นการอธิบายความระหว่างหน่วยข้อมูลตั้งแต่ 2 หน่วยข้อมูล ขึ้นไป เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายที่รับรู้ได้จากการวิเคราะห์หน่วยข้อมูล ตั้งแต่ 2 หน่วยดังกล่าว ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูล จึงเป็นแนวทางการศึกษาถึงเนื้อความ บริบท และความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อความ (Textual-Contextual-Intertextual Analysis) โดยการจัดแบ่ง เนื้อความออกเป็นส่วนๆ แต่ละส่วนมีแก่นของเนื้อหาเพียงหน่วยเดียวหรืออาจเรียกว่าหน่วยข้อมูล จากนั้นจึงนำหน่วยข้อมูลหน่วยเดียว หรือหลายหน่วยมาอภิปรายความ ถึงความหมายที่ผู้อ่านรับรู้ และเข้าถึงบทพระราชนิพนธ์ได้นั่นเอง

การศึกษาเรื่องการอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิง ประวัติศาสตร์ไทยเรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขององอาจ สิงห์ลำพอง (2556) เป็นการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยใช้วิธีการอภิปรายความ ด้วยวิธีการสืบรากเหง้า ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาการ สื่อความหมายและการตีความ โดยรวมของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในมุมมอง ทางการสื่อสาร การปกครองและทางภาษา ศึกษาบทบาทของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชต่อผู้ได้ ปกครองจากภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อนำไปอภิปรายความสังคมได้อย่าง รอบด้าน และเพื่อศึกษาการอภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างสังคม วัฒนธรรม และการเมืองใน รูปแบบของความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาปรัชญาองค์ความรู้และแนวคิดที่ได้

ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นวีรมหาราชที่ ประกอบด้วย 2 ประการ คือ 1. ลักษณะของมหาบุรุษที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นนักปกครองแนว สมัยใหม่ ทรงมีความเด็ดขาดเป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญ มีการตัดสินใจที่กล้าหาญ มีความซื่อสัตย์

มีอุดมการณ์ชาตินิยมในภาพลักษณ์ของผู้สร้างชาติ ทรงเป็นศูนย์นำดวงใจชาวสยาม และ 2. พระบุญญาบารมีอย่างสูงสุดเทียบเท่าพระจรรดิราช นอกจากนี้ยังพบบทบาทของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชต่อผู้ได้ปกครองนั้น พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับด้านการทหารในฐานะเป็นกลุ่มกำลังผู้สร้างชาติ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรมเพื่อเกิดความผาสุกของเหล่าปวงชน และทรงทำนุบำรุงด้านศาสนาเพื่อสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและความร่วมมือกันแก่ประชาราษฎร์ และนอกจากนี้ยังได้พบว่า ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบุคคลหลายสถานะในสังคม 2 กลุ่มใหญ่คือ ผู้ปกครองได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ และผู้ได้ปกครอง ได้แก่ ไพร่และทาส ซึ่งอำนาจที่ปรากฏขึ้นในภาพยนตร์ที่เป็นอำนาจในเชิงลบได้แก่ การครอบงำ บังคับ กดขี่ ปกปิด หวงห้าม และอำนาจในเชิงบวกได้แก่ การสร้างความรู้จนเกิดเป็นธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมจนนำไปสู่ความเป็นอารยธรรมของชาวไทยสืบต่อมา

นอกจากข้อมูลในการศึกษาการอภิปรายความที่มาจากงานวรรณกรรมแล้ว แหล่งข้อมูลสำคัญที่นิยมและถูกหยิบมาศึกษาเช่นเดียวกันคือ สื่อมวลชน โดยสื่อที่ถูกนำมาศึกษามีความหลากหลายทั้งแง่ของประเภทหรือชนิดของสื่อ ในฐานะที่เป็นแหล่งบรรจุของตัวบท รวมถึงประเด็นของเนื้อหาที่เป็นองค์ประกอบของตัวบทที่มีความหลากหลายเช่นกัน

จันทิมา ปัทมธรรมกุล (2550) ได้เลือกศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความงามของโฆษณาผลิตภัณฑ์บำรุงผิว ที่ปรากฏจากนิตยสารผู้หญิงจำนวน 3 ฉบับ ซึ่งพบว่า เนื้อความโฆษณาผลิตภัณฑ์บำรุงผิวได้ผลิตซ้ำการอภิปรายความงามที่ไม่แตกต่างไปจากความคาดหวังของสังคมผ่านการผลิตซ้ำมาหา คติความงามแบบกระแสหลักหรือการสร้างความหมายให้ความงามแบบภายนอกที่เป็นกระแสหลักให้มีคุณค่าตั้งเป็นภาพตัวแทน ในการตัดสินใจความเป็นผู้หญิง โฆษณายังได้มุ่งบรรจุสร้างภาพลักษณ์ด้านความงามของผู้หญิง ให้อยู่ภายใต้กรอบในการมองและประเมินค่าความงามทางกายภาพ ด้วยการตอกย้ำถึงมาตรฐานความงามอันเข้าถึงได้ด้วยการใช้สินค้า และการเลือกนำเสนอเฉพาะส่วนเสี้ยวของ ความงาม และด้วยการนิยามปัญหาและการให้วิธีการแก้ไข โดยใช้การสนับสนุนจากชุดคำอธิบายของการอภิปรายความงามทางวิทยาศาสตร์ และวิทยาการทางการแพทย์ การสร้างอคติเกี่ยวกับวัย ความเสื่อมถอยของร่างกาย ส่งผลให้อุดมการณ์บางอย่าง เช่น ทุนนิยม บริโภคนิยม อคติต่อความสูงวัย ผู้ชายเป็นใหญ่ กลายเป็นสิ่งที่มีเหตุผลและมีลักษณะเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้ การอภิปรายความงามเรื่องความงามของโฆษณาได้ส่งผลทั้งในแง่ของการสร้างให้ผู้หญิงมรสถานะของการเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้ถูกใช้อำนาจในเวลาเดียวกัน ไม่ต่างไปจากในอดีตที่ การพรรณนาทรมโหมในวรรณคดีของกวีได้ให้คุณค่าแก่

ความงามของผู้หญิงเสมือนเป็นอำนาจในการที่จะทำให้เจ้าของความงามได้มาซึ่งสิ่งใดๆ ที่ต้องการ แต่แท้จริงแล้วเธอกลับถูกควบคุมจากกรอบวิธีคิดของการอภิปรายความเรื่องความงามอยู่นั่นเอง

จากการศึกษาประเด็นเรื่องความงามในโฆษณาข้างต้น จะชี้ให้เห็นถึงการที่การอภิปรายความสามารถทำให้อุดมการณ์บางอย่างมีลักษณะเป็นเรื่องปกติ ทั้งที่เป็นการครอบงำทางอุดมการณ์แล้ว ยังชี้ให้เห็นว่า การอภิปรายความทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการทางการแพทย์ถูกนำมาใช้ในการสร้างคุณค่า ความน่าเชื่อถือ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของปีณา แปลงประวดี (2551) ที่ทำการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องร้องกันระหว่างแพทย์และผู้เสียหายทางการแพทย์ผ่านทางรายการถึงลูกถึงคน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ร่วมรายการฝ่ายแพทย์ ผู้ร่วมรายการฝ่ายผู้เสียหาย และฝ่ายสื่อมวลชนมีการสร้างการอภิปรายความและชุดนิยามต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ในการอธิบายความจริงเกี่ยวกับสุขภาพและการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บไว้แตกต่างกัน ซึ่งการอภิปรายความที่ปรากฏประกอบด้วยการอภิปรายความชุดที่ว่าด้วยการรักษาโรคของแพทย์ การอภิปรายความชุดที่ว่าด้วยเรื่องความรู้ทางการแพทย์ การอภิปรายความชุดที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และผู้ป่วย และการอภิปรายความชุดที่ว่าด้วยการฟ้องร้องกล่าวโทษแพทย์ ซึ่งการอภิปรายความที่มีอำนาจในการนำมาอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับสุขภาพที่ปรากฏในรายการ โดยมากยังคงเป็นการอภิปรายความที่มาจากแพทย์กระแสหลัก

นอกจากนี้ งานศึกษาตามแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ที่เน้นผลการศึกษาตามแบบแผนมิติทั้ง 3 ของ Fairclough พบได้จากงานของ สุครรต์น์ สร้อยทองดี (2552) ที่ทำการศึกษาประเด็นเรื่องอุดมการณ์ความเป็นแม่ในการอภิปรายความจากโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว โดยวิเคราะห์จากตัวบทโฆษณาที่ปรากฏในนิตยสารรักลูก แม่และเด็ก บันทึกคุณแม่ และ MOTHER & BABY จำนวน 340 ชิ้นงานพบว่า การอภิปรายความโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัวมีรูปแบบการนำเสนอ 2 รูปแบบคือ โฆษณาที่สื่อความทางธุรกิจโดยตรงและบทความเชิงโฆษณา (Advertorial) กลวิธีทางภาษาที่ใช้มี 2 กลวิธีคือ 1. กลวิธีทางวัจนภาษา ประกอบด้วย กลวิธีการกล่าวอ้าง การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้อุปสรรค การใช้มูลบทและการเล่าเรื่อง 2. กลวิธีทางอวัจนภาษา ได้แก่ การใช้ความหมายของภาพ การใช้ขนาดของตัวอักษรและการใช้สี กลวิธีทางภาษาเหล่านี้ได้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับแม่ ได้แก่ แม่คือผู้ที่เหมาะสมกับหน้าที่ดูแลลูกมากที่สุด แม่ต้องเลี้ยงลูกอย่างดีที่สุด แม่ต้องเฝ้าหาความรู้ แม่ต้องเก่งรอบด้าน และแม่ต้องสวยอ่อนเยาว์อยู่เสมอ การอภิปรายความโฆษณานำเสนอความคิดเกี่ยวกับแม่ข้างต้นเพื่อเชื่อมโยงกับการบริโภคสินค้าตามที่มีการอภิปรายความโฆษณานำเสนอสามารถเติมเต็มบทบาทการเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์ ขณะที่การศึกษาในลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานของ สุครรต์น์ คืองานของวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2553) ที่ทำการศึกษาเรื่องของอุดมการณ์ของความเป็นชายในโฆษณาสินค้าและ

บริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ความเป็นชายและคัดเลือกข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์จากนิตยสารสำหรับผู้ชายจำนวน 4 ฉบับ คือ GM, FHM, Men's health และ Crush ซึ่งผลการศึกษาไม่แตกต่างกันไปจากงานของสุครรัตน์ เท่าใดนัก กล่าวคือ พบว่าการอภิปรายความโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชาย ในนิตยสารผู้ชาย มีรูปแบบการนำเสนอ 2 รูปแบบ ได้แก่ โฆษณาที่สื่อความทางธุรกิจโดยตรงและบทความเชิงโฆษณา กลวิธีทางภาษาที่การอภิปรายความโฆษณาใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์ความเป็นชายมี 2 กลวิธีคือ 1. กลวิธีทางวจนภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือกลุ่มคำ การอ้างถึง การใช้อุปสรรค การมุลบท การใช้คำถามวาทศิลป์ การกล่าวเกินจริง การใช้สัทพยางค์และการย่นด้วยคำสัมผัสของคาราหรือผู้มีชื่อเสียง 2. กลวิธีทางอวจนภาษา ได้แก่ การใช้ภาพและสีประกอบการโฆษณา กลวิธีทางภาษาเช่นนี้มีบทบาทในการสร้างอุดมการณ์ว่า ผู้ชายต้องมีรูปลักษณ์ที่ดูดีอย่างไม่มีที่ติ ผู้ชายต้องมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ผู้ชายต้องเป็นสุภาพบุรุษและเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ชาย ทั้งนี้ การอภิปรายความโฆษณานำเสนอว่า สินค้าและบริการเป็นตัวช่วยที่ดีที่จะทำให้ผู้ชายเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์แบบได้

จากงานของสุครรัตน์และงานของวุฒินันท์ข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสามารถทางอำนาจของการอภิปรายความในการดำรงอุดมการณ์ของความเป็นหญิงและความเป็นชายด้วยการแทรกซึมผ่านข้อความการนำเสนอที่เชื่อมโยงกับตัวบทอื่นๆ เช่น การสร้างการโน้มน้าวความน่าเชื่อถือจากบุคคลที่มีชื่อเสียง ทั้งที่การมีชื่อเสียงไม่ได้เป็นหลักประกันว่าสิ่งเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือ และสามารถเชื่อถือได้อย่างสนิทใจ นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า อุดมการณ์ที่ถูกนำเสนอผ่านการอภิปรายความต่างต่อกัยความเชื่อ แนวทางการปฏิบัติความเป็นแม่ ความเป็นชาย ซึ่งกรอบอุดมการณ์เหล่านี้อาจจะดูเหมือนเป็นธรรมชาติ เป็นสามัญสำนึก เช่น แม่คือผู้ที่เหมาะสมกับหน้าที่ดูแลลูกมากที่สุด แม่ต้องเลี้ยงลูกอย่างดีที่สุด หรือ ผู้ชายต้องมีรูปลักษณ์ที่ดูดีอย่างไม่มีที่ติ ผู้ชายต้องเป็นสุภาพบุรุษและเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ชาย ซึ่งอุดมการณ์เหล่านี้ต่างอยู่ภายใต้ลักษณะอุดมการณ์ที่ชายเป็นใหญ่ในสังคม ซึ่งอุดมการณ์บางอย่างเหล่านี้ถูกนำเสนอมาก่อนหน้าจากสถาบันอื่นแล้ว เช่น สถาบันครอบครัว โรงเรียน และในบทเรียนดังจะเห็นได้จากการศึกษาของวิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ที่สามารถนำมาพิจารณายืนยันได้ว่า สื่อโฆษณาได้ทำการต่อยอดอุดมการณ์ที่ถูกผลิตและปลูกฝังมาก่อนหน้านี้ โดยวิสันต์ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับ อุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544 ตามแนวทาง CDA ของ Fairclough ซึ่งนักวิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า หนังสือเรียนมีผลต่อสังคมในวงกว้าง เนื่องจากหนังสือเรียนนั้นประกอบด้วยการอภิปรายความที่ทุกคนที่เข้าศึกษาในระบบการศึกษาของรัฐจำเป็นต้องใช้ โดยให้ความสนใจเรื่องอุดมการณ์ที่ถูกสร้างขึ้น และสื่อผ่านกลวิธี

ทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยผลการศึกษาดัวยทพบกลวิธีทางภาษาที่หนังสือเรียนใช้คือ อุดมการณ์ทั้งสิ้น 15 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้วยโครงสร้างประโยคการใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน และการใช้เสียงที่ หลากหลาย เป็นต้น กลวิธีเหล่านี้คืออุดมการณ์ไปสู่ผู้อ่านทั้งสิ้น 10 ชุดความคิด อุดมการณ์เด่นซึ่ง พบในหนังสือเรียน ทุกเล่มคือ อุดมการณ์เด็กอุดมการณ์ความเป็นหญิงและอุดมการณ์ความเป็นชาย และผลจากการศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตรพบว่า ความคิด ย่อยของอุดมการณ์บางชุด เป็นความคิดอุดมการณ์ที่ปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่อง ในหนังสือเรียนทุก หลักสูตร เช่น ความคิดที่สื่อว่าเด็กคือสมาชิกที่ดีของสังคมและพลเมืองดีของชาติ ในประเทศไทย คือประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรืองและสงบร่มเย็น ส่วนผลศึกษาวิถีปฏิบัติทางการ อภิปรายความพบว่า หนังสือเรียนเป็นการอภิปรายความที่ผลิตขึ้นโดยการควบคุมของหน่วยงาน ด้านการศึกษาของรัฐ เพื่อใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประชาชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษา และมีครูซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพเป็นผู้ถ่ายทอดสู่นักเรียน หนังสือเรียนจึงเป็นการ อภิปรายความที่มีสถาบันรองรับ ได้รับการตีความในฐานะของความรู้ที่เชื่อว่าถูกต้อง เหมาะสม ทั้ง ยังสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคมอุดมการณ์ที่อยู่ในหนังสือเรียนจึงสามารถส่งผลต่อ สังคมได้ในวงกว้าง และผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า อุดมการณ์ที่สื่อผ่าน หนังสือเรียนนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมในสังคมหลายประการ ได้แก่ ความคิด เรื่องความอาวุโสความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ ความคิดทางพระพุทธศาสนา ความคิดเรื่องชายเป็น ใหญ่ รวมถึงแนวคิดและนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย ขณะเดียวกันอุดมการณ์ที่ สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นก็อาจส่งผลต่อระบบความคิด ความเชื่อของผู้อ่านรวมถึงสังคมในด้านต่างๆ ด้วยเช่นกัน ได้แก่ การนิยามความหมายของสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคมไทย การนำเสนอภาพ อุดมคติของบุคคลหรือสิ่งต่างๆในสังคม และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม

อย่างไรก็ตามยังมีการนำแบบแผนมิติทั้ง 3 ของ Fairclough มาทำการศึกษาในสื่อ อื่นๆ โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง เช่น งานของศจีรัตน์ พุฒเรื่องศักดิ์ (2549) ที่ต้องการศึกษาโครงสร้างของสัญลักษณ์ (Sign) ที่ปรากฏบนปกนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์และ ภาพของบุคคลที่ปรากฏบนปกนิตยสาร รวมถึง ศึกษาภาพตัวแทนของบุคคลเหล่านั้น การอภิปราย ความการเมืองที่ปรากฏ การสื่อความหมายเชิงอุดมการณ์ และอำนาจของบุคคลที่ปรากฏ รวมถึงการ วิเคราะห์ โครงสร้างของการอภิปรายความการเมือง ที่ปรากฏบนนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างของสัญลักษณ์ประกอบด้วย ภาพที่ปรากฏบนปก นิตยสารมติชนสุด สัปดาห์ ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอภาพบุคคล และมีการสื่อความหมายนัยตรงมากที่สุด ส่วนพาด หัวปกและข้อความยกป้าย ที่ปรากฏบนปกนิตยสารส่วนใหญ่ มีการสื่อความหมายนัยแฝง โดยการ

นำเสนอที่หลากหลายรูปแบบ และผสมผสานกับสัญลักษณ์ ทำให้ผู้อ่านต้องตีความตามบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ส่วนกลุ่มบุคคลที่ปรากฏคือกลุ่มนักการเมือง นักวิชาการ นักสื่อสารมวลชนและบุคคลที่มีชื่อเสียง โดยถูกสร้างภาพตัวแทนดังนี้ 1. กลุ่มอำนาจหลักที่มีผลประโยชน์แอบแฝง 2. กลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐ 3. กลุ่มที่สร้างสมดุล/เป็นกลาง โดยบุคคลเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านความหมายเชิงต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ความหมายเชิงตอบโต้/ต่อสู้ระหว่างบุคคลและความหมายเชิงบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เห็นการสื่อความหมายเชิงอุดมการณ์ และอำนาจที่ปรากฏบน ปกนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ว่า ทีมงานผู้ผลิตนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ มีอุดมการณ์ต่อต้านรัฐบาลทักษิณ โดยใช้พื้นที่ปกนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ในการต่อต้านกลุ่มอำนาจหลัก จากการสร้างความหมายเชิงต่อต้านรัฐบาล จากทั้ง นักการเมืองฝ่ายค้าน นักวิชาการ และนักสื่อสารมวลชน นอกจากนี้การศึกษาทางการเมือง ที่ปรากฏในสื่อมวลชน ด้วย CDA โดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์เพียงพบได้จากงานของเกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ (2554) ที่ทำการศึกษารวบรวมการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ว่าด้วยรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ซึ่งพบว่า หนังสือพิมพ์สร้างความจริงเกี่ยวกับรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 จำแนกเป็นวาทกรรมข่าว 7 ชุด ประกอบด้วย เหตุการณ์ 19 กันยายน 2549 การสร้างความชอบธรรม การควบคุม การทุจริต การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีการร่างรัฐธรรมนูญ และผลกระทบทางเศรษฐกิจ หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะมีการสร้างความจริงที่แตกต่างกัน และเมื่อนำข้อค้นจากการสร้างความจริงมาทำการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางการเมืองการอภิปรายความผ่านกระบวนการผลิต และการบริโภคระหว่างหนังสือพิมพ์กับผู้อ่านพบว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีกลยุทธ์การสื่อสารที่เน้นเนื้อหาการเมืองและเนื้อหาเชิงเร้าอารมณ์ มติชนเน้นการนำเสนอเนื้อหาการเมือง ส่วนหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันมุ่งสื่อความหมายให้แก่ พ.ต.ท.ทักษิณ ในเชิงลบ ข้อค้นพบที่ได้จากมิติที่ 2 นำมาศึกษาถึงภาคปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเจาะลึกถึงเงื่อนไขทางสังคม ได้แก่ ความสำคัญของเหตุการณ์รัฐประหารมีผลกระทบต่อคนในสังคมรวมถึงลักษณะเด่นของการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เป็นการต่อสู้ระหว่างขั้วอำนาจเก่าและใหม่ เป็นความจริงที่หนังสือพิมพ์ต้องนำเสนอเงื่อนไขทางสถาบันว่าความเป็นหนังสือพิมพ์ที่ต้องเสนอความจริงสู่สังคม ภายใต้หลักเกณฑ์แห่งคุณค่าข่าวที่คอยกำกับกลวิธีการสื่อความหมายของหนังสือพิมพ์รวมถึงเงื่อนไขเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่กล่าวถึงความจำเป็นเจ้าของธุรกิจว่า จำเป็นต้องผลิตข่าวให้เป็นสินค้ามุ่งเสนอแก่กลุ่มเป้าหมาย ผลการศึกษาทั้ง 3 มิติ แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของหนังสือพิมพ์ที่จะตีแผ่ ความจริงที่เกิดขึ้น ในสังคมนั้น แท้จริงแล้วขึ้นอยู่กับอำนาจแห่งหนังสือพิมพ์ ที่จะคัดเล็กลงกระตุ่นและบ่งชี้ให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความจริงที่หนังสือพิมพ์เลือกสรรแก่ผู้อ่านรวมถึงอุดมการณ์แห่งความเป็นเจ้าของธุรกิจที่จะต้องดำเนินการเพื่อผลกำไร อันเป็นอำนาจของผู้ผลิต ที่จะสร้างสินค้าให้ตรงใจแก่กลุ่มผู้อ่าน พร้อมทั้งใช้อำนาจแห่งการผลิต ถ่ายทอดความคิดเพื่อครอบงำผู้อ่าน

นอกจากนี้ อัตนันท์ เตโซพิศาลวงศ์ (2554) ยังนำแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ มาทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบหาความเหมือน และความแตกต่างของการอภิปรายความในสื่อ หนังสือพิมพ์เหมือนกัน แต่ มีแหล่งที่มาที่แตกต่างกัน โดยเป็นการศึกษา การอภิปรายความที่สะท้อนภาพของประเทศไทย จากหนังสือพิมพ์ของประเทศอนุภูมิภาค กลุ่มน้ำโขง จำนวน 4 ฉบับ ประกอบด้วย The Phnom Penh Post, China Daily, The New Light of Myanmar และ Vientiane Times ซึ่งพบว่า การอภิปรายความที่เกิดขึ้นนั้น ประกอบด้วย การอธิบายความหลัก 3 ชุดคือ การอภิปรายความที่สะท้อน ภาพเศรษฐกิจการอภิปรายความที่สะท้อนภาพการเมือง และภาพสะท้อนสภาพสังคมวัฒนธรรม โดยในแต่ละการอภิปรายความหลัก พบว่ามีการอภิปรายความรองปรากฏอยู่ เช่น การอภิปรายความสะท้อนภาพความร่วมมือด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, การอภิปรายความสะท้อนภาพความขัดแย้งระหว่างประเทศ และการอธิบายความสะท้อนภาพก่อการร้าย นอกจากนี้ ยังพบว่าหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมีความแตกต่างกัน โดยหนังสือพิมพ์ Vientiane Times ทำเป็นหนังสือพิมพ์ที่ให้ความสำคัญกับการอภิปรายความหลักทั้ง 3 ชุดหนังสือพิมพ์ The New Light of Myanmar ให้ความสำคัญกับการอภิปรายความสะท้อน ภาพเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมขณะที่ The Phnom Penh Post และ China Daily ให้ความสำคัญกับการอธิบายความสะท้อน ทางการเมือง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมีความแตกต่างกันคือ ลักษณะความเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ บริบทการสื่อสาร คุณค่าข่าวที่นำเสนอ และแหล่งข่าว

จากงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับ การอภิปรายความนี้ ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความอุดมการณ์ และอำนาจที่ชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ การอธิบายความนั้นไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะขอบเขตของอำนาจ ที่มองเห็นอย่างชัดเจนเท่านั้น แต่การอธิบายความ ยังมีอำนาจในตัวของมันเอง โดยอำนาจนั้น สามารถยึดโยงเข้ากับสิ่งอื่นๆ เพื่อที่จะสถาปนาอำนาจให้เข้มแข็ง มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งความน่าเชื่อถือนี้ อาจนำไปสู่การต่อยอดทางความคิดที่เป็นอุดมการณ์ ของบุคคลสังคมเช่น อำนาจของโฆษณาที่เน้นย้ำความเป็นหญิงและความเป็นแม่ ที่กินอยู่กับความน่าเชื่อถือจากบุคคล ที่มีความน่าเชื่อถือขณะที่อุดมการณ์ของความเป็นแม่ อุดมการณ์ของความเป็นหญิงนี้ ต่างถูกสร้างขึ้นภายใต้อุดมการณ์หลัก ที่เชื่อว่าชายเป็นใหญ่ และถูกสร้าง แทรกซึมมาอย่างเนิ่นนาน และกว้างขวางผ่านแบบเรียน จึงทำให้ดูราวกับว่า ความคิดที่เป็นอุดมการณ์เหล่านี้ ไม่ใช่สิ่งที่แปลกปลอม กลับรู้สึกถึงความเป็นปกติตามสามัญสำนึก ซึ่งทั้งหมดนี้ ต่างเป็นกระบวนการของการทำงานอย่างสอดคล้องประสานกันระหว่าง การอภิปรายความ อุดมการณ์และอำนาจ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” วางอยู่บนแผนมโนทัศน์การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) บริบท (Contextual Analysis) และสัมพันธ์บท (Intertextual Analysis) เป็นกรอบในการศึกษาแต่ละองค์ข้อมูล โดยการศึกษาใน 3 ลักษณะดังนี้ การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) เป็นการศึกษาโดยหยิบเนื้อความของภาพยนตร์มาอภิปรายความ โดยชี้ให้เห็นเนื้อความแล้วแปลเนื้อความเหล่านั้น บริบท (Contextual Analysis) เป็นการศึกษาออกเนื้อความที่มีความหมายกับเนื้อความนั้น โดยอาศัยสัมพันธ์ที่อยู่ข้างเคียงเนื้อความนั้นมาประกอบการอภิปราย และสัมพันธ์บท (Intertextual Analysis) เป็นการศึกษาโดยการเลือกเนื้อหาจากที่อื่นมาทำการเปรียบเทียบเพื่อสืบสาวเนื้อความที่กำลังศึกษา

ลักษณะวิธีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการตีความ (Interpretation) ตามข้างต้นนี้ เป็นการศึกษาแบบหลังนวมัย (Postmodernism) ที่ให้ความสำคัญกับการตีความ เนื่องจากต้องอ่านด้วยการเกิดคำถามว่าสิ่งที่อ่านหมายถึงอะไร โดยธรรมชาติความสัมพันธ์ของการส่งรับสารโดยมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนของผู้เขียนหรือผู้แต่ง (Sender) เนื้อความ (Message) และผู้อ่าน (Receiver) แต่แนวคิดหลังนวมัยนั้นการส่งสารไม่สำคัญเท่ากับการรับสาร เพราะผู้ส่งสารเป็นเพียงช่องทางในการนำเสนอสารที่ถ่ายทอดจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้รับสารเห็นด้วยเช่นกัน แม้ว่าเนื้อความจะถูกส่งมาจากผู้แต่ง แต่ผู้อ่านก็มีอิสระในการเลือกและสามารถปะติดปะต่อได้ ผู้อ่านจึงเป็นผู้กระทำการนั้นเอง การมองว่าผู้อ่านทรงสิทธิ์ โดยเฉพาะการถอดรหัสเนื้อความ เพื่อสร้างกรอบจินตนาการใหม่ขึ้น นั่นก็หมายถึงการเป็นความคิดที่เป็นตัวแทนของเนื้อความนั้นๆ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2554, หน้า 145)

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อความ (Textual Analysis) แบบแนวทางหลังนวมัย (Postmodernism) ที่ให้ความสำคัญกับการ

ใช้ปะติดปะต่อเรื่องราวเพื่อให้เกิดคำถามที่มีผลต่ออารมณ์ร่วมต่อความความจริงในส่วนที่อยู่ตรงหน้า ซึ่งเป็นความจริงชั่วคราว นำไปสู่การศึกษาภาพยนตร์ที่เป็นมิติ ที่มีอิทธิพลและก่อให้เกิดวัฒนธรรมปวงชน (Popular Culture) เป็นการนำเสนอผ่านกลุ่มผู้แสดงที่มีวัสดุและเทคนิคพิเศษที่ประกอบเป็นภาพยนตร์ จึงทำให้เกิดมายาและสิ่งลวงได้

ทั้งนี้ในการศึกษาคำนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาจากการตีความของผู้วิจัยเอง เมื่อชมภาพยนตร์ และให้ความหมายผ่านตนเองตามกรอบจินตนาการของตัวเองในฐานะผู้รับสารหรือผู้ชมภาพยนตร์ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าผู้รับสารมีความสำคัญกว่าผู้ส่งสาร ผู้วิจัยเริ่มจากการดูภาพยนตร์อย่างตั้งใจ และพิจารณาหาความสำคัญจากภายในจิตใจ (speculation) เพื่ออธิบายเนื้อหาภาพยนตร์ (Text) โดยการสร้างกรอบจินตนาการที่แสดงออกในลักษณะการตอบโต้ระหว่างผู้วิจัยกับเนื้อความ หลังจากที่ได้ดูภาพยนตร์และได้กรอบจินตนาการแล้ว ผู้วิจัยนำกรอบจินตนาการนั้นไปตรวจสอบกับกรอบบริบททางสังคม ประกอบด้วยบริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยนำเนื้อความที่อยู่ตรงหน้า (สิ่งที่ภาพยนตร์นำเสนอ) ไปหาสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในช่วงเวลาที่สร้างภาพยนตร์ ช่วงภาพยนตร์ออกเผยแพร่ และหลังจากภาพยนตร์เผยแพร่แล้ว ในขณะเดียวกันผู้วิจัยจะนำกรอบจินตนาการอันเดียวกันไปตรวจสอบกับกรอบทางทฤษฎีการสื่อสาร และกลไกอุดมการณ์ของรัฐ ซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณา ตรวจสอบ ตีความเนื้อความของภาพยนตร์ตามหลักทฤษฎี

ผู้วิจัยยกตัวอย่างการอภิปรายความเชิงวิพากษ์เนื้อความภาพยนตร์ฯ เช่น ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา พระเจ้าเอกาทศรถ ได้กล่าวขย่งสมเด็จพระนเรศวรในลักษณะของการเป็นทเวราชา ที่อยู่เหนือผู้อื่น และมีความสามารถพิเศษเหนือผู้อื่น เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรได้รับสั่งให้พระเจ้าเอกาทศรถสืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ดังมีเนื้อความที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ ดังนี้

พระเจ้าเอกาทศรถ	พระองค์จะให้หม่อมฉันนำทัพขึ้นไปตีอังวะ
สมเด็จพระนเรศวร	มิพิศ หากอังวะ ยังกระด้างกระเดื่องอยู่ อโยชยา เห็นจะมีพันทัย อันตราย ชาวสยามคงยากจะทำมาหากิน ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข
พระเจ้าเอกาทศรถ	แต่หม่อมฉันหา มี บารมีและกฤษฎาภินิหารเทียบเท่าพระองค์ หากอังวะระแคะระคาย ว่าพระองค์จะเสด็จสู่สวรรคาลัย มันจะ ฮึกเหิมเป็นเท่าทวี
สมเด็จพระนเรศวร	แต่คงไม่ยาก เกินความสามารถเจ้า ด้วยจากนี้ไปเบื้องหน้า พระองค์ต้องครองแผ่นดินสืบต่อ พระองค์จำต้องทนุบำรุงไพร่

ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข พระองค์ พระองค์จะต้องครองแผ่นดินโดย
ธรรม ให้อโยธยาได้ร่มเย็นตลอดไปชั่วกาลนาน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้า 6 ตอน ออสนานหงสา นาที่ที่ 83.43 – 85.47)

เมื่อนำเนื้อความของภาพยนตร์ที่ขีดเส้นใต้ คือ “บารมี” ไปสืบหาความหมาย และสืบ
ความจากพงศาวดารหรืองานบรรพทุกต่าง ๆ พบว่า คำว่า “บารมี” หมายถึง คุณงามความดีที่บำเพ็ญ
อย่างยืงยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง ประกอบด้วย 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา
วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต, 2546 หน้า 111)

หลังจากนั้นจึงได้นำเนื้อความดังกล่าวไปสืบความจากพงศาวดาร งานเขียนจาก
แหล่งที่มาต่างๆ แล้วนำไปเป็นข้อสรุปของแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. เหตุการณ์การสื่อสารและลำดับของการอภิปรายความ

ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์การสื่อสารและลำดับของการอภิปรายความอยู่ใน
ฐานะวิภาษวิธี ลำดับของการอภิปรายความเป็นระบบหากแต่มีใช้ระบบในโครงสร้าง (คือมีลักษณะ
เป็นกระบวนการผลิตและบริ โภค) ส่วนเหตุการณ์ทางการสื่อสารไม่เพียงแต่ลำดับการอภิปราย
ความใหม่ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ แต่ยังสามารถเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการใช้ภาษาที่สร้างสรรค์
ความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้ก็คือ มีปรากฏการณ์/เหตุการณ์สื่อสารเกิดขึ้นเป็นประจำ ใน
เหตุการณ์จะมีการอภิปรายหลายชั้นอยู่ภายในการผลิตเพื่อบริโภคความหมายที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์
การสื่อสาร เช่น เหตุการณ์บ้านเมืองเกิดขึ้นปรากฏในข่าวสารของสื่อซึ่งในเหตุการณ์ของข่าวที่
ปรากฏ เราสามารถอภิปรายความได้เพราะมันเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากสื่อ การอภิปรายความเป็น
การใช้สิ่งที่ปฏิบัติในสังคมร่วมกับลำดับของการอภิปรายความและการจัดหมวดหมู่เพื่อปั้นแต่งและ
ถูกปั้นแต่งจากการใช้ภาษาจำเพาะ ซึ่งจะมีความเป็นไปได้จากตรรกสัมพันธ์หลายทางเพื่อเลือก
หนึ่งในเส้นทางของขอบเขตปัจจัยที่ไม่ใช่ความรู้แจ่มแจ้งที่เป็นความรู้แจ่มแจ้งมากที่สุด ในการ
อภิปรายความอาจไปสัมพันธ์กับบริบททางสังคม หนึ่งในนั้นคือสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม ซึ่งสังเกตได้
ไม่ยาก เพราะการอภิปรายความจะดำเนินการข้ามขอบเขตของสถาบันหรือข้ามขอบเขต (field)
ซึ่ง โบดิยาร์ดให้ความหมายว่าเป็นวงเขตทางสังคมที่เป็นอิสระ โดยสัมพันธ์กับสิ่งที่ยึดมั่นเฉพาะ
ตรรกะทางสังคม เช่น วงการกีฬา หรือวงการสื่อ เป็นต้น ลำดับของการอภิปรายจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
กับหลายวงการซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ของปมที่ซับซ้อนหรือไม่กี่แล้วแต่ โบดิยาร์ดมีปัจจัย

หลากหลายในการนำสู่การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์เพื่อสืบสาวราวเรื่องความสัมพันธ์ภายในและระหว่างขอบเขตที่แตกต่างกันในการอภิปรายความ

3. การอภิปรายความ (Discourse)

Discourse ในภาษาไทยนั้น ได้มีผู้แสดงทัศนะที่เป็นคำเรียกแทน Discourse ไว้ในภาษาไทยอย่างมากมาย เช่น ข้อความต่อเนื่อง (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ 2521 ,) พียรศิริ) ปริจเฉท , วงศ์วิภานนท์, 2530) วจนะ (สมทรง บุษยพัฒน์ 2537 ,) สัมพันธสาร (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2541 ,) และวาทกรรม (กฤษดาพรรณ 2543 , 2539 ,) โดยเฉพาะคำหลังนิยมใช้กันในสาขาสังคมศาสตร์ การจะใช้คำใดเรียกแทนอะไรนั้น สืบให้เห็นได้ถึงวิธีการคิดและการปฏิบัติของผู้ใช้ภาษาที่ผ่านการเรียนรู้และถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากฐานความคิดและคติทัศน์ที่แตกต่างกันขณะที่ ในภาษาอังกฤษ คำว่า “Discourse” มีความหมายเป็น มิติ ด้วยกัน คือ มิติที่ว่าด้วยเรื่องภาษา และมิติที่ว่าด้วยเรื่อง 2 สังคมและวิถีปฏิบัติ James Paul Gee ได้แยกคำนี้ออกเป็น นัยยะที่แตกต่างกัน ได้แก่ 2discourse (with little ‘d’) เมื่อต้องการจะกล่าวถึงมิติด้านภาษา ซึ่งตรงกับภาษาไทยคือคำว่า ข้อความต่อเนื่อง วจนะ ปริจเฉท และสัมพันธสาร กับ Discourse (with big ‘D’) เมื่อต้องการจะเน้นมิติทางสังคมและวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับภาษาและการใช้ ซึ่งตรงกับภาษาไทยว่าวาทกรรม (กฤษดาพรรณ หงส์ลดารมภ์) และจันทิมา เอี่ยมมานนท์ 5. น. 2549 ,)

สำหรับงานวิจัยนี้ได้กำหนดนิยาม Discourse ตามที่ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2554) เสนอว่า Discourse เป็นศัพท์ที่มีใช้ศัพท์แต่ใช้มาตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ความหมายของ Discourse มีหลายความหมาย เช่น การเขียนหรือการพูด ซึ่งตรงกับคำว่าวาทกรรม แต่ยังมี ความหมายอื่นที่มากกว่าและใช้มานานกว่า คือ เป็นรูปแบบหนึ่งของการอธิบาย โยนรอบ จึงน่าจะตรงกับคำว่า การอภิปรายความ นอกจากนี้ผู้ที่วิจัยเองยังตั้งข้อสังเกตว่า คำว่าวาทกรรมที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเน้นไปที่ความหมายของการเขียน และการพูดที่มี นัยยะของอำนาจแฝงอยู่ ขณะที่คำว่า อภิปรายความนัยยะของวิธีวิทยา (Methodology) อยู่ในตัวเอง กล่าวคือ การอภิปรายความต้องการ ใช้ตีความหมายอย่างลึกซึ้งและอธิบายความออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจจะเชื่อมโยงกับตัวบท รอบๆ ที่อยู่ในตัวบทเดียวกัน หรือตัวบทในที่อื่นๆ

Jaworski และ Coupland (อ้างถึงใน) (1999 สุรพงษ์ โสธนะเสถียร 264 . น. 2554 ,) นิยาม Discourse คือการใช้ภาษาที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของสังคม การเมืองและวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นภาษาที่สะท้อนระเบียบสังคมและการจัดรูปร่างระเบียบสังคม รวมถึงอันตรกิริยา ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม เน้น มโนทัศน์สำหรับการทำความเข้าใจสังคม การตอบสนองของ

มนุษย์และความเข้าใจภาษา และวิธีการที่ประชาชนรวมถึงนักวิชาการพอใจในการตีความหมายของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการจำแนกประเภทต่างๆ ของความสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนการสร้างความรู้และการตีความหมายที่เป็นกระบวนการหลักในการกำหนดขอบเขตระหว่างการจำแนกมโนทัศน์ การจัดหมวดหมู่ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งนั้น

นอกจากนี้ Franklin et al (2550, pp.62-64) ได้ทำการรวบรวมและสรุปถึงแนวทางในการนิยามเพื่อการศึกษาการอภิปรายออกเป็น 3 แนวทาง ประกอบด้วย การนิยามแบบยึดหลักพิธีการ (Formalist) หรือ โครงสร้างทางภาษา (Structuralist) จะเป็นนิยามที่ให้ความหมายเกี่ยวกับการอภิปรายความว่า เป็นการวิเคราะห์ข้อความที่ปรากฏในประโยค โดยตำแหน่งของข้อความและความสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ ในประโยค นั้นหมายความว่า การอภิปรายความในรูปแบบนี้จะให้ความสำคัญที่การเรียงลำดับข้อความในประโยค ส่วนการนิยามแบบยึด หลักหน้าที่ของภาษา นั้นคือ ศึกษาถึงวิธีการและวัตถุประสงค์ที่ใช้ภาษานั้นสื่อสาร ซึ่งหมายความว่า ภาษาที่ใช้ขณะนั้นจะมีความหมายและทำงานเชื่อมโยงกับบริบทที่ใช้ในการสื่อสารแต่ละครั้ง และการนิยาม โยนิยิด หลักการของ Foucault ที่ว่าด้วยเรื่องการจัดระเบียบทางการอภิปรายความ ซึ่งการอภิปรายความถูกจัดเป็นปฏิบัติการอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในขณะพูด หรือช่วงเวลาที่กำลังสื่อสาร หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การอภิปรายความจะแสดงถึงวิธีการนำภาษามาใช้ซึ่งมักเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ในเชิงสังคม การเมืองและสถาบัน ทั้งนี้เฉพาะ Foucault เชื่อว่า การอภิปรายความจะเป็นตัวส่งผ่านความรู้ อำนาจไปสู่สังคม พร้อมกับวางเงื่อนไขที่จะสร้างประชาชนรวมถึงวาง โครงสร้าง และกำหนดรูปแบบทางสังคม

ในหนังสือเรื่อง The Archeology of Knowledge ตัว Foucault พยายามชี้ให้เห็นว่า การอภิปรายความคือความรู้และความจริงที่มีอิสระในตัวเอง จึงมีอำนาจในการกำหนด บงการ ซึ่งหมายความว่า Foucault ได้ให้ความสนใจประวัติศาสตร์ของการอภิปรายความหมายหรือปฏิบัติการของการอภิปรายความ เพื่อที่จะตรวจสอบว่าการอภิปรายความปฏิบัติการอย่างไร โดยให้ความสนใจหลักอยู่ที่ ความไม่ต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความไม่ต่อเนื่องนี้หมายถึง แต่ละอย่างการอภิปรายความในแต่ละช่วงจะมีอิสระในตนเอง และมีอำนาจการบงการในตนเอง ความรู้ที่ถือเป็นการอภิปรายความจะมีอำนาจบงการต่อผู้ที่ยอมรับการอภิปรายความนั้น จนมีผลทำให้ผู้นั้นกลายเป็นเพียง “ร่างกายใต้บงการ (Docile Body)” ซึ่งหมายถึงร่างกายที่อ่อนปวกเปียก เพราะยอมให้ถูกกระทำโดยที่ผู้นั้นยินยอม (อานันท์ กาญจนพันธ์ (2555, น.49-50)

จากการทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการอภิปรายความผ่านนิยามความหมาย และอำนาจของความอภิปรายความที่เข้ามาควบคุมบงการผู้ที่ยอมรับการอภิปรายความ รวมถึงผู้ที่วิจัย พยายามพิจารณาวิเคราะห์อภิปรายความ ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบความรู้ อำนาจ และการควบคุม

เนื้อหาของภาพยนตร์ในเบื้องต้นไปแล้วแต่เนื้อหาของกรอบการอภิปรายความ โดยเฉพาะในทัศนะของ Foucault ยังเห็นอีกว่า การอภิปรายความหมายถึงข้อความซึ่งถูกกำกับด้วยสิ่งที่ Foucault เรียกว่า Episteme ซึ่งคือกรอบความริ่ความเข้าใจของสังคมในแต่ละยุค โดยที่การไหลเวียนเผยแพร่ของข้อความที่ส่งผลให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมบางอย่างที่สอดคล้องกัน การอภิปรายความจะเป็นโครงข่ายอันเกิดจากการสื่อความระหว่างกัน จะไม่คำนึงว่าการแสดงออกและการสื่อสารระหว่างกันนั้นจะประกอบด้วยระบบคิดหรืออุดมการณ์ที่ชัดเจนเป็นรากฐานอยู่เบื้องหลังหรือไม่ และทั้งโครงข่ายดังกล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องมีความสอดคล้องต้องกันอย่างเป็นระบบและมีตรรกะที่เป็นระเบียบ ตลอดจนมีระบบความเชื่อ หรือ อุดมการณ์ที่เป็นชุดเดียวกันเป็นรากเหง้า ไม่จำเป็นต้องเป็นโครงข่ายที่มีแหล่งกำเนิดจากนักคิดคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มทางความคิดใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะแต่โครงข่ายดังกล่าวอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสดงออก และการสื่อสารของคนจำนวนมากจนไม่อาจที่จะสืบค้นให้รู้แหล่งที่มาได้อย่างชัดเจน จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีใครสามารถกล่าวอ้างความเป็นเจ้าของหรือเป็นต้นกำเนิดความอภิปรายความนั้นได้ (Foucault ,2004 ,pp.(132 – 131 ตามทัศนะของ Foucault อาจกล่าวได้ว่า “โครงข่าย” เป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการอภิปรายความที่เกิดจากสื่อความระหว่างกัน หากการสื่อสารถูกตัดขาดหรือเปลี่ยนถ่าย โครงข่ายที่เป็นโครงข่ายการอภิปรายความดังกล่าวก็อาจจะเป็นไปได้ทั้งสูญหายไปหรือถูกแปรรูปเปลี่ยนความหมายไปได้ ดังทัศนะเรื่องของความไม่ต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ เช่นที่พบได้จากงานเรื่องการศึกษาความบ้าของ Foucault ที่ชุดค้นพบว่านิยามความบ้าที่ไม่ต่อเนื่องต่างแยกขาดออกจากกัน ในแต่ละยุคที่ได้รับนิยามความบ้าแตกต่างกันออกไป

สำหรับการ การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” ผู้ศึกษาจะทำการอภิปรายผลผ่านการวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่วางไว้ คือ เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา และการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ได้ดำเนินไปตามเนื้อหาส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย และสิ่งที่ภาพยนตร์เรื่องนี้จะดำเนินหรือสร้างขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ดำรงอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ การอภิปรายความเชิงวิพากษ์จะทำให้ทราบว่าสิ่งนั้นคืออะไร มีเหตุผลอันใดรองรับ ผ่านวัตถุประสงค์การศึกษาที่วางไว้

3.1 การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

ในการศึกษาภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการศึกษาที่เรียกว่า การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ มาทำการศึกษา

เนื้อหาของภาพยนตร์ โดยมีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่เนื้อหาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชภาค 6 ตอนอวสานหงสา ออกฉายในเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์เป็นการศึกษาพิจารณาในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความ อุดมการณ์ และอำนาจ ดังนั้น งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จึงมีจุดยืนที่ชัดเจนว่างานวิจัยชิ้นนี้จะต้องดำเนินภายใต้กรอบมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบคือ การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) บริบท (Contextual Analysis) และสัมพันธ์บท (Intertextual Analysis)

Norman Fairclough นักภาษาศาสตร์ผู้บุกเบิกการศึกษาการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ระบุว่า สังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน อำนาจมาจากความยินยอมพร้อมใจมากกว่ามาจากการใช้กำลังบังคับ และขยายความถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับการอภิปรายความในสังคมประชาธิปไตยว่าการอภิปรายความมีบทบาททำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมใช้การอภิปรายความในการถ่ายทอดอุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ ความหมาย ค่านิยม ตลอดจนเอกลักษณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ดังนั้น การศึกษาตามแนวทางการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความ อุดมการณ์ และอำนาจ (Norman Fairclough, 1995a, p.219)

Fairclough ได้นิยามการอภิปรายความตามมุมมองของภาษาศาสตร์ว่า การอภิปรายความคือการใช้ภาษาทั้งพูดและเขียน และยังรวมกิจกรรมที่สื่อความหมายรูปแบบอื่นๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ แผนภูมิ และอวัจนภาษา และการอภิปรายความยังเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมรูปแบบหนึ่ง Fairclough and Wodak (1997, p. 258) ได้ขยายความการอภิปรายความที่เป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมรูปแบบหนึ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการอภิปรายความกับสังคมมีความสัมพันธ์กันและความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่ในลักษณะที่การอภิปรายความจะกำหนดโดยสถานการณ์ สถาบัน และโครงสร้างทางสังคม ในขณะที่เดียวกันการอภิปรายความก็จะกำหนดสิ่งเหล่านี้เช่นกัน

การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์มีความแตกต่างจากการอภิปรายความแบบดั้งเดิม เหตุผลประการหนึ่งคือประวัติศาสตร์ แนวการศึกษาการอภิปรายความแบบเก่าเน้นการพรรณนา และการให้รายละเอียดของกรอบความคิดที่อาจมีหลายช่วงชั้น เช่น การพรรณนาถึงการกระทำ การเคลื่อนไหว และการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น แต่การวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ไม่ได้เน้นการพรรณนาแบบเดิมๆ แต่จะให้ความสำคัญที่โดดเด่นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างกรอบจินตนาการทางสังคม โดยเฉพาะการสร้างกรอบจินตนาการในเรื่องอุดมการณ์ การอภิปรายความจึงกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบจินตนาการทางสังคมของความจริง (Social Construction of

Reality) กล่าวคือ โครงสร้างอุดมการณ์มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความตึงเครียดทางสังคม (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2554, น. 297 - 298)

4. แบบจำลองสามมิติของแฟร์คลัฟ

แฟร์คลัฟประยุกต์ใช้มโนทัศน์ของการอภิปรายความใน 3 วิธีการ วิธีการเป็นนามธรรมที่สุดคือ การอภิปรายความที่อ้างถึงการใช้ภาษาในฐานะที่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม ซึ่งสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมเป็นทั้งส่วนประกอบและเป็นส่วนประกอบที่ถูกสร้างขึ้น ประการที่สอง การอภิปรายความถูกเข้าใจว่า เป็นประเภทหนึ่งของภาษาที่ถูกใช้ในขอบเขตเฉพาะเช่น การอภิปรายความการเมือง และประการที่สาม การอภิปรายความที่มีการใช้อย่างแข็งแกร่งที่สุด เนื่องจากการอภิปรายที่ถูกใช้เป็นจำนวนที่นับได้ในการอ้างถึงวิธีการพูดที่ให้ความหมายต่อประสบการณ์จากมุมมองที่เป็นสิ่งเฉพาะ และประการสุดท้าย มโนทัศน์นี้จะอ้างถึงการอภิปรายความใดๆ ที่แตกต่างจากการอภิปรายความแบบอื่นๆ ตัวอย่างเช่น การอภิปรายความสตรีเพศ การอภิปรายความเสรีนิยมใหม่ หรือการอภิปรายความสิ่งแวดล้อม เขายืนยันว่าการอภิปรายความ เป็นระบบสัญลักษณ์ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภาษาและภาพทั้งหลายซึ่งตรงข้ามกับลาคลาวและมูฟที่มองทุกอย่างที่เป็นสิ่งปฏิบัติในสังคมเป็นการอภิปรายความ โดยการอภิปรายความของแฟร์คลัฟต้องสนับสนุนกรอบจินตนาการต่อไปนี้

- เอกลักษณะสังคม
- ความสัมพันธ์ทางสังคม
- ระบบของความรู้และความหมาย

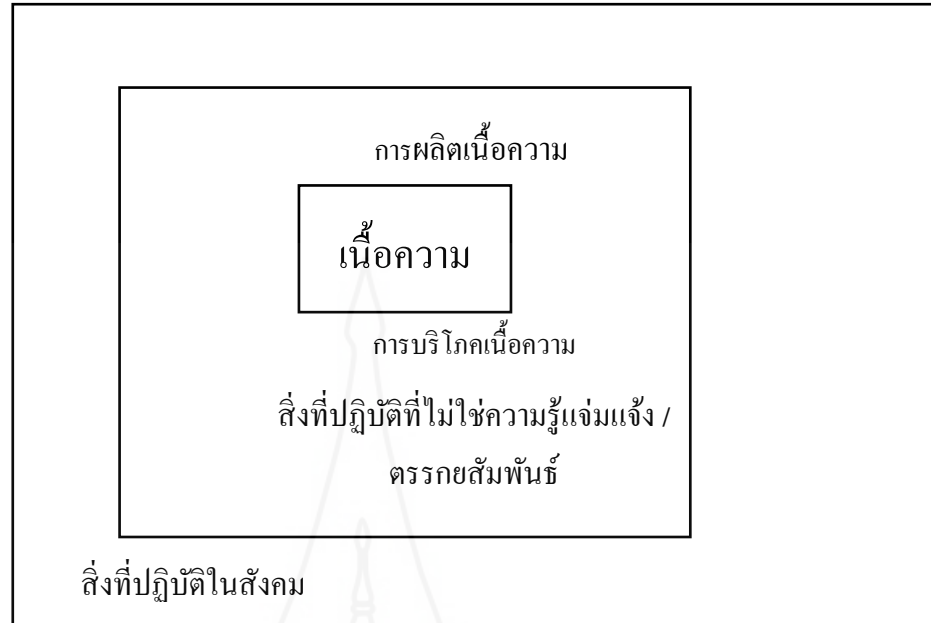
ด้วยเหตุนี้ ทั้งสามหน้าที่ คือ หน้าที่ในเรื่องเอกลักษณ์ หน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ และหน้าที่ในทางนามธรรม หน้าที่ดังกล่าวจึงมีหลายด้านคล้ายกับฮัลดิเคย์ แต่ในการวิเคราะห์การอภิปรายความจะมี 2 มิติซึ่งเป็นจุดหลักที่สำคัญ

- เหตุการณ์ในการสื่อสาร เป็นตัวอย่างในการใช้ภาษาจากบทความในหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ บทสัมภาษณ์ และการกล่าวสุนทรพจน์ทางการเมือง
- ลำดับของการอภิปรายความ เป็นรูปแบบโครงสร้างของต้นแบบการอภิปรายความทั้งหมดซึ่งถูกใช้ภายในสถาบันสังคมหรือขอบเขตสังคม ต้นแบบของการอภิปรายความจึงประกอบด้วยการอภิปรายความทั้งหลายและการจัดหมวดหมู่ (genre) ของมัน

การจัดหมวดหมู่เป็นการใช้ภาษาอย่างจำเพาะซึ่งเข้าไปมีส่วนร่วม ประกอบด้วย เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมที่เป็นสิ่งเฉพาะ ตัวอย่างของการจัดหมวดหมู่เช่น การจัดหมวดหมู่การสัมภาษณ์ การจัดหมวดหมู่ข่าว หรือการจัดหมวดหมู่โฆษณา ส่วนตัวอย่างลำดับของการอภิปรายความ เช่น การจัดลำดับการอภิปรายความของสื่อ สาธารณสุข หรือ โรงพยาบาล แต่ละโรง ภายในการจัดลำดับการอภิปรายความจะมีสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมที่เป็นตรรกยสัมพันธ์ จำเพาะโดยอาศัยสิ่งที่เนื้อความและการพูดคุยจะถูกผลิตและถูกบริโภค หรือถูกตีความ ตัวอย่างการจัดลำดับของการอภิปรายความของ โรงพยาบาล สิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกยสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นรวมถึง การให้คำปรึกษาระหว่างนายแพทย์กับคนไข้ ภาษาเฉพาะหรือทางเทคนิคของพนักงานด้าน วิทยาศาสตร์ การประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ทั้งในรูปสัญลักษณ์ภาษาพูดและภาษาเขียน ในทุกๆการ อภิปรายความที่เป็นตรรกยสัมพันธ์มันจะมีการผลิตและการบริโภคของเนื้อความที่เรียกว่า ต้นแบบ ของการอภิปรายความที่เป็นการพูดคุยซึ่งถูกใช้ในวิธีการเป็นสิ่งเฉพาะ (Fairclough 1992b: 73) ทุกๆ ตัวอย่างของการใช้ภาษาเป็นเหตุการณ์การสื่อสารที่ประกอบด้วยมิติใน 3 มิติ ดังนี้

- เนื้อความ ได้แก่ การพูด การเขียน ภาพที่มองเห็นได้ หรือส่วนผสมของสิ่งเหล่านี้
- สิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกยสัมพันธ์ การเป็นความรู้ไม่แจ่มแจ้งมันจึงต้องมี กระบวนการในการผลิตและการบริโภคเนื้อความเกิดขึ้นวนเวียนสลับกันไป
- สิ่งที่ปฏิบัติในสังคม เป็นสิ่งที่เห็นได้หรือเป็นการถอดแบบมาจากเนื้อความมาสู่ โลกกายภาพที่จับต้องได้หรือเห็นได้ที่ต่างจากเนื้อความที่ยังต้องอาศัยจินตนาการอยู่

แบบจำลองสามมิติของแฟร์คลัฟเป็นไปตามแผนภาพที่ข้างบน แบบจำลองนี้เป็นกรอบความคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อการสื่อสารและสังคม มิติทั้งหมดควร จะถูกครอบคลุมด้วยการวิเคราะห์การอภิปรายความของเหตุการณ์ทางการสื่อสารเป็นการจำเพาะ ดังนั้น การวิเคราะห์ควรจะเน้นหนักในสิ่งแรกคือ คุณลักษณะโดดเด่นทางภาษาศาสตร์ของเนื้อความ และสิ่งที่สอง คือ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการบริโภคเนื้อความซึ่งเรียก กระบวนการนี้ว่าสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกยสัมพันธ์หรือไม่ใช่ความรู้แจ่มแจ้ง และสิ่งที่สาม เป็นสิ่งที่ ปฏิบัติทางสังคมในระดับกว้างขึ้นต่อเหตุการณ์ทางการสื่อสาร

ภาพที่ 3.1 แบบจำลองสามมิติของแฟร์คลัฟสำหรับการอภิปรายความเชิงวิพากษ์

สิ่งที่สำคัญคือการวิเคราะห์นี้เป็นคุณลักษณะโดดเด่นทางภาษาศาสตร์ของเนื้อความที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ปฏิบัติที่ไม่ใช่ความรู้แจ่มแจ้งและกลับกัน แต่กระนั้นเนื้อความและสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์เป็นตัวแทนในสองมิติที่แตกต่างกันตามแบบจำลองของแฟร์คลัฟโดยผลพวงของมันไม่ควรจะวิเคราะห์แยกออกจากกัน การวิเคราะห์สิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์เน้นสิ่งที่ผู้แต่งเนื้อความวาดภาพการอภิปรายที่ดำรงอยู่จริงเรียบร้อยแล้วและการจัดหมวดหมู่ได้สร้างเนื้อความและวิธีการที่ผู้รับเนื้อความจะนำไปประยุกต์ใช้ที่เข้ากันได้กับการอภิปรายและการจัดหมวดหมู่ในการบริโภค และตีความเนื้อความ การจัดหมวดหมู่ของข่าวสารสามารถนำไปใช้ในการอภิปรายความได้หลากหลายเช่น ข่าวหนึ่งๆ อาจอภิปรายความในเรื่องสวัสดิการ และการอภิปรายในเรื่องเสรีนิยมใหม่ หรือข่าวแบ่งออกเป็นข่าวหนักกับข่าวเบา การอภิปรายความอาจผสมกับการอภิปรายความหัวข้ออื่นหรือข้ามการจัดหมวดหมู่ก็ได้ในรูปแบบพันธุ์ผสม (hybrid) การวิเคราะห์เนื้อความของแฟร์คลัฟเน้นคุณลักษณะโดดเด่นทางการเป็นต้นว่า คำศัพท์ หลักภาษา วากยสัมพันธ์ และการสอดประสานประโยคที่มาจากกรอภิปรายความและการจัดหมวดหมู่ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าแฟร์คลัฟให้ความสนใจกับหลักภาษาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อความและสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมถูกสื่อไปโดยสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์ ดังนั้นเฉพาะสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ผู้คนใช้ภาษาเพื่อผลิตและบริโภคเนื้อความ

ซึ่งเนื้อความคอยปั้นแต่งหรือถูกปั้นแต่งโดยสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม ในเวลาเดียวกันที่เนื้อความความหลักภาษาศาสตร์ก็จะมีอิทธิพลทั้งกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภค การอภิปรายความและการจัดหมวดหมู่เหล่านั้นถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนพร้อมไปกับการผลิตเนื้อความและการตีความที่ใช้โครงสร้างภาษาศาสตร์เป็นการจำเพาะทั้งการผลิตและการบริโภคเนื้อความ ดังนั้น การวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการสื่อสารจึงประกอบด้วย

การวิเคราะห์ในการอภิปรายความและการจัดหมวดหมู่ซึ่งถูกถ่ายทอดทั้งในการผลิตและการบริโภคเนื้อความในระดับสิ่งที่ปฏิบัติได้โดยไม่ใช้ความรู้แจ่มแจ้ง

- การวิเคราะห์โครงสร้างภาษาศาสตร์ในระดับของเนื้อความ
- การพิจารณาว่าสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์จะมีการผลิตขึ้นใหม่หรือซ้ำหรือแทนที่ด้วยโครงสร้างใหม่ที่มีการจัดลำดับการอภิปรายความที่ดำรงอยู่จริงและเกี่ยวกับผลพวงสำหรับสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมที่เปิดกว้าง

การวิเคราะห์อภิปรายความโดยตัวของมันเองอาจไม่เพียงพอในการวิเคราะห์สิ่งที่ปฏิบัติในสังคมที่กว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมเป็นทั้งองค์ประกอบทั้งที่เป็นตรรกะสัมพันธ์ และที่เป็นความรู้แจ่มแจ้ง ทฤษฎีวิวัฒนาการและสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นำมาใช้นอกเหนือจากการอภิปรายความ เป้าหมายหลักของการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์คือการสำรวจความเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษาและสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม จุดสำคัญอยู่ที่ว่าบทบาทของสิ่งที่ปฏิบัติที่เป็นตรรกะสัมพันธ์ในการดำรงรักษาระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงสังคม การตรวจสอบยังคงดำเนินต่อไปโดยการวิเคราะห์ตัวอย่างจำเพาะของการใช้ภาษาที่แพร่คล้ำเรียกว่า การวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการสื่อสารที่สัมพันธ์กับลำดับของการอภิปรายความทำหน้าที่ของทุกเหตุการณ์อยู่ในฐานะรูปแบบของสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมในการตีความหรือการทำทาลำดับของการอภิปรายความ สิ่งนี้หมายความว่า เหตุการณ์ทางการสื่อสารปั้นแต่งหรือถูกปั้นแต่งสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมกว้างโดยอาศัยความสัมพันธ์ต่อการจัดลำดับของการอภิปรายความ ดังนั้น เป้าประสงค์ทั่วไปของแบบจำลองสามมิติทำให้กรอบความคิดวิเคราะห์สำหรับการวิเคราะห์การอภิปรายความ แบบจำลองส่งเสริมหลักการที่ว่าเนื้อความไม่สามารถถูกเข้าใจและถูกวิเคราะห์แยกออกจากกัน หากพวกมันมีความสัมพันธ์ทางเครือข่ายกับเนื้อหาอื่นๆ หรือบริบทอื่นๆ แบบจำลองทั้งสามมิติถูกแทนที่ด้วยการสร้างกรอบความคิดของเนื้อความและการพูดคุยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการถ่ายทอดให้ชัดเจน ลากลวดและมูฟเข้าใจว่าสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมเป็นผลผลิตของการถ่ายทอดร่วมกันเพื่อให้องค์ประกอบชัดเจนแตกต่างจากพวกเขาเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะขององค์ประกอบที่ถูกถ่ายทอดออกมาโดยเขาทั้งสองเห็นว่า สิ่งที่ปฏิบัติในสังคมอยู่ในขอบเขตความรู้ไม่แจ่มแจ้งอย่างเต็มที่ ฉะนั้น การอธิบายกระบวนการถ่ายทอดในรูปแบบตรรกะที่เป็นตรรกะสัมพันธ์จึง

แตกต่างระหว่างช่วงระยะเวลาของความรู้แจ่มแจ้งและความรู้ไม่แจ่มแจ้งของสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมและได้นำเสนอว่า ช่วงเวลาเหล่านี้เกาะติดกับชนิดของตรรกะที่แตกต่างกัน การทำให้ตรรกะที่แตกต่างกันกลายเป็นกรอบความคิดเป็นความจริงนิยมที่มีการวิพากษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีที่ชีวิตในสังคมดำเนินไปตามพิสัยของกลไกซึ่งสร้างผลกระทบที่แตกต่างกันในตัวของมันต่อเหตุการณ์ แต่มันถูกสื่อโดยกันและกันในการผลิตเหตุการณ์ การสร้างกรอบความคิดของกลไกเหล่านี้อยู่ในรูปแบบช่วงระยะเวลาของสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมทำให้ทฤษฎีช่วงระยะเวลาอยู่ในฐานะองค์ประกอบของโลกภายใน แต่ไม่สามารถถูกลดทอนลงระหว่างกันได้ เช่น การทอนเป็นความรู้แจ่มแจ้ง ตัวอย่าง ในการซื้อขายสินค้าเรากับพ่อค้าต้องมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้สินค้าตรงตามและราคาของมัน ตามทฤษฎีของชวเลียรากีและแฟร์คลัฟการพูดคุยและการจับจ่ายเป็นมโนทัศน์ของการทอดคำให้ชัดเจนเราสามารถวิเคราะห์การสนทนาเพื่อช่วยในการซื้อขายโดยการอภิปรายความที่ใช้เครื่องมือทางภาษาศาสตร์เพิ่มเติมด้วยการวิเคราะห์ในทางเศรษฐศาสตร์ในเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินกับสินค้า ฉะนั้นการซื้อขายจะใช้เฉพาะเศรษฐกิจและการอภิปรายความ (ภาษาศาสตร์เป็นหลัก) เป็นกลไกที่แตกต่างกันในแต่ละคราวไม่สามารถวิเคราะห์และใช้เครื่องมือเดียวกันได้ แต่ต้องใช้ด้วยกัน อันแตกต่างจากลาคลาวและมูฟ **ดูแผนภาพที่ 3.1** ประกอบ ที่มีแนวทางค้นหาขอบเขตปัจจัยที่ใช้ความรู้แจ่มแจ้งจากทางเลือกที่เป็นตรรกะสัมพันธ์ ในขณะที่ชวเลียรากีและแฟร์คลัฟอยู่ระหว่างกลางเส้นตรงในแผนภาพที่แสดงถึงความเป็นวิภาษวิธีที่เป็นอะไรดีระหว่างตรรกะสัมพันธ์และที่ใช้ความรู้แจ่มแจ้ง ทำให้ต้องหยิบเอากลไกหลายอย่างเข้ามาประกอบความคิดเช่น เศรษฐกิจ กายภาพ ชีววิทยา และจิตวิทยาที่ประกอบกันขึ้นเป็นส่วนประกอบเป็นสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมที่นำมาใช้ประกอบในการวิภาษวิธี ซึ่งแต่ละปัจจัยก็มีตรรกะเป็นของตนเอง แต่สิ่งที่เป็นประจักษ์นิยมช่วงระยะเวลาในสิ่งที่ปฏิบัติในสังคมจำเพาะใช้ในการชั่งน้ำหนักเพื่อให้ได้ทางเลือกที่เป็นไปได้มากที่สุด แม้ว่าจะใช้วิธีทั้งหลายมาช่วยวิเคราะห์ในการวิเคราะห์การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ แต่กรอบความคิดพื้นฐานของแฟร์คลัฟก็ให้ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อความกับบริบทมากที่สุด จุดอ่อนของมันคือการวิภาษวิธีไม่เป็นไปในทางเลือกระหว่างตรรกะสัมพันธ์และอตรรกะสัมพันธ์ในช่วงระยะเวลาของสิ่งที่ปฏิบัติในสังคม

5. สัมพันธสารและตรรกะสัมพันธ์

ความเป็นตรรกะสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกัน (interdiscursivity) เกิดขึ้นเมื่อการอภิปรายความและการจัดหมวดหมู่ที่แตกต่างกันถูกนำไปถ่ายทอดด้วยกันในเหตุการณ์การสื่อสารอย่างชัดเจน โดยอาศัยการถ่ายทอดใหม่ๆ ในการอภิปรายความ ขอบเขตต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไป แต่ทั้งคู่ยังอยู่

ในลำดับของการอภิปรายความและระหว่างลำดับของการอภิปรายความจะถูกผสมปนเปในวิธีการและปมใหม่ ๆ ในส่วนผสมของตรรกะสัมพันธ์ใหม่เป็นทั้งสัญญัตติและแรงขับเคลื่อนในตรรกะสัมพันธ์ โดยเหตุนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคม-วัฒนธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิ่งที่ปฏิบัติในเครือข่ายตรรกะสัมพันธ์ การอภิปรายความจะถูกผสมด้วยวิธีการดั้งเดิมซึ่งถูกบ่งชี้และดำเนินการมุ่งไปสู่เสถียรภาพตามลำดับของการอภิปรายความที่โดดเด่น และโดยเหตุนี้มันจะเกิดลำดับทางสังคมที่โดดเด่นด้วย ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนแปลงและการรอกงยที่เป็นตรรกะสัมพันธ์จะถูกตรวจสอบ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอภิปรายความที่แตกต่างกันภายในลำดับของการอภิปรายความและระหว่างลำดับของการอภิปรายความที่แตกต่างไป ตรรกะสัมพันธ์เป็นรูปแบบหนึ่งของ สัมพันธสารซึ่งสัมพันธสารเป็นเงื่อนไขซึ่งเหตุการณ์การสื่อสารทั้งหมดถูกวาด/พรรณนาขึ้นเป็นเหตุการณ์ที่ทำไว้ล่วงหน้า มนุษย์จึงเป็นสัมพันธสารที่ปรากฏชัดแจ้งที่เนื้อความได้บรรยายอย่างกระจ่างชัดต่อเนื้อความอื่นๆ เช่น การอ้างอิงผู้อื่น

เนื้อความอื่นๆอาจเชื่อมโยงกับเนื้อความอื่นๆทำให้เกิดเป็นห่วงโซ่ของสัมพันธสาร (Fairclough 1995b:77ff.) กล่าวคือ เป็นชุดหรืออนุกรมของเนื้อความที่ซึ่งแต่ละเนื้อความเชื่อมโยงองค์ประกอบจากเนื้อความอีกเนื้อความหนึ่งหรือเนื้อความอื่นๆ สัมพันธสารมีอิทธิพลต่อการเกี่ยวข้องกับเนื้อความที่ผ่านมา ทำให้เนื้อความเชื่อมโยงไปถึงเนื้อความก่อนหน้า โดยเหตุนี้จึงสนับสนุนการพัฒนาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่นักหลังโครงสร้างนิยม (Fiske 1987) เห็นว่าสัมพันธสารและตรรกะสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ปรากฏแน่ชัดว่าไม่มีความเสถียรที่สุดและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา/พลวัตน์ ดังนั้นมันทำให้เห็นว่า มันเป็นทั้งเสถียรภาพและไร้เสถียรภาพ และมีความต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทำให้การอภิปรายเกิดขึ้นได้ใหม่เสมอ แต่การเปลี่ยนแปลงก็อาจถูกจำกัดโดยความสัมพันธ์ทางอำนาจที่กำหนดการเข้าถึงของผู้กระทำต่างกันในการอภิปรายที่แตกต่างกันท่ามกลางสิ่งอื่นๆ แต่ในทางกลับกันด้วยข้อความดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่เสถียรอยู่นั่นเอง ตรรกะสัมพันธ์จึงมีการต่อสู้ดิ้นรนทางสังคมเสมอ สังคมจึงไม่อาจถูกควบคุมได้โดยการอภิปรายที่ครอบงำได้เพียงหนึ่งเดียวซึ่งไม่ได้หมายความว่า การอภิปรายทั้งหมดต้องมีความเท่าเทียมกัน โดยยอมมีการอภิปรายความแนวทางเดียวที่นำไปสู่ตรรกะสัมพันธ์ตามที่ลาคลาวและมูฟกล่าวไว้

บทที่ 4

วิเคราะห์ข้อมูล อุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนาน สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

1. เรื่องย่อภาพยนตร์ฯ

ในปี พ.ศ. 2135 เมืองหงสาวดีหลังพ่ายศึกยุทธหัตถี พระเจ้านันทบุเรงนั้น ทรงโหม่นัสที่ต้องสูญเสียพระมหาอุปราช ผู้เป็นพระราชโอรส จึงได้มีรับสั่งให้จุดไฟและคลอกไฟเหล่าแม่ทัพนายกอง ที่ตามเสด็จพระมหาอุปราชให้ตายตกตามกัน 7 ชั่วโมง อีกทั้งยังระบายนพระโทสะไปยังพระพี่นางสุพรรณกัลยา องค์ประกันและพระราชโอรสจนสิ้นประชนม์ชีพ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรได้ทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของพระพี่นางสุพรรณกัลยา และพระราชโอรสที่รู้ศึกโหม่นัส จึงได้ตัดสินใจพระทัยยกทัพใหญ่ หมายจะกำจัดเมืองหงสาวดีให้สลายราบเป็นหน้ากลอง ในระหว่างที่เดินทางมาถึงยังเมืองเมาะตะมะ พระองค์ได้จับตัว พระยาโล ผู้สำเร็จราชการแทนที่พระเจ้านันทบุเรงส่งให้มาปกครองเมือง แต่ในระหว่างสอบสวนความ พระยาโลได้ถูก เมี้ยมะนิก ราชธิดา ของศิริสุธรรมราชา เจ้าเมืองเมาะตะมะลอบสังหารเพื่อเป็นการแก้แค้นแทนบิดา พระเอกาทศรถได้จับเมี้ยมะนิกไว้พร้อมทั้งขอพระราชอนุญาตให้เมี้ยมะนิกและชาวชาวรามัญติดตามเข้าร่วมทัพโยชยาเพื่อทำศึกกับเมืองหงสาวดี

เมื่อกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรเสด็จถึงเมืองหงสาวดีก็พบแต่เพียงเศษซากของมหานครอันเคยยิ่งใหญ่ ด้วยพระเจ้าตองอูกับนัดจินหน่อง ผู้เป็นราชบุตรได้ร่วมกันวางอุบายเชิญพระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดีให้เสด็จไปพำนัก ณ เมืองตองอู หลังจากนั้นได้กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินที่มีค่าของเมืองหงสาวดีไปจนหมดสิ้น

สมเด็จพระนเรศวรจึงตัดสินใจเสด็จไปยังเมืองตองอูเพื่อนำพระเจ้านันทบุเรงมาลงโทษทัณฑ์ให้ได้ แม้ว่าจะได้การทัดทานจากพระเอกาทศรถและพระราชมณูแล้วก็ตาม

เมื่อสมเด็จพระนเรศวร ยกทัพตามขึ้นไปถึงเมืองตองอู และได้มีพระราชบัญชาให้เมงเยสีหตู เจ้าเมืองส่งตัวพระเจ้านันทบุเรงออกมาถวายแต่เจ้าเมืองตองอูได้ตอบปฏิเสธกลับมาด้านเมงเกงสอ พระมเหสีของเจ้าเมืองตองอู และนัดจินหน่องเห็นว่าการที่พระเจ้านันทบุเรงมาพำนักอยู่ในเมืองตองอูนั้นจะเป็นภัยชักศึกเข้าบ้าน จึงหมายยืมมือสมเด็จพระนเรศวรสังหารพระเจ้านันทบุเรงเสีย เลยวางอุบายให้นำสาสน์ไปทูลเชิญสมเด็จพระนเรศวรเข้ามาจับกุมพระเจ้า

นันทบุเรงในพระตำหนักประทับ แต่เมื่อสมเด็จพระนเรศวรได้ทอดพระเนตรเห็น พระเจ้านันทบุเรง ที่ทรงทูลพลภาพเป็นที่น่าสมเพช ก็ให้สลดพระราชหฤทัย จึงได้เสด็จกลับเมืองอยุธยา โดยมีได้ตั้งหารพระเจ้านันทบุเรง ส่วนพระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดีนั้น ได้สิ้นพระชนม์เนื่องจากการเสวยยาพิษที่ผสมอยู่ในอาหาร

เมื่อสมเด็จพระนเรศวร เสด็จกลับถึงเมืองอยุธยา พระองค์มีความประสงค์ที่จะสละพระราชสมบัติให้กับพระเอกาทศรถ และจะผนวชอาศัยร่มกาสาวพัตร์ เพื่อทำความดีแผ่เป็นพระราชกุศล แต่ฝ่ายพุกามประเทศนั้น ได้มีกษัตริย์ชาตินักรบขึ้นมา แทนพระเจ้าชนะสิบทิศ ซึ่งมีพระนามว่า พระเจ้าของยาน ตามชื่อพระนครที่ปกครอง พระเจ้าของยานทรงขยายแสนยานุภาพโดยรอบดินแดนพม่าตอนบน เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบก็ทรงมีพระราชดำริที่จะตัดไฟเสียแต่ต้นลม ไม่ให้อริราชศัตรูพลิกฟื้นขึ้นมาเป็นเสี้ยนหนามแผ่นดินอยุธยาได้อีก สมเด็จพระนเรศวรจึงได้เสด็จยกกองทัพไปตีอังวะ ครั้งนั้นพระมหาเถรคันฉ่องและพระอัครมเหสีมณีจันทร์ซึ่งกำลังทรงพระครรภ์ ก็ทูลขอให้งดซึ่งราชการสงคราม สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงให้สัญญาว่าจะเสด็จไปทำศึกคราวนี้เป็นครั้งสุดท้าย เมื่อเสด็จถึงเมืองเชียงใหม่สมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวรจึงโปรดให้ข้าหลวงรีบเชิญเสด็จพระเอกาทศรถมาเฝ้าภายใน 3 วันเพื่อสั่งความ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จสวรรคตเมื่อวันจันทร์ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2148

2. อุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ

อุดมการณ์ (idealism) คือ ความคาดหวังเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ดีที่สุดของชีวิต อุดมการณ์ที่เป็นรูปธรรมจึงต้องเป็นแนวความคิดหรือความเชื่อเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ โดยเฉพาะการมีกระบวนการทางการเมืองรองรับ รัชชาติใดๆ ย่อมมีอุดมการณ์ของชาติเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้รัฐเคลื่อนที่ไปในแนวทางและเป้าหมายที่รัฐกำหนดหรือตั้งปรารถนาไว้ สำหรับอุดมการณ์ของชาติไทยมีความหมายที่ครอบคลุมถึง

“การพิทักษ์ชาติ ปกป้องเอกราชและประชาธิปไตย ค้ำครองศาสนา เทิดทูนรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคม บำบัดทุกข์บำรุงสุข ประสานประโยชน์ทุกถ้วนหน้ารักษาสีทิวทัศน์ เสรีภาพ สร้างความสามัคคีและมีคุณธรรมธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีของคนไทย” (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2526: 12)

อุดมการณ์ทางการเมือง สามารถแบ่งออกเป็น 2 อุดมการณ์ ใหญ่ๆ คือ อุดมการณ์แบบเผด็จการ (Despotism) และ อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย (Democracy) ซึ่งจากการศึกษาเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา พบว่า เนื้อความของ

ภาพยนตร์ฯ สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการ โดยอุดมการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่เน้นความชอบธรรมในการใช้อำนาจของผู้นำชนชั้นปกครอง โดยอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการนี้ ขับเคลื่อนภายใต้รูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช คือ รูปแบบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองและมีสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ ในรูปแบบนี้กษัตริย์ คือ กฎหมาย กล่าวโดยสรุป คือ ที่มาของกฎหมายทั้งหมดทั้งปวงอยู่ที่กษัตริย์ คำสั่ง ความคิดต่างๆ ล้วนมีผลเป็นกฎหมาย กษัตริย์มีอำนาจในการปกครองแผ่นดินและพลเมืองอย่างอิสระ และในรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชนี้ จะมอบหมายความไว้วางใจทั้งหมดให้กับพระเจ้าแผ่นดินที่ดีพร้อมทางสายเลือดซึ่งได้รับการเลี้ยงดูและฝึกฝนมาเป็นอย่างดี

การปกครองในสมัยอยุธยาที่ถอดแบบอย่างเริ่มต้นมาจากอาณาจักรขอม หรือ เขมร คือ ระบบ “เทวสิทธิ์” ซึ่งชาวเขมรได้สืบทอดแบบอย่างมาจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อเขมรรับเอาอิทธิพลทางศาสนาฮินดู หรือพรหมณ์มาจากอินเดีย พระมหากษัตริย์ก็รับเอาความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้สืบสายมาจากเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์ ดังนั้น พระมหากษัตริย์ก็คือ “เทวราชา” พระองค์หนึ่ง แต่เนื่องจากสยามเป็นแผ่นดินพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ก็ทรงได้รับการยกย่องให้ขึ้นเป็น “พระโพธิสัตว์” ด้วย ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์จึงมีอำนาจสิทธิขาด ซึ่งเป็นสิทธิ์ที่บริสุทธิ์ และชอบธรรม เนื่องจากถูกแต่งตั้งและมอบหมายโดยเทพจากสรวงสวรรค์ ซึ่งแนวความเชื่อเช่นนี้มีการปลูกฝังอยู่ในกษัตริย์ของอยุธยาโดยตลอด (ดวงธิดา รามสุวรรณ, 2537, หน้า181)

สืบเนื่องจากการปลูกฝังความเชื่อเรื่องพระมหากษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากเทพบนสวรรค์ จึงจะต้องมีการจัดระเบียบอย่างเหมาะสมเป็นเหตุเป็นผล และมีระบบ โดยอาศัยหลักความเชื่อของศาสนาพรหมณ์เข้ามาใช้ คือ ความเชื่อในองค์มหาเทพ อย่างเช่น พระอิศวร และพระนารายณ์ ดังนั้น ตำแหน่งพระมหากษัตริย์จึงเป็นองค์สมมติเทพที่ต้องเป็นที่เคารพบูชาโดยทั่วไปเช่นเดียวกับที่เคารพนับถือต่อองค์เทพ องค์สมมติเทพจึงมีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินชีวิตให้เป็นชีวิตตายได้ อันเป็นการปลูกฝังไพร่ฟ้าประชาชน และข้าราชการได้ยำเกรงในอำนาจสิทธิขาดนี้ ซึ่งพระมหากษัตริย์เชื่อว่าเป็นระบบการปกครองที่ได้ผลและเด็ดขาดในการควบคุมคนจำนวนมาก มากกว่าการปกครองในสมัยสุโขทัย (ดวงธิดา รามสุวรรณ, 2537, หน้า183)

ด้วยเหตุแห่งจุดเริ่มต้นของแนวความคิดทางการเมืองการปกครองเช่นนี้เอง ที่ระบบการปกครองในระดับลดหลั่นลงมาต้องจำลองแบบอำนาจการปกครองในแบบของพระมหากษัตริย์ ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ จากพระมหากษัตริย์แล้วก็ต้องมีการวางระบบอำนาจการปกครองที่ผ่องถ่ายอำนาจลงมาตามลำดับขึ้นเนื่องจากพระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียวก็ยังไม่สามารถที่จะดูแลอาณาประชาราษฎร์อย่างทั่วถึงได้ จึงต้องมีการวางระดับชั้นอำนาจปกครองระดับลดหลั่นลงมาเรื่อยๆ เพื่อปกครองกลุ่มคนต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดระบบขุนนางขึ้น ขุนนางก็จะปกครองผู้คนตามลำดับ

ต่างๆ ลงไป โดยใช้วิธีการปกครองในแบบนายกับบ่าวตามแบบอย่างสังคมมาแต่โบราณ แต่ระบบขุนนางชั้นผู้ใหญ่ก็จะปกครองขุนนางข้าราชการระดับชั้นรองๆ ลงไป โดยอาศัยขีดอำนาจตามลำดับชั้นยศ ซึ่งจะสามารถแสดงตำแหน่งบารมีของตนได้ด้วยการกำหนดการถือครองที่ดินและทรัพย์สิน ระบบเช่นนี้จึงเรียกกันว่า ระบบ “ศักดินา” ซึ่งวิธีการนี้ใช้กันมาทั่วโลก เป็นระบบที่มนุษย์รู้จักกันมาแต่ดึกดำบรรพ์และใช้วิธีการกำหนดกรมการเมืองออกมาใช้ปกครองดูแลบ้านเมืองออกเป็น 4 กรม เรียกว่า “จตุสดมภ์” ซึ่งก็ได้รูปแบบการจัดระบบการปกครองเช่นนี้มาจากเขมรเช่นกัน คือ

กรมการเมือง หรือ กรมเวียง	รับผิดชอบเกี่ยวกับการปกครองและความสงบเรียบร้อยทั่วไป
กรมวัง	รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจในพระราชวัง
กรมคลัง	รับผิดชอบเรื่องการเงินของแผ่นดิน
กรมนา	รับผิดชอบเกี่ยวกับการเกษตรและกสิกรรมทั่วไป

จากระบบการใช้ขุนนางเข้ามาช่วยปกครองเป็นลำดับขั้น โดยตรงขึ้นกับอำนาจศูนย์กลางสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง สถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้นในปี พ.ศ. 1893 นั้น จึงได้กำหนดระเบียบการปกครองบ้านเมือง โดยจัดระเบียบการปกครองออกเป็นส่วนๆ มีราชธานีหรือเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครอง แล้วแบ่งเมืองรอบๆ ราชธานีออกเป็นหัวเมืองต่างๆ ที่เรียกว่า หัวเมืองชั้นใน หรือ เมืองลูกหลวง ทำหน้าที่เป็นปราการป้องกันราชธานีโดยขึ้นตรงกับศูนย์กลาง และเมืองพระยามหานครเป็นหัวเมืองชั้นนอก ป้องกันราชอาณาจักร ในวงชั้นนอกอีกชั้นหนึ่ง

แต่ด้วยเพราะหัวเมืองชั้นนอกนี้จะอยู่ห่างไกลไปจากราชธานีมาก การคมนาคมการติดต่อสื่อสารต่อกันทำได้ยากและไม่สะดวก จึงต้องแบ่งส่วนการบริหารจากส่วนกลางไปให้กับเมืองพระยามหานครชั้นนอกเหล่านี้ ผู้บริหารเมืองพระยามหานคร จึงเป็นเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองเมืองต่างๆ เหล่านั้น โดยได้รับอำนาจการปกครองและอำนาจตุลาการ เป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ ต่อมาในสมัยของ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 1991 หรืออีก 98 ปีต่อมา พระองค์ได้ปรับปรุงระบบการปกครองใหม่ให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น โดยแยกการบริหารราชการออกเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร สำหรับฝ่ายพลเรือนดูแลด้านจตุสดมภ์ รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการทางด้านกรมเวียง กรมวัง กรมคลัง กรมนา มีสมุหนายกเป็นผู้ควบคุมดูแล แต่ให้เปลี่ยนกรมเวียง เป็น *นครบาล* เปลี่ยนกรมวังเป็น *ธรรมาธิการ* เปลี่ยน กรมคลังเป็น *โกษาธิบดี* และเปลี่ยน กรมนา เป็น *เกษตราธิการ* ส่วนกิจการทางด้วยการทหาร เรียกว่า จตุรงค์ แบ่งเป็นกรมช้าง กรมม้า กรมฝึพาย หรือทหารเรือ และกรมทหารรอบหรือทหารบก มีสมุหกลาโหมเป็นผู้ควบคุมดูแลทางด้านนี้ และระบบการปกครองหัวเมืองต่างๆ ก็เปลี่ยนไปดังนี้

หัวเมืองชั้นใน เช่น เมืองราชบุรี นครสวรรค์ นครนายก ฉะเชิงเทรา และ ปราจีนบุรี เป็นต้น ให้ยกเลิกเมืองลูกหลวงเปลี่ยนเป็นเมืองจัตวาพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ผู้รั้ง ซึ่งเป็นผู้ที่ทรงคัดเลือกไปปกครองโดยขึ้นตรงอยู่กับพระมหากษัตริย์ ผู้รั้ง นี้ก็คล้ายกับเจ้าเมือง แต่ต้องรับคำสั่งจากส่วนกลางเท่านั้น

หัวเมืองชั้นนอก หรือเมืองพระยามหานครเดิม เช่น เมืองพิษณุโลก สุโขทัย นครราชสีมา และทวาย จัดเป็นเมือง เอก โท ตรี ลดหลั่นตามลำดับความสำคัญ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระราชวงศ์หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงวางใจไปปกครองดูแลในลักษณะเป็นเจ้าเมือง โดยทรงมอบอำนาจในการบังคับบัญชาเหมือนเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์มีการแบ่งการปกครองออกเป็น กรม เวียง วัง คลัง นา เช่นเดียวกับที่ใช้กันในราชธานีด้วยเช่นกัน

เมืองประเทศราช หรือเมืองต่างชาติและเมืองชายแดนที่อ่อนน้อมยินยอมขึ้นกับอำนาจของกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์คงให้เจ้าเมืองของเมืองแห่งนั้นๆ ในการปกครองกันเอง ซึ่งเมืองประเทศราชจะต้องถวายต้นไม้เงินต้นไม้ทองกับเครื่องราชบรรณาการทุกกรอบ 3 ปี และต้องส่งกองทัพมาช่วยทางราชธานีรบเมื่อเกิดสงคราม

สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านหัวหน้าหมู่บ้าน ตำบล มีกำนันเป็นหัวหน้า แขวง มีหมื่นแขวงเป็นหัวหน้า ส่วนตำแหน่งทางราชการที่มอบให้กับข้าราชการจะมียศมีบรรดาศักดิ์ ตามลำดับจากต่ำสุดไปจนถึงสูงสุด คือ ทนาย พัน หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา และ เจ้าพระยา มีการกำหนด กฎหมายศักดินา เพื่อกำหนด จำนวนการถือครองที่ดินให้เป็นค่าตอบแทนความดีความชอบให้แก่ราชการชั้นต่างๆ และมีการกำหนดเกณฑ์การถือครองที่นา และการปรับใหม่ตาม กฎหมาย และจนถึง พ.ศ. 2001 หรืออีก 10 ปีต่อมา หลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงตั้ง กฎมณเฑียรบาล ขึ้นเป็นกฎหมายสำหรับการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น 3 แผน คือ

พระตำรา เป็นข้อกำหนดแบบแผนและการพระราชพิธีต่าง ๆ

พระธรรมนูญ เป็นข้อกำหนดระเบียบตำแหน่งหน้าที่ราชการ

พระราชกำหนด เป็นข้อบังคับระเบียบปฏิบัติกันภายในพระราชสำนัก

ซึ่งในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ยังทรงตราระเบียบตำแหน่งของลำดับพระมหาศรีสนม และรัชทายาทที่ใช้สืบมาอีกด้วย เช่น

พระอัครมเหสี คือ พระมเหสีลำดับที่ 1 เมื่อประสูติพระโอรส พระโอรสจึงจะเป็นองค์รัชทายาทลำดับที่ 1

พระแม่ยั่วเมือง คือ พระมเหสีลำดับที่ 2 เมื่อประสูติพระโอรส พระโอรสจะทรงดำรงตำแหน่งเป็น พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นองค์รัชทายาทลำดับที่ 2

ส่วนตำแหน่งพระสนมเอกมี 4 ตำแหน่งตามลำดับจาก 1 ถึง 4 ดังนี้ คือ ท้าวอินทสุเรนทร์ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ท้าวอินทเทวี และท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งพระสนมเอกนี้หากองค์ใดประสูติพระโอรสขึ้นก่อน ก็จะได้เลื่อนลำดับชั้นขึ้นเป็นแม่ยั่วเมือง ดังเช่นกรณีของท้าวศรีสุดาจันทร์ สนมเอกในสมัยพระไชยราชาธิราช ที่ประสูติพระโอรส จึงได้ทรงให้เลื่อนขึ้นในตำแหน่งพระแม่ยั่วเมือง

การเปลี่ยนแปลงในสมัยพระบรมไตรโลกนาถครั้งนี้ ก็คือรากฐานของการปกครองที่สืบเนื่องใช้กันสืบมาจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์นี้ ในสมัยของของพระองค์นี้ยังมีการกำหนดระเบียบและวิธีการราชประเพณีต่างๆ ขึ้นอย่างเป็นแบบเป็นแผนมากขึ้น โดยพระองค์ได้เชิญเหล่าพราหมณ์และเหล่าเจ้านายท้าวพระยาต่างๆ มาจากเขมร ที่รอบรู้โบราณราชประเพณีต่างๆ มาให้การปรึกษาและเป็นผู้ประกอบพิธีการต่างๆ ดังนั้นในสมัยของพระองค์นี้ พระมหากษัตริย์จึงมีความชัดเจนทางสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นองค์สมมุติเทพมากยิ่งขึ้น จึงมีความเข้มงวดกวดขันในระเบียบปฏิบัติต่างๆ มากกว่าแต่ก่อน เนื่องจากมรการระวางโทษเอาไว้ค่อนข้างหนักให้แก่ผู้ที่ล่วงละเมิด หรือผู้ที่อาจเอื้อมต่อองค์สมมุติเทพ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาี้ ยังมีการจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคปลีกย่อยออกไปอีก โดยได้มีการจัดระเบียบการปกครองภายในเมืองต่างๆ ทั้งหัวเมืองชั้นนอกและชั้นใน เรียกว่า ระเบียบการปกครองท้องถิ่น โดยแบ่งเขตต่างๆ จากเมืองแบ่งออกเป็นแขวง จากแขวงเป็นออกเป็นตำบล จากตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน เป็นครัวเรือน ซึ่งการแบ่งเขตเช่นนี้ก็ยังคงใช้สืบเนื่องมาจนปัจจุบันเช่นกัน ระบบเช่นนี้สมบูรณ์ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ก็อ่อนแอในอีกระดับหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ การรวมอำนาจเข้าที่ส่วนกลางโดยให้อำนาจสิทธิขาดอยู่ที่กษัตริย์ หรือเทวสิทธิ์นี้ ถึงจะทำให้ประเทศมีเสถียรภาพได้ในช่วงเวลารวดเร็ว

ในการศึกษาการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา เกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ ฯ ที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการ นั้น ผู้วิจัย จะได้นำเสนอการวิเคราะห์ใน 2 ประเด็นสำคัญๆ คือ (1) ที่มาของผู้ปกครอง และ (2) ข้อจำกัดของการใช้อำนาจ ซึ่งมีรายละเอียดการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. ที่มาของผู้ปกครอง

สืบเนื่องจากพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนาอยุธยาเป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 1893 บ้านเมืองปกครองกันแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประมุขที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หากมองไปที่พระองค์ใช้พระนามของพระเจ้าในศาสนา

พรหมณ์ เช่น พระนารายณ์ พระศิวะ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงคตินิยมที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นดั่งสมมติเทพ การที่อยู่ชัรบเอาลัทธิเทวราชมาจากเขมรซึ่งเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประดุจดังเทพเจ้านั้น ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ต้องสร้างวิธีการและกฎเกณฑ์ให้เหล่าอาณาประชาราษฎร์เชื่อว่า พระมหากษัตริย์เป็นเทพเจ้าจริง หรือเทพที่อยู่ในร่างมนุษย์ ดังนั้นผู้ใดที่จะล่วงเกินหรือทำการกระทำละเมิดมิได้ มิฉะนั้นจะมีความผิดถึงขั้นต้องอาญาแผ่นดินอย่างรุนแรง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2542, หน้า 7-8) หากมองในแนวคิดเรื่องเทพอวตารในคติศาสนาพรหมณ์ - ฮินดู ที่เชื่อว่ามีเทพเจ้าสูงสุด 3 องค์ คือ พระพรหม เป็นเทพเจ้าผู้สร้าง (Creation) พระวิษณุ (นารายณ์) เป็นเทพเจ้าผู้รักษา (Preservation) และพระศิวะ (อิศวร) เป็นเทพเจ้าผู้ทำลาย (Destruction) ทั้งสามรวมกันเรียกว่า “ตรีมูรติ” ส่วนความเชื่อเรื่องเทพเจ้าสูงสุดมี 2 แนวความคิด คือ เชื่อว่าพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด และเชื่อว่าพระวิษณุเป็นเทพเจ้าสูงสุด (อรอุษา สุวรรณประเทศ, 2552, หน้า 209)

ความเชื่อเกี่ยวกับพระศิวะกับพระพระนามของสมเด็จพระนเรศวรนั้น มีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ พระนาม “นเรศวร” มาจาก นร + อิศวร กลายเป็น “นเรศ” อันหมายถึงพระอิศวรในภาคมนุษย์ หรืออวตารย่อยของพระอิศวรนั่นเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระอนุชา คือ สมเด็จพระเอกาทศรถ อิศรบรมนาถบรมบพิตร แสดงให้เห็นและยอมรับว่าทั้งสองพระองค์มีความเกี่ยวข้องกับพระอศวร (อรอุษา สุวรรณประเทศ, 2552 หน้า 221 - 222)

แม้โดยพระนามแล้วสมเด็จพระนเรศวรจะมีความเชื่อมโยงกับพระอิศวรตั้งแต่ประสูติมา แต่ในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกลับเรียกสมเด็จพระนเรศวรว่า “สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า” มีความปรากฏดังนี้ “เมื่อได้ชนช้างด้วยพระมหาอุปราชานั้น สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า ต้องปืนพระหัตถ์ข้างขวาหน่อยหนึ่ง” (พงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515 หน้า 467)

จากหลักฐานในพงศาวดารที่ปรากฏจึงมองได้ว่าเป็นการยอมรับสมเด็จพระนเรศวรในบทบาทของ “พระนารายณ์เป็นเจ้า” ผู้อวตารลงมาปราบมาร ทั้งนี้จากพระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวรทรงทำสงครามปราบพม่ามากที่สุดคืบความเป็นเอกราชให้สยามได้อีกครั้ง เปรียบได้ดั่งบทบาทของ “พระราม” เป็นผู้นำรายณ์อวตารที่ได้ทรงปราบ “ทศกัณฐ์” (องอาจ สิงห์ลำพอง, 2557 หน้า 114)

สมเด็จพระนเรศวรเป็นอวตารร่างที่ 4 ของพระนารายณ์ คือ “นรสิงห์” จึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้เป็นใหญ่ดั่งพระมหากษัตริย์ได้ โดยในเนื้อเรื่องของกัมภีร์ปุราณะอุปนิษัท และกัมภีร์อื่นของฮินดู ซึ่งมีร่างกายท่อนล่างเป็นมนุษย์และร่างกายท่อนบนเป็นสิงห์โต นรสิงห์เป็นผู้สังหารหิรัญยกิปู อสูรซึ่งได้รับพรจากพระพรหมว่าจะไม่ถูกสังหารโดยมนุษย์หรือสัตว์ นรสิงห์เป็นที่รู้จักและบูชาโดยทั่วไป จึงสื่อความหมายได้ว่าสมเด็จพระนเรศวรคือพระมหากษัตริย์นักรบผู้

ยิ่งใหญ่ที่เกริกไกรไปทั่วแผ่นดิน โดยในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการตกแต่งเครื่องแต่งกายที่เป็นเสื้อเกราะของพระองค์ด้วยการใช้นรสิงห์เป็นส่วนประกอบเพื่อเสริมสร้างพระบารมี และเน้นย้ำการแสดงความเป็นตัวตนของพระองค์ (The Making of King Naresuan, 2550 หน้า 81) และบนเสื้อเกราะยังตกแต่งด้วยสัญลักษณ์ไฟ ที่หมายถึงสมเด็จพระนเรศวรที่ชาวต่างประเทศขนานนามพระองค์ว่า “ราชาแห่งไฟ” (King of Fire) และนอกจากนี้ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ยังได้ตกแต่งเสื้อเกราะของสมเด็จพระนเรศวรด้วยรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ อันมีความหมายถึง พระนารายณ์ที่เป็นเทพเจ้าสูงสุด มีเทวฤทธิ์เหนือเทพเจ้าอื่นๆ และมีหน้าที่ปราบปรามจักรวาล เป็นมหาเทพผู้ทำหน้าที่อำนวยความสุข ความสงบ ให้กับทุกคนบนโลก

ภาพที่ 4.1 เสื้อเกราะของสมเด็จพระนเรศวรที่ประดับด้วยรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ

เมื่อไปสืบค้นเรื่องพระนารายณ์ทรงครุฑแล้ว พบว่า มีตำนานเล่าขานต่อๆ กันมาว่า พญานาค (พญาวาสุกรีและบริวาร) ต้องการดื่มน้ำอมฤตเพื่อจะได้ไม่ตายเลยทำสัญญากับพญาครุฑ (พญาสุบรรณ) ว่าหากนำอมฤตมาให้ได้จะไถ่ความเป็นทาสแก่ครุฑและมารดาให้ พญาครุฑจึงไปขโมยอมฤตมาให้พญานาคแต่ระหว่างทางเจอพระนารายณ์ขึ้นขวางอยู่ เกิดการสู้รบกันขึ้นแล้วปรากฏว่าไม่สามารถเอาชนะกันได้ เลยทำสัญญาเป็นมิตรกัน โดยมีข้อผูกมัดระหว่างพญาสุบรรณและพระนารายณ์ กล่าวคือ ยามที่พระนารายณ์จะไปไหนก็ให้มีพญาครุฑเป็นพาหนะ แต่หากยามใดอยู่ด้วยกันก็ให้พญาครุฑอยู่เหนือกว่าพระนารายณ์ คืออยู่บนยอดเสาธงของพระนารายณ์ ซึ่งมักเห็นนารายณ์ทรงครุฑประดับอยู่ตามพระอุโบสถหรือบริเวณหน้าบัน (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี : ตรีมูรติ อภิมหาเทพฮินดู, 2551) เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับที่มาของกษัตริย์ในระบอบทวารวดีที่ถือว่าพระมหากษัตริย์

ทรงเป็นอวตารของพระนารายณ์ ดังนั้น ครุฑซึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์มากและเป็นพาหนะของพระนารายณ์ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนพระมหากษัตริย์

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา พระเอกาทศรถ ได้กล่าวยกย่องสมเด็จพระนเรศวรในลักษณะของการเป็นเทวราชา ที่อยู่เหนือผู้อื่น และมีความสามารถพิเศษเหนือผู้อื่น เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรได้รับสั่งให้พระเอกาทศรถสืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ ดังมีเนื้อความที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ ดังนี้

พระเอกาทศรถ	พระองค์จะให้หม่อมฉันนำทัพขึ้นไปตีอังวะ
สมเด็จพระนเรศวร	มิผิด หากอังวะ ยังกระด้างกระเดื่องอยู่ อโยธยา เห็นจะมีพันทภัย อันตราย ชาวสยามคงยากจะทำมาหากิน ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข
พระเอกาทศรถ	แต่หม่อมฉันหา มี บารมีและกฤษฎาภินิหารเทียบเท่าพระองค์ หากอังวะระแคะระคาย ว่าพระองค์จะเสด็จสู่สวรรคาลัย มันจะฮึกเหิมเป็นเท่าทวี
สมเด็จพระนเรศวร	แต่คงไม่ยาก เกินความสามารถเจ้า ด้วยจากนี้ไปเบื้องหน้า พระองค์ต้องครองแผ่นดินสืบต่อ พระองค์จำต้องทนบุรားไพร่ ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข พระองค์ พระองค์จะต้องครองแผ่นดินโดยธรรม ให้อโยธยาได้ร่มเย็นตลอดไปชั่วกาลนาน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระฯ ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นาทีที่ 83.43 – 85.47)

ภาพที่ 4.2 ก่อนสมเด็จพระนเรศวรจะสิ้นพระชนม์ได้รับสั่งให้พระเอกาทศรถขึ้นครองแผ่นดินต่อจากพระองค์

เมื่อนำเนื้อความของภาพยนตร์ที่ขีดเส้นใต้ คือ “บารมี” ไปสืบหาความหมาย และสืบความจากพงศาวดารหรืองานบันทึกต่างๆ พบว่า คำว่า “บารมี” หมายถึง คุณงามความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง ประกอบด้วย 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อริยฐาน เมตตา อุเบกขา (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต, 2546 หน้า 111)

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ได้กล่าวถึงการมีบุญญาบารมีของสมเด็จพระนเรศวรไว้หลายครั้ง เช่น หลังจากสมเด็จพระนเรศวรมิชัยต่อพระมหาอุปราชในศึกยุทธหัตถี พระองค์ก็ได้ทำการลงโทษทัณฑ์บรรดาเหล่าทหารนายกอง เนื่องจากสมเด็จพระพนรัตน์ได้ทรงทูลขอโทษบาปไว้ ดังปรากฏเนื้อความในภาพยนตร์ ที่ว่า

ทหาร พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงเรง ได้สังหารเหล่าแม่ทัพนายกองทั้งสิ้นทั้งปวง ที่ตามเสด็จพระมหาอุปราชามาในศึกยุทธหัตถี พระองค์โปรดให้จับพวกมันมาสุ่มไฟทั้งเป็นที่ห้องสนามหลวงกลางเมืองหงสาวดี พระนเรศวร ฮี เป็นโทษทัณฑ์เดียวกันกับที่พวกเจ้าจะได้รับ หากแต่สมเด็จพระพนรัตน์ได้ขอโทษบาปพวกเจ้าไว้ก่อน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นาทีที่ 08.41 – 08.47)

ภาพที่ 4.3 การประชุมบรรดาข้าราชการบริพารในห้องพระโรง

เมื่อนำเนื้อความจากภาพยนตร์ฯ ในส่วนนี้ไปสืบจากพงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า พระนิพนธ์ในสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ พบว่ามีความสอดคล้องกัน โดยได้ระบุไว้ว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมิชัยชนะยุทธหัตถีแล้ว ทรงโหม่นสน้อยพระหฤทัยที่ไม่สามารถจะตีเข้าศึกให้แตกยับเยินไปได้เหมือนครั้งก่อน เพราะเหตุที่กองทัพหัวพระยาข้าราชการไม่ตามเสด็จไปให้ทันรบพุ่งพร้อมกัน เมื่อเสด็จกลับมาถึงพระนครจึงคำสั่งให้ลูกขุนประชุมปรึกษาโทษแม่ทัพนายกองตามพระอัยการศึก โดยที่ลูกขุนปรึกษาวางบทว่า พระยาศรีไสยณรงค์มีความผิดฐานบังอาจฝ่าฝืน

พระราชโองการ ไปปรบพุงข้าศึกโดยพลการจนเสียทัพแตกมา และเจ้าพระยาจักรี พระยาพระคลัง พระยาเทพอรขุน พระยาพิชัยสงคราม พระยารามคำแหง มีความผิคุณานละเลยมิได้ตามเสด็จให้ ทันท่วงทีการพระราชสงคราม โทษถึงประหารด้วยกันทั้งนั้น จึงดำรัสสั่งให้เอาตัวข้าราชการ เหล่านั้นไปจำคุกไว้ พอพ้นวันพระแล้วให้เอาไปประหารชีวิตเสียตามคำลูกขุนพิพากษา...” (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2556, หน้า 147)

หากแต่สมเด็จพระพนรัตน์ ได้ทูลขอขบิณฑบาตไว้ ดังมีสาระว่า

“สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้ามีชัยข้าศึก เหตุไฉนข้าราชการทั้งปวงจึงต้อง ราชทัณฑ์เล่า”

สมเด็จพระนเรศวรตรัสตอบว่า “นายทัพนายกองเหล่านี้มันกลัวข้าศึกมากกว่ากลัวโยม ละให้แต่โยมทั้งสองคนพี่น้องฝ่าเข้าไปในท่ามกลางข้อศึก จนได้ทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา ต่อมีชัยชนะกลับมาจึงได้เห็นหน้ามัน นี้หากว่าโยมยังไม่ถึงที่ตาย หากไม่แผ่นดินก็จะยังเป็นของหงสาวดีเสียแล้ว เพราะเหตุนี้โยมจึงให้ลงโทษมันตามอาญาศึก”

สมเด็จพระพนรัตน์จึงถวายพระพรว่า “อาตมาภาพพิเคราะห์ดูข้าราชการเหล่านี้ ที่จะไม่กลัวพระราชสมภารเจ้านั้นหาไม่ได้ เหตุทั้งนี้เห็นจะเพอญเป็นเพื่อจะให้เกียรติยศพระราชสมภาร เจ้าเป็นมหัศจรรย์ดอก เหมือนสมเด็จพระสรรเพ็ชญ์พุทธเจ้า เมื่อพระองค์เสด็จเหนือปราสาท บัลลังก์ได้ควงไม้พระมหาโพธิ์ ณ เพลาสายัณห์ครั้งนั้น เทพเจ้าก็มาเฝ้าพร้อมอยู่ทั้งหมื่นจักรวาล พระยาวิสุตติมารยกพลเสนามาผจญ ถ้าพระพุทธองค์ได้เทพเจ้าเป็นบริวารมีชัยแก่พระยามารก็หาผู้ เป็นมหัศจรรย์นักไม่ นี้เพอญให้หมู่อัมรินทร์พรหมทั้งปวงปลาตนาการหนีไปสิ้น ยิ่งแต่พระองค์ เดียวอาจสามารถผจญพระยามารราชราช กับพลเสนามารให้ปราศภัยแพ้ได้ สมเด็จพระบรม โลกนาถเจ้าจึงได้พระนามว่า พระพิชิตมาร โมฬีศรีสรรเพ็ชดาญาณ เป็นมหัศจรรย์บันดาลไปทั่ว อนันตโลกธาตุเบื้องบนตราบเท่าถึงภวัคพรหม เบื้องต่ำตลอดถึงอโธภาคอเวจีเป็นที่สุด พิเคราะห์ดูก็ เหมือนพระราชสมภารเจ้าทั้ง 2 พระองค์ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อมด้วยเสนางคนิกรโยธาทวยหาญมาก และมีชัยแก่พระมหาอุปราชา ก็จะหาผู้เป็นมหัศจรรย์แก่พระเกียรติยศให้ปรากฏไปในนานาประเทศ ธานีใหญ่น้อยทั้งปวงไม่ พระราชสมภารเจ้าอย่าทรงพระปริวิตกน้อยพระทัยเลย อันเหตุที่เป็นทั้งนี้ เพื่อเทพเจ้าทั้งปวงอันรักษาพระองค์จักสำแดงพระเกียรติยศดูอาตมาภาพถวายพระพรเป็นแน่แท้” เมื่อสมเด็จพระนเรศวรได้ยินดังนั้น ก็ทรงมีพระปิติโสมนัสตื่นเต็มพระกมลหฤทัยปราโมทย์ ยกพระ กรประนมเหนือพระอุตมางคสิโรตมน์สการแย้มพระโอษฐ์ว่า “สาธุ สาธุ พระผู้เป็นเจ้าว่านี่ควร หนักหนา”

(ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2556, หน้า 148 - 149)

และอีกเหตุการณ์หนึ่งที่กล่าวไว้ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา คือ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรติดตามพระเจ้านันทบุเรงไปถึงเมืองตองอู หากแต่พระเจ้าตองอูมิได้ส่งตัวพระเจ้านันทบุเรงออกมาให้ตามพระประสงค์ของสมเด็จพระนเรศวร แต่พระนางเมงเกงสอ มเหสีของพระเจ้าตองอูได้วางอุบายให้นัดจิ่งหน่องพระราชบุตรของพระองค์นำพระราชสาส์น ไปทูลเชิญสมเด็จพระนเรศวรเข้าไปในเมืองตองอูเพื่อสังหารพระเจ้านันทบุเรงเสีย เพื่อที่จะให้นัดจิ่งหน่องขึ้นเป็นใหญ่ในพุกามประเทศ

ภาพที่ 4.4 นัดจิ่งหน่องพระราชบุตรของพระเจ้าตองอูลอบทูลเชิญสมเด็จพระนเรศวร
เข้าเมืองตองอู

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จเข้าไปในเมืองตองอูตามคำทูลเชิญของนัดจิ่งหน่อง และได้พบกับพระเจ้านันทบุเรง สมเด็จพระนเรศวรหาได้ลงมือสังหารพระเจ้านันทบุเรงตามกลอุบายของพระนางเมงเกงสอและนัดจิ่งหน่อง เพราะพระองค์เกิดกรรมปัญหาให้อ่อนใจลงในสังขารของพระเจ้านันทบุเรง ดังปรากฏบทสนทนาระหว่างสมเด็จพระนเรศวรกับพระเจ้านันทบุเรง ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร	บัดนี้ถึงเวลาที่พระองค์ จะต้องชดใช้กุศลกรรมที่ทรงก่อไว้แล้ว
ชนชาวสยามนับหมื่นนับแสนต้องถูกสังหารเพราะพระองค์เป็น
ปฐุมเหตุ ทอดตาทั้งแผ่นดินหาผู้ใดอื่นอีกนอกเสียจากพระองค์
มีพระองค์เพียงผู้เดียว ที่ต้อง <u>รับผิดชอบและรับกรรม</u> ที่ทรงก่อขึ้น
พระเจ้านันทบุเรง	บุกเข้ามาได้ถึงพระตำหนักทองคำกลางเขตวดีตองอูนี้ ก็ด้วยเมง
ยเฮสีทงน่องข้ามันรู้เห็นเป็นใจสินะ พวกมันคงจะคิดขี้มมือตองเจ
เจ้าสังหารข้ากระมัง
สมเด็จพระนเรศวร	หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ พระอนุชาเมงยเฮสีทงจรักภักดีต่อพระองค์
ยิ่งกว่าผู้ใดในตองอูนี้

พระเจ้านันทบุเรง

ถ้าเช่นนั้นก็ต้องเป็นโอกาสกนิเมงเกงสอกกับลูกชายของมัน พวกมันประสงค์ใครจะได้ครองบัลลังก์พุกามประเทศ วางอุบาย พิฆาตข้าเพื่อยกให้อัสน์คิงนองมันขึ้นจริง ตองเจ หากเจ้าหมายใจ คิดจะสังหารข้า ก็จงอย่ารีรอ เร่งลงมือเถิด บัดนี้ ข้าสิ้นแล้วด้วย ยศศักดิ์ ทรัพย์สลิ้งคาน ข้าผู้ครั้งหนึ่งเป็นจักรพรรดิผู้ครองพุกาม ประเทศ มาเวลานี้ ก็ตกอับมีต่างจาก ต้องลนลานมาพึ่งใบบุญ ของญาติมิตร แต่ก็ยังมีพันถูกคิดทรมายศเอาในตราจน มเหสีสุด แสนรักก็ยังตัดอาลัยข้าได้เมื่อภัยมา ข้าสิ้นแล้วซึ่งทุกอย่าง จงเร่งมา เอาชีวิตข้าเสียเถิดตองเจ เจ้าจงดูเอา เห็นรูปโฉมที่ครั้งหนึ่งเคย งามสง่า ก็ต้องมลายกลายเป็นหนึ่งกตศิ ต้องทำหน้าหน้า หุ่นเพื่อปิดบังซ่อนหน้าไม่ให้ดูทรมานไว้เอาเลยตองเจบั้นคอข้าให้ สมกับความเค้นที่มันสูมอยู่ในอกเจ้า ชำระแค้นที่ข้าได้ฆ่าพี่สาว เจ้า ด้วยสองมือทั้งสองข้างนี้ สังหารข้าให้สมกับที่ข้าได้คร่าชีวิต ไพรฟ้าชาวสยามไปนับหมื่นแสน ซ้ำอยู่ไย ตองเจ ฆ่าข้า สังหาร ข้า ปลิดชีวิตข้า ให้ข้าได้พ้นจากเวทนาที่มันรุมล้อมข้าสักที ข้า พร้อมใจจะตายได้น้ำมือของเจ้า มือของผู้ที่จะก้าวไปเป็นพระเจ้า จักรพรรดิเช่นข้าเยี่ยงกาลก่อน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาค 6 ตอนอสนีมหาเทพ นาที่ที่ 52.46 – 57.13)

ภาพที่ 4.5 สมเด็จพระนเรศวรสนทนากับพระเจ้านันทบุเรงกลางเมืองตองอู

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องการเสด็จเข้าไปพบพระเจ้านันทบุเรงของสมเด็จพระนเรศวร นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานจากพระราชพงศาวดาร พงศาวดาร จดหมายเหตุหรือบันทึกคำให้การใดเลยที่

เกี่ยวกับการเสด็จเข้าไปพบในครั้งนี้ มีเพียงการบันทึกเหตุการณ์ต่อเนื่อง คือ การสวรรคตของพระเจ้า
 นันทบุเรง ที่สอดคล้องกับเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอน
 อวสานหงสา ที่กล่าวว่า นัดจิงหน่องได้ลอบวางยาพิษลงในพระกระยาหารให้พระเจ้านันทบุเรงได้
 เสวย ดังปรากฏในพงสาวดารเรื่องไทยรบพม่า ระบุว่า

“ครั้นพระเจ้าตองอูหย่าทัพกับพวกยะไข่แล้ว จึงเข้าไปทูลพระเจ้าหงสาวดีว่ากองทัพ
 พระนเรศวรที่ยกมามีกำลังมากนัก จะต่อสู้ที่เมืองหงสาวดีเห็นจะไม่ไหว ขอเชิญเสด็จไปเมืองตองอู
 ตั้งต่อสู้ที่นั่นจึงจะพินมือข้าศึกได้ พระเจ้าตองอูทูลแล้วก็สั่งให้เก็บรวบรวมทรัพย์สมบัติและกวาด
 ต้อนครอบครัวในเมืองหงสาวดีผ่อนส่งไปเมืองตองอูโดยลำดับ ในพงสาวดารพม่าว่าพระเจ้าตองอู
 ส่งพระมหาอุปราชาก่อน พอไปถึงไม่ช้านักเงินหน่องราชบุตรของพระเจ้าตองอูก็ลอบปลงพระ
 ชนม์พระมหาอุปราชาเสีย แล้วปกปิดหาให้ความทราบถึงพระเจ้าหงสาวดีไม่”

(ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า, 2556, หน้า 148 - 149)

เมื่อพิจารณาเนื้อความจากภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอน
 อวสานหงสาในช่วงตอนที่กล่าวมาข้างต้นจะสะท้อนให้เห็นถึงพระบารมีของสมเด็จพระนเรศวร
 เป็นอย่างมาก ที่พระองค์ทรงมีความอดทน อดกลั้นทั้งกาย วาจาและใจ ทรงลดความโกรธให้กลายเป็น
 ความไม่โกรธ จนสามารถถอยและมีเมตตาต่อพระเจ้านันทบุเรงผู้เป็นศัตรูของพระองค์ได้

เมื่อนำเรื่อง “บารมี” ในข้อวิริยะ และขันติ ไปสืบค้นจากพงสาวดาร หรือแหล่งข้อมูล
 ต่างๆ จะพบว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงมีพระบารมีในข้อนี้เป็นอย่างมาก ดังปรากฏในพงสาวดาร
 เรื่องไทยรบพม่าพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพว่า เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนเรศวร
 เสด็จไปยังเมืองตองอูเพื่อหวังจะเข้าตีเมืองตองอูนั้น มีใจความสำคัญว่า

...เมื่อพระองค์เสด็จยกกองทัพหลวงไปถึงเมืองตองอูก็ให้ล้อมเมืองไว้ และครั้งนั้นพระ
 เจ้าเชียงใหม่ให้กองทัพไปช่วยการพระราชสงคราม จึงโปรดให้พระยาแสนหลวงพระยานครคุม
 กองทัพเมืองเชียงใหม่ตั้งข้างด้านใต้ กับกองทัพพระยาศรีสุธรรม พระยาทำยน้ำและหลวงจำแสน
 บดี ขุนราชนิภูล (นอกราชการ) กองทัพหลวงก็ตั้งอยู่ทางนี้ ด้านตะวันออกให้กองทัพพระยา
 เพชรบูรณ์ พระยาสุพรรณบุรี กับหลวงมหาอำมาตย์ไปตั้ง ข้างทิศตะวันตกให้กองทัพพระยา
 นครราชสีมา พระสิงคนบุรี ขุนอินทริบาลแสนภูมิโลกาเพชรไปตั้ง ให้เจ้าพระยาสุรสีห์เป็นผู้ตรวจ
 ตราหน้าที่ทั้งปวงทั่วไปและเมืองตองอูนั้นคูเมืองทั้งกว้างทั้งลึกมาก เมื่อตั้งล้อมเมืองแล้วจึงมีรับสั่ง
 ให้กองทัพขุดเหมืองไชน้ำในคูเมืองให้ไหลไปลงแม่น้ำเสียว เหมืองนั้นยังปรากฏอยู่ พม่าเรียกว่า
 เหมืองสยาม จนทราบเท่าทุกวันนี้

ครั้นไชน้ำในคูเมืองออกหมดแล้วก็ให้กองทัพยกเข้าไปปล้นเมืองพวกชาวเมืองต่อสู้
 ปกกันเมืองเป็นสามารล ไทยจะเข้าเมืองไม่ได้ก็ต้องถอยออกมา แต่เข้าปล้นเมืองเป็นหลายครั้งก็ยัง

หาได้เมืองไม่ ครั้นนานวันเข้าก็เกิดอดคัดเสบียงอาหารในกองทัพ ด้วยแต่เดิมไม่กะการว่าจะขึ้นไป ตีถึงเมืองตองอู ครั้นยกขึ้นไปลำเลียงเสบียงอาหารต้องจัดปัจจุบันทันด่วน หนทางก็ไกล ข้าพวกรองโจรเมืองยะไข่เที่ยวชุ่มชอนคอยตีคัดเสบียงด้วยอีกอย่างหนึ่ง เเสบียงอาหารก็ไม่พอใช้ในกองทัพหลวง ให้ออกลาดหาเสบียงอาหารในท้องที่ขึ้นไปจนแดนเมืองอังวะ ไปได้ข้างปลายพังของพระเจ้าหงสาวดีที่พระเจ้าตองอูไปเอาชุ่มชอนมาเป็นอันมาก แต่หาได้เสบียงมาพอเลี้ยงกองทัพไม่ กองทัพไทยก็อ่อนกำลัง

สมเด็จพระนเรศวรทรงพยายามตีเมืองตองอูอยู่สองเดือนจนถึงกลางเดือน 6 ปีจอ พ.ศ. 2143 เห็นรู้พลอดอยากชুবอมถึงกับล้มตายก็มี ทั้งฝนก็ตกชุกลงมา จึงมีรับสั่งให้เลิกทัพกลับมาจากเมืองตองอู เมื่อเดือน 6 แรม 6 ค่ำ

(คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระนเรศวร, 2556, หน้า 178 - 179)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ถึงการมีวิริยะ หรือความเพียรตลอดจนความบากบั่น และการมีขันติ หรือความอดทนต่อความยากลำบาก ของสมเด็จพระนเรศวร ในการที่จะทำศึกสงครามเพื่อขยายพระราชอาณาจักรและพระราชอำนาจ เพื่อให้ประชาชนชาวอยุธยาได้อยู่อย่างสงบสุข แม้ว่าพระองค์จะต้องแลกด้วยความลำบากพระวรกายของพระองค์เองก็ตาม

และในอีกเนื้อความหนึ่งของภาพยนตร์ฯ ที่สมเด็จพระนเรศวร ได้รับสั่งต่อพระเจ้าเอกาทศ ก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะสวรรคต ดังมีเนื้อความที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร พี้หามีการอันใด นอกเหนือไปจากใครให้พระองค์แต่งร่างพี้ด้วยอาภรณ์ ของกษัตริย์ธิราช ที่พร้อมเข้าสมรภูมิ และรื้อร่างพี้ไว้เหนือคชาธารทรง นำข้างศึกนั้น เคลื่อนผ่านประตูราชธานีกรุงอังวะ เสด็จศึกพระเจ้าของยานแทนพี้ อย่าปล่อยให้เป็นเสี้ยนหนามกระทำภัยอันตรายโยชยาเราได้อีก เอกาทศรถ พี้จะละสังขารจากพิภพนี้โดยทิ้งรอยกษัตริย์ธิราชชาตินี้กรบ ด้วยพัสดุราภรณ์ที่เคยสวมใส่ นำทหารหาญโยชยารุกเข้าในทุกสมรภูมิ เพื่อฝากรอยความทรงจำไว้กับเหล่าทหารหาญและแผ่นดิน

พระเอกาทศรถ พระพุทธเจ้าคะ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 86.40 – 91.16)

ภาพที่ 4.6 การฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนเรศวร ด้วยชุดนักรบที่เคยสวมใส่

เมื่อนำเนื้อความของภาพยนตร์ฯ ที่ขีดเส้นใต้ คือ คำว่า “กษัตริราชราช” ไปสืบค้นจากแหล่งศึกษาต่างๆ พบว่า ความหมายของคำว่า กษัตริราชราช ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์ทั้งหลาย และคำว่ากษัตริย์ มีความหมายว่า พระเจ้าแผ่นดิน ในภาษาสันสกฤต คำว่า กษัตริย์ มีความหมายว่า ผู้ปกป้อง หรือนักรบ ส่วนคำว่าพระมหากษัตริย์เป็นคำที่ใช้ยกย่องกษัตริย์ที่มีความรู้ความสามารถในศิลปศาสตร์ต่าง คำว่า “ศิลปศาสตร์” หมายถึง ตำราว่าด้วยวิชาความรู้ต่างๆ ในสมัยก่อนพุทธกาล มีอยู่ด้วยกัน 18 ประการ ในสมัยก่อนศิลปศาสตร์ทั้ง 18 ประการเป็นการศึกษาในหมู่บุคคลชั้นสูง ได้แก่ พรหมณ์และกษัตริย์ โดยศิลปศาสตร์ทั้ง 18 ประการ (พิเชษฐ บัญญัติ, 2549) นั้นมีดังนี้

1. วิชายุทธศาสตร์ เป็นการเรียนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีแห่งการเป็นนักรบและใช้อาวุธต่างๆ
2. วิชารัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าการปกครองแบบต่างๆ
3. วิชานิติศาสตร์ เป็นวิชากฎหมายและจารีตประเพณีต่าง ๆ
4. วิชาวณิชยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการค้า เพื่อสร้างเศรษฐกิจให้มั่นคงในราชอาณาจักร
5. วิชาอักษรศาสตร์ เป็นวิชาหนังสือ เพราะมีความเชื่อว่าหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญของบ้านเมืองถึงขีดสุด คือบ้านเมืองนั้นมีหนังสือดีและมีคุณค่า
6. วิชาโหราศาสตร์ เป็นวิชารู้ภาษาของตนแตกฉานดี และรู้ภาษาของชนชาติที่ติดต่อกัน
7. วิชาคณิตศาสตร์ วิชาคำนวณ

8. วิชาโหราศาสตร์ วิชาดวงดาวต่างๆ คือรู้จักว่าดวงดาวนั้นๆ ตั้งอยู่ทางทิศนั้นๆ และประจำเมืองนั้นๆ และรู้จักสีแสงของดวงดาวต่างๆ อันบอกกลางดีและลงร้ายในกาลบางครั้ง
9. วิชาภูมิศาสตร์ วิชารู้พื้นที่ต่างๆ หรือรู้จักแผนที่ของประเทศต่าง ๆ
10. วิชาโหราศาสตร์ วิชาโหรา คือรู้พยากรณ์เหตุการณ์ต่างๆ ได้ และรู้ทายดวงชาตาราศีของคนได้ด้วย
11. วิชาเวชศาสตร์ คือวิชาหมอยา
12. วิชาสัตวศาสตร์ วิชารู้ลักษณะของสัตว์และเสียงสัตว์ว่าร้ายหรือดี
13. วิชาเหตุศาสตร์ วิชารู้เหตุเป็นแดนเกิดแห่งผลว่าร้ายหรือดี
14. วิชาโยคศาสตร์ ยंत्रศึกษา คือรู้จักความเป็นช่างกล
15. วิชาศาสนศาสตร์ วิชารู้เรื่องศาสนา คือรู้จักประวัติความเป็นมาแห่งศาสนาทุกๆ ศาสนาที่มหาชนนิยม เพื่อปฏิบัติไม่ขัดแย้งสังคมใดๆ และรู้ข้อสอนในศาสนานั้นๆ ด้วย
16. วิชามายาศาสตร์ วิชารู้กลอุบาย หรือรู้ตำรับพิชัยสงคราม
17. วิชาคันทรพศาสตร์ วิชาคนธรรมพ์คือวิชาเรื่องรำ (ละคร) ที่เรียกชื่อว่า "นาฏศาสตร์" และวิชาดนตรีปี่พาทย์ ที่เรียกชื่อว่า "ดุริยางคศาสตร์"
18. ฉันทศาสตร์ วิชาประพันธ์ คือแต่งหนังสือได้ ทั้งที่เป็นร้อยกรอง (บทกลอน) และร้อยแก้ว (ความเรียง)

จากเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา และข้อมูลที่สืบค้นสะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวร ในศิลปะศาสตร์ ทั้ง 18 ประการเป็นอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับกระบและการปกครอง จะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงเป็นแม่ทัพนำกองทัพออกพิชิตเมืองต่างๆ ด้วยพระองค์เอง และมีชัยชนะต่อเมืองที่ทำศึกด้วยตลอดมา จนมีพระเกียรติยศชื่อเสียงให้เกรงขามไปทั่ว จนสามารถขยายเขตแดนของเมืองอยุธยา และสร้างความสงบร่มเย็นให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากการรุกรานของหัวเมืองต่างๆ

พระมหากษัตริย์หรือพระจักรพรรดิตามแนวคิดความเชื่อของพุทธศาสนา หมายถึงพระธรรมราชาหรือพระราชผู้ทรงธรรม ทรงเป็นผู้ผลักดันจักรของพระองค์ให้หมุนด้วยธรรมปรากฏในข้อความในจักรวัตติสูตร ที่ว่า

“... พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สกกระธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายในโดยธรรมฯ...” (อ้างใน พระมหาสุชาติ สุชาติ (สามาตร), 2553 หน้า 50)

พระเจ้าจักรพรรดิราช คือ ราชานในอุดมคติที่ปกครองโดยอาศัยธรรมเป็นที่ตั้งและทรงมีบุญบารมีถึงกับแผ่ขยายพระราชอำนาจไปทั่วชมพูทวีปและอีก 3 ทวีปใหญ่ที่เหลือ ในคติทางพุทธ

ศาสนา พระเจ้าจักรพรรดิราชทรงถือกำเนิดแต่ในเฉพาะแผ่นดินชมพูทวีป และในชาติโลกหนึ่งจะมีพระเจ้าจักรพรรดิได้เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แนวคิดความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชนี้ ได้มีพัฒนาการสืบเนื่องมาก่อนหน้าที่พุทธศาสนาว่าจะถือกำเนิดในอินเดีย ถึงแม้ว่าความเชื่อในเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชจะปรากฏขึ้นในกรอบวัฒนธรรมของพราหมณ์ แต่ความเชื่อนี้ได้ถูกเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญและถูกทำให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายโดยศาสนาจารย์ทางพุทธศาสนาที่ได้พยายามยกฐานะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาเคียงคู่กับพระเจ้าจักรพรรดิราช จากพื้นฐานแนวความคิดที่ว่าบุรุษทั้งสองประเภทต่างถือกำเนิดเพื่อเป็นมหาบุรุษผู้เพียบพร้อม และมีความเชื่อกันว่าเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชทรงเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญที่ผลักดันให้กษัตริย์อินเดียสมัยโมริยะ (Maurya 321 – 185 B.C.) และคุปตะ (Gupta A.D. 300 - 700) ออกสู่สนามรบเพื่อขยายเขตการปกครองและพิชิตพระเจ้าองค์กับความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2539 หน้า 103, 104) ในแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชนี้ยังได้เป็นแรงบันดาลใจที่อยู่เบื้องหลังการรุกรานกรุงอโยธยาของพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ (พ.ศ. 2074 - 2093) และพระเจ้าละอองพญา (พ.ศ. 2295 - 2303) (E. Sarkisyanz, 1965 pp 93 - 94) เช่นเดียวกับที่พระเจ้าหงสาวดีพระเจ้าบุเรงนองทรงกรีธาทัพมาตีกรุงอโยธยา ก็เพราะต้องการที่จะขยายอาณาเขตพม่าให้กว้างใหญ่อย่างพระราชธิราช (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกรมพระยา, 2555, หน้า 377)

มีหลักฐานกล่าวไว้ในคัมภีร์พุทธ โดยเฉพาะในจักรวัตตีสสูตร ปาฐกวรรคที่หมินกายได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พระเจ้าจักรพรรดิราชทรงปกครองแผ่นดิน โดยใช้เมตตาธรรมและสันติวิธีเป็นที่ตั้ง หากได้ใช้ให้มีการลงทัณฑ์และอาวุธเป็นที่ตั้งไม่ ทั้งนี้ยังได้อธิบายพระเจ้าจักรพรรดิราชนั้นทรงมีบุญญาบารมีถึงขนาด “เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขตในอรรคถาแลมว่า มีทวีปน้อยสองพันเศษเป็นบริวาร” (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2539 หน้า 105 - 106) จึงนับได้ว่าพระเจ้าจักรพรรดิราชจะเป็นฐานะภาพของกษัตริย์ที่นับได้ว่าสูงที่สุด และมักกล่าวถึงในฐานะที่เป็นราชที่เหนือราชาทั้งหลาย (ราชาธิราช – king of Kings) แต่ที่สำคัญฐานะภาพดังกล่าวนี้ เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ได้มาจากชาติปางก่อน อีกนัยคือ เป็นฐานะภาพที่ไม่จำเป็นต้องได้มาจากการสืบสันตติวงศ์ (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2538 หน้า 55 - 56) นอกจากนี้ที่ปรากฏในตำนานพระเจ้าอโศก (The Legend of King Asoka) นั้น พระเจ้าอโศกสรุปว่าเป็น Catubhage – Cakravartin ที่หมายถึงราชาผู้ปกครองเพียงหนึ่งในสี่ทวีปใหญ่ และในบางที่ของคัมภีร์เดียวกันยังถูกขนานพระนามว่าพลจักรวาทีน (Bala Cakravartin) หรืออีกนัย คือ พระเจ้าจักรพรรดิผู้กำลังเป็นที่ตั้งในการขยายพระราชอาณาเขต และพระองค์ยังทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชของศาสนาจารย์ในยุคหลังซึ่งนับว่าเป็นยุคหักเหสำคัญและอาจเป็นความพยายามเริ่มแรกที่จะเชื่อมโยงระหว่างพระเจ้าจักรพรรดิในอุดมคติเข้ากับพระมหากษัตริย์ที่มีชีวิตและเลือดเนื้อในโลกแห่งความเป็นจริง พระองค์ทรงมีพระราชจริยาวัตร

ที่ผู้ปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รู้ต่อมามองเห็นถึงความเป็นไปได้ และเจริญรอยตามพระราชจริยาวัตรนั้น เพื่อแสดงตนว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิเยี่ยงพระองค์ (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2539 หน้า 108)

พระเจ้าหงสาวดีข้างเผือกบุเรงนองได้ทรงอุทธรณ์พระนามว่า พระเจ้าเอกราช นอกจากนี้ยังเป็นที่รู้โดยทั่วกันว่าพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่ถูกยกย่องไว้ประดุจเจ้าชีวิต เจ้าอยู่หัว และราชาธิราชผู้ปกครองไปทั่วชมพูทวีป (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2539 หน้า 109) พระมหากษัตริย์ไทยโบราณก็ทรงมีสมัญญานามมากหลายที่ใช้เรียกสืบทอดกันมาเป็นราชประเพณี เช่น พระนามบรมไตรโลกและรามาชิปตี กษัตริย์ไทยโบราณทรงอ้างพระองค์เป็นพระจักรพรรดิราชอยู่บ่อยครั้งเช่นกัน โดยการกล่าวอ้างนั้นมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามโอกาส ในบางครั้งก็ไม่ได้ระบุพระนามเป็นพระจักรพรรดิโดยตรงเพียงแต่กล่าวเป็นนัย เช่น กรณีการระบุพระราชอาณาเขตของพ่อขุนรามคำแหงว่า จดฝั่งสมุทรเป็นที่แล้ว ซึ่งตรงกับคติความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชที่ว่าผู้ที่เป็จักรพรรดิต้องมีเขตปกครองจดมหาสมุทร (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2539 หน้า 109 - 110)

หลังจากพระเจ้าบุเรงนองชนะศึกในสงครามข้างเผือกแล้ว ได้มีปรากฏหลักฐานการนำเสนอความเป็นพระจักรพรรดิราชของพระองค์ ในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหงสาวดีข้างเผือก (Hantawaddy Hsinbyumyashin Ayedawpon) ในเหตุการณ์หลังเสียดังกรุงอยุธยาในสงครามซึ่งมีความตอนหนึ่งระบุว่า

“...พระเจ้าบุเรงนอง โปรดให้ยุบพานพระศรีและเครื่องทรงอาภรณ์พรรณทั้งหลายแล้วทรงใช้ทองนั้นหุ้มบูชาพระสถูปอันบรรจุน้ำซึ่งพระเกศาคุนับแต่ฐานถึงยอดปักฉัตรจนเต็มองค์ ทรงอุปสมบท (พระภิกษุ) เท่าพระชนมายุส่วนที่ประทับอันมีนามว่าครอบครองไปทั้ง 4 ทวีปก็สร้างขึ้นเป็นวัด... ทั้งกวาดต้อนอาณาประชาราษฎร์ที่เป็นเกลยเป็นจำนวนมากกลับสู่หงสาวดีราชธานีเปลี่ยนจุพระเจ้าจักรพรรดิเสด็จเวียนไปทั้ง 4 ทวีป แล้วเสด็จคืนสู่ที่ประทับเดิมแห่งพระองค์...” (วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหงสาวดีข้างเผือก)

จากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหงสาวดีข้างเผือกนี้กล่าวถึงการที่พระเจ้าบุเรงนองทรงประทับนามว่าครอบครองไปทั้ง 4 ทวีป และได้มีการสรรเสริญพระองค์ตั้งพระเจ้าจักรพรรดิเสด็จเวียนไปทั้ง 4 ทวีป ตามวรรณกรรมเสมือนต้องการจะกล่าวถึงแสนยานุภาพของพระเจ้าบุเรงนองที่พระองค์ทรงเป็นพระจักรพรรดิราช เนื่องด้วยหากมองตามคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ที่จะเป็นพระจักรพรรดิราชนั้นต้องผ่านพิภพแผ่ไพศาลไปทั่วทั้ง 1 ชมพูทวีปและ 3 ทวีปที่เหลือพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่พยายามรวบรวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น ตามหน้าที่ซึ่งกษัตริย์ยุคโบราณพึงปฏิบัติ นอกจากนั้นพระองค์ยังต้องขยายอำนาจตามคติพระจักรพรรดิราชอีกด้วย

2. ข้อจำกัดของอำนาจ

แม้ว่าคติความเชื่อเรื่องที่มาและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะถูกยกเป็นสิทธิสูงสุดของพระองค์ให้ใช้อย่างชอบธรรมและมีผู้สามารถท้าทายได้ตามความเชื่อของระบบเทวสิทธิ์ แต่จากเรื่องราวในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จะพบว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม แม้ว่าการปกครองในสมัยของพระองค์จะเป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันมีพระมหากษัตริย์เป็นคั้งเจ้าแห่งชีวิต แต่พระองค์ก็ได้ใช้พระแสงราชศาสตราปกครองเช่นฆ่าข่มเหงรังแกประชาชนผู้บริสุทธิ์ พระองค์กลับใช้หลักธรรมในการปกครองและใช้พระราชอำนาจของพระองค์ และสืบค้นจากหลักฐานเอกสารต่างๆ พบว่า หลักธรรมสำหรับหรับพระมหากษัตริย์ คือ (1) ทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือ ธรรม 10 ประการของพระมหากษัตริย์ที่ใช้ในการปกครอง (2) ราชสังคหัตถุ 4 ประการ คือ ธรรมะสำหรับทำนุบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคี และ (3) จักรวรรดิวัตร 12 คือ ธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิ สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการ ผู้มีบารมีคล้ายคลึงกับพระพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม คือ ผู้ปฏิบัติธรรม ดำรงชีวิตอยู่ในศีลธรรมทั้งกาย วาจา ใจ และต้องใช้ธรรมในการปกครองราษฎรและข้าราชการบริหารบ้านเมืองด้วยธรรม (สาวิตรี เจริญพงศ์, 2549 หน้า 38) ดังนั้น ผู้ทรงธรรมจึงต้องเป็นผู้ครองธรรมและใช้ธรรมในการปกครอง ดังที่ปรากฏในพระนิพนธ์เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่นอกจะกล่าวถึงความสามารถทางการรบของสมเด็จพระนเรศวรและการปลุกฝั่งให้คนไทยเกิดจิตสำนึกในความรักชาติแล้ว ในบทกวียังทรงชี้ให้เห็นถึงพระราชจริยาวัตรอันงดงามทางด้านการปกครองอันประกอบด้วย ทศพิธราชธรรม 10 ประการ ราชสังคหัตถุ 4 ประการและพระจักรพรรดิวัตร 12 ประการอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ของสมเด็จพระนเรศวรด้วย (ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต, 254 หน้า 12) ซึ่งได้กล่าวถึงทศพิธราชธรรม ราชศุติจักรพรรดิวัตร ปรากฏในตอนท้ายของเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ดังนี้

ไปวางขัตติวัตรเว้น สักอัน

ทั่วทศพิธราชธรรม์ ท่านสร้าง

สงเคราะห์จัตุราบรร สัสสุข เสมอมา

สังคฤหพัศดูอ้าง สี่สี่สืบผล

(กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, 2527 หน้า 103)

พิธีทวาทศพร้อง พรรณนา นี้ฤา

จักรพรรดิวัตรจรรยา ชื่อชี้

เรื่องรุ่งราชกฤษฎีกา ชีการเกียรติ เกรอกแฮ

เจอรณัฐสวัสดิ์ชิตีเยศกี ก่อสร้างสืบแสงงฯ

(กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, 2527 หน้า 108)

โครงในลิลิตตะเลงพ่าย สะท้อนให้เห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรเป็นผู้ทรงธรรม กล่าวคือ พระองค์ทรงมุ่งปฏิบัติธรรม ท่านปกครองแผ่นดินอยุธยาด้วยทศพิธราชธรรม ให้ผู้อยู่ได้ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขเสมอมา พระองค์ทรงมีจักรพรรดิวัตรอย่างครบถ้วนสมควรได้รับการยกย่องเชิดชูให้ชื่อเสียงของพระองค์รุ่งเรืองสืบไป

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา มีเนื้อความหลายช่วงตอนที่ผู้วิจัยหยิบยกขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงการปกครองและการใช้พระราชอำนาจของสมเด็จพระนเรศวรโดยธรรมของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

ทศพิธราชธรรม

แหล่งที่มาแห่งพระราชอำนาจนั้น ได้ระบุไว้ในพระธรรมศาสตร์ หมายถึง ทศพิธราชธรรม ได้แก่ธรรมที่พระราชาธิบดีต้องทรงประพฤติ 10 ประการ คือ

1. ทาน คือ การพระราชทานวัตถุแก่ผู้ควรจะได้รับ
2. ศีล คือ การทรงตั้งสงบระงับรักษาพระอาการ กาย วาจา ให้สะอาดปราศจากโทษการกล่าวหา
3. บริจาค คือ การที่ทรงบริจาคไทยธรรมเพื่อตัดความโลภ
4. อาชวะ คือ ความมีพระทัยซื่อตรงดำรงในความสุจริต
5. มัทวะ คือ ความที่มีพระอัธยาศัยอ่อนโยน
6. ตะบะ คือ การที่ทรงขจัดความเกียจคร้านและความขี้
7. อโกรธ คือ การที่ไม่ทรงโกรธในเหตุที่ไม่ควรโกรธ
8. อวิหิงสา คือ การที่ไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น
9. ชันดี คือ การที่ทรงมีความอดทนในสิ่งที่ควรอดทน
10. อวิโรธน์ คือ การที่ทรงรักษาความเที่ยงธรรม

(สมชาย พุ่มสะอาด, สมพงษ์ เกรียงไกร, และกมล วิจิตสรศาสตร์, 2537 หน้า 190 - 191)

เมื่อพิจารณาเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา มีเรื่องราวของความเป็นพระมหากษัตริย์ที่เปี่ยมด้วยทศพิธราชธรรมของสมเด็จพระนเรศวรไว้ เช่น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรตัดสินใจจะยกทัพไปตีเมืองหงสาวดีแล้วจึงเคลื่อนทัพอยุธยา ผ่านทางเมืองเมาะตะมะ สมเด็จพระนเรศวรต้องการที่จะได้กำลังพลของเมืองเมาะตะมะมาเข้าร่วมทัพ หากแต่พระองค์มิประสงค์ที่จะทำศึกหรือคร่าชีวิตของผู้บริสุทธิ์จึงได้ส่ง

ให้ทหารนำพระราชสาส์นไปยังเจ้าเมืองเมาะตะมะ เพื่อให้เจ้าเมืองเมาะตะมะยอมยกเมืองให้พระองค์เสียแต่โดยดี แต่เจ้าเมืองเมาะตะมะได้ปฏิเสธ สมเด็จพระนเรศวรจึงตัดสินพระทัยยกทัพทำศึกกับเจ้าเมืองเมาะตะมะ ดังปรากฏในเนื้อความการสนทนาระหว่างสมเด็จพระนเรศวร กับทหารของพระองค์ ดังนี้

ทหาร	พระยาอ เจ้าเมืองเมาะตะมะ บอกปิดทาง <u>ไมตรี</u> ต่อพระองค์ พระพุทเจ้าคะ
สมเด็จพระนเรศวร	หากพระยาอประสงค์ดั่งนั้นก็ตามแต่ใจ พระราชมนู
พระราชมนู	พระพุทเจ้าคะ
สมเด็จพระนเรศวร	ออกคำสั่งลั่นกลองเพรีให้อานัคส์ญญาณ เข้าเหยียบกำแพงเมาะ ตะมะบัดเดียนี้

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 16.35 – 16.50)

ภาพที่ 4.7 สมเด็จพระนเรศวรไม่ต้องการทำศึกสงครามกับเมืองเมาะตะมะจึงให้ทหารไปเจรจาแต่ถูกปฏิเสธ

จากเนื้อความจะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมิได้ประสงค์จะทำศึกกับเจ้าเมืองเมาะตะมะแต่อย่างใด เนื่องจากพระองค์ทรงเข้าพระทัยดีว่าหากกระทำศึกจะต้องเกิดความสูญเสียเป็นแน่ การที่พระองค์ทรงมีแนวคิดเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงไม่มีแนวคิดเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น (อวิหิงสา) และเมื่อ นำเนื้อความที่ขีดเส้นใต้ คำว่า “ไมตรี” ไปตรวจสอบความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า “ไมตรี” ไมตรี หมายถึง ความเป็นเพื่อน ความหวังดี จากความหมายนี้ สามารถสะท้อนแนวความคิดของการปกครองตามหลักทศพิธราชธรรมของสมเด็จพระนเรศวรในส่วนของกรณีที่พระองค์ไม่คิดจะเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

ได้เป็นอย่างดี เพราะพระองค์ทรงมีความหวังดีต่อทั้งผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์และผู้ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์

นอกจากนั้น เนื้อความในภาพยนตร์ยังสะท้อนให้เห็นว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีทศพิธราชธรรม คือ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรได้ทำการรบกับเจ้าเมืองเมะตะจนได้รับชัยชนะแล้ว พระองค์ได้มีพระประสงค์ให้จับเจ้าเมืองมาสอบสวนหาความจริง เกี่ยวกับการครองเมืองเมะตะมะ แต่พระยาอภัยเจ้าเมืองเมะตะมะ โคนเมี่ยมะนิคธิดาของอดีตเจ้าเมืองเมะตะมะ ลอบสังหาร สมเด็จพระนเรศวรจึงมีรับสั่งให้จับตัวมาสอบสวน ดังปรากฏในบทสนทนาของภาพยนตร์ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร เจ้าเป็นใคร เหตุไฉน จึงสังหารพระยาอภัย ข้าหลวงเมืองเมะตะมะ
เมี่ยมะนิค หม่อมฉัน มีนามว่าเมี่ยมะนิคเพคะ เป็นธิดาของศิริสุธรรมราชา
เจ้าเมืองเมะตะมะ เพคะ หากแต่บิดาหาได้เป็นที่โปรดปรานของ
โนนเปี้ยะบายง เพราะทรงมีเมตตาเป็นหน่อเนื้อเชื้อรามัญ นาง
เป็นพระราชมารดาของหม่อมฉัน

สมเด็จพระนเรศวร แต่ยังไม่ได้แจ้งให้ประจักษ์ว่า เหตุไฉนเจ้าจึงสังหารพระยาอภัย
เมี่ยมะนิค เหตุก็ด้วยไอ้พระยาจี่ข้าพหม่ามันสังหารบิดาและมารดาของหม่อม
ฉัน ทั้งยังใช้อำนาจบาทใหญ่กดขี่ชาวรามัญทั้งสอง จนชาวรามัญ
ต้องอดยากล้มตายนับจำนวนไม่ถ้วน หม่อมฉันจำต้องหนีภัยไอ้
พระยาอภัย ไปอยู่ในป่าดงกับพวกโจรป่า

พระเอกาทศรถ พระองค์ไยมิให้นาง กับเหล่ารามัญตามเสด็จไปด้วย จะมากน้อย
พวกรามัญก็ยังพึ่งนางด้วยนางเป็นถึงธิดาของศิริสุธรรมราชา

สมเด็จพระนเรศวร เช่นนั้นก็ได้อ้อ แต่หากนางคิดทรยศเมื่อใด ข้าจะให้เจ้าบั่นเสียนาง
ด้วยดาบของเจ้าเอง

พระเอกาทศรถ พระพุทธเจ้าคะ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนีมหาสงคราม นาที่ที่ 16.35 – 16.50)

จากบทสนทนาในภาพยนตร์ ๆ จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่รับฟังเหตุผล และจะตัดสินพระทัยด้วยการที่มีเหตุผลที่ชัดเจน และชอบด้วยเหตุผล สะท้อนให้เห็นถึงความยุติธรรมที่อยู่ในการปกครองบ้านเมืองของพระองค์ นอกจากนี้ จากเนื้อความที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ ดังกล่าวข้างต้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงการมีพระทัยที่อ่อนโยนของพระองค์ เห็นได้จากการที่สมเด็จพระนเรศวรทรงเข้าพระทัยในความชอบพอกันแบบชายหนุ่มหญิงสาว

ระหว่างพระเอกาทศรถและเม็ยมะนิก พระองค์จึงยอมทำตามที่พระเอกาทศรถแนะนำที่จะให้เม็ยมะนิก และชาวเมืองมอญติดตามไปทำศึกกับเมืองหงสาวดีด้วย

นอกจากประเด็นดังกล่าวไปแล้วนั้น ยังมีเนื้อความในภาพยนตร์ ฯ ที่สะท้อนให้เห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงมีทศพิศราชธรรม ในประการอื่นๆ อีก คือ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบว่า พระเจ้านันทบุเรงนั้น ได้เสด็จไปพำนักอยู่ที่เมืองตองอูตามอุบายของพระเจ้าตองอูกับนักจิ้งหน่อง สมเด็จพระนเรศวรมิได้ลดละในการที่จะติดตามพระเจ้านันทบุเรง พระองค์จึงมีพระประสงค์ที่จะเสด็จไปยังเมืองตองอู เพื่อจับกุมพระเจ้านันทบุเรงมาให้จงได้ ดังปรากฏในบทสนทนาของภาพยนตร์ ฯ ระหว่าง สมเด็จพระนเรศวร พระเอกาทศรถ และพระราชมณู ดังนี้

สมเด็จพระนเรศวร ไม่ว่ามันจะหนีไปไกลสักเพียงใด ให้สุดล้าป่าหิมพานต์ ข้าก็จะ
 คืนคืน ตามมันไปให้ทั่วพิภพ

พระเอกาทศรถ พระองค์รับสั่งว่าอะไร

สมเด็จพระนเรศวร โนนเป็ยะบายง ไม่ว่ามันจะหนีไปยังนรกอเวจี พี่ก็จะตามมันไป
 ให้ถึงที่นั่น

พระเอกาทศรถ พระองค์จะกรีธาทัพตาม นันทบุเรง ขึ้น ไปถึงตองอูหรือ
 พระพุทเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร ต่อให้มันหนีไปยังนรกขุมไหน พี่ก็จะตามมันไป

พระราชมณู ข้าพระพุทธเจ้ามิเห็นสม ด้วยทัพเรามีได้เตรียมยุทธสัมภาระ
 เสบียงตรัง พอที่จะยกไปรบถึงตองอูได้

สมเด็จพระนเรศวร แต่การอัน โนนเป็ยะบายง กระทำกุมเหงมาแต่ก่อนนั้น ข้ามิอาจ
 อภัยมันได้ เราจะยกทัพ ขึ้นไปเหยียบตองอู กุมตัวมันมาลงทัน
 ให้สมกับอกุศลกรรมที่มันได้ก่อไว้

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 30.46 – 32.03)

เมื่อนำเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอสนาหงสา ในส่วนนี้ไปสืบค้นจากพงศาวดาร หรือแหล่งสืบค้นต่างๆ พบว่า ในพงศาวดารฉบับหลวง ประเสริฐธวัชบุรุษว่า “ศักราช 971 (พ.ศ. 2142) กุนศก วันพฤหัสบดี ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 11 เพลารุ่งแล้ว 2 นาฬิกา 8 บาท เสด็จพยุหบาตราไปเมืองตองอู ฟันไม้ข่มนามตำบลหล่มพลี ตั้งทัพชัยตำบลวัดตาล ครั้นถึงวันพุธ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 4 เสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองตองอูและทัพหลวงตั้งใกล้เมืองตองอู ประมาณ 30 เส้น และตั้งอยู่ที่นั่น 2 เดือน ขาดอาหารพันกำลัง ไพร่พลทั้งปวงตายด้วยอาหารเป็นอัน มาก ครั้นวันพุธ แรม 6 ค่ำ เดือน 6 ทัพหลวงเสด็จกลับคืนมายังพระนครศรีอยุธยา...”

ในหนังสือพระราชพงศาวดาร ฉบับราชหัตถเลขา เล่ม 1 ระบุไว้ว่า หนังสือพงศาวดาร พม่า กล่าวว่า “เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทราบข่าว พระเจ้าตองอูพาพระเจ้าหงสาวดีไป ก็ยกกองทัพหลวงตามไปเมืองตองอู เมื่อทัพหลวงถึงกลางทาง ได้มีราชสาส์นไปถึงพระเจ้าตองอูว่า ซึ่งเสด็จยกทัพหลวงขึ้นไปนั้น ไม่ได้ตั้งพระทัยจะไปรบพุ่งพระเจ้าตองอู มีพระราชประสงค์แต่จะทำนุบำรุงพระเจ้าหงสาวดี ให้พระเจ้าตองอูส่งพระเจ้าหงสาวดีมาถวายแล้วก็จะเลิกกองทัพกลับ พระเจ้าตองอูตอบกลับมาว่า พระเจ้าหงสาวดีเป็นพระโพธิสัตว์ ควรเชิดชูเสด็จไว้เป็นที่สักการบูชาในเมืองตองอู จะส่งถวายสมเด็จพระนเรศวรหาควรไม่ สมเด็จพระนเรศวรให้ตอบไปอีกว่า ถ้าพระเจ้าตองอูไม่ยอมให้พระเจ้าหงสาวดี ก็จะชิงเอาให้จงได้ แล้วก็ยกกองทัพหลวงขึ้นไปตั้งล้อมเมืองตองอูไว้ ในขณะที่ตั้งล้อมอยู่นั้น สมเด็จพระนเรศวรให้ขุดเหมืองไชน้ำออกจากคูเมืองตองอูแห่ง 1 คน ทั้งหลายเรียกว่าเหมืองอโยธยา ยังปรากฏจนทุกวันนี้...กองทัพสมเด็จพระนเรศวรจัดเสบียงอาหาร จึงต้องเลิกกองทัพกลับ เมื่อวันเสาร์ แรม 10 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด จุลศักราช 962 พ.ศ. 2143”

(พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2548 หน้า 327 - 328)

สำหรับในพงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ที่เป็นพระนิพนธ์สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ได้กล่าวถึงในประเด็นดังกล่าวมีเนื้อหาสาระไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนี้

...เมื่อพระองค์เสด็จยกกองทัพหลวงไปถึงเมืองตองอูก็ให้ล้อมเมืองไว้ และครั้งนั้นพระเจ้าเชียงใหม่ให้กองทัพไปช่วยการพระราชสงคราม จึงโปรดให้พระยาแสนหลวงพระยานครคูน กองทัพเมืองเชียงใหม่ตั้งข้างด้านใต้ กับกองทัพพระยาศรีสุธรรม พระยาท้ายน้ำและหลวงจำแสน บดี ขุนราชนิกุล (นอกราชการ) กองทัพหลวงก็ตั้งอยู่ทางนี้ ด้านตะวันออกให้กองทัพพระยาเพชรบูรณ์ พระยาสุพรรณบุรี กับหลวงมหาอำมาตย์ไปตั้ง ข้างทิศตะวันตกให้กองทัพพระยานครราชสีมา พระสิงคนูรี ขุนอินทรภิบาลแสนภูมิโลกาเพชรไปตั้ง ให้เจ้าพระยาสุรสีห์เป็นผู้ตรวจตราหน้าที่ทั้งปวงทั่วไปและเมืองตองอูนั้นคูเมืองทั้งกว้างทั้งลึกมาก เมื่อตั้งล้อมเมืองแล้วจึงมีรับสั่งให้กองทัพขุดเหมืองไชน้ำในคูเมืองให้ไหลไปลงแม่น้ำเสียว เหมืองนั้นยังปรากฏอยู่ พม่าเรียกว่าเหมืองสยาม จนตราบเท่าทุกวันนี้

ครั้นไชน้ำในคูเมืองออกหมดแล้วก็ให้กองทัพยกเข้าไปปล้นเมืองพวกชาวเมืองต่อสู้ป้องกันเมืองเป็นสามารถ ไทยจะเข้าเมืองไม่ได้ก็ต้องถอยออกมา แต่เข้าปล้นเมืองเป็นหลายครั้งก็ยังหาได้เมืองไม่ ครั้นนานวันเข้าก็เกิดอดคัดเสบียงอาหารในกองทัพ ด้วยแต่เดิมไม่กะการว่าจะขึ้นไปตีถึงเมืองตองอู ครั้นยกขึ้นไปล่าเสียบเสบียงอาหารต้องจัดปัจจุบันทันด่วน หนทางก็ไกล ข้าพวกองโจรเมืองยะไข่เที่ยวช้อนชอนคอยตีตัดเสบียงด้วยอีกอย่างหนึ่ง เเสบียงอาหารก็ไม่พอใช้ในกองทัพหลวง ให้ออกลาดหาเสบียงอาหารในท้องที่ขึ้นไปจนแดนเมืองอังวะ ไปได้ข้างปลายฝั่งของ

พระเจ้าหงสาวดีที่พระเจ้าตองอูไปเอาชุ่มซ่อนมาเป็นอันมาก แต่หาได้เสียบียงมาพอเลี้ยงกองทัพไม่ กองทัพไทยก็อ่อนกำลัง

สมเด็จพระนเรศวรทรงพยายามตีเมืองตองอูอยู่สองเดือนจนถึงกลางเดือน 6 ปีจอ พ.ศ. 2143 เห็นรีพลอคอยากซุบผอมถึงกับล้มตายก็มี ทั้งฝนก็ตกชุกลงมา จึงมีรับสั่งให้เลิกทัพกลับมาจากเมืองตองอู เมื่อเดือน 6 แรม 6 ค่ำ

(คำรณราชนุภาพ, สมเด็จพระเจ้า, 2556, หน้า 178 - 179)

จากหลักฐานที่ปรากฏในพงศาวดารต่างๆ สอดคล้องกับเนื้อความในช่วงตอนดังกล่าวของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี เนื้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการมุ่งมั่น วิริยะ หรือความพยายามของสมเด็จพระนเรศวรที่จะจับกุมพระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดีให้จงได้ แม้ว่าหนทางที่จะเสด็จไปยังเมืองตองอูนั้นมีความยากลำบากก็ตาม พระองค์ก็ทรงมีพระวิริยะ ที่จะทำตามพระประสงค์ให้สำเร็จ และถึงแม้ว่าในการยกกองทัพไปปิดล้อมเมืองตองอูในครั้งนี้ จะต้องล่าถอยยกกองทัพกลับกรุงอยุธยา และมีสามารถจับกุมเจ้าเมืองหงสาวดีได้ดังพระประสงค์แล้ว ในประเด็นนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความอดทน หรือ การมีขันติของสมเด็จพระนเรศวร อดทนต่อความยากลำบาก และอดทนที่จะกระทำทุกวิถีทางที่จะผดุงความยุติธรรมและความถูกต้องเอาไว้ให้จงได้ จะเห็นได้จากหลักฐานที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 ที่สามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปถึงเมืองตองอู พระองค์หาได้มีพระประสงค์จะทำศึกกับเมืองตองอูไม่ พระองค์จึงมีพระราชสาส์นไปยังพระเจ้าเมืองตองอูเพื่อให้ส่งพระเจ้าเมืองหงสาวดีมาให้แต่โดยดี ซึ่งจากส่วนนั้นนอกจากจะสะท้อนให้เห็นความเที่ยงธรรมของสมเด็จพระนเรศวรแล้ว ยังชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนได้อีกว่าสมเด็จพระนเรศวรนั้นไม่คิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่น หรือกล่าวได้ว่าพระองค์นั้นทรงมีวิหิงสา คือ การที่ไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักธรรมประการหนึ่งในทศพิธราชธรรม

แม้ว่าสมเด็จพระนเรศวรนั้น จะมีมีพระประสงค์ที่จะเบียดเบียนผู้อื่น แต่พระองค์ก็มีทรงปล่อยให้ผู้อื่นนั้นมาทำร้ายประชาชนของพระองค์ได้ พระองค์เป็นผู้ที่คิดเพื่อประชาชนในบ้านเมืองของพระองค์อยู่ตลอดเพียงหวังเพื่อให้ประชาชนของพระองค์อยู่เย็นเป็นสุข ดังปรากฏในเนื้อความของภาพยนตร์ฯ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร ข้ายังมีราชกิจที่จะต้องเสาะแสวง เนื่องด้วยบัดนี้ ของยานเมงราชโอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ผู้ครองกรุงอังวะ ขณะนี้คิดการใหญ่ นำทัพเข้าตีเมืองนาย เมืองของห้วย หากปล่อยไว้ให้มันกำเริบสืบสาน มิช้าคงขึ้นเป็นใหญ่ในพุกามประเทศ เมื่อนั้นอโยธยาคงมีพินภัยคุกคามจากพม่ารามัญอีกคำรบ ข้าจำต้องตัด

ไฟเสียด้านลมนำทัพขึ้นไปปราบให้ราบคาบเสียก่อน เสร็จศึก
ของยานเมงแล้วข้าก็สิ้นภาระ เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ได้โดยสิ้น
ห้วงทางโลก

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 62.58 – 63.43)

ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 ระบุว่า “...เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบว่าพระเจ้าอังวะอาจจะยกมาตีเมืองแสนหวี จึงยกทัพหลวงจะเสด็จขึ้นไปตีอังวะ มุลเหตุแห่งการศึกครั้งนั้น หนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวความตอนนี้สมด้วยพงศาวดารพม่าว่า สมเด็จพระนเรศวรให้เตรียมกองทัพจะเสด็จไปตีเมืองตองอยู่แล้ว พอได้ข่าวว่าพระเจ้าอังวะยกกองทัพไปตีเมืองนายและจะยกมาตีเมืองแสนหวี จึงทรงพระราชดำริจะยกไปตีเมืองอังวะ (บางทีจะเป็นเพราะได้ข่าวว่าพระเจ้าอังวะกำลังจะตั้งตัวเป็นใหญ่ด้วย)”

(พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2548 หน้า 334)

หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ระบุว่า “เสด็จยกทัพหลวงจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ณ วันพฤหัสบดี แรม 6 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง จุลศักราช 966 พ.ศ. 2147 เสด็จทางเรือจากป่าโมก ไปตั้งทัพช้ายตำบลพระหล่อ แล้วเสด็จยกทัพบกขึ้นไปทางเมืองกำแพงเพชร เมื่อเสด็จไปถึงเมืองเชียงใหม่ประจวบเวลาพระเจ้าเชียงใหม่กับพระยารามเดโชวิวาทกันอยู่อีก ต้องทรงระงับวาทอีกครั้ง 1 ประทับอยู่เมืองเชียงใหม่เดือน 1 แล้วจึงยกทัพไป สมเด็จพระนเรศวรเสด็จทางเมืองหางหลวง (คือเมืองหาง) สมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จทางเมืองฝาง สมเด็จพระนเรศวรเสด็จถึงถึงทุ่งคอนแก้ว ก็ประชวรพระอาการหนัก จึงดำรัสให้ข้าหลวงรีบไปเชิญเสด็จสมเด็จพระเอกาทศรถฯ เสด็จมาถึงได้ 3 วัน สมเด็จพระนเรศวรก็เสด็จสวรรคต”

ในพงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ระบุเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวไว้ดังนี้ “ฝ่ายพระเจ้าอังวะเมื่อเกลี้ยกล่อมรีพลได้มาก เห็นว่ามีกำลังมั่นคงแล้ว ก็ทำพิธีราชาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระเจ้าสิริสุธรรมราชา แล้วคิดขยายอาณาเขตให้กว้างขวางต่อออกไป แต่เมืองอังวะนั้นอยู่ข้างเหนือกับแดนไทยใหญ่ ต่อได้เมืองไทยใหญ่จึงมีอำนาจแต่ไรๆ มา พระเจ้าอังวะจึงตั้งหน้าแผ่นดินอำนาจออกไปทางแคว้นไทรใหญ่ก่อน ...พระเจ้าอังวะตีได้เมืองหน่ายแล้วจะมีตีเมืองแสนหวี สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบก็ขัดเคือง จึงดำรัสสั่งให้กะเกณฑ์รีพลจำนวน 100000 เข้ากองทัพจะเสด็จไปตีเมืองอังวะ”

(คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระนเรศวร, 2556, หน้า 189 - 190)

และเมื่อนำเนื้อความสำคัญที่ปรากฏในสนทนาของภาพยนตร์ ฯ คือ คำที่ขีดเส้นใต้ “ตัดไฟเสียด้านลม” มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับข้อมูลที่ปรากฏในพงศาวดารและเอกสารต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการครองพระองค์ตามทศพิธราชธรรมอีกประการหนึ่งของสมเด็จพระนเรศวร

คือ ตะบะ หมายถึงการทรงจัดความเกียจคร้านและความชั่วร้าย ในที่นี้หมายถึงการขจัดความชั่วร้ายไม่ให้เกิดขึ้นกับแผ่นดินและประชาชนของพระองค์ เพราะหากพระองค์ไม่รีบกำจัดหรือระงับการขยายอำนาจของเจ้าเมืองอังวะแล้ว อาจส่งผลร้ายต่อแผ่นดินอยุธยาที่เป็นได้

ในเอกสารต่างๆ พบว่า ได้มีการกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองที่ไม่ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม นั้น ดังปรากฏอยู่ในเอกสารครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา มีข้อความว่า

กรุงศรีอยุธยานั้นสมบูรณ์ เพิ่มพูนด้วยพระเกียรติยศ

จวบจนอุดมสุขทั้งแผ่นดินพิภพ จนศักราชได้สองพัน

ครานั้นฝูงสัตว์ทั้งหลาย จะเกิดอันตรายเป็นแม่นมั่น

ครานั้นฝูงสัตว์ทั้งหลาย จะเกิดอันตรายเป็นแม่นมั่น

ด้วยพระมหากษัตริย์มิได้ทรงทศพิธราชธรรม จึงเกิดเชิญเป็นมหัศจรรย์สืบหกลประการ (สมชาย พุ่มสะอาด, สมพงษ์ เกรียงไกร, และกมล วิจิตร์ศาสตร์, 2537 หน้า 191)

ราชสังคหวัตถุ 4 ประการ

การที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองที่ทำให้อาณาประชาราษฎร์พบแต่ความผาสุกได้นั้น นอกจากพระมหากษัตริย์จะต้องเปี่ยมไปด้วยทศพิธราชธรรมแล้ว ธรรมอีกประการที่พึงต้องมี คือ สังคหวัตถุของพระราชกษัตริย์ หมายถึง ธรรมะที่ใช้สำหรับทำนุบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคี ด้วยหลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชกษัตริย์ (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต, 2545 หน้า 34)

สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ราชสังคหวัตถุ 4 ประการ เพื่อเป็นหลักให้ประชาชนผาสุกบ้านเมืองสงบเรียบร้อย ได้แก่

1. สัสสมะรัง คือ จลตบบำรุงธัญญาหาร ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

2. ปรีสมะรัง คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถและจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

3. สัมมาปาสัง คือ ผูกประสานปวงประชา ผดุงผสานประชาชนด้วยนโยบายส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชย์กรรมหรือดำเนินกิจการต่างๆ ไม่ให้ฐานะเหลื่อมล้ำห่างเหินจนแตกแยกกัน

4. วาจาเปยยัง คือ มีวาทาคูดคัมภีร์ รู้จักพูดชี้แจงแนะนำ รู้จักหักทลายไถ่ถามทุกข์สุขราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานมีประโยชน์ เป็นทาง

แห่งการสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

(พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต, 2545 หน้า 34)

เนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงษา ที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่สมเด็จพระนเรศวรทรงใช้ราชสังคหวัตถุเพื่อก่อให้เกิดชีวิตที่ผาสุกให้แก่ประชาชน บ้านเมืองเกิดความสุขสงบร่มเย็น ดังเช่น เนื้อความตอนหนึ่งที่น่าเสนอในภาพยนตร์ว่าเมื่อสมเด็จพระนเรศวรยกกองทัพเสด็จกลับจากเมืองตองอูหลังจากที่ไม่มีพระประสงค์จะปรีดเอาชีวิตของพระเจ้าันนทบุเรง เนื่องจากรู้สึกปลงอนิจจาในรูปสังขารที่เหมือนตายทั้งเป็นของพระเจ้าันนทบุเรง สมเด็จพระนเรศวรมีพระประสงค์จะผนวชเพื่อชดใช้เวรกรรมที่ไทรงก่อไว้ แต่เมื่อพระองค์ทราบว่า เจ้าเมืองอังวะพระองค์ใหม่มีการรวบรวมไพร่พลยกทัพทำศึกเพื่อขยายพระราชอาณาเขตและพระราชอำนาจ สมเด็จพระนเรศวรจึงเกิดความวิตกกังวลเกรงว่าอยุธยาจะไม่พ้นภัยศึกสงครามของเจ้าเมืองอังวะ พระองค์จึงมีพระประสงค์ที่จะยกกองทัพอยุธยาไปปราบเจ้าเมืองอังวะเสียก่อนที่ ฝ่ายมเหสีมณีนันท์รู้สึกเป็นกังวลกับการยกกองทัพไปทำศึกครั้งนี้ของสมเด็จพระนเรศวร จึงได้ทูลขอพระราชอนุญาตให้สมเด็จพระนเรศวรละการทำศึกในครั้งนี้ หากแต่สมเด็จพระนเรศวรนั้นมีพระประสงค์ที่แน่วแน่ และทรงมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อแผ่นดินและประชาชนชาวอยุธยา พระองค์จึงมิได้ทำตามคำทูลขอของมณีนันท์ ดังปรากฏในบทสนทนาของภาพยนตร์ ฯ ที่ว่า

มณีนันท์	พระองค์จะละไว้ ไม่ไปออกศึกอังวะ มิได้รีเพคะ
สมเด็จพระนเรศวร	พี่จะปล่อยให้อังวะเติบโตใหญ่ เป็นเสี้ยนหนามอโยธยาเชียงใหม่หงษาได้ไม่ หากเรากำราบอังวะลงได้ในครั้งนี้ อโยธยาก็คงแล้งศึกหงษาไปชั่วกาลนาน
มณีนันท์	แต่หม่อมฉันหวั่นใจ ว่าหม่อมฉันจะไม่ได้เห็นพระพักตร์ของพระองค์อีก
สมเด็จพระนเรศวร	โชนเจ้าจึงปรีวิตกเยี่ยงนั้น พี่ผ่านศึกเหนือได้มานับครั้งไม่ถ้วน ก็รอดมาทุกสมรภูมิตัก เหตุใดเจ้าจึงกรินเกรงกับศึกครั้งนี้
มณีนันท์	หม่อมฉันจับสังเกตสีหน้าของหลวงตา เหมือนมีกังวลเป็นเลศนัย อยู่ หม่อมฉันจึงอดสังหรณ์ใจไม่ได้เพคะ
สมเด็จพระนเรศวร	เจ้าอย่าปรีวิตกไปเลย ครั้งนี้ พี่จะยกทัพทางเสี้ยนนครพิงเชียงใหม่ จะหย่อยย่อระยะทางเดินทัพ ได้อีก โข อีกไม่นานพี่จะกลับมา รับขวัญเจ้า

มณีจันทร์ พระองค์ต้องให้คำมั่นเป็นสัตย์ปฏิญาณว่าจะกลับมาหาหม่อม
 จันนะเพละ
 สมเด็จพระนเรศวร พี่ให้สัญญาว่าที่จะกลับมาหอกอดเจ้าจะมีห่างหายไปไหนอีก
 มณีจันทร์
 (ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 65.18 – 67.22)

ภาพที่ 4.8 ความอ่อนโยนของสมเด็จพระนเรศวรที่มีต่อมณีจันทร์ผู้หญิงอันเป็นที่รักของพระองค์

เมื่อนำใจความสำคัญเกี่ยวกับการยกกองทัพไปตีเมืองอังวะของสมเด็จพระนเรศวรครั้งนี้ไปตรวจสอบ สืบความจากเอกสารหลักฐาน เช่น พระราชพงศาวดาร พงศาวดาร หรือเอกสารบันทึกต่างๆ พบว่า ไม่ปรากฏหลักฐานในเอกสารใดๆ ที่ระบุไว้เกี่ยวกับการทูลขอให้ละไว้ซึ่งการทำศึกกับเมืองอังวะ ของมเหสีมณีจันทร์ มีเพียงแต่การกล่าวถึงสาเหตุของการที่สมเด็จพระนเรศวรจำเป็นต้องยกกองทัพเสด็จไปทำศึกกับเจ้าเมืองอังวะ เช่น ในพงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ระบุเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวไว้ ดังนี้ “ฝ่ายพระเจ้าอังวะเมื่อเกลี้ยกล่อมรีพล ได้มาก เห็นว่ามีกำลังมั่นคงแล้ว ก็ทำพิธีราชาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระเจ้าสิหสุธรรมราชา แล้วคิดขยายอาณาเขตให้กว้างขวางต่อออกไป แต่เมืองอังวะนั้นอยู่ข้างเหนือกับแดนไทยใหญ่ ต่อได้เมืองไทยใหญ่จึงมีอำนาจแต่ไรๆ มา พระเจ้าอังวะจึงตั้งหน้าแผ่อำนาจออกไปทางแคว้นไทยใหญ่ก่อน ... พระเจ้าอังวะตีได้เมืองหน้าแล้วจะมีตีเมืองแสนหวี สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบก็ขัดเคืองจึงดำรัสสั่งให้กะเกณฑ์รีพลจำนวน 100000 เข้ากองทัพจะเสด็จไปตีเมืองอังวะ”

(ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ, 2556, หน้า 189 - 190)

เมื่อนำคำสำคัญที่ขีดเส้นใต้ คำว่า “แล้งศึก” จากบทสนทนาในภาพยนตร์ฯ มาพิจารณาหาคู่จะสะท้อนให้เห็นถึงพระประสงค์ของสมเด็จพระนเรศวรเกี่ยวกับนโยบายในการปกครอง

บ้านเมือง ที่มีประสงค์จะทำศึกสงคราม และพระองค์ทรงมีพระประสงค์ให้ประชาชนของพระองค์ มีการทำมาหากินที่ดี มีชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข ดังปรากฏในบทสนทนาของภาพยนตร์ ระหว่างสมเด็จพระนเรศวร กับพระเอกาทศรถ ในตอนที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประชวรหนัก ที่ว่า

- พระเอกาทศรถ พระองค์จะให้หม่อมฉันนำทัพขึ้นไปตีอังวะ
- สมเด็จพระนเรศวร มิคิด หากอังวะ ยังกระด้างกระเดื่องอยู่ โอโยชยา เห็นจะมีพันภัย
อันตราย ชาวสยามคงยากจะทำมาหากินได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข
- พระเอกาทศรถ แต่หม่อมฉันหาไม้บารมีและกฤษณากินิหารเทียบเท่าพระองค์
หากอังวะระแคะระคาย ว่าพระองค์จะเสด็จสู่สวรรคาลัย มันจะ
ฮึกเหิมเป็นเท่าทวี
- สมเด็จพระนเรศวร แต่คงไม่ยาก เกินความสามารถเจ้า ด้วยจากนี้ไปเบื้องหน้า
พระองค์ต้องครองแผ่นดินสืบต่อ พระองค์จำต้องทำนุบำรุงไพร่
ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข พระองค์ พระองค์จะต้องครองแผ่นดินโดย
ธรรม ให้อโยชยาได้ร่มเย็นตลอดไปชั่วกาลนาน
- พระเอกาทศรถ ข้าพระพุทธเจ้าจะใช้สติกำลัง ถวายงานตามพระราชประสงค์ให้
สุดความสามารถ
- สมเด็จพระนเรศวร เพียงเท่านี้ พี่ก็นอนตายตาหลับแล้ว

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนออสานหงสา นาที่ที่ 83.44 – 86.10)

จากเนื้อความในภาพยนตร์ ฯ ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดที่สำคัญเกี่ยวกับนโยบายการปกครองของสมเด็จพระนเรศวรได้เป็นอย่างดี ที่พระองค์ทรงห่วงใยประชาชนของพระองค์ และสะท้อนให้เห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรได้ทรงนำหลักราชสังคหวัตถุ คือ ธรรมที่ใช้สำหรับทำนุบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชนดีอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เกิดเอกภาพและความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ

จักรวรรดิวัตร 12 ประการ

การเป็นพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองที่ทรงธรรมนั้น พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองผู้นั้นจะต้องมีทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ และสุดท้ายจะต้องมีจักรวรรดิวัตร จึงจะทำให้ผู้ปกครองสามารถครองบ้านเมืองได้อย่างเป็นสุขได้

จักรวรรดิวัตร หมายถึง ธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิ (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต, 2545 หน้า 250) เป็นวัตรปฏิบัติที่สำคัญของพระราชาที่ปรารถนาจะเป็นพระมหาจักรพรรดิราช พระมหากษัตริย์หรือพระจักรพรรดิราชตามคติความเชื่อ

ของพุทธศาสนา คือ พระธรรมราชาหรือพระราชผู้ทรงธรรม ทรงเป็นผู้ยังจักรของพระองค์ให้หมุน ด้วยธรรม ดังข้อความในจักรวัตติสูตรที่ว่า

“...พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สกกา ธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายในโดยธรรม...” (ที.ปา. (ไทย) 11/80/59 - 82, ส.ม. (ไทย) 19/223/155 - 156, อง.ติก)

จักรวรรดิวัตร 12 ประการ เป็นข้อควรประพฤติขององค์พระมหากษัตริย์ แบ่งได้ 12 ประการ

1. ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข
2. ปกป้องคุ้มครองพระมหากษัตริย์เมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองประเทศราช
3. ปกป้องคุ้มครองพระราชวงศ์และบริวาร
4. ปกป้องคุ้มครองพราหมณ์และคหบดี
5. ปกป้องคุ้มครองชาวชนบท
6. ปกป้องคุ้มครองสมณพราหมณ์
7. ปกป้องคุ้มครองสัตว์ทั้งหลาย
8. ห้ามปรามราษฎรมิให้กระทำการที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม
9. พระราชทานทรัพย์แก่ผู้ไร้ทรัพย์
10. สอบถามธรรมจากสมณพราหมณ์ เพื่อจัดสิ่งที่เป็นโทษเป็นบาปให้กระทำการที่ไม่เป็นคุณเป็นบุญ

ไม่เป็นคุณเป็นบุญ

11. ละความยินดีใคร่คิดในอธรรม
12. ละความละโมภโลก

เนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี สะท้อนให้เห็นถึงการมีหลักธรรมจักรวรรดิวัตรของสมเด็จพระนเรศวร นั้น มีปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องของเนื้อหาภาพยนตร์ แต่ที่มีความโดดเด่นและสะท้อนให้เห็นการมีหลักจักรวรรดิวัตรของพระองค์ได้อย่างชัดเจน เช่น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทราบความเกี่ยวกับการที่พระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดีได้สังหารพระพี่นางสุพรรณกัลยาด้วยความโกรธที่พระมหาอุปราชได้สวรรคตลง ในศึกยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรทรงกริ้วในประพฤติของพระเจ้านันทบุเรงมาก จึงมีพระประสงค์ยกกองทัพอยุธยาไปปราบเจ้าเมืองหงสาวดี เพื่อที่จะนำเจ้าเมืองหงสาวดีมาลงโทษทัณฑ์ให้จงได้ ดังปรากฏในบทสนทนาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดีที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร การพระเจ้านันทบุเรงกระทำนั้น ผิดจารีตประเพณีทั้งสิ้นทั้งปวง พระพี่นางสุพรรณกัลยาทรงเป็นองค์ประกันจำต้องพิทักษ์รักษา มิใช่คิดจะสังหารก็สังหารได้ตามอำเภอใจ ประพฤติพระเจ้านันทบุเรงในครั้งนี้ ต้องได้รับผลกระทบตอบแทนให้สาสม ข้าจะกรีธาทัพ เข้าไปตีหงสาวดี จักเผาหงสาวดี ให้ราบเป็นหน้ากลอง ต่างกองฟางให้กับพีข้า อาลักษณ์เจ้าจงเร่งทำใบบอก ส่งออกไปยังเมืองพิษณุโลก เมืองสุพรรณเมืองศรีธรรมโศกราชและเมืองอื่นๆ และให้เจ้าเมือง กรมการเมืองเร่งให้ส่งไพร่พลมาประชุมกันที่กรุงศรีอยุธยา ส่วนพวกเจ้าทั้งสิ้นทั้งปวงจงออกไปเก็บเกี่ยวข้าวปลาธัญญาหาร นำมาเก็บไว้ในเมืองเป็นเสบียงทัพ สิ้นวสันตฤดูนี้ ข้าจะกรีธาทัพ ออกไปเอาเมืองหงสาวดี

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอก ภาคว 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 09.36 – 11.12)

เมื่อนำเนื้อความในส่วนที่เกี่ยวกับการสิ้นพระชนม์ของพระพี่นางสุพรรณกัลยาไปสืบค้น พบว่า การสิ้นพระชนม์ของพระพี่นางสุพรรณกัลยา มีรายงานที่ขัดแย้งกันอยู่ กล่าวคือ เมื่อสืบค้นจากหลักฐานไทยในคำให้การชาวกรุงเก่า ระบุว่า “พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงพิโรธ รับสั่งให้เอาตัวนายทัพนายกองที่ไปกับพระมหาอุปราชนั้น ใส่คางไฟให้ตายสิ้น แต่เท่านั้นยังไม่คลายพระพิโรธ จึงเสด็จไปสู่ตำหนักพระสุพรรณกัลยา เอาพระแสงฟันพระนางสุพรรณกัลยากับพระราชธิดาของพระองค์สิ้นพระชนม์ทั้งสองพระองค์” และจากคำให้การขุนหลวงหาวัด ได้กล่าวไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่แตกต่างกันที่เป็นพระราชโอรสไม่ใช่พระราชธิดา โดยระบุว่า “ฝ่ายพระเจ้าหงสา ทรงพิโรธยิ่งนัก ก็เสด็จเข้าไปในพระราชฐานเห็นองค์พระพี่นางพระนเรศวรนั้นบรรทมให้พระราชโอรสเสวยนมอยู่ในพระที่ พระเจ้าหงสาวดีจึงฟันด้วยพระแสง ก็ถูกทั้งพระมารดาและพรโอรส ทั้งสองพระองค์ก็ถึงพิราลัยกันทั้งสองพระองค์ ด้วยพระเจ้าหงสาวดีทรงโกรธยิ่งนัก มีทันจะฝันฝันได้” ซึ่งเมื่อสืบค้นจากหลักฐานของพม่า นั้น ไม่พบการบันทึกเกี่ยวกับการสิ้นพระชนม์ของพระพี่นางสุพรรณกัลยาแต่อย่างใด โดย มิกกี ฮาร์ท (Myin Hsan Heart) (2550) นักประวัติศาสตร์ชาวพม่าได้นำเสนอข้อมูลที่แตกต่างออกไป โดยกล่าวถึงเจ้ากุนซี หรือเจ้าหญิงพิษณุโลกได้ตามเสด็จพระราชมารดาออกมาประทับนอกพระราชวังกัมโพชธานี โดยเจ้าหญิงกุนซีได้เสกสมรสกับเจ้าเกาลัด พระโอรสของเจ้าอสังขยา เจ้าเมืองตะลุปซึ่งเป็นชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้ามังรายกะยอ ซะวา โอรสองค์ที่สองของพระเจ้านันทบุเรง และมีพระธิดาคือ เจ้าหญิงจันทรวดี ซึ่งหมายความว่า ในช่วงสงครามยุทธหัตถี พ.ศ. 2135 พระพี่นางสุพรรณกัลยาได้ประทับอยู่ในเมืองหงสาวดีหากแต่ทรงประทับอยู่ในกรุงอังวะ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2137 พระเจ้าต้องอู

พระเจ้าของยัน และพระเจ้าเชียงใหม่ ต่างแยกตัวเป็นอิสระจากหงสาวดี พระเจ้าน้อยของยัน ได้เข้าครองกรุงอังวะที่เจ้าหญิงพินธุโลก และพระมารดาอาศัยอยู่ อีกทั้งยังเป็นผลดีแก่ทั้งสองพระองค์ด้วย เนื่องจากพระเจ้าน้อยของยันนั้นเป็นพระราชโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้านันทบุเรง ทั้งยังมีความคุ้นเคยกับเจ้าอสังขยาของเจ้าเกลาดัด จึงคาดได้ว่า ภายใต้การปกครองของพระเจ้าน้อยของยัน พระพินนางสุพรรณกัลยา รวมถึงเจ้าหญิงพินธุโลกก็ทรงประทับในกรุงอังวะอย่างปกติสุขจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ โดยมีได้ถูกปรองพระชนม์แต่อย่างไร

เมื่อนำประเด็นเรื่องการยกทัพทำศึกกับพระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดี ไปตรวจสอบกับเอกสารอื่นๆ พบว่า หลังจากพระนเรศวรประกาศอิสรภาพจากเมืองหงสาวดีที่เมืองแครงแล้ว การสงครามที่ฝั่งอโยธยาเป็นฝ่ายต่อสู้อย่างดุเดือด แต่ก็มีการทำศึกกับหงสาวดีมีอยู่ 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในปีมะแม พ.ศ. 2137 สมเด็จพระนเรศวรล้อมเมืองหงสาวดีอยู่ถึง 3 เดือน แต่ก็ไม่สามารถเข้าตีเมืองหงสาวดีได้ และเมื่อทราบว่าพระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ และพระเจ้าตองอูยกทัพมาช่วยพระเจ้าหงสาวดี ก็มีรับสั่งให้ยกทัพกลับในวันสงกรานต์ เดือน 5 ปีวอก พ.ศ. 2139 โดยได้กวาดต้อนชาวเมืองหงสาวดีมาเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก ส่วนครั้งที่ 2 นั้น พระนเรศวรทำศึกกับหงสาวดีในปีกุน พ.ศ. 2142 ห่างจากครั้งแรก 3 ปี การยกทัพไปทำศึกกับหงสาวดีในครั้งนี้เนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรเห็นว่าหงสาวดีนั้นปั่นป่วนรวนเรจากการทำศึกน้อยใหญ่มาตลอด เป็นโอกาสของอโยธยาที่จะตีหงสาวดี ซึ่งเรื่องการทำศึกเมืองหงสาวดีครั้งที่ 2 นี้ หากพิจารณาตามที่ปรากฏในหนังสือพงสาวดาร สมเด็จพระนเรศวรตั้งพระราชหฤทัยจะพยายามตีเอาเมืองหงสาวดีให้จงได้ โดยไม่มีประเด็นการยกทัพทำศึกเพราะสาเหตุจากการสังหารพระพินนางสุพรรณกัลยาอย่างที่ปรากฏในเนื้อหาของภาพยนตร์แต่อย่างไร (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2556 หน้า 163 - 167)

จากเนื้อหาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงไม่พอพระทัยและประกาศทำศึกกับเจ้าเมืองหงสาวดี ถือเป็นกรณียกิจที่ความยุติธรรม เทียงธรรมและเป็นการปกป้องพระราชวงศ์ของพระองค์ให้ได้รับความเป็นธรรม ถือเป็นพระราชกรณียกิจของผู้เป็นพระมหากษัตริย์ประการหนึ่งตามหลักจักรวรรดิวัตร

สำหรับการสิ้นพระชนม์ของพระพินนางสุพรรณกัลยาด้วยเหตุใดนั้นเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน แต่การที่เนื้อหาของภาพยนตร์ฯ ได้นำเสนอให้เห็นถึงการที่พระเจ้านันทบุเรงทรงสังหารพระพินนางสุพรรณกัลยาเพราะความโกรธด้วยพระองค์เองนั้น สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อพระองค์สูญเสียผลประโยชน์จากการพ่ายศึกสงคราม ดังนั้นสมบัติของอยุธยาที่ข่มต้องถูกกลายเช่นกัน การที่พระองค์สังหารพระพินนางสุพรรณกัลยาเท่ากับว่าพระองค์ได้ทำลายสมบัติของอยุธยา ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี ซึ่งให้เห็นว่าผู้หญิงมีความหมายเท่ากับสมบัติที่ผู้ชายจำเป็นต้องรักษา จะเห็นว่าพระพินนางสุพรรณกัลยานั้นก่อนหน้าที่จะมาเป็นพระมเหสีของพระเจ้า

นันทบุเรงก็เคยเป็นพระมเหสีของพระเจ้าบุเรงนองผู้เป็นพระราชบิดามาก่อน เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์ พระพี่นางสุพรรณกัลยาจึงตามมาอยู่ใต้พระราชอำนาจของพระเจ้านันทบุเรง เมื่อนัยยะที่ผู้หญิง คือ สมบัติ ดังนั้นการที่พระเจ้านันทบุเรงทำลายสมบัติของอยุธยา เป็นเรื่องธรรมดาที่สมเด็จพระนเรศวรจะทรงไม่พอพระทัย และถือเอาเรื่องของการสังหารพระพี่นางสุพรรณกัลยา มาเป็นเหตุจูงใจในการทำศึกกับพระเจ้านันทบุเรงเจ้าเมืองหงสาวดี

นอกจากเนื้อความของภาพยนตร์ ฯ ที่กล่าวพระพี่นางสุพรรณกัลยาแล้ว ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังได้นำเสนอเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวร ในการปกป้องพระราชวงศ์ คือ ในตอนหนึ่งของภาพยนตร์ ฯ ที่เป็นบทสนทนาระหว่างสมเด็จพระนเรศวร กับมเหสีมณีจันทร์ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร มณีจันทร์เมื่อมาถึงยามนี้ หามีสิ่งใดที่จะปรารถนา นอกไปจากเจ้า และบุตรในอุทร และหากพี่มีอันเป็นไป พระเอกาทศรถจะขึ้นครองราชย์และตามขนบประเพณี พระเอกาทศรถคงมีอาจะเชื้อสายของพี่และเจ้า ด้วยผู้คิดทรยศจะอาศัยเป็นเหตุชิงบัลลังก์

มณีจันทร์ หากพระองค์มีอันเป็นไป หม่อมฉันจะปลงผม เข้าสู่เพศบรรพชิต และจะให้ลูกของเราบวชเป็นสามเณรเพื่อให้พ้นราชภัย

สมเด็จพระนเรศวร เจ้าคิดชอบแล้ว จงทำตามคำเถิด

มณีจันทร์ เพคะ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาທີที่ 79.13 – 80.51)

เมื่อนำความในตอนนี้เป็นของภาพยนตร์ ฯ ไปสืบค้นในเอกสารต่างๆ พบว่า ยังมีความเห็นแย้งกันว่า สมเด็จพระนเรศวรนั้น มีพระราชโอรสหรือพระราชธิดาหรือไม่ สำหรับหลักฐานที่ปรากฏว่ามีพระราชโอรส เช่น จดหมายเหตุสเปน (History of the Philippines and Other Kingdom) ที่เขียนจากปากคำของบาทหลวงคณะฟรานซิสกันที่อยู่ในอยุธยาตอน พ.ศ.2139 สมัยสมเด็จพระนเรศวร ได้กล่าวถึงกระบวนการพยุหยาตราขบวนที่ตนเห็นว่า

"...เรือสี่ลำเหล่านี้หยุดที่พระอารามแห่งหนึ่งบนชายฝั่ง เพราะพวกเขาคาดหมายว่าพระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเจริญพระพุทธมนต์และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามคติมาอย่างใกล้ชิดเรือสี่ลำนั้นเป็นเรืออื่นๆ อีกหลายลำที่ใหญ่กว่านั้น แต่ละลำบรรทุกผู้คนมากมายที่แต่งกายด้วยเครื่องแบบประเภทต่างๆ เรือแต่ละลำมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แห่งพระราชสำนัก 1 คน แล้วจากนั้นเป็นพระราชกุมารพระองค์เยาว์ที่สุดในบรรดาแผ่นดินที่เสด็จปรากฏพระองค์ในเรือพระที่นั่งที่ตกแต่งอย่างหรูหราตามคติมาเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีและสาวสรวรกำนัลใน สมเด็จพระอัครมเหสีประทับแต่เพียงลำพังพระองค์ และบรรดานางกำนัลนั่งใน

เรือลำอื่นตกแตงอย่างน่าอัศจรรย์ และกั้นด้วยม่านอย่างรอบคอบจนเป็นไปได้อันจะสามารถมองผ่านม่านจากภายในสู่โลกภายนอกได้ โดยที่คนภายนอกไม่เห็นคนภายใน..."

ในพงศาวดารพม่าได้ระบุว่า สมเด็จพระนเรศวรมีพระราชธิดาพระองค์หนึ่ง และได้อภิเษกสมรสกับมังสาตูลอง (พระทูลอง) พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าเชียงใหม่บรมมังน่อ และสมเด็จพระนเรศวรได้รับสั่งขอพระธิดาของพระเจ้าเชียงใหม่มาเป็นมเหสี ปราบกฐพระนามในพงศาวดารพม่าว่า “โยชยามิพญา”(Yodaya Mibaya - มเหสีโยชยามิพญา)

นอกจากนี้พระราชพงศาวดารหรือพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาแทบทุกฉบับ ได้ระบุถึงบุคคลผู้ที่น่าจะเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระนเรศวร คือ “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอมหาธรรมราชา” ระบุไว้ว่า

“ลัทธิราช 953 ปีเถาะตรีศก พระศรีสุพรรณมหาราช ผู้เป็นพระยาละแวก ก็ให้พระยา กลาโหมผู้เป็นลูกเขยมากราบทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ว่า พระยาอ่อนอันหนีไปอยู่ด้วยของพรรคในตำบลแสงสโตนั้น ประมุขของพรรคทั้งปวงได้มากแล้วว่าจะยกมารบพระยาละแวก พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็มีพระราชโองการให้แต่งทัพ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระมหาธรรมราชา และช้างเครื่อง 50 ช้าง ม้า 100 พล 10,000 และเจ้าพระยาธรรมราชาธิเบศ เจ้าพระยาสุวรรณคโลก พระยากำแพงเพชร พระยาสุโขทัย พระยาพันธรรายกไปทางโพธิสัตว์ และยกให้ไปตีทัพพระยาอ่อนในตำบลแสงสโตนั้น ครั้นตีทัพพระยาอ่อนแตกฉานแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ก็ยกทัพคืนมาโดยทางพระนครหลวงมาถวายบังคม พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์”

เมื่อพิจารณาที่เนื้อความที่ถูกลำเลียงในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา สามารถสะท้อนให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองแผ่นดิน ที่จะต้องมีหน้าที่ในการรับผิดชอบปกป้องคุ้มครองเชื้อพระวงศ์หรือบริวารของพระองค์ให้อยู่เย็นเป็นสุข ตามหลักธรรมจักรวรรดิวัตร นอกจากพระราชกรณียกิจที่จะต้องเป็นผู้ปกป้องเชื้อพระวงศ์และบริวารแล้ว พระราชกรณียกิจที่ถือว่าสำคัญยิ่งและถูกนำเสนอในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา มากที่สุดคือ การปกป้องประชาชนและสมณพราหมณ์ ดังปรากฏในเนื้อความของภาพยนตร์ฯ อยู่หลายช่วงตอน เช่น ในบทสนทนาระหว่างสมเด็จพระนเรศวร และ สมเด็จพระพนรัตน์ ในตอนที่สมเด็จพระนเรศวรเห็นแจ้งในธรรมและมีพระประสงค์จะผนวชเพื่อสร้างกุศลชดใช้ให้กับการกระทำของพระองค์ที่ผ่านมา ดังนี้

- สมเด็จพระนเรศวร ข้าเห็นแจ้งแล้ว ข้าเองก็ไม่ต่างจากโนนเปี้ยะบาแยง สั้งหารผลาญ
ฆ่าผู้คนมากก็น้อย วันหนึ่ง กรรมที่ได้ก่อไว้ คงตามสนองให้ได้
ยากยิ่งโนนเปี้ยะบาแยง
- สมเด็จพระพนรัตน์ นั่นก็เป็นเพราะพระองค์ ต้องออกหน้าปกป้องอาณาประชาราช
และสมณะชีพราหมณ์ในแผ่นดินสยามทั้งผอง กระนั้นก็ดี บาบ
และบุญหาหักล้างกัน ได้ไม่ หามีผู้ใดในแผ่นดิน จะหลบลี้หนี
กรรมที่ตนก่อไปได้ดอก องค์ดำ
- สมเด็จพระนเรศวร หลวงตา มาบัดนี้ ดวงตาข้าเห็นธรรมแล้ว ข้าปรารถนาที่จะยก
ราชสมบัติให้พระเอกาทศรถผู้นุชา และจะขออาศัยร่มบวรพุทธ
ศาสนาเป็นธงชัย บวช ใช้กรรมที่ได้ก่อไว้
- สมเด็จพระพนรัตน์ นั่นเป็น พระปณิธานที่ชอบแล้วมหาบพิตร อาตมาภาพขอ
อนุโมทนาด้วย แม้การผนวคของมหาบพิตรจะชดใช้กรรมที่ได้
ทรงก่อไว้ได้หรือไม่ก็ตามที แต่ผลบุญแห่งกุศลเจตนา ย่อมแผ่
ผ่าน ไปถึงผู้ที่ ได้ตกตายเป็นเหยื่อศึก แลผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งผอง
แล้วนี้มหาบพิตรพร้อมจะสละเพศฆราวาสสู่ร่มกาสาวพัสตร์
เมื่อใดกัน
- สมเด็จพระนเรศวร ข้ายังมีราชกิจที่จะต้องสะสาง เนื่องด้วยบัดนี้ ของยานเมง ราช
โอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ผู้ครองกรุงอังวะ ขณะนี้คิดการใหญ่
นำทัพเข้าตีเมืองนาย เมืองของห้วย หากปล่อยไว้ให้มันกำเริบเลิ
सान มิช้าคงขึ้นเป็นใหญ่ในพุกามประเทศ เมื่อนั้น อโยชยาคงมิ
พ้นภัยคุกคามจากพม่ารามัญอีกคำรบ ข้าจำต้องตัดไฟเสียแต่ต้น
ลมนำทัพขึ้นไปปราบให้ราบคาบเสียก่อน เสร็จศึกของยานเมง
แล้วข้าก็สิ้นภาระ เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ได้โดยสิ้นห้วงทางโลก
- (ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระฯ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 60.00 – 63.44)

ภาพที่ 4.9 สมเด็จพระนเรศวรทรงสนทนารธรรมและรับคำแนะนำจากสมเด็จพระพนรัตน์

อีกบทสนทนาหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงยกกองทัพอยุธยา มุ่งหวังเข้าตีอังวะ แต่พระองค์ทรงเกิดอาการพระประชวรหนักจนทำให้พระองค์ควบคุมสติไม่ได้ มีพระอาการละเมอถึงมเหสีมณีจันทร์ ปรากฏในภาพยนตร์ฯ ดังบทสนทนาที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร มณีจันทร์ มณีจันทร์

มณีจันทร์ เพคะ

สมเด็จพระนเรศวร มณีจันทร์ พี่ควรฟังคำเจ้าไม่ยกขึ้นไปตีอังวะ มณีจันทร์ พี่ พี่มีทูล
ถือนั่น ในตนจนเกินประมาณ

มณีจันทร์ แต่ครั้งนี้เป็นพระราชภารกิจที่พระองค์จะต้องทำเพื่อแผ่นดิน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาค 6 ตอนอสนีมหาเทพ นาที่ที่ 78.42 – 79.11)

ภาพที่ 4.10 มณีจันทร์ปลอบพระทัยสมเด็จพระนเรศวรยามพระองค์ประชวร

อีกบทสนทนาหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ฯ มีความสำคัญและสะท้อนให้เห็นถึงการทุ่มเททั้งพระวรกายในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อแผ่นดินและประชาชนของพระองค์ เป็นบทสนทนาของสมเด็จพระนเรศวรที่มีให้กับพระเอกาทศรถก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะเสด็จสวรรคต ตามเนื้อหาของภาพยนตร์ฯ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร พี่หามีการอันใด นอกเหนือไปจากใครให้พระองค์แต่งร่างพี่ด้วย
 อารมณ์ ของกษัตริย์ธิราช ที่พร้อมเข้าสมรภูมิ และรังไรพี่ไว้
 เนื้อหาจารทรง นำช้างศึกนั้น เคลื่อนผ่านประตูราชธานี กรุง
 อังวะ เสด็จศึกพระเจ้าของยานแทนพี่ อย่าย่ำล่อยให้เป็นเสี้ยน
 หนามกระทำภัยอันตรายอโยธยาเราได้อีก เอกาทศรถ พี่จะละ
 สัจจาจากพิภพนี้ โดยทิ้งรอยกษัตริย์ธิราชชาตินักรบ ด้วยพิส
 ตราภรณ์ที่เคยสวมใส่ นำทหารหาญอโยธยารุกเข้าในทุกสมรภูมิ
 เพื่อฝากรอยความทรงจำไว้กับเหล่าทหารหาญและแผ่นดิน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระฯ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 86.40 – 91.16)

จากเนื้อหาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอสนาหงสา สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติพระราชกรณียกิจครบถ้วนสมบูรณ์ตามจักรวรรดิวัตรของสมเด็จพระนเรศวร พระองค์ทรงเป็นผู้ปกป้องผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ด้วยพระหฤทัย และพระวรกายของพระองค์อย่างสุดความสามารถ แม้ว่าในช่วงที่พระองค์ทรงประชวรอย่างหนัก พระองค์ก็ยังมีทรงลดละที่จะทำเพื่อแผ่นดินและประชาชนของพระองค์

เมื่อสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการสวรรคตของสมเด็จพระนเรศวร พบว่า มีการบันทึกไว้เพียงสั้นๆ เช่น ปรากฏในพระราชพงสาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลข่า เล่ม 1 ระบุว่า “...สมเด็จพระนเรศวรเสด็จถึงทุ่งแก้ว ก็ประชวรพระอาการหนัก จึงดำรัสสั่งให้ข้าหลวงรีบไปเชิญเสด็จสมเด็จพระเอกาทศรถฯ เสด็จมาถึงได้ 3 วัน สมเด็จพระนเรศวรก็เสด็จสวรรคต”

ในพงสาวดารเรื่องไทยรบพม่า ได้ระบุว่า “ขณะเมื่อสมเด็จพระนเรศวรประชวรหนัก อยู่ที่เมืองหางนั้น สมเด็จพระเอกาทศรถมาถึงทัน ได้รักษาพยาบาลอยู่ 3 วัน สมเด็จพระนเรศวรจะได้สั่งเสียประการใด ไม่มีเค้าเงื่อนในหนังสือพงสาวดารที่จะทราบได้...”

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้กล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนากับการเมืองไว้ได้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลนั้นจะหาชนชั้นปกครองที่ไหนที่รับเอาพุทธทฤษฎีในการปกครองบ้านเมืองตามแนวทางของทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรตลอดจนราชสังคหวัตถุ มองไม่เห็นเลยจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ แต่เมื่อหลังพุทธกาลไปแล้วกว่าร้อยปีผู้ปกครองของมณฑลและ โกลสนั้นหมคราชวงศ์ที่จะสืบต่อไปอีกแล้วจึงได้เกิดราชวงศ์เมาริยะขึ้น มีราชธานีตั้งอยู่ที่เมือง

ปาดลีบุตร พระเจ้าจันทรคุปต์ต้นราชวงศ์นี้สามารถเอาชนะพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะมีปุโรหิตคนสำคัญของท่านที่ชื่อเกาติลยะซึ่งได้เขียนคัมภีร์อรรถศยศาสตร์ขึ้น โดยที่ชาวต่างชาติถือว่าเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) เล่มแรกในโลก โดยเกาติลยะเขียนได้อธิบายการเกี่ยวกับเมือง การเศรษฐกิจ ฯลฯ ไว้อย่างแยบคายกว่า The Princ ของมาคิอาเวลลี ยิ่งนัก การที่ได้อาศัยปุโรหิตคนสำคัญนี้เอง ทำให้พระเจ้าจันทรคุปต์สามารถยึดครองชมพูทวีปได้อย่างกว้างขวาง และรวมเอาแคว้นโกศลและแคว้นมคธ ตลอดจนแคว้นวัชชีเข้ามาอยู่ในพระราชอำนาจ โดยทรงมีพระเจ้าพินธุสารถราชโอรสเสวยราชสมบัติต่อ จนถึงพระเจ้าอโศกซึ่งเป็นพระราชนัดดา พระเจ้าอโศกทรงใช้ทฤษฎีการเมืองการปกครองตามแบบของเกาติลยะจนสามารถขยายพระราชอาณาเขตไปอย่างยิ่งใหญ่ที่สุด คือนอกจากรวมอินเดีย ปากีสถานและบังคลาเทศเข้าไว้ด้วยกันแล้ว พระราชอำนาจยังขยายไปไกลยังอัฟกานิสถานอีกด้วย และหากเมื่อทรงกรีธาทัพไปรบกับพวกแคว้นกลิงคะ ทรงสังเวชพระราชหฤทัยเห็นโทษของความโหดร้ายรุนแรง จึงได้ทรงเปลี่ยนพระหฤทัยและหันมาสมาทานพระพุทธศาสนา จากที่แต่เดิมทรงเป็นจันหาโศกราชพระเจ้าอโศกผู้มีลักษณะนิสัยดุร้าย มึนเมา ทรงกลายมาเป็นธรรมโศกราชพระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม ดังที่ประกาศว่าทรงเป็น เทวานัมปิยติศ มีความหมายว่า เป็นที่รักของทวยเทพ บรรดาพระมหากษัตริย์ที่สมาทานพระพุทธศาสนาต่อๆ มา ทั้งที่ลังกา สยาม กัมพูชา พม่าและลาว ย่อมถือว่าพระเจ้าอโศกได้ทรงเป็นแบบอย่างแห่งพระจักรพรรดิราชในทางพุทธศาสนาด้วยกันทั้งนั้น สำหรับในด้านรัฐประศาสนวิทยาทรงถือหลักกรรมวิชัย โดยมุ่งที่จะชนะจิตใจของประชาชนด้วยการปกครองแผ่นดินโดยธรรม และยึดเอาประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง ส่งเสริมกิจการสาธารณูปการ ประชาสงเคราะห์ สวัสดิการสังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางทำให้ชมพูทวีปในรัชสมัยของพระองค์เป็นบ่อเกิดสำคัญแห่งอารยธรรมที่แผ่ไพศาลมั่นคง พระนามของพระองค์ดำรงอยู่ยั่งยืนนานและอนุชนรุ่นหลังเรียกขานด้วยความเคารพเทิดทูนเหนือกว่าปวงมหาราชผู้ทรงเดชานุภาพพิชิตแคว้นแคว้นทั้งหลายได้ด้วยชัยชนะในสงคราม

พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราช ถือเป็นกัลยาณจารีตอันพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่สมัยต่อๆ มาที่นิยมทางสันติ และได้รับสมัญญานามว่าเป็นมหาราชทรงนับถือเป็นแบบอย่างดำเนินตามโดยทั่วไป เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820 - 1860) ถึงแม้ว่าจะนักประวัติศาสตร์สมัยใหม่ก็ยังถวายพระเกียรติแก่พระองค์เป็นอย่างสูง เช่น H.G.Wells มีนักประวัติศาสตร์คนสำคัญผู้หนึ่งในฝ่ายตะวันตกได้ยกย่องพระเจ้าอโศกมหาราชในหนังสือ *Quiline of History* ว่าพระองค์ทรงเป็นอัครมหาบุรุษท่านหนึ่งในบรรดาอัครมหาบุรุษทั้ง 6 แห่งประวัติศาสตร์โลก (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2554)

จากความเป็นพระจักรพรรดิราชของพระเจ้าอโศกมหาราชและพระมหากษัตริย์องค์อื่นนั้น มีความขัดแย้งความไม่เหมาะสมลงตัว ดังนั้นพระพุทธองค์ถึงทรงแสดงจักรวรรดิวัตไว้ให้เป็นแนวทาง แต่ถ้าพระมหากษัตริย์หรือพระราชาธิราชทรงไม่ประพฤติตามราชธรรมดังกล่าว ก็อาจจะมีทางนำพาพระองค์ไปให้ถึงธรรมจักรวรรดิวัตรได้ กล่าวได้ว่า เมื่อคณะสงฆ์มีแข็งแรงเข้มแข็งขึ้น พระภิกษุสงฆ์บางรูปได้เป็นครูอาจารย์พระเจ้าแผ่นดิน ก็ย่อมสามารถน้อมนำพระทัยให้เฝ้ไปในทางที่ควรที่ชอบได้มากขึ้นแล้วแต่กรณี และที่สำคัญก็คือคณะสงฆ์จะใกล้ชิดกับราษฎรส่วนใหญ่ที่เป็นไพร่บ้านพลเมืองแม้ตามชนบทที่ห่างไกล พระสงฆ์ย่อมมีความสามารถสอนให้ประชาชนรู้จักใช้ทาน ศีล และการภาวนาให้รู้จักการรักษาดนไว้ได้ เพราะถือว่าการให้นั้นสำคัญกว่าการรับ ถือว่าการไม่เอาเปรียบตนเองและผู้อื่นนั้นเป็นองค์คุณที่สำคัญสำหรับทุกคน โดยที่ภาวนาวิธีนั้นจะสอนให้จิตใจสงบ เพื่อให้เข้าใจในเรื่องของท่านและศีลได้อย่างถูกต้องดีงาม

บทที่ 5

วิเคราะห์ข้อมูล การสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

1. ความสัมพันธ์ของอำนาจ

ในสมัยอยุธยาเป็นระบบการปกครองเป็นระบบที่มอบให้พระมหากษัตริย์มีอำนาจมาก ไม่ได้หมายถึงตัวกษัตริย์ที่จะมีอำนาจ แต่หมายถึงสถาบันกษัตริย์และสถาบันชั้นสูง (พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง) กลุ่มดังกล่าวนี้จะมีอิทธิพลมากที่สุดในระบบการปกครองสมัยอยุธยา ระบบการปกครองดังกล่าวสืบเนื่องจากธรรมชาติมนุษย์เกิดความไม่ปลอดภัย ระบบการปกครองดังกล่าวสืบเนื่องจากธรรมชาติมนุษย์เกิดความไม่ปลอดภัย จึงรวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ และต้องมีหัวหน้าคอยปกครองเป็นผู้นำอาณาจักรอยุธยาเมื่อมีกลุ่มคนมารวมกันจากเหล่าเมืองรายรอบจนเป็นอาณาจักรใหญ่ก็ประกอบด้วยกลุ่มคนสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่ต้องการความคุ้มครอง อีกฝ่ายเป็นผู้ให้ความคุ้มครอง ดังนั้นโครงสร้างของสังคมอยุธยาจึงออกมาในรูปแบบ 2 ชั้น คือ ชั้นปกครองและชนชั้นผู้ใต้ปกครอง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2542, น. 63)

อำนาจ ของสมัยอยุธยาเป็นอำนาจที่มาจากความคิดในเรื่องเทวสิทธิ์และพุทธศาสนา ดังนั้น ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จึงจำแนกอำนาจออกเป็น 2 แบบ คือ อำนาจจารีต (Traditional Authority) และอำนาจบารมี (Charisma Authority) โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

2. อำนาจจารีต

เป็นความสัมพันธ์ของอำนาจที่มีพื้นฐานมาจากประเพณีการปกครองที่มีการสืบเนื่องเรื่อยมาในสังคมการเมือง ประชาชนหรือผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองจะยินยอมและยอมรับที่จะอยู่ภายใต้อำนาจนั้น และเชื่อว่าผู้ปกครองมีความชอบธรรมที่จะทำการปกครองต่อไปดังที่เคยเป็นมาในอดีต ระบบกษัตริย์คือแหล่งที่มาของความชอบธรรมลักษณะนี้ ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของอำนาจจารีต ตั้งแต่ที่มาของการเป็นพระมหากษัตริย์ของสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งสมเด็จพระนเรศวร

นั้นขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 2 หรือเรียกว่า สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 2 สืบต่อเนื่องมาจากสมเด็จพระมหาธรรมราชา หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1 แห่งราชวงศ์สุโขทัย ซึ่งหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรสวรรคต ด้วยอาการพระประชวรอย่างหนัก ผู้ที่ขึ้นครองแผ่นดินอยุธยาต่อจากสมเด็จพระนเรศวร ก็คือ สมเด็จพระเอกาทศรถ หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 3 แห่งราชวงศ์สุโขทัยเช่นกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ ฯ เป็นบทสนทนา ระหว่างสมเด็จพระนเรศวร กับพระเอกาทศรถ ที่ว่า

พระเอกาทศรถ	พระองค์จะให้หม่อมฉันนำทัพขึ้นไปตีอังวะ
สมเด็จพระนเรศวร	มิผิด หากอังวะ ยังกระด้างกระเดื่องอยู่ โยชยา เห็นจะมี พันภัยอันตราย ชาวสยามคงยากจะทำมาหากินได้อย่าง ร่มเย็นเป็นสุข
พระเอกาทศรถ	แต่หม่อมฉันหาไม้บารมีและกฤษณาภินิหารเทียบเท่า พระองค์ หากอังวะระแคะระคาย ว่าพระองค์จะเสด็จสู่ สวรรคาลัย มันจะฮึกเหิมเป็นเท่าทวี
สมเด็จพระนเรศวร	แต่คงไม่ยาก เกินความสามารถเจ้า ด้วยจากนี้ไปเบื้อง หน้าพระองค์ต้องครองแผ่นดินสืบต่อ พระองค์จำต้องท นุบำรุงไพร่ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข พระองค์ พระองค์ จะต้องครองแผ่นดิน โดยธรรม ให้อโยชยาได้ร่มเย็น ตลอดไปชั่วกาลนาน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 83.43 – 85.47)

ภาพที่ 5.1 ก่อนสมเด็จพระนเรศวรจะสิ้นพระชนม์ได้รับสั่งให้พระเอกาทศรถขึ้นครองแผ่นดินต่อจากพระองค์

การสืบต่อราชวงศ์ หรือการสืบสันตติวงศ์ของพระมหากษัตริย์มีมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับราชวงศ์ที่ขึ้นปกครองอยุธยาทั้งหมด 5 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์อู่ทอง ราชวงศ์สุพรรณภูมิ ราชวงศ์สุโขทัย ราชวงศ์ปราสาททอง และราชวงศ์บ้านพลูหลวง รวมพระมหากษัตริย์ตลอดแผ่นดินอยุธยาทั้งสิ้น 33 พระองค์

ความสัมพันธ์ของอำนาจในพื้นที่ของบุคคลที่มีสถานะเป็นชนชั้นผู้ปกครองอันประกอบไปด้วย ผู้ปกครองมีฐานะเป็นมูลนาย โดยมูลนายมี 2 อย่างคือ มูลนายโดยกำเนิด ได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านายเชื้อ พระวงศ์ และมูลนายโดยการดำรงตำแหน่ง เช่น ขุนนางข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมไพร่ตามอำนาจความรับผิดชอบของตำแหน่งที่ดำรงอยู่และแตกต่างจากมูลนายโดยกำเนิดที่ศักดิ์นา โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้ปกครองด้วยเป็นวิธีการที่สังคมได้สร้างมาตรการที่จะนำมาควบคุมและสร้างวินัยให้กับประชากรราษฎรของอาณาจักรเหล่านั้น โดยการลงโทษตามข้ออ้างความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์มนุษย์ เช่นการแพทย์ จิตเวชศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา โดยวิทยาศาสตร์ต่างๆ เกี่ยวกับมนุษย์ได้มาโค่นล้มระบบระเบียบแบบคลาสสิกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่วางอยู่บนพื้นฐานอำนาจผู้ปกครอง พระมหากษัตริย์ และสิทธิต่างๆ ลงไป และได้สถาปนาระบบใหม่อันหนึ่งขึ้นมาแทนที่ ซึ่งเป็นเรื่องของ “อำนาจ” และอำนาจดังกล่าวได้ปฏิบัติการโดยผ่านกลไกของระเบียบวินัย และการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นบรรทัดฐานสำหรับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเริ่มในสถานที่ เช่นเมือง พระราชวัง วัด ค่าย เป็นต้น ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของอำนาจที่มีต่อผู้ปกครองในฐานะของพระมหากษัตริย์ และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ของอำนาจจาริตมากที่สุด ดังต่อไปนี้

พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจจาริตเพื่อการสงครามและแสดงความยิ่งใหญ่แห่งกองทัพของพระองค์ในการทำศึกสงครามกับข้าศึก เพื่อใช้สงครามในการครอบงำ เหล่าประเทศเป็นเมืองขึ้นหรือประเทศราช ดังได้ปรากฏเรื่องราวในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบเรื่องราวที่พระเจ้านันทบุเรงทรงประหารพระพี่นางสุพรรณกัลยา ซึ่งเป็นองค์ประกันอยู่ที่เมืองหงสาวดี เนื่องจากการระบายความโกรธแค้นของพระเจ้านันทบุเรง ที่ต้องสูญเสียพระมหาอุปราชที่ทรงพ่ายต่อสมเด็จพระนเรศวรในการทำยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรทรงกริ้วต่อการกระทำของพระเจ้านันทบุเรงมาก ถึงกับมีพระประสงค์ยกกองทัพไปตีเมืองหงสาวดี โดยสมเด็จพระนเรศวรทรงใช้พระราชอำนาจของพระองค์สั่งการให้หัวเมืองต่างๆ เข้าร่วมทำการศึกในครั้งนี้ ในฐานะที่เมืองเหล่านั้นอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ดังที่ปรากฏในเนื้อความเชิงภาพยนตร์ฯ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศ การพระเจ้านันทบุเรงกระทำนั้น ผิดจารีตประเพณีทั้งสิ้นทั้งปวง พระพี่นางสุพรรณกัลยาทรงเป็นองค์ประกันจำต้องพิทักษ์รักษา มิใช่คิดจะสังหารก็สังหารได้ตามอำเภอใจ ประพฤติพระเจ้านันทบุเรงในครั้งนี้ ต้องได้รับผลกระทบตอบแทนให้สาสม ข้าจะกรีธาทัพ เข้าไปตีหงสาวดี จักเผาหงสาวดี ให้ราบเป็นหน้ากลอง ต่างกองฟางให้กับพี่ข้า อาลักษณ์เจ้าจงเร่งทำใบบอก ส่งออกไปยังเมืองพิษณุโลก เมืองสุพรรณเมืองศรีธรรมโศกราชและเมืองอื่นๆ และให้เจ้าเมือง กรมการเมืองเร่งให้ส่งไพร่พลมาประชุมกันที่กรุงศรีอยุธยา ส่วนพวกเจ้าทั้งสิ้นทั้งปวงจงออกไปเก็บเกี่ยวข้าว ปลาธัญญาหาร นำมาเก็บไว้ในเมืองเป็นเสบียงทัพ สิ้นวสันตฤดูนี้ ข้าจะกรีธาทัพ ออกไปเอาเมืองหงสาวดี

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอก 6 ตอน อสนางสนา นาฬิกาที่ 09.35 – 11.10)

จะเห็นว่า ในขณะที่สมเด็จพระนเรศวรทรงขึ้นครองเมืองอยุธยา พระองค์ก็ทรงมีเมืองประเทศราชอื่นๆ อยู่อยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระองค์ รวมถึงเมืองพิษณุโลกด้วย แม้ว่าเมืองพิษณุโลกจะเป็นเมืองกำเนิดของพระองค์ และเป็นเมืองที่พระเจ้านุเรงนอง พระราชบิดาของพระเจ้านันทบุเรงได้ทรงยึดเป็นเมืองประเทศราชของเมืองหงสาวดีไป โดยในสมัยของพระมหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกถือเป็นหัวเมืองทางเหนือที่มีความเข้มแข็งรองจากเมืองโยชยาตลัษณะการตั้งรับศึกของเมืองพิษณุโลกจะเหมือนกับเมืองโยชยาตลัษณะที่ใช้ตัวพระนครเป็นฐานในการตั้งรับศึกนอก แต่ต่างกันที่ศักยภาพของเมืองที่พิษณุโลกด้อยกว่าจึงทำให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงต้องยอมหย่าศึกเพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นกับอาณาประชาราษฎร์และตัวพระนครเอง (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2550) อันเนื่องมาจากกำลังไพร่พลไม่มากพอ ขาดแคลนเสบียงอาหาร ข้าด้วยในเมืองเองก็ได้เกิดโรคระบาดขึ้น จึงทำให้สมเด็จพระมหาธรรมราชายอมหย่าศึกกับพระเจ้านุเรงนอง (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2550) ในประเพณีการทำสงครามแต่โบราณข้าศึกตีเข้าเมืองได้ด้วยกรรพุงโดยเด็ดขาด ฝ่ายชนะย่อมจับชาวเมืองทั้งเด็กผู้ใหญ่ผู้ชายผู้หญิงเป็นเชลยไม่เลือกหน้าตั้งแต่ราชวงศ์จนถึงราษฎร มีหน้าข้ายังปล่อยทหารของตัวให้ถือโอกาสเก็บทรัพย์สมบัติของฝ่ายแพ้ได้ตามชอบใจ บางทีเผาบ้านเผาเมืองเสียด้วย (สมชาย พุ่มสอาด, สมพงษ์ เกรียงไกร และกมล วิจิตรสวัสดิ์, 2537, น. 312) ได้ปรากฏหลักฐานจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต เกี่ยวกับช่วงที่เมืองพิษณุโลกสองแควถูกพระเจ้านุเรงนองตีแตก พระเจ้านุเรงนองทรงนำสมเด็จพระนเรศวรไปเป็นองค์ประกันที่เมืองหงสาวดี

“... โดยมีเงื่อนไขว่าแผ่นดินสยามจะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่พระเจ้าแผ่นดินพะโค และพระเจ้าแผ่นดินสยามทุกพระองค์จะต้องส่งราชโอรสองค์หนึ่งหรือสององค์ หรือกรณีที่ไม่มียุทธโอรสก็ต้องส่งพระญาติสนิทที่เป็นชายไปเป็นตัวประกัน ณ เมืองพะโค ดังนั้นพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงตกเป็นข้าเบื้องยุคลบาทขอพระเจ้าแผ่นดินพะโค หลังจากนั้นพระเจ้าแผ่นดินพะโคก็ยกทัพกลับพร้อมทั้งพระนเรศ พระโอรสองค์แรกของพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่แห่งสยาม” (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวัน วลิต, 2548, น. 212)

นอกจากนี้ในคำให้การชาวกรุงเก่ายังกล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรเกี่ยวกับการที่พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่ในกรุงหงสาวดีพร้อมกับพระสุพรรณกัลยาในช่วงเวลาหนึ่ง

“...นางสุพรรณกัลยาราชธิดาของพระสุธรรมราชานั้นพระเจ้าหงสาวดีทรงตั้งให้เป็นอัศวมเหสีสมเด็จพระนเรศวรนั้นก็โปรดเหมือนลูกในอุทร...” (คำให้การชาวกรุงเก่า, 2515, น. 89)

ในบันทึกคำให้การคุณหลวงหวัดนั้นก็ได้อธิบายหลักฐานการพำนักในเมืองหงสาวดีของสมเด็จพระนเรศวรเอาไว้เช่นกัน “...พระนเรศวรเมื่อแรกมาแต่กรุงไทยนั้น พระชนม์ได้ 10 ปี มาอยู่หงสาได้ 5 ปี เป็น 15 ปี...” (คำให้การคุณหลวงหวัด, 2515, น. 303)

การสร้างเรื่องราว “การแลกตัวประกัน” ไม่ได้ถูกสร้างอย่างเลื่อนลอย แต่ถูกร้อยรัดให้เข้าเป็นอันดับหนึ่งอันเดียวกันกับเรื่องราวที่สมเด็จพระนเรศวรถูกนำไปเป็นตัวประกันยังดินแดนหงสาวดีในคราวสงครามช้างเผือกปี พ.ศ.2106 ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้อรรถาธิบายไว้อย่างชัดเจน

“...พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองนั้นตรัสขอสมเด็จพระนเรศวรต่อพระมหาธรรมราชาว่าจะนำไปเลี้ยงเป็นราชบุณธรรมด้วย แต่ที่จริงแล้วเอาไปเป็นตัวจำนำสำหรับพระมหาธรรมราชานั่นเอง พระมหาธรรมราชาที่จำเป็นต้องถวาย สมเด็จพระนเรศวรจึงต้องเสด็จออกไปยังเมืองหงสาวดีเมื่อพระชันษาได้ 9 ขวบ...” (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, 2543, น. 9)

ธรรมเนียมการนำพระราชกุมารมาเลี้ยงดูต่างองค์ประกัน มิใช่เป็นธรรมเนียมที่ปรากฏในราชสำนักของพระเจ้าบุเรงนองเพียงแห่งเดียว แต่มีหลักฐานปรากฏว่าเจ้านายเขมรและลาวก็เคยถูกราชสำนักอยุธยาและกรุงเทพฯ นำมาเลี้ยงดูใกล้ชิด เช่น กรณีนักพระสุโทนักพระสุทันผู้เป็นโอรสพระยาละแวก ซึ่งถูกพระมหาจักรพรรดินากลับมาถูกรวดยกไปทำศึกกับละแวก พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่ชำระขึ้นสมัยกรุงเพชบุคตันที่เรียกว่า พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับขอ

งบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน ระบุเหตุการณ์ซึ่งสะท้อนธรรมเนียมนิยมการนำพระราชกุมาร หรือ พระโอรสมาเลี้ยงต่างองค์ประกันว่า

“...นักสุโทนักสุทันนี้ เราจะขอไปเลี้ยงเป็นโอรส พระยาละแวกมีอาจที่จะขัดได้ ก็โดย บัญชาพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระยาละแวกก็ถวายบังคมลาเข้าเมืองไป จัดแจงเครื่อง ราชูปโภคชายหญิงให้แก่ราชบุตร แล้วก็พามาถวายกราบทูลฝากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า ท่านอย่าวิตกเลย อันบุตรท่านทั้งสองนี้เหมือนโอรสแห่ง เรา...” (พระราช พงสาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, 2537, น. 29)

ทั้งนี้สุเนตร ชุตินธรานนท์ ได้กล่าวสัมภาษณ์เกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติของการเป็น องค์ประกันไว้ดังนี้ “...ธรรมเนียมการเอาเจ้านายของเมืองประเทศราชไปเป็นองค์ประกันนั้น ปฏิบัติกันมาเป็นประเพณีในทางการเมือง เพราะเห็นว่าเป็นการประกันความจงรักภักดีของเหล่าเจ้า ประเทศราช เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาว่าถ้าประเทศใดพ่ายแพ้จะต้องส่งลูกชาย ลูกสาวมา เพราะการเอาชายผู้หญิงมาเพื่อจะแต่งงานกับนายพม่า การแต่งงานเป็นมเหสีนั้นจะเป็นการควบคุม การทูลยศ การหาพระราชโอรสหรือธิดาที่เกิดจากพ่อและแม่ที่เป็นองค์ประกันมีความชอบธรรมใน การอ้างสิทธิ์จะยังคงไปปกครองเป็นประเทศราชก็ได้ แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นสายเลือดพม่าที่จะ จงรักภักดีต่อราชวงศ์พม่าต่อไป...” (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2550)

โดยสอดคล้องกับพิมาน แจ่มจรัส ได้กล่าวเกี่ยวกับการปกครองเมืองประเทศราชของ พระเจ้าบุเรงนองและธรรมเนียมการเอาองค์ประกันไว้ว่า “...นโยบายของบุเรงนองนั้น เมื่อตีเมือง ใดได้จะไม่ฆ่าเจ้าเมืองนั้น แต่พระเจ้าบุเรงนองให้ประเทศราชปกครองเมืองอย่างเดิม แต่เมือง ประเทศราชนั้นต้องให้คำมั่นสัญญาว่าจะจงรักภักดี ส่งช้าง ส่งค่าส่วน ส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ถือเป็นการขยายอาณาจักรอย่างเดียว จึงเป็นเพณีสืบมาว่าเมื่อมีผู้รบชนะแล้ว ผู้แพ้ต้องส่งลูกชาย หรือลูกสาวไว้ให้...” (พิมาน แจ่มจรัส, 2550)

ตามหลักฐานปรากฏเกี่ยวกับพระเจ้าบุเรงนองที่ทรงสนับสนุนการแต่งงานกับระหว่าง ไทยใหญ่กับพม่า พระองค์ทรงมีบัญชาให้โอรสเจ้าชายไทยใหญ่ทั้งหลายมาเป็นมหาดเล็กอยู่ในวัง ของพระองค์ด้วยผลสองประการ คือ เพื่อเป็นตัวจ่านำที่ดีให้บิดาเจ้าชายเหล่านั้น ไม่คิดการกบฏ และให้ได้รับการฝึกหัดในราชสำนัก พม่า (หม่องทินอ่อง, 2548, น. 118, 119)

จากเรื่องราวจากการเอาองค์ประกันในภาพยนตร์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี จากหลักฐานพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวัน วลิต และจากพระนิพนธ์ พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งสมเด็จพระนเรศวร กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น อภิปรายความได้ว่า ในการศึกสงครามเมืองพิษณุโลกกับเมืองหงสาวดี เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชา ทรงยอมหย่าศึกกับพระเจ้าบุเรงนองเพื่อรักษาเมืองเอาไว้ พระเจ้าบุเรงนองทรงทรงขอสมเด็จพระนเรศวร

พระนเรศวรเพื่อเอาไปเลี้ยงคูดังเมืองหงสาวดีด้วย ตามธรรมเนียมการเอางค์ประกันนั้นเมื่อเมืองที่ชนะต้องการราชบุตรหรือราชาของเจ้าเมืองเมืองประเทศราชเพื่อเป็น “การประกัน ความภักดี” ของเหล่าเมืองประเทศราช สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงจำต้องยอมส่งสมเด็จพระนเรศวรไปเป็นองค์ประกันหงสาวดี การเป็นองค์ประกันก็ไม่ได้ต่างกับคำว่า “เชลย” ผู้กระทำจึงอยู่เหนือผู้ถูกกระทำ ร่างกายและพื้นที่ของพระองค์ถูกควบคุมจำกัดสิทธิ์ต่างๆ ส่วนเกิดจาก “อำนาจ” เพราะอำนาจตามหลักสมเด็จพระนเรศวรตกอยู่ในฐานะเชลยที่ถูกควบคุมจึงรอวันที่จะประกาศอิสรภาพเพื่อกลับไปสู่สภาพปกติตนเอง

แต่เมื่อในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นำเสนอในประเด็นของการ “ทำลาย” องค์ประกัน เท่ากับว่า เป็นการทำลาย “ความภักดี” ดังนั้นเมื่อจริงเป็นสิทธิ์อันชอบธรรมที่สมเด็จพระนเรศวรจะเข้าตีเมืองหงสาวดีด้วยเช่นกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจของพระองค์

ภาพที่ 5.2 การประดับและการจัดวางเครื่องประดับต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

ในการแสดงถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่เป็นอำนาจจาริตสืบทอดต่อๆ กันมา นอกจากจะเป็นเรื่องของการสืบราชวงศ์แล้ว สิ่งที่เป็นอาวุธที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงการสืบทอดอำนาจจาริตได้ เช่น ดาบอาญาสิทธิ์คือพระองค์ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งปรากฏในเนื้อความของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา และสามารถนำมาวิเคราะห์ในประเด็นความสัมพันธ์ของอำนาจได้ดังนี้

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรสามารถเข้าเข้าไปในพระตำหนักของพระเจ้าันนทบุเรงในเมืองตองอูได้ ด้วยกลอุบายทูลเชิญของพระมหะสิของพระเจ้าตองอูกับนักจิงหน่องราชบุตรของพระองค์ สมเด็จพระนเรศวรเข้าไปพบกับพระเจ้าันนทบุเรง และได้ชักดาบอาญาสิทธิ์คู่พระองค์

ออกมาหมายจะสังหารเอาชีวิตของพระเจ้านันทบุเรงเพื่อเป็นการชำระผลการกระทำของพระเจ้านันทบุเรง ดังปรากฏตามเนื้อความในบทสนทนาของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ที่ว่า

- สมเด็จพระนเรศวร บัดนี้ถึงเวลาที่พระองค์ จะต้องชดใช้กุศลกรรมที่ทรงก่อไว้แล้ว ชนชาวสยามนับหมื่นนับแสนต้องถูกสังหารเพราะพระองค์ เป็นปฐมเหตุ ทอดตาทั้งแผ่นดินหาผู้มีใครอื่นอีกนอกเสียจากพระองค์ มีพระองค์เพียงผู้เดียว ที่ต้องรับผิดชอบและรับกรรมที่ทรงก่อขึ้น
- พระเจ้านันทบุเรง เจ้าบุกเข้ามาได้ถึงพระตำหนักทองคำกลางเกตุวดีตองอูนี้ ก็ด้วยเมงเยสีหตูน้องข้ามนรู้เห็นเป็นใจสินะ พวกมันคงจะคิดยืมมือตองเจเจ้าสังหารข้ากระมัง
- สมเด็จพระนเรศวร หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ พระอนุชาเมงเยสีหตูจงรักภักดีต่อพระองค์ ยิ่งกว่าผู้ใดในตองอูนี้
- พระเจ้านันทบุเรง ถ้าเช่นนั้นก็ต้องเป็นโอกาสกนิเมงเคงสอกับลูกชายของมัน พวกมันประสงค์ใครจะได้ครองบัลลังก์พุกามประเทศ วางอุบายพิฆาตข้าเพื่อยกให้อัันดจิงนองมันขึ้นรั้งแผ่นดิน ตองเจ หากเจ้าหมายใจคิดจะสังหารข้า ก็จงอย่ารั้งรอ เร่งลงมือเถิด บัดนี้ ข้าสิ้นแล้วด้วยยศศักดิ์ ทรัพย์สสิ่งคาน ข้าผู้ครั้งหนึ่งเป็นจักรพรรดิผู้ครองพุกามประเทศ มาเวลานี้ ก็ตกอับมีต่างยาก ต้องลนลานมาพึ่งไบบุญญาของญาติมิตร แต่ก็ยังมีพันถูกคิดทรยศเอาในตราจนมเหลือสุดแสนรักก็ยังตัดอาลัยข้าได้เมื่อภัยมา ข้าสิ้นแล้วซึ่งทุกสิ่งจงเร่งมาเอาชีวิตข้าเสียเถิดตองเจ เจ้าจงดูเอา เห็นรูปโฉมที่ครั้งหนึ่งเคยงามสง่า ก็ต้องมลายกลายเป็นหนึ่งภูตผี ต้องทำหน้าหน้าหุ่นเพื่อปิดบังซ่อนหน้าไม่ให้ดูทุเรศไว้ เอาเลยตองเจบันคอข้าให้สมกับความเค้นที่มันสุขอยู่ในอกเจ้า ชำระแค้นที่ข้าได้ฆ่าพี่สาว ด้วยสองมือทั้งสองข้างนี้ สังหารข้าให้สมกับที่ข้าได้คร่าชีวิตไพร่ฟ้าชาวสยามไปนับหมื่นแสน ข้าอยู่ย ตองเจ ฆ่าข้าสังหารข้า ปลิดชีวิตข้า ให้ข้าได้พ้นจากเวทนาที่มันรุ่มล่อมฆ่าสักที ข้าพร้อมใจจะตายใต้น้ำมือของเจ้า มือของผู้ที่จะก้าวไปเป็นพระเจ้าจักรพรรดิเช่นข้าเยี่ยงกาลก่อน

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาค 6 ตอนอสนีมหาสงคราม นาທີที่ 52.46 – 57.13)

ภาพที่ 5.3 การใช้ดาบอาญาสิทธิ์ของสมเด็จพระนเรศวรที่หมายจะสังหารพระเจ้าหนังก

และดาบอาญาสิทธิ์มักจะถูกนำมาประดับประกอบฉากที่แสดงบ่งบอกถึงอำนาจของพระมหากษัตริย์ เช่น ในตอนที่สมเด็จพระนเรศวรนำทัพไปใกล้ที่จะถึงเมืองหงสาวดี พระองค์ได้พักทัพและตั้งค่ายพักแรมอยู่ที่บริเวณใกล้เมืองหงสาวดี ในขณะนั้นเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรภาค 6 ตอนอสนีมหาสงคราม ได้นำเสนอให้เห็นถึงการประชุมปรึกษากันของสมเด็จพระนเรศวร พระเอกาทศรถ และเหล่าแม่ทัพนายกอง ภายในฉากได้มีการจัดให้ถึงการจัดวางดาบอาญาสิทธิ์ของสมเด็จพระนเรศวรด้วย (ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ภาค 6 ตอนอสนีมหาสงคราม นาທີที่ 28)

ภาพที่ 5.4 ดาบอาญาสิทธิ์สิ่งแสดงอำนาจจิตของพระมหากษัตริย์

ในเรื่องมุมมองอำนาจในมุมมองแบบ แม็ก เวเบอร์ (max weber) นั้น มักจะมองอำนาจผูกติดกับสถานภาพ ถ้าผู้ใดมีสถานภาพผู้นั้นมีอำนาจ หากมองดาบอาญาสิทธิ์ทั้ง 2 เหตุการณ์ในมุมมองแบบ เวเบอร์ ก็จะมองได้ว่า อำนาจเป็นดังสิ่งของที่ใครถือครองก็จะมีอำนาจ ในสมัยอยุธยาเป็นการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นั่นก็คือพระมหากษัตริย์ คือผู้มีอำนาจสูงสุดสามารถทำอะไรก็ได้แม้กระทั่งเอาชีวิตคน เพราะมีดาบอาญาสิทธิ์อยู่ในมือ ดังนั้นดาบอาญาสิทธิ์จึงหมายถึงตัวแทนของอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จากทั้งสองเหตุการณ์ดังกล่าว ช่างต้นพบว่าได้มีการใช้ดาบอาญาสิทธิ์คู่พระองค์ในการแสดงความเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ และพระมหาอุปราชเมื่อผู้ใดเห็นดาบอาญาสิทธิ์ก็เสมือนการเห็น พระมหากษัตริย์ และพระมหาอุปราช จะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามดังนั้นพระมหากษัตริย์และพระมหาอุปราชจึงใช้ดาบอาญาสิทธิ์แทนอำนาจของพระองค์เพื่อกระทำการใดๆ เหล่าทหารต่างก็ยอมให้ดาบอาญาสิทธิ์มีอำนาจเหนือกว่า และรับรู้สืบทอดกันมาว่าเมื่อใดเห็นดาบอาญาสิทธิ์ นั่นคือเสมือนเห็นสมเด็จพระเจ้าเหนือหัวนั่นเอง

แต่เมื่อมองอำนาจในแบบของฟูโกต์ แล้วในทั้งสองเหตุการณ์ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นั้น สามารถอธิบายความได้ว่าอำนาจนี้ไม่มีตัวตนแต่เคลื่อนไหวไปตามเงื่อนงำที่ทำงานบนปฏิบัติการที่สลับซับซ้อนในระหว่างสงครามที่แตกต่างกัน โดยอาจมองได้ว่าทุกสนามมีอำนาจและอาจมีภาวะซ่อนเร้นหากมองข้ามดาบอาญาสิทธิ์ออกไปจากทั้งสองเหตุการณ์ สมเด็จพระนเรศวรทรงถือดาบอาญาสิทธิ์และชี้ไปด้านหน้าของพระเจ้านันทบุเรง แสดงให้เห็นการมีพระราชอำนาจสูงสุด เป็นเจ้าเหนือหัวที่ทรงสิทธิ์ในการปลิดชีวิตใครก็ได้ตามอำนาจในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ส่วนดาบอาญาสิทธิ์ที่ใช้ประกอบพระที่นั่งวางอยู่บนพระแท่นที่วางอย่างสง่างาม สะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดพระราชอำนาจจากบุรพกษัตริย์ที่แฝงอยู่ในดาบอาญาสิทธิ์ นั่นเอง

ในเนื้อความของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ที่ยกมาเป็นเนื้อความในการวิเคราะห์นั้น เมื่อนำเนื้อความส่วนนี้ไปสืบค้นในพระราชพงศาวดาร พงศาวดารหรือเอกสารต่างๆ ไม่ปรากฏหลักฐานที่สอดคล้องกับเอกสารใดๆ แต่การนำเสนอในประเด็นนี้ของเนื้อหาภาพยนตร์ฯ ไม่เพียงเป็นการนำเสนอเรื่องอำนาจจาริต ที่สะท้อนผ่านเรื่องของอาวุธคู่พระกายของพระมหากษัตริย์ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นอื่นๆ ในเรื่องของความสัมพันธ์ของอำนาจ เช่น เมื่อสืบค้นจากหลักฐานบันทึกพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากการตีกรุงอยุธยาของพระเจ้าบุเรงนองสำเร็จลง ไว้ว่า

"... จึงพระมหาอุปราชากับสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า พาเอาสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินออกไปถวายพระเจ้าหงสาวดี ณ พลับพลาวัดมเหยงคณ์ สมเด็จพระ

พระเจ้าหงสาวดีทอดพระเนตรเห็นสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าจึงดบพระหัตถ์ถึงที่
 ราชอาสน์ แล้วตรัสเชิญเสด็จพระมหินทราธิราชเจ้าให้เข้ามานั่ง สมเด็จพระมหินท
 ราธิราชเจ้าก็คลานเข้าไปตามรับสั่ง แต่ทว่าหาถึงที่ดบพระหัตถ์ไม่... สมเด็จพระเจ้าหง
 สาวดี จึงตรัสว่าซึ่งเรายกพยุหยาตราโยธา ทัพมากระทำสงครามทั้งนี้ เป็นเพื่อกษัตริย์
 ขัตติยราช จะเอาเกียรติยศแผ่ไปทั่วขอบขันเสมาอาณาจักรให้กว้างขวางในทิศทั้งปวงเจ้า
 อย่าโหม่นสน้อยพระทัยเลย จะเชิญขึ้นไปอยู่ยังกรุงหงสาวดีด้วยกัน (พงศาวดารกรุง
 ศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) , 2479, น. 106)

จากเหตุการณ์ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับหลักฐานจาก
 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) เกี่ยวกับการเสียดกรุงอยุธยาให้แก่พม่าการแสดง
 ทางอวัจนภาษาในภาพยนตร์และประพจน์จากหลักฐานพงศาวดารสามารถอภิปรายความได้ว่า
 นับตั้งแต่คราวสงครามช้างเผือกที่พระเจ้าบุเรงนองนั้นหมายจะยึดเมืองอยุธยาให้ได้ จากวันนั้นเป็น
 ต้นมาพระเจ้าบุเรงนองก็ไม่เคยละความพยายามที่จะเอากรุงอโยธยาเป็นเมืองขึ้นให้ได้จนที่สุดใน
 ยุคสมัย สมเด็จพระมหินทราธิราชเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองอยุธยาที่พของพระเจ้าบุเรงนองก็สามารถ
 ดื้อโยธยาแตกด้วยการใช้อุบายเกลี้ยเป็นหนอน ลอบใช้พระยาจักรีเข้าเมืองมาเปิดกำแพงเมือง
 กรุงอโยธยาจึงถูกทัพของพระเจ้าบุเรงนองตีแตก พระเจ้าบุเรงนองสมพระทัยที่ได้เมือง สมเด็จพระ
 มหินทราธิราชเสมือนถูกกดขี่ข่มเหงด้วยฐานะของผู้แพ้ที่ถูกผู้ชนะวางอำนาจกดดันหยิบยื่น
 ความเป็นผู้แพ้สงครามให้ หากมองถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างเมืองอโยธยากับเมืองหงสาวดีนั้น
 ถือเป็นคู่ขัดแย้งที่ต้องต่อสู้ชิงพื้นที่กัน อำนาจแฝงอยู่แล้วในความรู้หนึ่งๆ และเกิดการใช้ (Exercise)
 อำนาจอยู่แล้วในความแตกต่างกัน แต่ปรากฏตัวชัดในการแย่งชิงการอธิบายเพื่อเข้าใจต่อปัญหา
 ระหว่างสองฝ่าย ผลสุดท้ายเมื่อฝ่ายหงสาวดีชนะฝ่ายอโยธยา ฝ่ายหงสาวดีต้องใช้อำนาจตลอดเวลา
 เพื่อกีดกันเบียดขับคู่ต่อสู้อย่าให้มาครอบครองปริณทลว่าด้วยปัญหาของทั้งสองเมือง อำนาจดำรง
 อยู่ในความรู้และความสัมพันธ์ของอำนาจจึงอยู่ในความแตกต่างขัดแย้งต่อสู้กันของความรู้ทั้งหลาย
 จากเหตุการณ์การยึดเมืองอโยธยาของพระเจ้าบุเรงนองนั้นที่ในสังคมยุคกษัตริย์-ศักดินา
 พื้นที่ที่เป็นสัญลักษณ์หลัก (Dominant Symbol) ซึ่งมีหน้าที่หลักในเชิงพิธีกรรม เช่น ท้องพระโรง
 ในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่ง จะได้รับความสำคัญสูงสุด มีการตกแต่งไว้อย่างหรูหราอลังการ
 มันเป็นพื้นที่ที่รวมศูนย์ร่างกายจำนวนมากไว้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ และจากเหตุการณ์ในท้องพระ
 โรงศรีสรรเพชรปราสาทที่พระเจ้าบุเรงนองทรงดบพระอาสน์ให้สมเด็จพระมหินทราธิราช
 มาประทับเคียงข้างพระองค์ และการหมอบคลานของสมเด็จพระมหินทราธิราชล้วนเป็นการ
 แสดงออกถึง“อำนาจ” ท้องพระโรงในสรรเพชรปราสาทเป็นตัวแทนของความเป็น“ชนชั้น”
 เพราะเคยเป็นพระราชวังของสมเด็จพระมหินทราธิราชมาก่อนเสียดกรุงอโยธยา การที่พระเจ้านันท

บุเรงได้นั่งประทับบนพระที่นั่งของสมเด็จพระมหินทราธิราช ซึ่งพระที่นั่งถือเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ภายใต้เศวตฉัตรอันเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์หรือสถาบันกษัตริย์ที่ใช้ในการออกว่าราชการบนพระที่นั่งเพื่อแสดงถึงการเป็นผู้ปกครองผู้มีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินอโยธยา การที่พระเจ้านันทบุเรงและพระเจ้าบุเรงนองทรงประทับแทน ย่อมหมายถึงการที่หงสาวดีดำรงตำแหน่งเสมอด้วยพระมหากษัตริย์และมีอำนาจเหนือกว่าอโยธยา โองการใดต่อไปในเมืองอโยธยาจะต้องเป็นไปตามที่ทางฝ่ายหงสาวดีกำหนดเสมือนเมืองอโยธยาตกเป็นเมืองประเทศราชของเมืองหงสาวดี

นอกจากนี้ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จะพบองค์ประกอบของฉากงานศิลปะภายนอกของเมืองหงสาวดีมีความงดงามที่จะบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองอย่างมากของฝ่ายพม่า มีการประดับประดาตกแต่งอย่างวิจิตรตระการตาพระราชวังสี่เหลี่ยมบัลลังก์เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงดงาม และเป็นการเสริมความเชื่อแบบเทวราชาที่นับถือพระมหากษัตริย์เปรียบดังเทพเจ้า ดังนั้นพระราชวังของพระมหากษัตริย์จึงต้องสวยงามดังพระราชวังของเทพเจ้าเช่นกัน นอกจากนี้ยังใช้สิ่งห้ขนาดใหญ่เป็นสัญลักษณ์แห่งเครื่องใหม่ (Signifier) ของเมืองพม่า แต่ขณะเดียวกันก็แสดงสัญลักษณ์แห่งความหมาย (Signified) เปรียบกับผู้เป็นใหญ่ ผู้คนชั้นสูงหรือกษัตริย์ ซึ่งเปรียบเสมือนว่า เป็นผู้กล้าหาญนำเกรงขามสง่างามและมีอำนาจเหมือนสิงโต และนี่ก็คือจุดเริ่มต้นที่ “สิงโต” ได้เข้ามามีบทบาทในงานสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจอย่างเช่นงานของพระมหากษัตริย์เพื่อแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่เกรียงไกรครองความเป็นเจ้าของกษัตริย์ผู้ครอง ดังนั้นจะเห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรได้ทรงยกทัพมาทำศึกกับเมืองหงสาวดีในช่วงเวลาที่เมืองหงสาวดีมีความรุ่งโรจน์ พระเจ้านันทบุเรงเป็นใหญ่ต่อจากพระเจ้าบุเรงนองพระราชบิดาและได้ประกาศตัวเองเป็นพระจักรพรรดิราชต่อจากพระราชบิดา รวมทั้งขยายพระราชอาณาเขตอย่างต่อเนื่อง การย้ายราชธานีจากเมืองตองอูมาที่เมืองหงสาวดีนั้นทำให้เมืองนั้นเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมความเจริญทุกอย่างมุ่งสู่เมืองหงสาวดี เพราะเมื่อก่อนนั้นไม่ว่าพระเจ้าบุเรงนองจะไปทำศึกที่ใดก็จะกวาดต้อนเชลยมา แล้วคัดเลือกผู้ที่มีฝีมือมีคุณภาพมีความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบกับเมื่อพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ดังนั้นเหล่าเมืองประเทศราชต่างนำเครื่องราชบรรณาการมานำถวายตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าบุเรงนองต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงในรัชสมัยของพระเจ้านันทบุเรง ทำให้เมืองหงสาวดีจึงเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการค้าต่างประเทศ เพราะความน่าสนใจของเมืองหงสาวดีทำให้ชาวต่างชาติมุ่งทำการค้าด้วยจนทำให้เมืองหงสาวดีเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ ขณะที่เมืองอยุธยาชบเซาหลงเพราะถูกทำลายลง ภายหลังกปี พ.ศ.2112 เมืองอโยธยาก็ยิ่งแย่งตามลำดับทำให้ทุกอย่างมาเติบโตที่เมืองหงสาวดี (สุนทร ชูตินทรานนท์, 2550) การที่เมืองหงสาวดีเป็นเมืองที่สร้างวัฒนธรรมนั้นย่อมเป็นการสร้างอำนาจในเชิง

บวกที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่อารยธรรมจากเมืองหงสาวดีไปสู่เมืองอื่น และเมื่อเมืองเหล่านั้นรับเอาประเพณี วัฒนธรรมที่ก่อเกิดจากเมืองหงสาวดีไปก็จะก่อเกิดเป็นความรู้ที่เหล่าประชาชนนำไปปฏิบัติตามกันไปจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

ภาพที่ 5.5 สิงโต สัญลักษณ์เชิงอำนาจของเมืองหงสาวดีในอดีต

นอกจาก “สิงโต” ที่สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของเมืองของเมืองหงสาวดีแล้ว ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ยังได้นำเสนอสัญลักษณ์ของอำนาจผ่าน “ช้าง” ซึ่งเป็นพาหนะหรือเป็นสัตว์ที่แทนอำนาจและความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาจนถึงในรัชสมัยปัจจุบัน โดยในช่วงต้นของเนื้อความในภาพยนตร์ได้นำเสนอภาพที่เป็นภาพการทำศึกยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวร กับพระมหาอุปราชา จนสมเด็จพระนเรศวรทรงมีชัยเหนือพระมหาอุปราชและพระมหาอุปราชได้ทรงสวรรคต ภาพยนตร์ฯ ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ “ช้าง” อีกครั้งหนึ่งในช่วงท้ายของภาพยนตร์ฯ ผ่านบทสนทนาของสมเด็จพระนเรศวร ที่ทรงรับสั่งแก่พระเจ้าเอกาทศรถก่อนที่พระองค์จะสวรรคต ความว่า

สมเด็จพระนเรศวร พี่หามีการอันใด นอกเหนือไปจากใครให้พระองค์แต่งร่างพี่ด้วย
 อารมณ์ ของกษัตริย์ราช ที่พร้อมเข้าสมรภูมิ และรั้งร่างพี่ไว้
 เห็นคชาธารทรง นำช้างศึกนั้น เคลื่อนผ่านประตูราชธานี กรุง
 อังวะ เสด็จศึกพระเจ้าของยานแทนพี่ อย่าปล่อยให้เป็นเสี้ยน
 หนามกระทำภัยอันตรายขอโยชยาเราได้อีก เอกาทศรถ พี่จะละ
 สังขารจากพิภพนี้โดยทิ้งรอยกษัตริย์ราชชาตินักรบ ด้วยพัศ
 ตราภรณ์ที่เคยสวมใส่ นำทหารหาญโยชยารุกเข้าในทุกสมรภูมิ
 เพื่อฝากรอยความทรงจำไว้กับเหล่าทหารหาญและแผ่นดิน

พระเอกาทศรถ พระพุทธเจ้าคะ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 86.40 – 91.16)

จากเนื้อความในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา เกี่ยวกับการรับสั่งของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนหลักฐานจากแหล่งค้นคว้าใดๆ แต่สามารถนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับความสำคัญเรื่องอำนาจกับ “ช้างได้” ว่า ช้างเป็นสัตว์คู่พระบาริของพระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใช้ช้างในการสร้างพระราชอำนาจของพระองค์มีเหนือต่อพระมหาอุปราชเมืองหงสาวดี ดังนั้น การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงรับสั่งให้นำร่างของพระองค์ครั้งติดกับหลังช้าง และนำช้างนั้นเข้าตีข้าศึก สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของพระองค์ที่ยังคงอยู่แม้ว่าพระองค์จะได้สวรรคตไปแล้ว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ช้างคือตัวแทนการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์

เมื่อนำเรื่องการทำยุทธหัตถีไปสืบค้นจากหลักฐานต่างที่ได้ถูกบันทึกในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและทางฝั่งพม่า ประเด็นเรื่องการทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชานั้น พงสาวดารพม่าบันทึกไว้ต่างกับพระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ทำให้การชาวกรุงเก่า ทำให้การขุนหลวงหาวัด พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต พงสาวดารเรื่องไทยรบพม่า พระนิพนธ์เรื่องเจ้าชีวิตและวรรณกรรมลิลิตตะเลงพ่าย โดยทุกหลักฐานกล่าวว่าพระมหาอุปราชสิ้นพระชนม์จากการทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระนเรศวร แต่รายละเอียดนั้นต่างกัน โดยในพระราชพงสาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ได้บันทึกข้อมูลเช่นเดียวกับพระราชพงสาวดาร ฉบับพระจักรพรรดิพงศ (จาต) (2541ข, น. 17) พระราชพงสาวดาร ฉบับจันทนุมาศ (เจิม) (2553, น. 180) พระราชพงสาวดาร ฉบับบริติชมิวเซียม ลอนดอน (2537, น. 112) และพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหมอบรัดเล (2549, น. 145) ไว้ว่า

“เจ้าพระยาไชยานุภาพเห็นช้างศึกก็เร็วไปด้วยฝืนน้ำมัน มีทันยังเสียที พลายพัททอได้ล่างแบกรุนมา พระมหาอุปราชจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าเบี่ยงพระมาลาจับ พระแสงของ้าวมิได้ต้องพระองค์เจ้าพระยาไชยานุภาพสะบัดลงได้ล่างแบกถนัด พลายพัททอเพลิงเบนไป สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าได้ที่จ้วงฟันด้วยพระแสงพลพ่าย ต้องพระอัสสาเบื่องความหาอุปราชตลอดลงมาจนปัจจุณิหารประเทศชบลกับคอช้าง” (พระราชพงสาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, 2542ก, น. 136)

จากบันทึกคำให้การชาวกรุงเก่า ที่ถือเป็นการบันทึกคำให้การของไทยที่พระเจ้าอังวะทรงโปรดให้เรียบเรียงขึ้น ซึ่งคัดจากฉบับหลวงของพม่า ได้กล่าวถึงสงครามยุทธหัตถีว่า

“ข้างสมเด็จพระนเรศวรกำลังน้อยเสียท่าเบนท่ายให้ข้างพระมหาอุปราช พระมหาอุปราชก็ทรงพระแสงของ้าวฟันสมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระนเรศวรหลบทันถูกแต่พระมาลาขาดไป 2 นิ้ว ข้างของสมเด็จพระนเรศวรถอยไปจึงจอมปลวกแห่ง 1 ในป่าพุทธานัน ได้นัด ก็เอาเท้าทั้ง 2 ยันกับจอมปลวกยับแทงถูกโคนขาข้างพระมหาอุปราช ข้างพระมหาอุปราชเบนท่ายจะหนี พระนเรศวรเห็นได้ทีก็เอาพระแสงง้าวฟันพระมหาอุปราชขาดสะพายแล่งสิ้นพระชนม์อยู่กับคอข้าง” (คำให้การชาวกรุงเก่า, 2553, น. 87)

และในบันทึกคำให้การขุนหลวงหาวัด มีการบันทึกประวัติพระวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรไว้ด้วยเช่นกัน แต่การบันทึกเหตุการณ์ข้างศึกนี้เห็นได้ชัดทั้ง 2 ฉบับต่างกันมาก ฉบับพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาบอกว่าสมเด็จพระนเรศวรออกมาตั้งรับข้าศึกที่กาญจนบุรี แต่พงศาวดาร ฉบับขุนหลวงหาวัดกล่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรหนีออกจากกรุงหงสาวดี และพระมหาอุปราชเสด็จตามจนมาเผชิญหน้ากันที่เจดีย์สามองค์ มีปรากฏการทำยุทธหัตถีที่ตรงกันทั้ง 2 ฉบับ แต่การสิ้นพระชนม์ของพระมหาอุปราชแตกต่างกัน โดยพงศาวดาร ฉบับขุนหลวงหาวัดกลับมีการบันทึกว่าพระองค์พระเศียรขาดออกไป ตามบันทึกดังนี้

“...ส่วนข้างของพระนเรศวรนั้นเล็ก ก็ถอยทางพลางผู้ชน ครั้นถอยไปอุปราชจึงฟันพระนเรศวรด้วยพระแสงของ้าว พระนเรศวรจึงหลบถูกพระมาลาบีบไปประมาณได้สี่นิ้ว ครั้นข้างพระนเรศวรถอยไปจึงได้ทีประจันหนึ่งเรียกว่า หนองขายนันและพุทรา กระแทกก็ยังมีที่ๆ อันนั้นจนทุกวันนี้ ข้างพระนเรศวรย่นต้นพุทรานั้นเข้าได้แล้วจึงชนกระแทกขึ้นไป ก็ค้ำคางข้างอุปราชเข้า ฝ่ายข้างข้างอุปราชก็เบือนหน้าไป พระนเรศวรได้ทีก็ฟันด้วยพระแสงของ้าว ซึ่งเจ้าพระยาแสงพลพ่าย ก็ถูกอุปราชพระเศียรก็ขาดออกไปกับที่บนคอข้าง” (คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553, น. 330)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงอธิบายต่อเนื่องถึงการกระทำยุทธหัตถีของทั้งสองพระองค์ไว้อย่างน่าสนใจเช่นเดียวกันโดยมีความว่า

“เมื่อชนกันครั้งแรกพระมหาอุปราชพม่าทรงใช้ของ้าวได้อย่างดี ข้างพม่าฟันข้างทรงขึ้นอยู่สูง สมเด็จพระนเรศวรทรงตกอยู่ในอันตรายอย่างยิ่ง พระมหาอุปราชทรงฟันด้วยของ้าว เข้าฟาดขาทรงหลบทัน จึงฟันถูกพระมาลาหนึ่งขาดไปส่วนหนึ่ง เมื่อข้างแยกตัวออกจากกันแล้วก็รีเข้าชนกันใหม่อีก ครั้งที่สองสมเด็จพระนเรศวรทรงใช้ของ้าวได้อย่างเหมาะเจาะ ข้างของพระมหาอุปราชก็ถูกฟันถอยขึ้นอย่างทรงทำอะไรไม่ได้ สมเด็จพระนเรศวรทรงฟันด้วยพระแสงของ้าวถูกพระองค์พระมหาอุปราชขาดตั้งแต่ไหล่จนถึงบั้นเอว”

(จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, พระองค์เจ้า, 2517, น. 69, 70)

อีกทั้งในพงสาวดารไทยรบพม่า ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระยาตำรากราชานุภาพได้ทรง
อรรถาธิบายไว้มีใจความใกล้เคียงกับพงสาวดารอื่นข้างต้น

“ฝ่ายเจ้าพระยาไชยานุภาพกำลังคลั่งน้ำมน เห็นช้างเข้าศึกตรงออกมาก็เข้าโถมแทง
ทันทีไม่ยับยั้ง เสียทีพลายพัททกอได้ล่างแบกรุนเอาเจ้าพระยาไชยานุภาพเบนจะขวาง
ตัว พระมหาอุปราชาได้ทีฟันด้วยพระแสงของ้าว สมเด็จพระนเรศวรเบี่ยง
พระองค์หลบทัน ถูกแต่พระมาลาหนึ่งซึ่งทรงในวันนั้นจากลิไป พอเจ้าพระยาไชยานุ
ภาพสะบัดหลุดแล้วกลับมาชนได้ล่างแบกถนัดกรุนพลายพัททกอหันเบนไป สมเด็จพระ
นเรศวรก็จ้วงด้วยพระแสงของ้าวถูกพระมหาอุปราชาที่ไหล่ขวาขาดช
บสิ้นพระชนม์อยู่บนคอช้าง” (ตำรากราชานุภาพ, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, 2556, น. 164)

สำหรับของวัน วลิต ก็ได้บันทึกเหตุการณ์ที่สมเด็จพระนเรศวรหนีออกจากกรุง
หงสาวดีนั้นตรงกับกรบันทึกในพงสาวดาร ฉบับขุนหลวงหาวิด แต่สาเหตุที่ต่างกัน โดยในฉบับ
ขุนหลวงหาวิดกล่าวว่าสาเหตุมาจากการชนไก่ แต่ฉบับวัน วลิต ไม่มีเรื่องการชนไก่เกิดขึ้น
แต่สาเหตุมาจากพระเจ้ากรุงหงสาวดีไม่พอพระทัยที่สมเด็จพระนเรศวรทรงพระปรีชา
สามารถกว่า เช่น การทรงช้าง ทรงม้า และล่าสัตว์ เป็นต้น ในพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต
ก็มีบันทึกเหตุการณ์ต่อเนื่องถึงการทำศึกยุทธหัตถีของทั้งสองพระองค์มีความดังนี้

“พระเจ้าแผ่นดินสยามจึงฉวยโอกาสปราบพระเจ้าแผ่นดินพระโค โดยทรงตีพระเศียร
พระเจ้าแผ่นดินพระโคอย่างแรงด้วยขอช้าง และทรงใช้พระแสงของ้าวฟันพระมหาอุป
ราชาจนกระทั่งหล่นลงมาสิ้นพระชนม์บนพื้นดิน” (พงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน
วลิต, 2548, น. 218)

จากบันทึกในพระราชพงสาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ก็ได้กล่าวถึง
เหตุการณ์ครั้งสำคัญนี้ไว้เช่นเดียวกัน แต่หากมีรายละเอียดของกรต่อสู้กระสุนปืนของสมเด็จพระ
นเรศวรที่แตกต่างจากบันทึกพงสาวดารฉบับอื่น

“...และเมื่อได้ชนช้างด้วยมหาอุปราชานั้น สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้าต้องปืน
ฉ พระหัตถ์ข้างขวาหน่อยหนึ่ง อนึ่งเมื่อพระมหาอุปราชาชี้ช้างออกมายืนอยู่นั้น หมวก
มหาอุปราชาใส่นั้นตกลงถึงดินและเอาคืบขึ้นใส่เกล้า ครั้งนั้นมหาอุปราชาขาดคอช้าง
ตายในที่นั้น...”

(พระราชพงสาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515, น. 467, 468)

นอกจากนี้ในวรรณกรรม โคลงกลิตเลงพ่าย ได้กล่าวถึงเหตุการณ์พระมหาอุปราชาคด
คอช้างไว้ด้วยเช่นกัน ดังนี้

บัคมงคลพ่าห์ไให้	ทวารัถิ
แว้งเหวียงเบียงเสียรสะบัด	ตกใต้
อุกพลุกเจียงจัด	คอกช เศึกแฮ
เบนบ่ายหงายแขนให้	ท่วงท้อทีถอย
พลอยปล้ำเปลือยกถ้ำท่าน	ในรณ
บัคราชพาดแสงพล	พ่ายพื่อน
พระเดชพระแสงคด	เผด็จคู่ เข็ญแฮ
ถนัดพระอึ่งสาข้อน	ขาดค้ำวโดยขวา
อูรารานร้าวแยก	ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ	ท้าวคั้น
เหนือคอกชซอนชบ	สังเวช
ววยชีวาทม์สุดสิ้น	คู่ฟ้าเสวยสวรรค

(กรมพระปรมาภิไธยวิมลนาถ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, 2528, น. 79)

ศึกษารุทหัตถ์นั้นได้ปรากฏอยู่ในหลักฐานข้างฝ่ายพม่าเช่นกัน มีเหตุการณ์ที่กล่าวไว้
ในพระราชพงศาวดารพม่า ที่ทรงนิพนธ์โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
ความว่า

“พระมหาอุรวราชต้องไสช้างพระที่นั่งเข้าปะทะด้านทานช้างคมน้ำมันอันดาลโทสะ
อาละวาดของนายทหารเอกของพระองค์เองจนอ่อน แทบจะรองรับทานกำลังไม่ไหว
พลายสินแยงโปงซอนช้างพระที่นั่งพระมหาอุรวราชถูกแทงบาดแผลฉกรรจ์ถนัดหลาย
แผล โลหิตตกชวดเซแทบจะล้มคาที่ ขณะนั้นก็มีปืนยิงมาเบรียงหนึ่ง ทางกลางช้างข้าง
ไทย ต้องพระมหาอุรวราชพม่าสิ้นพระชีพอยู่กับคอช้างพระที่นั่ง” (กรมพระนราธิป
ประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2550, น. 202)

ถึงแม้ว่าในพระราชพงศาวดาร บันทึกต่างๆ ของทางฝ่ายไทยกับพระราชพงศาวดาร
พม่าจะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันในเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์ชีพของพระมหาอุปราช ซึ่งทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับ
กับใครเป็นผู้สร้างบันทึกเหตุการณ์ และนำไปสู่การสร้างเรื่องราวจนเกิดความเชื่อตามกันมาได้
รับมาจากอำนาจนั้น แม้จะมีความแตกต่างในข้อความที่บันทึกของฝ่ายพม่า แต่ก็มีหลักฐานที่ยืนยัน
เกี่ยวกับการที่ยกข่องในพระมหากษัตริย์ของชาวสยามในลักษณะการกล่าวถึงบุคลิกอันน่าเกรงขาม

ความเป็นชายชาติทหาร นักรบผู้มีอัจฉริยภาพทางการสงครามของสมเด็จพระนเรศวรอย่างแท้จริง

จากบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายฉบับตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบว่ารายละเอียดในการทำศึกยุทธหัตถีและสถานที่เกิดเหตุก็ต่างกัน โดยทุกฉบับได้กล่าวเหมือนกันเกี่ยวกับพระมหาอุปราชาทรงสิ้นพระชนม์โดยทรงกระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระนเรศวร แต่ต่างกันตรงที่ยุทธภูมิกับยุทธการ โดยพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาาระบุว่าจุดที่กระทำการยุทธหัตถินั้นอยู่ที่ตำบลหนองสาหร่าย พงศาวดาร ฉบับทำให้การขุนหลวงหาวัดบันทึกว่าอยู่ที่บริเวณเจดีย์สามองค์ ส่วนพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับนายวัย วลิตกลับระบุไว้ว่าเกิดขึ้นที่กรุงอโยธยา เช่นเดียวกับที่ยุทธการนั้นหลายฉบับก็มีความแตกต่างกันในเรื่องจังหวัดสถานที่ในการทำศึก วิธีการปลงพระชนม์ และสาเหตุการสิ้นพระชนม์ของพระมหาอุปราชา จึงสามารถกล่าวได้ว่า การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำศึกยุทธหัตถีครั้งนั้น ไม่ใช่ลักษณะของการบันทึกแบบประวัติศาสตร์ทั่วไป แต่เป็นการบันทึกแบบวีรศาสตร์ หรือเรียกว่า “วีรประวัติศาสตร์” (Heroism)

ภาพที่ 5.6 ภาพการทำยุทธหัตถีในภาพยนตร์กับภาพวาดฝาผนัง

3. อำนาจบารมี

เป็นความสัมพันธ์ของอำนาจในลักษณะที่มีพื้นฐานมาจากความมีเสน่ห์ หรือมีลักษณะพิเศษของผู้นำ นอกจากนี้แล้ว ความชอบธรรมดังกล่าวยังรวมไปถึงการมีผู้นำทางจิตวิญญาณ มีความสามารถเหนือธรรมชาติที่ไม่อาจอธิบายได้ ที่มาของความชอบธรรมลักษณะนี้ จะปรากฏอยู่ในสังคมการเมืองที่ปกครองอยู่ในรูปแบบของชนเผ่า หรือผู้นำศาสนาเป็นหลักในการปกครอง อำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์ไม่ได้สัมพันธ์กันโดยการสืบสันตติวงศ์ ไม่ได้ผ่านทางสายเลือด ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์เทียบพระจักรพรรดิขึ้นกับหน่อเนื้อบุญญาบารมีของตน

จากเรื่องราวในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอน อวสานหงสา อำนาจบารมีของสมเด็จพระนเรศวรทรงเกิดขึ้นเนื่องจากพระองค์นั้นทรงเป็นผู้ปกครองแผ่นดินที่ใช้หลักธรรมในการปกครองไพร่ฟ้าประชาชน นั่นคือ การที่พระองค์ทรงใช้หลักทศพิธราชธรรมในการปกครอง สมเด็จพระนเรศวรทรงตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง เทียงธรรม และมีทรงประสงค์จะเบียดเบียนหรือคร่าชีวิตผู้ใด จะเห็นได้จาก 2 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา คือ ในตอนที่พระองค์ทรงยกกองทัพไปถึงเมืองเมาะตะมะ พระองค์มิได้ประสงค์ที่จะทำสงครามกับเมืองเมาะตะมะ สมเด็จพระนเรศวรจึงสั่งให้ทหารนำพระราชสาส์นไปแจ้งต่อเจ้าเมืองเมาะตะมะ หากแต่เจ้าเมืองเมาะตะมะมิได้รับความหวังดีจากพระราชสาส์นของสมเด็จพระนเรศวร อำนาจบารมีของสมเด็จพระนเรศวร ในตอนนี้สะท้อนลักษณะพฤติกรรมของพระองค์ คือ เป็นผู้ที่เทียงธรรม เนื่องจากพระองค์มิได้ประสงค์ที่จะยกทัพไปเมืองหงสาวดี เพื่อจับกุมพระเจ้านันทบุเรงเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น มิได้ประสงค์ที่จะทำศึกสงครามกับเมืองใด เพราะพระองค์มิทรงต้องการให้เกิดความสูญเสียแก่บุคคลอื่น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการไม่เบียดเบียนต่อผู้อื่นของพระองค์ได้อย่างชัดเจน

นอกจากนั้นในองค์ประกอบฉาก ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ได้จัดวางตำแหน่งภาพที่สะท้อนให้เห็นว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงมีแนวคิดและพฤติกรรมที่ทรงเทียงธรรม ยุติธรรมและไม่คิดเบียดเบียนผู้ใดนั้น พระองค์ทรงใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการปกครอง (ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นาทีที่ 16.40)

ภาพที่ 5.7 องค์ประกอบฉากในภาพยนตร์ฯ ที่สะท้อนอำนาจบารมีที่เกิดจากหลักธรรม

จากการจัดองค์ประกอบภาพของภาพยนตร์ฯ ด้วยการจัดภาพที่ให้สมเด็จพระนเรศวร อยู่ด้านหน้าของพระพุทธรูป ซึ่งถือเป็นตัวแทนพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงคิด ตัดสินใจ และกระทำโดยที่มีหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง โดยเฉพาะหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นธรรมของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครอง อย่างแท้จริง

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอำนาจบารมี ของสมเด็จพระนเรศวร ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา คือ เมื่อสมเด็จพระนเรศวร สามารถเสด็จเข้าไปในพระตำหนักของพระเจ้านันทบุเรงกลางเมืองตองอู โดยการวางกลอุบายของ พระมเหสีเมงแกสอ และนักจิ้งหน่อง ราชบุตรของพระเจ้าตองอู และเมื่อสมเด็จพระนเรศวร ได้พบกับพระเจ้านันทบุเรงนั้น พระองค์ทรงแยใจจะลงทัณฑ์พระเจ้านันทบุเรงด้วยการปรีดชีวิตของ พระเจ้านันทบุเรงทิ้งเสียให้สมกับประพบัติที่พระเจ้านันทบุเรงได้ก่อไว้ แต่เมื่อสมเด็จพระนเรศวร ได้ทอดพระเนตรเห็นรูปโฉมที่อัปลักษณ์ของพระเจ้านันทบุเรงประหนึ่งภูติผีมารเหมือนผู้ที่ตาย ทั้งเป็น พระองค์ทรงมีพระสติ และเห็นแจ้งในธรรมปล่อยวาง ให้อภัยและมีเมตตา ไม่คิดที่จะ อาฆาตแค้น เบียดเบียนชีวิตผู้อื่นแต่อย่างใด จึงละชีวิตของพระเจ้านันทบุเรงไว้ สะท้อนให้เห็นถึง การเข้าถึงธรรมของสมเด็จพระนเรศวร และถือเป็นการสร้างบุญบารมี ทำให้พระองค์ทรงไว้ซึ่ง อำนาจบารมี ที่พระองค์ทรงสร้างด้วยการรักษาไว้ซึ่งหลักทศพิธราชธรรม

ภาพที่ 5.8 สมเด็จพระนเรศวรเห็นแจ้งด้วยธรรมะ

นอกจากนั้น ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ยังสะท้อนให้เห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงมีอำนาจบารมี ด้วยการขยายพระราชอาณาจักรจนยิ่งใหญ่ไพศาล ดังปรากฏในเนื้อความสนทนา ระหว่างสมเด็จพระนเรศวร พระเอกาทศรถ พระราชมณู

และเมื่อยมะนิก เมื่อครั้งครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรได้พระราชอนุญาตให้เมื่อยมะนิกและชาวมอญเข้าร่วมกองทัพของอยุธยาเดินทางไปทำศึกกับเมืองหงสาวดี ดังนี้

สมเด็จพระนเรศวร เหล่ารามัญพวกนี้ มันกลัวพวกเราชาวสยาม ประหนึ่งหนูกัวแมว
พระราชมนู ก็เพราะว่ากองทัพของเราเอาชนะ หัวเมืองรามัญทั้งสิ้นทั้งปวง
จากแดนเมาะล่ำเมิง จนจรดบันเทิง
พระเอกาทศรถ เราเกณฑ์มันมาทำศึกร่วมกับทัพเราได้
สมเด็จพระนเรศวร แต่เราเพียงประสงค์น้ำพักน้ำแรงของพวกมันมาทำศึกให้กับเรา
เรายังได้ความจงรักภักดี ผูกพันเป็นน้องพี่ สหายศึกด้วยกัน
พระเอกาทศรถ เห็นจะยากอยู่ ด้วยพวกรามัญล้วนทำศึกกับอยุธยามานานนับ
ขวบปี
เมื่อยมะนิก แต่เราชาวรามัญหาได้เป็นศัตรูกับอยุธยาไม่ สึกที่ผ่านล้วนทำไป
เพราะถูกเหล่าพม่าบังคับจับไป
สมเด็จพระนเรศวร เจ้าคิดเห็นว่าชาวรามัญ จะพร้อมใจร่วมศึกกับอโยธยากระนั้นหรือ
เมื่อยมะนิก เพคะ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศรถ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 25.00 – 25.53)

จากเนื้อความในบทสนทนาสะท้อนให้เห็นได้ถึงอำนาจบารมีของสมเด็จพระนเรศวรที่ได้ขยายพระราชอาณาเขตการปกครองของพระองค์อย่างยิ่งใหญ่ และเมื่อนำข้อความสำคัญที่ขีดเส้นใต้ คือคำว่า “พร้อมใจ” มาวิเคราะห์หาคู ก็จะชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า อำนาจบารมีของสมเด็จพระนเรศวรนั้นเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ผู้เกรียงไกรอย่างแท้จริง ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันโดยการสืบสันตติวงศ์ ไม่ผ่านทางสายเลือด อย่างที่เคยเกิดขึ้นกับพระเจ้าันนทบุเรง เมื่อครั้งสมัยที่พระเจ้าันนทบุเรงทรงขึ้นปกครองเมืองหงสาวดี แทนพระเจ้าบุเรงนองผู้เป็นพระราชบิดา กล่าวคือเมื่อพระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์สมบัติอันเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นพระจักรพรรดิก็จะหายไป ด้วย พระศพพระองค์ที่ถูกโหม้เปรียบเหมือนอำนาจของพระองค์กำลังมอดดับลงไปกับร่างของพระองค์ในกองไฟเช่นกัน แต่อำนาจนั้นเคลื่อนที่ได้จึงมิได้ยึดติดกับบุคคลใด ไซ้ว่าพระเจ้าบุเรงนองเสด็จสวรรคตแล้วอำนาจของฝ่ายหงสาวดีจะหมดตามไปด้วย โดยตรงจุดนี้ขึ้นอยู่กับว่าพระเจ้าันนทบุเรงผู้สืบราชบัลลังก์หงสาวดีองค์ใหม่นั้นจะสามารถแสดงอำนาจสืบต่อไปได้มากน้อยเพียงไร หากบารมีของพระองค์ไม่สามารถเทียบบารมีเท่าพระจักรพรรดิได้ สมบัติทางอำนาจบารมีเก่าของพระเจ้าบุเรงนองก็จะหายไปด้วย ดังนั้นเมื่ออำนาจบารมีของพระเจ้าันนทบุเรงยังมีไม่มากเพียงพอ ทำให้เมืองประเทศราชบางเมืองที่พร้อมที่จะแข็งเมืองเริ่มแสดงความต้องการของตนออกมา ซึ่งเห็นได้จากงานพิธีเถลิงราชสมบัติตามประเพณี โดยมีเหล่าเมืองประเทศราชทั้งสิบเก้า

เมืองเข้ามาแสดงความจงรักภักดีถวายเครื่องราชบรรณาการแก่เมืองหงสาวดี ขาดแต่เมืองคังที่ไม่ได้ส่งเครื่องราชบรรณาการ ตามพระราชประเพณี ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงถึงรูปแบบการสร้างของอำนาจต้องตกอยู่ภายใต้ประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงอันหนึ่ง โดยมีผู้นำของแต่ละเมืองประเทศราชที่ขึ้นต่อเมืองหงสาวดีเข้า “พิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์ สัตยา” เพื่อแสดงตัวถึงความจงรักภักดีนำไปสู่การทำให้เมืองหงสาวดีเข้มแข็งเรื่องอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความจริงในเรื่องของอำนาจที่จะทำให้ฝ่ายหงสาวดีนั้นมีความแข็งแกร่ง ซึ่งมีความสำคัญต่อเมืองที่ต้องการแผ่ราชอาณาจักรออกไปอย่างหงสาวดี โดยเรียกการสถาปนาอำนาจผ่านพิธีกรรมแบบนี้ว่า “นาฏรัฐ” (Theater State)

การแข็งเมืองของเหล่าประเทศราชภายใต้เมืองหงสาวดีอย่างเมืองคังนั้นเกิดขึ้นตามแนวคิดเชิงปรัชญาของฟูโกต์ที่ว่า การกดขี่ครอบงำกับการต่อต้านนั้นที่จริงมีธรรมชาติที่ดำรงอยู่ด้วยกัน การกดขี่โดยตัวมันเองจะสร้างแรงต่อต้านตัวมันเองขึ้นมา ไม่มีความสัมพันธ์ใดที่ไม่มีการต่อต้าน การต่อต้านดูจะเป็นจริงและมีผล เพราะมันเกิดขึ้นตรงจุดที่มีการใช้อำนาจโดยตรงเลย (Foucault, 1980, p. 142) ดังนั้นการต่อต้านของเมืองประเทศราชอย่างเมืองคังจึงเป็นผลมาจากการกดขี่ของเมืองหงสาวดีนั่นเอง ประกอบกับอาณาจักรของพม่าเองก็เป็นอาณาจักรที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ไม่มีฐานรากของระบบการเมืองที่ตีร่องรองรับเหมือนเช่นอย่างอยุธยาที่มีการปฏิรูปการปกครองมาตั้งแต่ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (สุนทร ชูตินทรานนท์, 2551) ซึ่งพระองค์ได้มีการวางรากฐานการปกครองอาณาจักรอย่างชัดเจน คือ หนึ่งการปกครองส่วนกลางที่ทรงรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือ ราชธานี สองการปกครองส่วนภูมิภาคโดยแบ่งเป็นหัวเมือง หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และหัวเมืองประเทศราช สามส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นที่แบ่งเป็นหมู่บ้าน ตำบล แขวง เมืองนั่นเอง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2533, น. 42-48) ซึ่งทำให้เมืองอยุธยามีระบบการเมืองที่เป็นรูปแบบแตกต่างจากพม่าที่อำนาจต่างๆ ของกษัตริย์พม่าจึงขึ้นอยู่กับบารมีส่วนพระองค์เป็นหลัก (สุนทร ชูตินทรานนท์, 2551) โดยชาวพม่านับถือกษัตริย์ในแบบพุทธราชา หรือธรรมราชา ถือเป็นหลักความเชื่อเรื่องของกรรม กษัตริย์ก็คือ “ผู้ที่ได้รับเลือกสรร” แล้วจากการสะสมบุญบารมีจากกรรมของชาติก่อน (Basham, 1959, pp. 81-88) ดังนั้น ความมีอำนาจของอาณาจักรมักจะเป็นเรื่องที่สูงกับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ โดยการเมืองเป็นเรื่องของเมืองและชนชั้นสูง แต่พระราชารายจรทั่วไประบอบที่ไกลออกไป ดังนั้นการเมืองในรูปแบบนี้จึงเป็นการเมืองที่มีขอบเขตจำกัด ถ้าหากได้กษัตริย์ที่เข้มแข็งสามารถถึงความจงรักภักดีได้จากราชวงศ์และขุนนางของพระองค์ ระบบก็จะแข็งแรง แต่หาตัวบุคคลอ่อนแอหรือมีความขัดแย้งในกลุ่มผู้ปกครองชั้นสูง ระบบก็อาจพังทลายได้ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544, น. 21) ซึ่งเป็นธรรมดาของประวัติศาสตร์พม่าที่รุ่งเรืองขึ้นมาเป็นช่วงด้วยความสามารถของคนคนเดียว พอสิ้นบุญผู้มีอำนาจวาสนาเหล่านี้ ความยุ่งยากระส่ำระสายก็มัก

มีขึ้นทันที (วิจิตรวาทการ, หลวง, 2514, น. 100) การกระทำการแข็งเมืองของเจ้าเมืองคังแสดงให้ เห็นถึงการไม่ยอมที่จะถูกรอบงำจากอำนาจของเมืองหงสาวดีอีกต่อไป

ในการพระราชพิธีราชาภิเษกมีมาตลอดสมัยอโยธยา ผู้ไม่เข้าร่วมพิธีถือว่าเป็นกบฏ มีโทษรุนแรงดังในสมัยสมเด็จพระเพทราชา เมื่อขึ้นครองราชย์ก็ให้เจ้าเมืองต่างๆ มาร่วมพิธีถือน พิพัฒน์สังข์ เมื่อมีเจ้าเมืองบางคนไม่มาร่วมพิธี พระเพทราชาจึงต้องปราบปรามเพราะพวกนั้นทำ พฤติกรรมเยี่ยงกบฏ อีกหนึ่งเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาวสยามที่มีความสอดคล้องกับ ประวัติศาสตร์ชาติพม่าเช่นกัน ในช่วงสมัยรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ราชโอรสของพระเจ้า เอกาทศรตแห่งราชวงศ์สุโขทัย ถือว่าเป็นยุคสมัยที่สยามไม่ประสบความสำเร็จด้านการทหารและ การแผ่พระราชอำนาจ อันเนื่องจากการเปลี่ยนรัชสมัยจากสมเด็จพระเอกาทศรต ซึ่งยังเป็นยุคของ การเรืองอำนาจของสยาม สืบเนื่องจากพระองค์ทรงเป็นพระอนุชาที่มีความสามารถทางการศึกทำการ รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับสมเด็จพระนเรศวรพระเชษฐา แต่เมื่อทรงครองราชย์ทรงกลับไม่ โปรดการสงคราม มิได้ทำการขยายอำนาจทางทหารเช่นสมเด็จพระนเรศวร ทรงมุ่งสร้าง อำนาจความเจริญทางเศรษฐกิจการค้าเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อพระเอกาทศรตเสด็จสวรรคตลงทำให้ เมืองประเทศราชต่างๆ เริ่มไม่เกรงอำนาจของอโยธยา เช่น กัมพูชาก็กู้เอกราชของตนเองได้ในปี พ.ศ.2161 ทางด้านเมืองตะนาวศรีและเมืองทวายซึ่งเป็นหัวเมืองมอญก็หลุดจากการคุ้มครองของ สยามไปในปี พ.ศ. 2165 และเมืองเชียงใหม่เองก็เป็นเอกราชเช่นกัน ล้วนแสดงให้เห็นความ เหมือนกันของสยามและพม่าที่ว่าเมื่อใดมีการเปลี่ยนแปลงแผ่นดินเมื่อนั้นก็จะมีการเปลี่ยนหน้า ประวัติศาสตร์ การเกิดการแข็งเมืองของเมืองประเทศราชของทั้งสยามและพม่าเกิดขึ้นแทบทุกครั้ง ที่มีการเปลี่ยนรัชสมัย เพียงแต่ว่าสยามนั้นล้วนมาจากการละเลยในการแผ่อำนาจราชอาณาจักรของ พระมหากษัตริย์เองจนเกิดการแข็งเมืองของเมืองประเทศราช หากใช้เกิดจากการพึ่งบารมีของ พระมหากษัตริย์อย่างชาติพม่าที่หากเปลี่ยนรัชกาลใหม่ก็ต้องสร้างบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ ขึ้นใหม่อีก

เหตุการณ์ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ที่สะท้อนให้เห็นถึงการก่อการแข็งเมืองของเมือง ดังปรากฏในบทสนทนาของพระเจ้านันทบุเรง กับบรรดาอุปราชและแม่ทัพนายกองของพระองค์ ดังนี้

พระเจ้านันทบุเรง	อะไรนะ เจ้าว่าอะไรนะ
ทหาร	ตะโคธรรมราชา เจ้าเมืองแปร ทรงบิดพลิ้วมียอมยกทัพลงมาตาม พระราชประสงค์ พระพุทธเจ้าคะ
พระเจ้านันทบุเรง	ตะโคธรรมราชาไม่ยอมยกทัพมาช่วยข้ากระนั้นรี
ทหาร	เป็นเช่นนั้นพระพุทธเจ้าคะ

- พระเจ้านันทบุเรง เหตุใดมันจึงกล้าขัดคำสั่งข้า
- ทหาร ตะโชนรรมราชาทรงติตราขการทำสงคราม พระพุทธเจ้าคะ
- พระเจ้านันทบุเรง ก็ยังดี ที่ยังมีทัพของพระศรีสุธรรมราชา กับกองทัพของเมือง
หะของยานยังจะยกลงมาช่วย
- ทหาร พระเจ้าศรีสุธรรมราชา ตอบปฏิเสธ เพราะยังสาละวนกับการ
เตรียมทัพขึ้น ไปตีอังวะ พระพุทธเจ้าคะ
- พระเจ้านันทบุเรง ออ ยังมีรทาเมงสอ
- ทหาร รทาเมงสอ หันเข้าไปสวามีภักดีต่อโยชยา แล้วพระพุทธเจ้าคะ
- พระเจ้านันทบุเรง ไปเข้ากับอโยชยา ไปเข้ากับตองเจรี
- ทหาร พระพุทธเจ้าคะ
- พระเจ้านันทบุเรง พวกมันตีจากข้ากันหมด ทั้งน้อง ทั้งลูก ห้ามผู้ใดอยู่เคียงข้าไม่ว่า
จะมีผู้ใดคิดจะปกป้องหงสาวดีไม่ว่า พวกมึงก็เช่นกัน คิดจะทิ้งข้า
ตั้งแต่กองทัพอโยชยาจะเหยียบถึงชานเมืองหงสาวดีเสียด้วยซ้ำ
- ทหาร ห้ามได้พระพุทธเจ้าคะ ข้าพระพุทธเจ้าขอยอมตายถวายชีวิต
- พระเจ้านันทบุเรง ยอมตายรี พวกมึงไปปลมดเท็จกันทั้งนั้น พวกมึงคิดจะทิ้งกูก็ทิ้ง
กันไปได้เลย ทั้งกันไปให้หมด ออกไปซะให้พ้นจากห้องพระโรง
บัดเดี๋ยวนี้ ไป ไม่มีใครรักกูเลย
- (ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศโลก ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาที่ที่ 11.21 – 13.28)
- และในช่วงตอนที่พระเจ้านันทบุเรง สนทนากับพระมหาอุปราช ดังปรากฏเนื้อหา
ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอน อวสานหงสา ความว่า
- พระมหาอุปราช กรรมทั้งหมดทั้งสิ้นพระองค์ทรงเป็นผู้ก่อ
- พระเจ้านันทบุเรง เจ้า...
- พระมหาอุปราช พระบิดาเพียงพระองค์เดียวที่ทำให้อาณาจักรที่สมเด็จพระอัยยิกา
ชนะสิบทิศสร้างไว้ต้องถึงกาลพินาศย่อยยับ
- พระเจ้านันทบุเรง ไม่ ไม่ ไม่ หาใช้ความผิดของข้าไม่ว่า ข้าเพียงมุ่งหมายบำรุงรักษา
ให้หงสาวดีเป็นมหานครที่เหนือบ้านเมืองทั้งปวงในสกลชมพู
ทวีป ไม่ใช่ความผิดของข้า
- พระมหาอุปราช พระบิดาสาคัญพระองค์ว่าทรงปรีชาเท่าเทียมสมเด็จพระอัยกา
มูมานะทำการเกินความสามารถและสติปัญญา ทั้งที่ตระหนักรู้
ว่ามีอาจแข่งบุญบารมีกับสมเด็จพระอัยกาบุเรงนองได้ ถึงบัดนี้

มหาอาณาจักรที่สมเด็จพระอัยกาอาพระเสโทสร้างขึ้น มีอันต้อง
สลายลง กลายเป็นเถาธูลี พี่น้องต้องเชิญมาสังหารกันเอง
เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ ขุนศึกที่ออกสมรภูมิตวายชีวิตก็ถูก
พระบิดาประหารสิ้นเอาเสียดึงเจ็ดชั่วโคตร กระนี้แล้วจะเหลือ
ผู้ใดอยู่ถวายความจงรักภักดีเล่า

พระเจ้านันทบุเรง ข้าทำทุกอย่างก็เพื่อเจ้า พวกมัน พวกมันบังอาจปล่อยให้เจ้า
สิ้นชีพกลางสมรภูมิ

พระมหาอุปราชา สำคัญผิดแล้ว พระบิดาทรงทำไปเพื่อพระองค์เอง บัดนี้ ได้เวลาที่
พระบิดาจะต้องชดใช้กรรมที่ทรงก่อไว้

พระมหาอุปราชา ไม่ ไม่ ไม่ อย่าเพิ่งไป มังสามเกียรติ อยู่กับพ่อก่อนๆ พ่อรักเจ้า
อย่าเพิ่งไปๆ อย่าเพิ่งไป

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระเอกาทศโลก ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 13.30 – 16.09)

จากเนื้อความในภาพยนตร์ฯ ที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า อำนาจของพระเจ้านันทบุเรงนั้นเริ่มหมดลง และเกิดการแข็งข้อและปฏิเสชาำนาจของพระเจ้านันทบุเรงและก่อให้เกิดการแข็งเมือง ซึ่งให้เห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องของการเคลื่อนไหวของอำนาจ

ภาพที่ 5.9 การสิ้นอำนาจบารมีของพระเจ้านันทบุเรง

นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการปกครองราชอาณาจักรพม่าในช่วงสมัยพระเจ้าบุเรงนองยังคงปกครองอยู่นั้นอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติในการปกครองโดยส่งเชื้อพระวงศ์ออกไปปกครองเมืองสำคัญต่างๆ เช่น การส่งพระอนุชาออกไปปกครองเมืองแปรและเมือง

ตองอู สำหรับเมืองต่างๆ ที่พระองค์ยึดครองได้นั้นก็ยังคงยินยอมให้ผู้ปกครองเดิมปกครองอยู่ในฐานะหัวเมืองประเทศราช เช่น ในกรณีของสมเด็จพระมหาธรรมราชาปกครองอยุธยา เป็นต้น ลักษณะการปกครองเช่นนี้ทำให้หัวเมืองต่างๆ มีความเป็นอิสระจากศูนย์กลางมาก สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นการอยู่ภายใต้อำนาจของเมืองต่างๆ คือ การส่งบรรณาการให้ราชสำนักพม่า การส่งกำลังคน และส่งเสบียงอาหารเมื่อมีการเรียกเกณฑ์จากศูนย์กลาง จึงมีต้นสายปลายเหตุของการแข็งเมืองที่มีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้นความแตกแยกในพม่าเองอาจมีเรื่องของ “อำนาจบารมี” ที่ยังไม่มีความพอของในผู้ปกครองใหม่อย่างพระเจ้าันนทบุเรงบังตามที่เคยกล่าวไว้แล้ว นอกจากนี้มีอีกปัจจัยสำคัญของการแตกแยกทางการเมืองในชาติพม่านั้น ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ที่อาณาจักรพม่ามีอาณาเขตที่ค่อนข้างยาวจากภาคเหนือลงใต้ ความสัมพันธ์และคมนาคมระหว่างเมืองนั้นมักจะมีอุปสรรคจากลักษณะที่ตั้งของแต่ละเมืองที่อยู่ห่างไกลและการเดินทางไปมาระหว่างกันไม่สะดวก ที่สำคัญอาณาจักรพม่ายังประกอบไปด้วยกลุ่มเชื้อชาติที่มีความหลากหลายอย่างมาก อาทิ ชาวไทยใหญ่ในเขตตอนเหนือและชาวมอญทางตอนใต้ จากลักษณะดังกล่าวทำให้เมืองต่างๆ พยายามสร้างสมอำนาจของตนและพยายามแย่งชิงอำนาจกันเอง ซึ่งจะพบเสมอในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของพม่า ดังนั้นอุดมคติอย่างหนึ่งของพระกษัตริย์พม่าคือการรวบรวมเมืองให้เข้ามาอยู่ภายใต้ศูนย์กลางแห่งเดียวกันแต่ก็เป็นไปได้ยาก และเมื่อไม่สามารถรวมเหล่าเมืองเข้าไว้ด้วยกันจึงทำให้บรรดาเชื้อพระวงศ์ที่ปกครองเมืองมีโอกาสที่จะสะสมอำนาจเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเองได้ตลอดเวลา เพราะความห่างไกลจากการควบคุมจากศูนย์กลางที่เป็นอุปสรรคไม่ให้อำนาจกลางล่วงรู้ความเคลื่อนไหวของผู้ปกครองได้อย่างรวดเร็ว เชื่อว่ากระบวนการสะสมอำนาจของผู้ปกครองเมืองเหล่านั้นได้เริ่มมาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนอง แต่ด้วยความสัมพันธ์แบบพ่อกับลูก หรือพี่กับน้อง ตลอดจนความสามารถทางการรบของพระเจ้าบุเรงนอง จึงทำให้เมืองทั้งหลายยังคงยินยอมที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าบุเรงนองและเมืองหงสาวดี

จากเหตุการณ์นี้จะพบว่าความรู้ความจริงที่ยอมรับกันนั้น เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากการต่อสู้ของอำนาจ ความมีเมตตากรุณาปราณีของฝ่ายหงสาวดีต่อเหล่าเมืองประเทศราชนั้น ก็อาจถือว่าเป็นศีลธรรมของผู้มีอำนาจ เพราะสามารถอธิบายได้ว่า ฝ่ายหงสาวดีนั้นแท้จริงแล้วไม่ได้สนใจหรือเห็นใจเหล่าประเทศราชนั้นจริงแต่สนใจตนเองมากกว่า เพราะต้องการให้ฝ่ายหงสาวดีนั้นมีอำนาจยิ่งให้แสดงถึงอำนาจของตัวเอง ความเมตตากรุณาจึงไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง ด้วยเหตุนี้แท้จริงแล้วก็เพียงการสร้าง ความหมายขึ้นมา เพื่อการสถาปนาอำนาจของฝ่ายหงสาวดีแบบหนึ่งนั่นเอง

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดี และหลักฐานคำให้การชาวกรุงเก่าเกี่ยวกับการขอพระสุพรรณกัลยาไปอยู่ที่หงสาวดีนั้น สามารถ

อภิปรายความเรื่อง “อำนาจ” ได้ว่า อำนาจดังนั้น เป็นอำนาจที่เกิดจากการถูกกดขี่และควบคุมในฐานะเป็นองค์ประกัน ถึงแม้พระพินางจะได้รับการแต่งตั้งเป็นมเหสีก็ตาม แต่ก็มาจากการใช้อำนาจจากการเป็นเมืองที่แพ้ในสงคราม แล้วพระพินางต้องมาเป็นข้าบาทบริจาริกาในพระเจ้าบุเรงนอง

สำหรับเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยานั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏในบันทึกหรือพระราชพงสาวดารของไทยฉบับไหนเลย แต่สันนิษฐานได้ว่าการที่พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองที่ทำให้ประเทศตกเป็นเมืองประเทศราชแก่ฝ่ายพม่า แล้วยังส่งราชธิดาของตนเองไปให้แก่ฝ่ายพม่านั้น ทำให้เกิดความรู้สึกน่าอึดอัดยิ่งนัก ซึ่งผู้ชำระพระราชพงสาวดารของไทยอาจเห็นว่าเป็นการเสื่อมเสียพระเกียรติยศแห่งราชินิกุลของผู้ครองแผ่นดินอยุธยา ก็เป็นไปได้ จะเห็นได้ว่าพระราชธิดาคืออื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นราชธิดาของสมเด็จพระมหินทราธิราช หรือพระราชธิดาของสมเด็จพระมหาธรรมราชาองค์อื่นที่ได้ถูกส่งไปยังราชสำนักของพระเจ้าบุเรงนองก็ได้ถูกบันทึกไว้ในพงสาวดารฝั่งของไทยเลย นอกจากนี้ในพงสาวดารไทยและพงสาวดารพม่านั้นก็ไม่ปรากฏหลักฐานใครระบุว่าให้เกิดการแลกตัวประกันขึ้น ไม่ตรงกับหลักฐานในคำให้การชาวกรุงเก่าและคำให้การคุณหลวงหวาดที่ระบุชัดเจนว่า สมเด็จพระมหินทราธิราช สมเด็จพระเจ้าสุพรรณกัลยา พระเจ้าหงสาวดีให้นำตัวไปพร้อมกัน ไม่ได้มีการแลกเพื่อให้คนหนึ่งอยู่อีกคนกลับ อีกทั้งเรื่องราวในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็เห็นฟ้องตามที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตรัสเอาไว้ เพราะในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น พระสุพรรณกัลยาทรงทูลขอให้พระเจ้าบุเรงนองปล่อยสมเด็จพระนเรศวรกลับสยาม แล้วพระพินางจะยอมพลีกายให้พระเจ้าบุเรงนอง จึงทำให้พระเจ้าบุเรงนองยอมปล่อยสมเด็จพระนเรศวรไปกลับกรุงอยุธยาไป

พระเจ้าบุเรงนองทรงนำพระสุพรรณกัลยามาไว้วันพระราชวังของพระองค์ พระพินางมีฐานะเป็นขัตติยนารีที่สูงด้วยฐานันดรศักดิ์ เป็นรองก็เพียงพระอัครมเหสี ด้วยฐานันดรศักดิ์ที่สูงจึงทำให้พระเจ้าบุเรงนองขอไปเป็นพระมเหสีเล็ก หรือ โกโละคอง แม้ตำแหน่งนี้จะไม่ใช่เป็นตำแหน่งสูงแต่ก็เป็นตำแหน่งสำคัญทางการเมืองที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ดังนั้นการเข้ามาอยู่เมืองหงสาวดีนอกจากเหตุผลของการเมืองแล้ว ยังถือว่าเป็นเหตุผลส่วนพระองค์ของพระเจ้านันทบุเรงเองด้วยที่ทรงชื่นชอบในตัวของพระสุพรรณกัลยา

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจเพื่อการขยายพระราชอำนาจของพระองค์เพื่อเป็นการสร้างอำนาจบารมีของพระองค์ ให้แก่เหล่าเมืองและเมืองประเทศราชได้รับความยิ่งใหญ่ของแผ่นดินในรัชสมัยของพระองค์ การขยายพระราชอำนาจอาจทำได้โดยใช้การศึกสงครามเพื่อแผ่ราชอาณาจักรออกไป หรือการทำพิธีกรรมทางอำนาจนั้น ก็นับว่าสามารถขยายอำนาจ

ของพระองค์ได้เช่นกัน พระมหากษัตริย์จึงขยายพระราชอำนาจเพื่อให้เกิดความรู้ถึงสิ่งต่างๆ และพระองค์จะเป็นผู้ที่กำหนดการรับรู้เหล่านั้นต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์ฯ และการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ข้อ คือ 1. สรุปผลการวิจัย 2. อภิปรายผล และ 3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยเรื่อง “การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอตามลำดับดังนี้

1.1 อุดมการณ์ทางการเมืองในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

จากภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา สามารถอภิปรายความเชิงวิพากษ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการ และมีระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยสามารถสะท้อนให้เห็นได้จาก 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ที่มาของผู้ปกครอง และ ข้อจำกัดของการใช้อำนาจ

ที่มาของผู้ปกครอง

การปลุกฝังความเชื่อเรื่องพระมหากษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากเทพบนสวรรค์ จึงจะต้องมีการจัดระเบียบอย่างเหมาะสมเป็นเหตุเป็นผล และมีระบบ โดยอาศัยหลักความเชื่อของศาสนาพราหมณ์เข้ามาใช้ คือ ความเชื่อในองค์มหาเทพ อย่างเช่น พระอิศวร และพระนารายณ์ ดังนั้นตำแหน่งพระมหากษัตริย์จึงเป็นองค์สมมติเทพที่ต้องเป็นที่เคารพบูชาโดยทั่วไปเช่นเดียวกับที่เคารพนับถือต่อองค์เทพ องค์สมมติเทพจึงมีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินชีวิตซึ่งเป็นชีวิตตายได้ อันเป็นการปลุกฝังไพร่ฟ้าประชาชน และข้าราชการ ได้ยำเกรงในอำนาจสิทธิ์ขาดนี้ ซึ่งพระมหากษัตริย์เชื่อว่าเป็นระบบการปกครองที่ได้ผลและเด็ดขาดในการควบคุมคนจำนวนมาก มากกว่าการปกครองในสมัยสุโขทัย จึงมีลักษณะเป็นระบอบเทวสิทธิ์ แต่โลกทัศน์ทางสังคมและการเมืองจึงเป็นโลก

ทัศนคติแบบพุทธศาสนาที่ยอมรับเรื่องบุญกรรมและบารมีของผู้ปกครองที่ดำรงตนเป็นธรรมราชา ก่อให้เกิดการยอมรับอำนาจของผู้ปกครองโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เนื่องจากมีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นคนดี มีคุณธรรม หรือมีบุญบารมีสูงมากจึงสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ปกครอง เพราะจะนำรัฐไปสู่การปกครองที่มีธรรมะเป็นเครื่องชี้นำ แม้ว่าจะเป็นการปกครองโดยผู้ปกครองเพียงคนเดียวคือ พระมหากษัตริย์ก็ตาม ลักษณะความคิดทางการเมืองดังกล่าวนี้จึงสอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ที่เน้นการมีอำนาจทางการเมืองเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว เพราะทรงเป็นผู้ปกครองที่มีธรรมะหรือธรรมราชา โดยที่สอดคล้องกับความรู้และความเชื่อให้หลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากวัด เหล่านี้จึงหล่อหลอมให้สมเด็จพระนเรศวรทรงมีหลักแนวคิดที่แตกต่างไม่เหมือนใคร เพราะพระองค์กล้าที่จะคิดและกล้าที่จะลงมือทำ และมีจิตใจที่มีเมตตาธรรม จนทำให้พระองค์ทรงเป็นนักปกครองแนวใหม่ที่สามารถนำพาให้อยุทธยาก้าวรุดพ้นอุปสรรคและสามารถเอาชนะ ตลอดจนขยายพระราชอาณาเขตได้อย่างยิ่งใหญ่ไพศาล และพื้นฐานความคิดการเรียนรู้ในแบบนักปกครองแนวสมัยใหม่ทำให้พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความมุ่งมั่น เพียรพยายาม ที่จะแก้ไขปัญหของบ้านเมืองเป็นอย่างมาก เพราะความมุ่งมั่นและเพียรพยายามนี้เองจึงทำให้พระองค์สามารถรักษาและปกป้องประชาชนของพระองค์ไว้ได้ เมื่อมองย้อนกลับไปสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สามารถมีความอดทนและให้อภัยต่อผู้ที่กระทำความผิดมากที่สุดพระองค์หนึ่ง แม้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นกับพระองค์จะทรงทำให้พระองค์นั้นสามารถลงโทษทัณฑ์ต่อผู้กระทำความผิดนั้น ได้ด้วยการประหารชีวิตทิ้งเสีย ไม่ว่าจะบรรดาเหล่าทหารขุนศึกที่ปล่อยยให้พระองค์และพระเอกาทศรถต้องตกอยู่ในวงล้อมของกองทัพพระมหาอุปราชาจนก่อให้เกิดการทำยุทธหัตถี แต่พระองค์ก็ทรงให้อภัยเหล่าทหารนายกองเหล่านั้น อันเนื่องมาจากการขอขมาทบทวนของสมเด็จพระพนรัตน์ การสังหารพระพี่นางสุพรรณกัลยาของพระเจ้าันนทบุเรงที่ไปเพื่อระบายความแค้นที่ต้องเสียพระมหาอุปราชาในศึกยุทธหัตถี แต่เมื่อสมเด็จพระนเรศวร เสด็จยกทัพไปยังเมืองตองอูและได้พบเห็นสภาพของพระเจ้าันนทบุเรงที่ไม่ต่างอะไรกับผู้ตายทั้งเป็น เพราะองค์ก็ทรงให้อภัย ไม่คิดสังหารปลิดชีวิตของพระเจ้าันนทบุเรงเพื่อล้างคั่นแทนพระพี่นางสุพรรณกัลยา หรือเพื่อระบายความโกรธแค้นของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สมเด็จพระนเรศวรต้องขึ้นมาเป็นจอมทัพที่มีความเป็นผู้นำที่กล้าหาญ พระองค์ไม่ได้เป็นผู้นำที่คอยออกคำสั่งเท่านั้น แต่พระองค์ยังคงเป็นผู้นำที่คอยรับฟังเหล่าทหารแม่ทัพ นายกองเพราะทรงทำการรบแบบเป็นหมู่คณะ แม้ว่าในบางครั้งพระองค์จะตัดสินใจตามความคิดของพระองค์เอง แต่หลังจากที่พระองค์ทรงได้รับฟังข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายแล้วทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็เป็นเพราะให้สามารถดำเนินภารกิจต่างๆ ไปได้ด้วยดี สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นผู้นำที่มีความเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ทรงสละความสุขและความปลอดภัย

ส่วนพระองค์ในการที่จะเป็นจอมทัพออกรบร่วมกับเหล่าทหารในยามศึกสงครามอย่างเต็มกำลังความสามารถ นอกจากนี้ทรงเป็นผู้นำที่เปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตา ทรงเป็นที่เคารพยกย่องของเหล่าขุนนาง ทหาร ข้าราชการบริพารและพสกนิกร เพราะไม่ว่ากิจการใดพระองค์ทรงงานด้วยใจที่มีความเป็นมิตร มีความจริงใจและความห่วงใยต่อทุกคน สิ่งสำคัญอีกประการของการเป็นผู้นำที่สมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง คือ การมีพระวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล เพราะพระองค์ถือว่าไม่ว่ากิจการทางทหาร ทางการเมือง หรือการปกครองก็ตามการมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกลมองให้เห็นถึงอนาคตย่อมจะเป็นผลดีต่อประเทศเสมอ ทั้งนี้สมเด็จพระนเรศวรทรงตระหนักดีว่าการอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขประชาชนเป็นสิ่งสำคัญเสมอ ทั้งนี้พระองค์ยังเป็นต้นแบบของผู้นำที่สร้างจิตสำนึกร่วมกันในการทำงานของส่วนรวมให้สำเร็จ พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมนำดวงใจของชาวสยาม เป็นที่ยึดเหนี่ยวของปวงประชาทุกคนในฐานะพระมหากษัตริย์ที่ทรงสร้างและรักษาชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง

ข้อจำกัดของอำนาจ

สมเด็จพระนเรศวร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม แม้ว่าการปกครองในสมัยของพระองค์จะเป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีที่มาจากระบบเทวสิทธิ์ อันมีพระมหากษัตริย์เป็นตั้งเจ้าแห่งชีวิต แต่พระองค์ก็ได้ใช้พระแสงราชศาสตราปกครองเช่นฆ่าข่มเหงรังแกประชาชนผู้บริสุทธิ์ พระองค์กลับใช้หลักธรรมในการปกครองและใช้พระราชอำนาจของพระองค์ ดังนั้น ข้อจำกัดของอำนาจของพระมหากษัตริย์ในที่นี้ คือ การที่พระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจที่มีอยู่อย่างล้นพ้น ภายใต้การตรวจสอบโดยหลักธรรม คือ หลักทศพิธราชธรรม หลักราชสังคหวัตถุ 4 ประการและหลักพระจักรพรรดิวัตร 12 ประการอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ดังนี้

หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย

1. ทาน คือ การพระราชทานวัตถุแก่ผู้ควรจะได้รับ
2. ศีล คือ การทรงตั้งสงบระงับรักษาพระอาการ กาย วาจา ให้สะอาดปราศจากโทษการกล่าวหา
3. บริจาคะ คือ การที่ทรงบริจาคไทยธรรมเพื่อตัดความโลภ
4. อาชวะ คือ ความมีพระทัยซื่อตรงดำรงในความสุจริต
5. มัทวะ คือ ความที่มีพระอัธยาศัยอ่อนโยน
6. ตะบะ คือ การที่ทรงขจัดความเกียจคร้านและความขี้
7. อโกรธ คือ การที่ไม่ทรงโกรธในเหตุที่ไม่ควรโกรธ
8. อวิหิงสา คือ การที่ไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น
9. ชันดี คือ การที่ทรงมีความอดทนในสิ่งที่ควรอดทน

10. อวิโรชน์ คือ การที่ทรงรักษาความเที่ยงธรรม

หลักราชสังคหวัตถุ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. สัสสมะชัง คือ ฉลาดบำรุงัญญาหาร ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ ัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

2. ปุริสเมชัง คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการด้วยการส่งเสริมคนดีมี ความสามารถและจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

3. สัมมาปาสัง คือ ผูกประสานปวงประชา ผดุงผสานประชาชนด้วยนโยบายส่งเสริม อาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชยกรรมหรือดำเนินกิจการต่างๆ ไม่ให้ฐานะ เหลื่อมล้ำห่างเหินจนแตกแยกกัน

4. วาจาเปยยัง คือ มีวาตะคุณดีมีใจ รู้จักพูดชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทายไถ่ถามทุกข์สุข ราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานมีประโยชน์ เป็นทาง แห่งการสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความ นิยมนับถือ

หลักพระจักรพรรดิวัตร 12 ประการ ประกอบด้วย

1. ควรรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข

2. ปกป้องคุ้มครองพระมหากษัตริย์เมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองประเทศราช

3. ปกป้องคุ้มครองพระราชวงศ์และบริวาร

4. ปกป้องคุ้มครองพราหมณ์และคหบดี

5. ปกป้องคุ้มครองชาวชนบท

6. ปกป้องคุ้มครองสมณพราหมณ์

7. ปกป้องคุ้มครองสัตว์ทั้งหลาย

8. ห้ามปรามราษฎรมิให้กระทำการที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม

9. พระราชทานทรัพย์แก่ผู้ไร้ทรัพย์

10. สอบถามธรรมจากสมณพราหมณ์ เพื่อจัดสิ่งที่เป็น โทษเป็นบาปให้กระทำการสิ่งที่ไม่เป็นคุณเป็นบุญ

11. ละความยินดีใคร่คิดในอธรรม

12. ละความละโมภโลก

การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นผู้ปกครองที่มีความยิ่งใหญ่และมีบุญญาบารมีอย่างสุด ไม่ใช่เป็นการเกิดขึ้นมาอย่างเลื่อนลอยไรทิศทางและความหมาย จะพบว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงมี การสื่อสารทุกอย่างออกไปสู่ผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารทางตรงและการสื่อสารทางอ้อม เพื่อให้

เกิดการสัมฤทธิ์ผลทางการสื่อความหมาย ดังจะเห็นได้ว่าการแสดงความเป็นนักปกครองแนวใหม่ ต้องอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจนเป็นสำคัญจึงจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดต่อแนวความคิด การกระทำและนำไปสู่การทำงานร่วมกันที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี

1.2 เพื่อศึกษาการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา สามารถอภิปรายความในด้านการสื่อสารเรื่องอำนาจที่ปรากฏในภาพยนตร์ ฯ ได้เป็น 2 แบบแบบ คือ อำนาจจารีต และอำนาจบารมี

อำนาจจารีต

คือ ความสัมพันธ์ของอำนาจที่มีพื้นฐานมาจากประเพณีการปกครองที่มีการสืบเนื่อง เรื่อยมาในสังคมการเมือง ประชาชนหรือผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองจะยินยอมและยอมรับที่จะอยู่ ภายใต้อำนาจนั้น และเชื่อว่าผู้ปกครองมีความชอบธรรมที่จะทำการปกครองต่อไปดังที่เคยเป็นมา ในอดีต ทั้งนี้ ได้มีการใช้อำนาจผ่านความสัมพันธ์กับเชื้อพระวงศ์ด้วยกัน เช่น ความสัมพันธ์กับบุคคล ความสัมพันธ์กับทหาร เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่กล่าว มานั้น จะเป็นการต่อสู้เชิงอำนาจช่วงชิงพื้นที่ในการครองการรับรู้โดยจะมีรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ แปรเปลี่ยนไปตามกลุ่มบุคคลในสังคมที่มีการใช้อำนาจหรือได้รับผลของอำนาจต่อกัน

อำนาจบารมี

คือ ความสัมพันธ์ของอำนาจในลักษณะที่มีพื้นฐานมาจากความมีเสน่ห์ หรือมี ลักษณะพิเศษของผู้นำ นอกจากนี้แล้ว ความชอบธรรมดังกล่าวยังรวมไปถึงการมีผู้นำทางจิตวิญญาณ มีความสามารถเหนือธรรมชาติที่ไม่อาจอธิบายได้ ที่มาของความชอบธรรมลักษณะนี้ จะปรากฏอยู่ใน สังคมการเมืองที่ปกครองอยู่ในรูปแบบของชนเผ่า หรือผู้นำศาสนาเป็นหลักในการปกครอง อำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์ไม่ได้สัมพันธ์กันโดยการสืบสันตติวงศ์ ไม่ได้ผ่านทางสายเลือด ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์เทียบพระจักรพรรดิขึ้นกับหน่อเนื้อบุญญาบารมีของตน โดย บารมี เกิดจากการสั่ง สมความดีอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงสุด 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ทั้งนี้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจเพื่อขยายพระ ราชอำนาจถือเป็นการสร้างบารมีของพระองค์ให้เมืองน้อยใหญ่และหัวเมืองประเทศราชได้รับรู้ ความยิ่งใหญ่ของแผ่นดินในรัชสมัยของพระองค์

2. อภิปรายผล

ภาพยนตร์ตำนานพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา เป็นภาคสุดท้ายของภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีทั้งหมด 6 ภาค ซึ่งถูกสร้างจากพระราชประวัติของพระองค์จากการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น พระราชพงศาวดาร บันทึกลำให้การ จดหมายเหตุ เป็นต้น จากภาพยนตร์ตำนานพระนเรศวรมหาราชนำไปสู่พระราชประวัติโดยสังเขปของพระองค์ได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงมีพระนามเดิมว่า “พระองค์ดำ” พระราชสมภพเมื่อปีเถาะ พ.ศ.2098 ณ พระราชวังจันทน์ เมืองพิษณุโลก ทรงเป็นพระราชโอรสใน สมเด็จพระมหาธรรมราชา (สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์) และพระวิสุทธิกษัตริย์ (พระธิดาในพระมหาจักรพรรดิกับสมเด็จพระสุริโยทัย) ทรงมีพระพี่นางทรงพระนามว่า พระสุพรรณเทวี(พระสุพรรณกัลยา) และพระอนุชาทรงพระนามว่าพระเอกาทศรถ (พระองค์ขาว)

ต่อมาพระเจ้ากรุงหงสาวดีบุเรงนองยกทัพมาตีกรุง ไชยยาจนได้รับชัยชนะและก่อนจะเลิกทัพออกจากกรุง ไชยยาได้ทรงของสมเด็จพระนเรศวรไปเลี้ยงดูเป็นบุตรราชบุณธรรม ขณะที่ทรงมีพระชนมายุได้ 9 พรรษา ให้ตามเสด็จไปอยู่ ณ กรุงหงสาวดีประเทศพม่า เพื่อเป็นองค์ประกันในปี พ.ศ.2114 การเปลี่ยนแปลงของชีวิตพระองค์เริ่มต้นที่จุดนี้เป็นสำคัญ การต้องไปเป็นองค์ประกันยังต่างถิ่นในฐานะราชบุตรบุญธรรมในพระเจ้าบุเรงนองนั้น แม้พระเจ้าบุเรงนองทรงเลี้ยงดูสมเด็จพระนเรศวรเป็นอย่างดี แต่พระองค์ก็เกลียดชังท่านั้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรพระยาการเมืองราชานุกาภาพ ทรงนิพนธ์พระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าเป็น "วีรมหาชน" แสดงความสามารถเป็นบุรุษพิเศษและผู้ปราบยุคเข็ญเพื่อกอบกู้เอกราช เรื่องราวของพระองค์ถูกโยงกับความเป็นชาติ พระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นที่จดจำตลอดมา วีรกรรมครั้งสำคัญที่อาหาญเป็นที่กล่าวขานนั้นคือ ยุทธการปราบเมืองคลัง การประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง พระแสงดาบคาบค่ายและการกระทำสงครามยุทธหัตถี เอาชนะพระมหาอุปราชที่ทำให้ไทยได้เป็นไทจนทุกวันนี้ และทรงสวรรคตในขณะที่พระองค์เสด็จออกทำศึกกับเมืองอังวะ

ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นผ่านการผลิตซ้ำ (Reproduction) หลายยุคหลายสมัย รุ่นส่งผลต่อการรับรู้และความรู้สึกนึกคิดของคนไทยที่มีต่อพระองค์แตกต่างกันออกไปตามความต้องการของผู้สร้างภาพยนตร์ ว่ามีจุดประสงค์ในการสื่อสารอย่างไร ในการวิจัย “การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา” ครั้งนี้ ภาพยนตร์ได้สื่อสารออกไปด้วยวิธีการเล่าเรื่อง (Narration) เพื่อให้ผู้ชมเกิดความคล้อยตามท่ามกลางเรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวร จากพงศาวดารทั้งหลายที่ผู้สร้างนำมาประกอบเป็นหลักฐานล้วนกระจัดกระจายไร้ระเบียบ ไม่ถูกต้องตามลำดับเวลาในโลกความเป็นจริง ดังนั้นที่

ทุกคนสามารถรับชมภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้อย่างเข้าใจก็เพราะได้ผ่านการเลือกสรร จัดลำดับเหตุการณ์เรื่องเล่า (Narrative) แล้วนำเหตุการณ์ที่จัดลำดับแล้วมากำหนดให้เป็นชุดเดียวกันชุดหนึ่งที่ปลายปิดเรียบร้อย เพื่อหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในชุดนั้นที่เรียกว่า “โครงเรื่อง” (Plot) การเล่าเรื่องโดยใช้โครงเรื่องนำพาให้ผู้ชมในฐานะผู้รับสาร ได้ติดตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นพร้อมรับรู้เกี่ยวกับพระวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ ก็เกิดความเชื่อและนำไปสู่ความศรัทธาจนปรากฏภาพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยผู้เป็นวีระมหาราช นอกจากนี้ภาพยนตร์ ฯ ยังได้สร้างตำนานที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชให้พระองค์เป็นวีรบุรุษของชาติไทย เรื่องราวของความเป็นพระมหากษัตริย์ยอดนักสู้ทั้งในสนามรบและสนามชีวิต ทั้งศึกภายในและศึกภายนอกของพระองค์สามารถสร้างความสะเทือนอารมณ์ความซาบซึ้ง ความประทับใจ ให้กับผู้ชมได้ตลอดเวลา การนำแนวคิด โครงสร้างการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ (Narration of Film) ช่วยแสดงให้เห็น โครงสร้างและสามารถวิเคราะห์เรื่องราวในภาพยนตร์เรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน ดังเช่น เหตุการณ์การกรรบแบบยุทธหัตถี ความรู้สึกที่สูญเสียพระพี่นางสุพรรณกัลยา การปลงซึ่งความไม่เที่ยงของสังขาร การมีสติและการให้อภัย การหวงแหนแผ่นดินและประชาราษฎร์ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นแบบทดสอบความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ได้เป็นอย่างดี สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องต่อสู้กับอุปสรรค และความทุกข์ที่มา รุมเร้ารอบด้านด้วยความเข้มแข็ง ความกล้าหาญ และความอดทน ในช่วงเวลาที่อาณาจักรอยุธยา ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของฝ่ายพม่า บ้านเมืองและประชาราษฎร์ต้องประสบความทุกข์แสนสาหัส จนกระทั่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประกาศอิสรภาพให้แก่ชนชาวสยามจนไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกต่อไป ทำให้อาณาจักรอยุธยารุ่งเรืองอีกครั้ง ไพร่ฟ้าประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข จึงถือได้ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างคุณนะประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย พระราชกรณียกิจที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์จึงได้รับการยกย่อง พระสมัญญา “มหาราช” ซึ่งทรงเป็นมหาราชพระองค์แรกของกรุงอยุธยา

ถึงแม้ว่าจากการศึกษาครั้งนี้จะได้พบหลักฐานจากบันทึกคำให้การของชาวต่างประเทศ และพงศาวดารของพม่าที่นำเสนอเรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชออกมาในภาพของผู้ปกครองที่มีความเฉียบขาดดุคัติน และความโหดเหี้ยมเอาไว้ที่น่าสนใจนั้น ถ้าหากเลือกมอง การปกครองแผ่นดินของพระองค์จากบริบทปัจจุบันแล้วมองเข้าไปในการกระทำของพระองค์ช่วงนั้น แน่นนอนที่สุดย่อมเกิดความคิดที่ว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงปกครองแผ่นดินบนความโหดเหี้ยมดุร้ายอย่างมาก แต่หากมองเรื่องราวของพระองค์โดยใช้แนวคิดเรื่องการอภิปรายความอุดมการณ์และการ ครองความเป็นเจ้ามาพิณิจิเคราะห์เข้าไปแบบคนร่วมสมัยกับกรุงอยุธยา มองพระองค์ในบทบาท ของอวตารย่อยของพระอิศวรผู้ทำลายลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง โดยศึกษาจากบริบทที่

เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นแล้ว ก็สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดีว่าการที่พระองค์ต้องปกครองประชาราษฎรด้วยความโหดเหี้ยมดุร้าย เป็นเพราะบ้านเมืองในยุครัชสมัยของพระองค์นั้นเพิ่งได้รับเอกราชจากการประกาศอิสรภาพ ตัดไมตรีหงสาวดีได้ไม่นานนัก สภาพภายในประเทศมีแต่ความเสื่อมโทรม ประชาษฎรรอดตายอย่างแอ่งกันอยู่แอ่งกันกินเต็มไปด้วยกันและระเบียบ และยังคงมีศึกสงครามจากการรุกรานรอบด้านของฝ่ายพม่าและอาณาจักรข้างเคียง หากพระองค์ไม่แสดงบทบาทของพระอิศวร อวตารโดยใช้ความเฉียบขาดในแบบพระองค์ปกครองบ้านเมืองในช่วงนั้น ก็ไม่มีทางที่จะควบคุมความสงบเรียบร้อยเอาไว้ได้ และอาณาจักรอยุธยาจะไม่มีวันที่จะอยู่รอดรักษาเอกราชของชาติมาได้

นอกจากนี้มีหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยในต่างประเทศได้กล่าวถึงพระนิสัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าพระองค์ไม่เหมือนพระมหากษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ องค์อื่นที่มีความทารุณและเลวทราม แต่สมเด็จพระนเรศวรนั้นทรงดูร้ายเข้มงวดแต่กล้าหาญไม่มีความละโมภเหมือนองค์อื่น แต่มีความใจกว้างอย่างยิ่ง แม้พระองค์จะทารุณ โหดร้ายในบางเรื่องแต่ก็แสดงความกรุณาмаกมายในเรื่องอื่นๆ ในการกล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากมุมมองของชาวต่างชาติทำให้ประจักษ์ได้ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้หน้าที่เข้มแข็งแต่ไม่แข็งกระด้าง อ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ ทรงเสียดสีความสุขส่วนพระองค์ เพื่อความสุขของประชาราษฎร์ ลองตั้งสังเกตดูว่าผู้นำประเทศไทยในยุคปัจจุบันมีความคิดทางการเมืองการปกครองเช่นแนวทางของพระองค์ และปลดปล่อยความเห็นแก่ตัวความสุขส่วนตัว มุ่งสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวมและประเทศชาติอย่างแท้จริงก็ย่อมจะทำให้ประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรือง สงบสุขมากกว่าที่เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามความมุ่งหวังของผู้สร้างภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้สร้างให้สมเด็จพระนเรศวรเป็นต้นแบบและเป็นแรงบันดาลใจให้ประชาชนไทยเกิดความรักสามัคคีและภูมิใจในชาติไทย ตลอดจนช่วยสร้างจิตวิญญาณร่วมกันของสังคม ซึ่งมองได้ว่าเป็นภาพยนตร์ที่สร้างกระแสชาตินิยม แต่เมื่อมองกันอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสาวดีไม่ได้มีจุดเน้นเรื่องชาตินิยมมากนัก ภาพยนตร์พยายามแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นไม่ได้มีประเทศไทย แต่ว่ามีศูนย์อำนาจอยู่หลายศูนย์ซึ่งแต่ละศูนย์อำนาจก็ค่อนข้างจะมีอำนาจภายในตนเอง เช่น เมืองพิษณุโลก เมืองอยุธยา เมืองหงสาวดี หรือเมืองตองอู เป็นต้น ซึ่งเมื่อนำแนวคิดเรื่องอำนาจมาพิเคราะห์ดู จะเห็นถึงสัมพันธ์กันโดยยึดโยงกับอำนาจ บารมีของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในแต่ละยุคในยุคแรกคือพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่า ในยุคหลังคือสมเด็จพระนเรศวรแห่งสยามประเทศ เพราะฉะนั้นภาพของบรรยากาศเหล่านั้น หากดูอย่างระมัดระวังก็จะพบได้ว่าในสมัยอยุธยาแล้วยังไม่มีประเทศไทย แต่เนื่องจากจุดเน้นนั้น ได้อยู่ที่ สมเด็จพระนเรศวรในภาพลักษณ์ของ

พระมหากษัตริย์ผู้สร้างชาติและมีฉากเกี่ยวกับการประกาศเอกราช หรือทำสงครามรบกับพม่า ตรงส่วนนี้จึงชักนำให้เกิดกระแสชาตินิยมขึ้นมาได้เช่นกัน

กระแสชาตินิยมในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนี้ จุดประสงค์หลักไม่ได้ต้องการสร้างความรู้สึกร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านแต่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองประโยชน์ภายในสังคมของประเทศไทยเองมากกว่า คือต้องการสร้างความเป็นเอกภาพขึ้นในพื้นที่หรือพรมแดนที่เรียกว่าประเทศไทย แต่ในกระบวนการทำให้เกิดความเป็นเอกภาพมีการดึงเพื่อนบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยมีกรอปปี้ประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาบูรณาการขึ้นมาใช้เพื่อให้เกิดความร่วมมือสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพราะฉะนั้นจุดประสงค์หลักของการสร้างชาตินิยมไม่ได้ต้องการไปรบกับประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง แต่ต้องการสร้างความเอกภาพภายในสังคมให้สอดคล้องกับรูปแบบใหม่ของรัฐชาติที่เพิ่งเกิดขึ้นตามแบบตะวันตกซึ่งในสมัยก่อนนี้ไม่ได้มีรัฐชาติแบบนี้ ทั้งนี้คงจะถึงเวลาแล้วคนไทยทุกคนต้องลุกขึ้นมาพิจารณาศึกษาประวัติศาสตร์ใหม่ว่า สงครามในประวัติศาสตร์คืออะไร ทำไปเพื่ออะไร และคนในยุคโบราณนั้นเกิดความเกลียดชังกันจริงหรือไม่ หรือรบไปเพื่อแสดงแสนยานุภาพเท่านั้น หากบรรพชนเหล่านั้นไม่ได้เกลียดชังกันแล้วทำไมคนไทยซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่จะต้องเกลียดชังกัน ให้อดีตผ่านไปนำชัยชนะเป็นเรื่องเตือนใจมิให้อีกheim ส่วนการพ่ายแพ้หรือสูญเสียก็เป็นบทเรียนเตือนใจไม่ให้ผิดพลาดซ้ำจึงน่าจะช่วยสร้างสังคมให้ดียิ่งขึ้น ถ้าเข้าใจพื้นฐานของตรงนี้ก็บอกได้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้ออกเผยแพร่ในช่วงเวลาภายในประเทศไทยกำลังมีปัญหาของการแบ่งแยกอุดมการณ์ทางการเมือง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย แยกแยกทางความคิด และเกิดการรัฐประหารมีการปกครองบ้านเมืองโดยผู้นำคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นอกจากนั้นยังมีปัญหาเรื่องการก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้ากระแสชาตินิยมจากภาพยนตร์เรื่องนี้ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมากขึ้นของคนในชาตินั้นก็เป็นประโยชน์ แต่ถ้านำไปใช้เกินเลยไปกว่านั้นคือบดทอนใจของการสร้างความเป็นเอกภาพได้สร้างความเป็นปรปักษ์ควบคู่กันไปด้วย แล้วถ้าเป็นเอกภาพมากขึ้นแต่รู้สึกมองว่าคนที่แตกต่างไม่ว่าจะเชื้อชาติศาสนาหรืออุดมการณ์ทางความคิดทางการเมืองเป็นศัตรูต้องกำจัดออกไปก็จะสร้างปัญหาแตกแยกตามมามากขึ้น สิ่งหนึ่งที่ภาพยนตร์เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าในกระบวนการของการสร้างบูรณาการของสังคมไทยประกอบด้วยการหล่อๆ ของคนหลากหลายกลุ่มเข้าด้วยกันให้มีความศรัทธาและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีการยอมรับในความแตกต่างด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรอันเกรียงไกรนั้นไม่ได้มีแต่ชาวสยามเท่านั้น แต่มีทั้งญี่ปุ่น จาม เขมร มอญ โปรตุเกส เป็นต้น เข้าร่วมกันรบเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันนั่นคือ เพื่อชาติสยาม ภาพยนตร์พยายามทำให้คนทุกคนยอมรับในเรื่องความหลากหลายแตกต่าง

ของผู้คนในสังคมทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สำหรับภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ยังแสดงถึง “อำนาจ” ในมุมมองเช่นเดียวกับ “อำนาจ” ของฟูโกต์ โดยแสดงให้เห็นว่าในทุกความสัมพันธ์ของคนล้วนมีเรื่องของอำนาจมาเกี่ยวข้อง การที่พระเจ้าเมงเยสีหตู เจ้าเมืองตองอู ได้ทูลเชิญ พระเจ้านันทบุเรงให้ไปพำนักในแผ่นดินตองอูนั้น ก็เป็นการหาผลประโยชน์เหนืออีกฝ่ายเสมอ และนั่นคือ “อำนาจ” โดยต่างฝ่ายต่างหาอำนาจเหนือซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเหลือพวกของตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม หากลองมองย้อนคู่สงครามไทยในปัจจุบันก็อาจมองได้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ การที่ประชาชนคนไทยในสังคมที่มีพื้นฐานความคิดที่แตกต่างกันแต่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นแผ่นดินไทยด้วยกัน ต่างคนก็มุ่งหาผลประโยชน์เข้าสู่พวกพ้องตน เพราะผลประโยชน์ก็คือ “อำนาจ” ทำให้ทุกคนอยากมีอำนาจเพื่อครองผลประโยชน์ให้แก่ตนและพวกพ้องให้ได้มากที่สุด ความแตกแยกของคนไทยทั้งที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันล้วนแต่เกิดจากการจัดสรรผลประโยชน์ของรัฐที่ไม่ลงตัว มีกลุ่มหนึ่งได้ประโยชน์ อีกกลุ่มเสียผลประโยชน์ จึงทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งของคนไทยในชาติขึ้น เช่น บางรัฐบาลก็เอาผลประโยชน์ของชนชั้นกลางไปให้ชนชั้นล่าง จนเกิดมีการแบ่งพรรคแบ่งสีเกิดขึ้นมา บนความขัดแย้งในสังคมไทยดังที่ปรากฏจนทุกวันนี้ แต่แท้จริงแล้วก็ยังมีกลุ่มอื่นในสังคมอีกแต่ยังไม่สำคัญเพียงพอ

หากลองมองย้อนว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นถึงพระมหากษัตริย์ แต่พระองค์ไม่เคยทรงเห็นแก่ประโยชน์หรือใช้พระราชอำนาจเพื่อการส่วนพระองค์เลย พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายและพระทัยเพื่อปกป้องประเทศชาติ ทำวิถีทางเพื่อให้ชาติสงบสุขปลอดภัยไร้ผู้รุกราน จนกระทั่งสวรรคตในสมรภูมิมิรบ โดยหวังให้ประชาชนของพระองค์พ้นจากภัยการรุกราย และสามารถยังชีพด้วยความสงบร่มเย็น และมองอีกครั้งว่าถ้าประชาชนทุกคน ผู้บริหารประเทศหรือผู้นำประเทศของไทย มีความคิดและอุดมการณ์ความรักในเอกราชและความรักชาติ เหนือกับพระองค์ทุกคนไป ประเทศไทยก็ต้องเป็นประเทศที่มีความเจริญในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านจิตใจหรือด้านวัตถุ ชาวไทยทุกคนทุกหนแห่งก็จะมีแต่ความผาสุกไม่เบียดเบียนกัน มีแต่ความรักในแก่กัน มีความสามัคคีต่อกัน เพราะทุกคนมีจิตสำนึกของการทำเพื่อประเทศชาติโดยมีชาติไทยเป็นที่ตั้ง

ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสานี้ได้ส่งสารที่ทรงคุณค่าไปสู่ผู้ชมภาพยนตร์ คือ การก่อเกิดความรู้สึกชาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงปกป้องรักษาแผ่นดินไทยมาตลอดทุกรัชกาล การที่ชาติไทยยังเป็นไทยอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ก็เพราะพระมหากษัตริย์คุณของบรรพกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ทุกพระองค์ที่ทรงทำนุบำรุงรักษาบ้านเมืองมาตลอด ทรงต่อสู้แม้ชีพวายเพื่อประเทศชาติได้มีเอกราชไม่ต้องตกเป็น

เมืองขึ้นของชาติอื่น ทำให้คนไทยทุกคนได้ภูมิใจในความเป็นชาติสยามจนถึงชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ด้วยพระกรุณาธิคุณทั้งหลายของพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ทุกพระองค์ที่ได้ทรงทำเพื่อประเทศชาตินั้น เหล่าประชาชนชาวไทยล้วนเกิดความสำนึกและตั้งมั่นในการสร้างความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติซึ่งเป็นอุดมคติสูงส่งของสังคมไทย

แนวคิดหลักที่ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชต้องการสื่อสารให้กับคนไทยทุกคนมากที่สุดคือการครอง “สติ” รู้เท่าทันการกระทำของตนเอง ดังมีความตอนหนึ่งในเรื่องนี้ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ตรัสสนทนาระหว่างพระองค์ กับสมเด็จพระพนรัตน์ ที่ว่า

สมเด็จพระนเรศวร ข้าเห็นแจ้งแล้ว ข้าเองก็ไม่ต่างจากโนนเปี้ยะบายง สักรผลาญฆ่าผู้คนมากมีน้อย วันหนึ่ง กรรมที่ได้ก่อไว้ คงตามสนองให้ได้ ยากยิ่ง โนนเปี้ยะบายง

สมเด็จพระพนรัตน์ นั่นก็เป็นเพราะพระองค์ ต้องออกหน้าปกป้องอาณาประชาราษฎร์ และสมณะชีพราหมณ์ในแผ่นดินสยามทั้งสอง กระนั้นก็ดี บาปและบุญหาหักล้างกันได้ไม่ หามิผู้ใดในแผ่นดิน จะหลบหนีหนีกรรมที่ตนก่อไปได้ดอก องค์ดำ

(ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระฯ ภาค 6 ตอนอสนาหงสา นาทีที่ 61.00 – 62.00)

เพราะผู้ที่จะ “เห็นแจ้ง” นั้น จำต้องมีการพิจารณาหัดสิ่งต่างๆ ด้วยการมีสติที่หนักแน่น ไม่โอนเอน อ่อนไหว ไปตามกระแสเหตุการณ์

เมื่อมองย้อนลงไป เหตุการณ์ในสังคมไทยในปัจจุบัน ปัญหาใหญ่ของประเทศชาติ คือ การแตกความสามัคคีของคนไทยในชาติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสามชายแดนจังหวัดภาคใต้ที่ยังเกิดความแตกแยกหาหนทางแก้ไขให้สงบสุขยังไม่ได้ ปัญหาความขัดแย้งของความคิดทางการเมืองที่แสดงออกผ่านทางสัญลักษณ์ของประชาชนและผู้นำทางการเมืองเอง เหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสำนึกในสามัคคีของทุกคนทั้งสิ้น ต่างคนมองความคิดของตนเองเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงความคิดของผู้อื่นเลย มองเห็นผลประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้องสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติบ้านเมือง จึงทำให้ประเทศชาติยังคงประสบปัญหามากมายหลายด้านจนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ทรงตรัสถึงการมีสติหลายครั้ง นั้นแสดงให้เห็นได้ว่า พระองค์ทรงเห็นว่าคนไทยในสังคมยังคงขาดการใช้สติในการพิจารณาสิ่งต่างๆ กันอยู่ พระองค์ทรงทำทุกวิถีทางที่ทำให้คนไทยทั้งชาติรู้จักสามัคคี และครองตนด้วยสติ ดังที่พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ความว่า

"...ความบังคับตนเองนั้นเกิดขึ้นได้จากความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร หรือเรียกสั้นๆ ว่า "สติ" กล่าวคือ ก่อนที่บุคคลจะทำอะไร หรือแม้แต่จะคิดเรื่องต่างๆ สติหรือความรู้สึกระลึกได้นั้นจะทำให้หยุดคิด ว่าสิ่งที่ทำนั้นผิดชอบชั่วดีอย่างไร จะมีผลเสียหายหรือจะเป็นประโยชน์อย่างไรในระยะยาว เมื่อบุคคลคิดได้ ก็จะสามารตัดสินการกระทำของตนได้ถูกต้องแล้วก็จะกระทำแต่เฉพาะสิ่งที่สุจริตที่มีประโยชน์อันยั่งยืน ไม่กระทำการที่จะเป็นความผิดพลาดทั้งแก่ตนและส่วนรวม ความมีสตินั้น จะช่วยให้สามารถศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างละเอียด ประณีต คือเมื่อจะศึกษาสิ่งใด ก็จะพิจารณาถ้อยคำที่มิใช่ความถูกต้องแท้จริงออกเสียก่อน เพื่อให้ได้มาแต่เนื้อแท้ที่ปราศจากโทษ บัณฑิตทั้งปวงผู้หวังความมั่นคงปลอดภัยทั้งของตนและของชาติบ้านเมือง เมื่อจะทำการงานใดๆ ที่สำคัญ ควรอย่างยิ่งที่จะหยุดคิดสักหน่อยก่อนทุกครั้ง แล้วท่านจะไม่ต้องประสบกับความผิดหวังและผิดพลาดในชีวิต..."

(พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันพฤหัสบดี ที่ 7 กรกฎาคม 2520)

และพระองค์ได้พระราชทาน ส.ค.ส. เป็นการค่อยๆ ทยอยปีใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2559 โดยมีข้อความพระราชทานใน ส.ค.ส. นั้นว่า

“ให้มีกำลังใจที่แข็งแรง

ให้มีกำลังใจที่เข้มแข็งหนักแน่น

และมีสติรู้เท่าทันอยู่เสมอ”

(ส.ค.ส. พระราชทาน ประจำปี พ.ศ. 2559)

ภาพที่ 6.1 ส.ค.ส. พระราชทาน ประจำปี พ.ศ. 2559

จากพระบรมราโชวาทด้านบวรนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงชี้ให้เห็นว่าเวลาจะพูด จะคิด และจะกระทำสิ่งใด เราทุกคนต้องระลึกเตือนตัวเองไว้เสมอว่าให้มี "สติ" นึกถึงความผิดชอบชั่วดีและผลที่จะตามมา จากประพจน์สำคัญในพระบรมราโชวาทเหล่านี้ของพระองค์ หากนำมาเจริญในให้ถ่องแท้แล้วจะพบได้ว่าลึ้นเป็นการตอกย้ำบ่งบอกถึงมโนทัศน์ของการมี "สติ" มาโดยตลอด เพราะในการกระทำกิจการใดก็ตาม ไม่ว่าจะเพื่อตนเอง เพื่อครอบครัวเพื่อสังคมหรือเพื่อประเทศชาติ หากไร้ซึ่งการตั้งอยู่บนพื้นฐานของสติแล้วก็จะไม่สามารถกระทำการเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้

ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา นี้จึงถือเป็นภาพสะท้อนให้คนไทยได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงกอบกู้และปกป้องบ้านเมืองมาจนไทยได้เป็นไทจนทุกวันนี้ และสะท้อนให้เห็นถึงการตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นแบบอย่าง ให้ผู้ปกครองในยุคปัจจุบัน ได้นำมาเป็นแบบอย่าง และสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนภายในชาติไทย ให้ชาติไทยได้ดำรงอยู่อย่างสงบร่มเย็น สืบไป

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา เป็นแนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของภาครัฐ นักปกครองทางการเมือง จึงให้ความสำคัญกับการวางนโยบาย ในเรื่องดังกล่าวเป็นสำคัญ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1.1 แม้ว่าอุดมการณ์ทางการเมืองและรูปแบบระบอบการปกครองที่ปรากฏในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จะไม่ใช่อุดมการณ์และระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ผู้ที่มีหน้าที่สามารถหยิบยืม หรือเลือกใช้แนวคิดหรือวิธีการบางอย่างเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากรของประเทศ จากผลการศึกษาในภาพยนตร์ มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศได้ เช่น การใช้หลักทศพิธราชธรรม

3.1.2 ในการสื่อสารอุดมการณ์โดยใช้ภาพยนตร์ที่ถือว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อผู้ชม ดังนั้น การสื่อสารอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติโดยใช้ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา จึงสามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวไปสู่ประชาชน

ได้ดี และผู้บริหารประเทศที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาล กองทัพบก กรมประชาสัมพันธ์ ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตภาพยนตร์ในรูปแบบนี้มากขึ้น

3.1.3 การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา เป็นการมองประวัติศาสตร์ในยุคนั้นอีกมุมมองหนึ่ง เนื่องจากว่าประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่จำเป็นที่จะต้องถูกจำกัดว่าจะต้องมีคำตอบเพียงชุดคำตอบเดียวกันเสมอไป แต่อาจจะมียุคสมัยที่แตกต่างกันออกไปได้ ดังนั้น นโยบายการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ของไทย ควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในรูปแบบการอภิปรายความ การวิพากษ์ หรือ ด้วยวิภาษวิธีอื่นๆ เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การศึกษารุ่นนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการอภิปรายความเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับประเด็นอุดมการณ์ทางการเมือง และการสื่อสารเรื่องอำนาจ ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ที่สื่อสารผ่านตัวละครหลักอย่างสมเด็จพระนเรศวรเท่านั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นอุดมการณ์ทางการเมือง และการสื่อสารเรื่องอำนาจผ่านตัวละครอื่นๆ ที่สื่อสารผ่านตัวละครอื่นๆ ด้วย

3.2.2 เนื่องจากการศึกษาการอภิปรายความเชิงวิพากษ์ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบหลังนวมัย (postmodernism) จึงควรมีการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบนวมัย (modernism) อื่นๆ เช่น การศึกษาเทคนิคการเล่าเรื่อง การสำรวจกลุ่มผู้ชม ฯลฯ ด้วย

3.2.3 กระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีมาโดยตลอดและต่อเนื่อง ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นอีกครั้งหนึ่งที่เรื่องราวของพระองค์ถูกผลิตซ้ำ แต่ถูกผลิตซ้ำภายใต้เงื่อนไขสภาพแวดล้อมเจตจำนงที่แตกต่างออกไป ดังนั้น จึงควรมีการศึกษา การสร้างกรอบจินตนาการการผลิตภาพยนตร์หรือสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวร เพื่อหาจุดมุ่งหมายในการผลิตแต่ละครั้ง และกรอบจินตนาการรบบยอดเกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กุลชดา บุญพร. (2555). *การพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณลักษณะรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย อยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดยโสธร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: นนทบุรี.
- กัจจกร หลุยยะพงษ์. (2556). *ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์และชาติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขจิตขวัญ กิจวิศาละ. (2553). *ความหมายของการจัดขึ้นอำนาจของสังคมผ่านการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ไทย ระหว่าง พ.ศ.2513 – 2550* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- จำเริญลักษณ์ ณะวังน้อย. (2535). *บทบาทการบันทึกสังคมของภาพยนตร์ไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการเสริมหลักสูตร.
- จิรัฐยา สุขะพัฒน์. (2550). *การสร้างความหมายและบทบาทหน้าที่ของฉากและสถานที่ในละครโทรทัศน์ ไทยประเภทรักแนวตลก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- จันทร์ทิพย์ แก้วประกอบ. (2553). *วาทกรรมจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทยเรื่องบางระจัน สุริโยไท สมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม: มหาสารคาม.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2541). *ตะเลงพ่าย ศรีมหาภักย์*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2542). *ภาพยนตร์กับการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- _____. (2544). *พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2542). *ภาพยนตร์กับการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- ชาดา นนทวัฒน์. (2549). *การเมืองไทยสมัยสมเด็จพระนเรศวร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ชาติเรณิณ ชุคล. (2554). *ตามรอยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: แพรว.
- ชนธรณ์ ฤทธิกุล. (2551). *การประกอบสร้างความหมายในภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2554). *แนะนำสกุลความคิดสร้าง โครงสร้างนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สมมติ.
- _____. (2554). *วาทกรรมการพัฒนาอำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์และความเป็นอื่น*. มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา.
- พิภากร บารเมษฐ์. (2546). *อยุธยาหายุทธ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Good Morning Publishing
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2527). *ประวัติศาสตร์การค้าการปกครองและการเมืองไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มศว. ประสานมอตร, ภาควิชาประวัติศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. (2543). *พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). คณะดำเนินงานจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช.
- _____. (2555). *พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2556). *พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า*. กรุงเทพฯ: ไทย ควอลิตี้บุ๊ก.
- _____. (2534). *ชุมนุมพระนิพนธ์*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- _____. (2505). *นิทานโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.
- _____. (2519). *ประชุมปาฐกถา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา และ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล, ม.ร.ว. (2550). *บันทึกรับสั่ง สมเด็จพระเจ้า กรม*.
- พระยาดำรงราชานุภาพ *ประทานหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- โดม สุขวงศ์ และ สวัสดิ์ สุวรรณบัณฑิต. (2555). *ร้อยปีหนังสือไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊ค.
- ดิน ปรัชญพลฤทธิ์. (2544). *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองกร โภคธรรม. (2547). *ร่างกายได้บงการปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- ที.ปา. (ไทย) 11/80/59-82, ส.ม. (ไทย) 19/223/155-156, อง.ต.ก. (ไทย) 20/14/154.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). *วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวิทยา (Genealogy)*. คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธโรธร ตู้อองคำ. (2552). *แนวคิดทางการเมืองและสังคม*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ชิตา สาระยา. (2525). *ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธีรบุท นุญมี. (2551). *Michel Foucault*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- นงนุช ศิริโรจน์. (2549). *การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*
- บาหยัน อิ่มเจริญ. (2548). *สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากวีรบุรุษราชสำนักสู่วีรบุรุษแบบราชาชาตินิยม*. วิพากษ์วรรณกรรม.ตุลารำลึก
- บุญเดือน ศรีวรพจน์. (2553). *ข้างต้น มงคลแผ่นดิน*. สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- บังอร ปิยะพันธ์. (2537). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- ประชุมคำให้การ กรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม คำให้การขุนหลวงหาวัด*. (2553). (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพฯ: แสงดาว
- ประยูร พิสนาคะ. (2513). *สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระผู้ประกาศอิสรภาพ*. กรุงเทพฯ: ป.พิสนาคะการพิมพ์.
- เปรมเสรี. (2549). *รามเกียรติ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมสาส์น.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบอเกอร์. (2546). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.
- พงสาวดารยุทธศิลป์. (2549). *สมเด็จพระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรีนติ้ง.
- _____. (2545). *ธรรมเนียมชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งาม*. (พิมพ์ครั้งที่ 46). สหธรรมิก.
- _____. (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). สหธรรมิก.
- พระราชพงสาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา เล่ม 1 (2542ก) (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์. . เล่ม 2.
- _____. (2542ข). (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์.
- พระราชพงสาวดารกรุงธนบุรีและจดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี ในประชุมพงสาวดาร เล่ม 40. (2512). กรุงเทพฯ: ครูสภา.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาต) เล่ม 1. (2532ก). (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพฯ: คุรุสภา

_____. 2. (2532ข). (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: คุรุสภา

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). (2553). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระนพรรัตน์ วัดพระเชตุพน. (2514). (พิมพ์ครั้งที่ 4)

กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบรัดเล. (2549). (พิมพ์ครั้งที่2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไฉยยิต.

พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับพิธิขมิวเซียมกรุงลอนดอน. (2537). (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร จัดพิมพ์.

พระราชพงศาวดารพม่า ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. (2550). (พิมพ์ครั้งที่ 2).

นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

พร้อมมิตร โปรดักชั่น บจ. (2550). The Making of King Naresuan. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์

พลตรีถวิล อยู่เย็น. (2533). สงครามในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. กรุงเทพฯ.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537) *สื่อมวลชนกับการสร้างสรรค์สังคม* ผู้จัดการรายวัน 8 มีนาคม 2537.

พันทิวา อ่วมเจิม (2547) 2544 : ปี่ทองของ “หนังไทย” จากชบเซาสู่รุ่งเรือง. *วารสารหนัง : ไทย ปีที่*

3 ฉบับ ที่ 12 (ตุลาคม 2544 - มีนาคม 2545) สืบค้น

จาก <http://www.thaifilm.com/articleDetail.asp?id=19>.

สมชาย ศรีรักษ์. (2548). *ภาพยนตร์ไทยและบริบททางสังคม พ.ศ. 2510 – 2525* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

สุวรรณณี ฝากกลก. (2550). *การศึกษาการประชาสัมพันธ์และการประกอบสร้างความหมายของภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย: กรุงเทพฯ.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2552). *การแสวงหาความรู้แบบหลังนวมัย*. กรุงเทพฯ, ระเบียบทอง

_____. (2552). *การอภิปรายความบทพระราชนิพนธ์ “ติโต”*. รายงานการวิจัย. สنج. สนับสนุนการวิจัย(สกว.).

_____. (2551). *การอภิปรายความบทพระราชนิพนธ์ “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ”*.

รายงานการวิจัย. สنج. สนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สุภาพรณ์ ศรีดี. (2552). *พระมหาชนก: คุณค่าการสื่อสารที่สะท้อนผ่าน “ความเพียร ปัญญาและความเข้มแข็ง”*. รายงานการวิจัย. สنج. สนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- องอาจ สิงห์ลำพอง. (2557). การอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. กรุงเทพฯ, สามลดา.
- Fulton, J. (2005). “*Situation Comedy, Part 2*”in the *Televisions Genre Book*. London: Sage
- Fischer, Walter R. (1987). *Human Communication as Narration: Toward a Philosophy of Reason, Value , and action*. Columbia: University of South Carolina Press.
- How, Alan. (2003). *Critical Theory*. New York : Palgrave Macmillan.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บทภาพยนตร์

ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 6 ตอนอวสานหงสา

-
- ทหาร 1 บัดนี้มหาอุปราช ผู้เป็นนายทัพ มามีอันเป็นไป ท่านทั้งหลายจะคิดอ่านเป็น
ประการใด เรานั้นเห็นว่า หากจะทำยุทธนาการ ด้วยพระนเรศสืบไป เห็นมิบังควร
ยามนี้จำต้องเร่งการพระศพ มหาอุปราชเป็นปฐม การจะปลุกพระเมรุ ณ ตำบลแห่ง
นี้ ซึ่งห่างไกลมาตุภูมิ ใครจะไรรออยู่ พระเจ้าหงสาวดี โนนเปี้ยะบาเยงจะน้อยพระทัย
ทหาร 2 ข้าเห็นด้วยกับท่านผู้เฒ่า
- ทหาร 1 เราควรใช้ไม้มะม่วงต่อโลงแล้วสวมพระศพเร่งอันเชิญกลับกรุงหงสาวดี การศึกข้าง
งอโยชยานั้นรอไว้ให้สิ้นวสันตฤดูค่อยยกทัพมาทำการใหม่อย่างไรเสียตองเจไม่
พินมือเราไปได้
-
- พระเจ้านันทบุเรง พวกมึงยังกล้าแบกหน้ามาให้กูเห็น เหตุใดพวกมึงจึงปล่อยให้ลูกกูถูกเต็ด
ซีฟไปต่อหน้าต่อตา พวกมึงมีกันเป็นเรือนแสน พระนเรศกับพระเอกาทศ
รถมีเพียงจาตุรงคบาท ไพร่พลมีมิถึงหยิบมือเดียว
- ทหาร พวกข้าพระพุทธเจ้าเข้าช่วยเมงจอชะวาก็จะเป็นการเสียเกียรติ เนื่องด้วย
การยุทธหัตถ์นั้น เป็นธรรมเนียมยุทธตัวต่อตัวระหว่างผู้เป็นจอมทัพ
พระพุทธเจ้าคะ
- พระเจ้านันทบุเรง มึงก็เลยปล่อยให้ลูกกูขาดคอช้างโดยไม่กระทำการใด แพ้คนเพียงสองคน
หรือ ตาย
- พระเจ้านันทบุเรง พวกมึงทั้งหมดทั้งสิ้นสมควรตายตามเมงจอชะวาไป ราชมัต เร่งบันทนา
การให้พวกเคนตายนี้ไว้แล้วจับ โศตรใส่ดับ อย่าให้ผู้ใดมันเอาเป็น จุดไฟ
เผาพวกมันให้ตายตามเมงจอชะวาไป เผาพวกมันเสียให้สิ้นซาก
- พระเจ้านันทบุเรง เหมียวโย
-
- พระเจ้านันทบุเรง พวกมึงถอบไปให้หมด
- พระนางสุพรรณกัลยา แม่นม ๆ
-
- ทหาร ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งออกมาจากเมืองหงสาวดี เร่งมาทั้งกลางวันและกลางคืน
ด้วยมีการสำคัญที่จะกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ

สมเด็จพระนเรศวร	การอันใดหรือ
ทหาร	พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง ได้สังหารเหล่าแม่ทัพนายกองทั้งสิ้นทั้งปวง ที่ตามเสด็จพระมหาอุปราชามาในศึกยุทธหัตถี พระองค์โปรดให้จับพวก มันมาสุ่มไฟทั้งเป็นที่ห้องสนามหลวงกลางเมืองหงสาวดี
สมเด็จพระนเรศวร	อิ เป็นโทษทัณฑ์เดียวกันกับที่พวกเจ้าจะได้รับ หากแต่สมเด็จพระพนรัตน์ ได้ขอขมาทูลขอโทษพวกเจ้าไว้ก่อน
ทหาร	มีอีกการสำคัญที่ข้าพฐเจ้า จำต้องกราบบังคมทูล
สมเด็จพระนเรศวร	มีเรื่องอะไรก็เร่งว่ามา
ทหาร	พระ พระพีนางสุพรรณกัลยา
สมเด็จพระนเรศวร	พระพีนางเป็นไรไป
ทหาร	พระพีนางได้ถูกพระเจ้านันทบุเรงสังหารเสียแล้วพระพุทธเจ้าคะ
สมเด็จพระนเรศวร	พระเจ้านันทบุเรง สังหารพระพีนางเธอ แล้วพระโอรสเล่า
ทหาร	ก็ถูกสังหารเช่นเดียวกันพระพุทธเจ้าคะ
สมเด็จพระนเรศวร	การพระเจ้านันทบุเรงกระทำนั้น ผิดจารีตประเพณีทั้งสิ้นทั้งปวง พระพีนาง สุพรรณกัลยาทรงเป็นองค์ประกันจำต้องพิทักษ์รักษามีชีวิตจะสังหารก็ สังหารได้ตามอำเภอใจ ประพฤติพระเจ้านันทบุเรงในครั้งนี้ ต้องได้รับผล กรรมตอบแทนให้สาสม ข้าจะกรีธาทัพ เข้าไปตีหงสาวดี จักเผาหงสาวดี ให้ราบเป็นหน้ากลอง ต่างกองฟางให้กับพี่ข้า อาลัยกษัตริย์เจ้าจงเร่งทำใ บอก ส่งออกไปยังเมืองพิษณุโลก เมืองสุพรรณเมืองศรีธรรมโศกราชและ เมืองอื่น ๆ และให้เจ้าเมือง กรมการเมืองเร่งให้ส่งไพร่พลมาประชุมกันที่ กรุงศรีอยุธยา ส่วนพวกเจ้าทั้งสิ้นทั้งปวงจงออกไปเก็บเกี่ยวข้าวปลา ธัญญาหาร นำมาเก็บไว้ในเมืองเป็นเสบียงทัพ สิ้นวสันตฤดูนี้ข้าจะกรีธาทัพ ออกไปเอาเมืองหงสาวดี
ทหารทั้งห้องพระโรง	พระพุทธเจ้าคะ (พร้อมกัน)
พระเจ้านันทบุเรง	อะไรนะ เจ้าว่าอะไรนะ
ข้าหลวง 1	ตะโคธรรมราชา เจ้าเมืองแปร ทรงบิดพลิ้วมิยอมยกทัพลงมาตามพระราช ประสงค์ พระพุทธเจ้าคะ
พระเจ้านันทบุเรง	ตะโคธรรมราชาไม่ยอมยกทัพมาช่วยข้ากระนั้นรี
ข้าหลวง 1	เป็นเช่นนั้นพระพุทธเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง เหตุใดมันจึงกล้าขัดคำสั่งข้า

ข้าหลวง 1 ตะโชนรรมาษาทรงติตราขการทำสงคราม พระพุทธเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง ก็ยังดี ที่ยังมีทัพของพระศรีสุธรรมราชา กับกองทัพของเมืองหะของยาน
ยังจะยกลงมาช่วย

ข้าหลวง 2 พระเจ้าศรีสุธรรมราชา ตอบปฏิเสธ เพราะยังสาละวนกับการเตรียมทัพ
ขึ้น ไปตีอังวะ พระพุทธเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง ออ ยังมีนรทามงสอ

ข้าหลวง 3 นรทามงสอ หันเข้าไปสวามีภักดีต่อโยชยา แล้วพระพุทธเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง ไปเข้ากับอโยชยา ไปเข้ากับตองเจรี

ข้าหลวง 3 พระพุทธเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง พวกมันตีจากข้ากันหมด ทั้งน้อง ทั้งลูก หามิผู้ใดอยู่เคียงข้าไม่ หากจะมีผู้ใด
คิดจะปกป้องหงสาวดีไม่ พวกมึงก็เช่นกัน คิดจะทิ้งข้าตั้งแต่กองทัพโยชยา
จะเหยียบถึงชานเมืองหงสาวดีเสียด้วยซ้ำ

ข้าหลวง หามิได้พระพุทธเจ้าคะ ข้าพระพุทธเจ้าขอยอมตายถวายชีวิต

พระเจ้านันทบุเรง ยอมตายรี พวกมึงไปปดมดเท็จกันทั้งนั้น พวกมึงคิดจะทิ้งกูก็ทิ้งกันไปได้
เลย ทิ้งกันไปให้หมด ออกไปซะให้พ้นจากท้องพระโรงบัดเดี๋ยวนี้ ไป ไป
ไว้ย ไม่มีใครรักกูเลย

พระมหาอุปราชา กรรมทั้งหมดทั้งสิ้นพระองค์ทรงเป็นผู้ก่อ

พระเจ้านันทบุเรง เจ้า...

พระมหาอุปราชา พระบิดาเพียงพระองค์เดียวที่ทำให้อาณาจักรที่สมเด็จพระอัยยิกาขณะสืบ
ทิศสร้างไว้ต้องถึงกาลพิณาศย่อยยับ

พระเจ้านันทบุเรง ไม่ ไม่ ไม่ หาใช้ความผิดของข้าไม่ ข้าเพียงมุ่งหมายบำรุงรักษาให้หงสาวดี
เป็นมหานครที่เหนือบ้านเมืองทั้งปวงในสกลชมพูทวีป ไม่ใช่ความผิดของข้า

พระมหาอุปราชา พระบิดาสาคัญพระองค์ว่าทรงปรีชาเท่าเทียมสมเด็จพระอัยกา มุมานะทำ
การเกินความสามารถและสติปัญญา ทั้งที่ตระหนักรู้ว่ามีอาจแข่งขัน
บารมีกับสมเด็จพระอัยกาบุตรเองได้ ถึงบัดนี้ มหาอาณาจักรที่สมเด็จพระ
อัยกาอาพระเสโทสร้างขึ้น มีอันต้องสลายลง กลายเป็นเผ่าธูตี พี่น้อง
ต้องเชิญฆ่าสังหารกันเอง เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ ขุนศึกที่ออกสมรภูมิต
ถวายชีวิตก็ถูกพระบิดาประหารสิ้นเอาเสียถึงเจ็ดชั่วโคตร กระนั้นแล้วจะ
เหลือผู้ใดอยู่ถวายความจงรักภักดีเล่า

พระเจ้านันทบุเรง ข้าทำทุกอย่างก็เพื่อเจ้า พวกมัน พวกมันบังอาจปล่อยให้เจ้าสิ้นชีพกลางสมรภูมิ

พระมหาอุปราชา สำคัญผิดแล้ว พระบิดาทรงทำไปเพื่อพระองค์เอง บัดนี้ ได้เวลาที่พระบิดา จะต้องชดใช้กรรมที่ทรงก่อไว้

พระมหาอุปราชา ไม่ ไม่ ไม่ อย่าเพิ่งไป มังสามเกียรติ อยู่กับพ่อก่อนๆ พ่อรักเจ้า อย่าเพิ่ง ไปๆ อย่าเพิ่งไป

.....

ทหาร พระยาโล เจ้าเมืองเมาะตะมะ บอกปิดทางไมตรีต่อพระองค์ พระพุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร หากพระยาโลประสงค์ดังนั้นก็ตามแต่ใจ พระราชมณู

พระราชมณู พระพุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร ออกคำสั่งลั่นกลองเพรีให้อำนำคตัญญาณ เข้าเหยียบกำแพงเมาะตะมะบัด เดียวนี้

สมเด็จพระนเรศวร เจ้านี้กระมังคือพระยาโล ที่โนนเป็ยะบาแยงส่งมาเป็นข้าหลวงครองเมือง เมาะตะมะ

พระยาโล พระพุทธเจ้าคะ โนนเป็ยะบาแยงมีพระบัญชา ให้ข้าพระพุทธเจ้า มาครอง เมาะตะมะ

สมเด็จพระนเรศวร เหตุไฉน พระองค์จึงจะจงส่งเจ้า มาบรรเทาทุกข์ชาวเมืองเมาะตะมะ

พระยาโล เมื่อพระมหาอุปราชา พ่ายศึกยุทธหัตถีแล้ว เกิดอาเพศพิบัติภัยในแผ่นดิน หงสาวดี

สมเด็จพระนเรศวร ภัยพิบัติอันใด

พระยาโล มุสิก พระพุทธเจ้าคะ มากมายเกินนับตัว โนนเป็ยะบาแยงมีพระบัญชาให้ เมงเยอชะวา ยกทัพลงมาปราบ หลังจากเมงเยอชะวา ปราบหนุจนหมด แผ่นดินแล้ว ก็เกิดทุกข์เข็ญบนแผ่นดินมอญไพร่ฟ้าได้ยากหาผู้มีปละ พอรอกหม้อยาใส่ไม้

สมเด็จพระนเรศวร แล้ว โนนเป็ยะบาแยง ก็ส่งเจ้ามาเป็นข้าหลวงครองเมาะตะมะ เพื่อช่วยเหยิว พิบัติภัย ให้กับชาวเมาะตะมะกระนั้นหรือ

พระยาโล หากไม่ได้พระเมตตา โนนเป็ยะบาแยง ก็คงจะไม่มีชาวเมืองเมาะตะมะ เหลือไว้คาเมือง

สมเด็จพระนเรศวร ซ้ำก่อน ไปคุมตัวมาให้ข้าบัดเดี๋ยวนี้

สมเด็จพระนเรศวร เจ้าเป็นใคร เหตุไฉน จึงสังหารพระยาโล ข้าหลวงเมืองเมาะตะมะ

เมี่ยมะนิค	หม่อมฉัน มีนามว่าเมี่ยมะนิคเพคะ เป็นธิดาของศิริสุธรรมราชา เจ้าเมือง เมาะตะมะ เพคะ หากแต่บิดาหาได้เป็นที่โปรดปรานของโนนเปี้ยะบายง เพราะทรงมีเมหีเป็นหน่อเนื้อเชื้อรามัญ นางเป็นพระราชมารดาของหม่อมฉัน
สมเด็จพระนเรศวร	แต่ยังไม่ได้แจ้งให้ประจักษ์ว่า เหตุไฉนเจ้าจึงสังหารพระยาโล
เมี่ยมะนิค	เหตุก็ด้วยไอ้พระยาจี้ข้าพหม่ามันสังหารบิดาและมารดาของหม่อมฉัน ทั้ง ยังใช้อำนาจบาทใหญ่กดขี่ชาวรามัญทั้งผอง จนชาวรามัญต้องอดยากล้ม ตายนับจำนวนไม่ถ้วน หม่อมฉันจำต้องหนีภัยไอ้พระยาโล ไปอยู่ในป่า คงกับพวกโจรป่า
องค์ขาว	พระองค์โยมิให้นาง กับเหล่ารามัญตามเสด็จไปด้วย จะมากน้อยพวก รามัญก็ยังฟังนางด้วยนางเป็นถึงธิดาของศิริสุธรรมราชา
สมเด็จพระนเรศวร	เช่นนั้นก็ได้ แต่หากนางคิดทรยศเมื่อใด ข้าจะให้เจ้าบั่นเสียนางด้วยดาบ ของเจ้าเอง
พระเอกาทศรถ	พระพุทธเจ้าคะ
.....	
พระมเหสี	พระองค์ทรงปริวิตกด้วยเหตุเภทภัยอันใดหรือเพคะ
พระเจ้าดองอู	พระนเรศได้ทรงกรีธาทัพออกจากอยุธยาแล้ว อุปลิขิตข้างเราแจ้งว่า ไพร่พลข้างม้ามากพอประมาณ
พระมเหสี	พระนเรศ คงมุ่งเหยียบกรุงหงสาวดีเป็นปฐม หาได้มีพระประสงค์ขึ้นมาตี เกตุมาตีดองอูเป็นแน่
พระเจ้าดองอู	พระเจ้านันทบุเรง ก็มีใช้ใครอื่น ทรงเป็นเชษฐาร่วมบิดากับพี่
พระมเหสี	หม่อมฉันคิดเห็นว่า ดองอูเป็นเมืองน้อย หากควรตีตัวสังเวชเพลิงพิโรธพระ นเรศไม่
พระเจ้าดองอู	นี่เจ้าจะให้พี่ทำเช่นไร
พระมเหสี	พระองค์ควรให้นำเงินทองบุตรของเรา นำพระธรรมรงค์ ที่นั่นนันทบุเรง พระราชทานให้ ไปถวายให้กับพระนเรศ
พระเจ้าดองอู	นี่เจ้าหมายใจจะให้เรายอมตนสวามิภักดิ์กับอยุธยา
พระมเหสี	หาไม่แล้ว ดองอูก็พลอยพินาท่อยับไปพร้อม ๆ กับกรุงหงสาวดี
พระเจ้าดองอู	เจ้าจะให้พี่เป็นกบฏแก่พระเชษฐา
พระมเหสี	แต่ก็ประเสริฐกว่าเสียแผ่นดิน

- พระมหาลี เหมือนนั้น แน่ใจว่าจะหามีเจ้าราชินิกุลใดในพุกามประเทศนี้ คิดถวายนการอารักขาโนนเปี้ยะบาเยง บัดนี้ หงสาวดีถึงการย่อยยับอัปราแล้ว
-
- ฤๅ มหาบพิตร คิดจะเอาพม่ารามัญ ไปเป็นตะพุ่นหญ้าช้างนครโยเดีย กระนั้นรี
พระเจ้าตองอ เหตุใดพระเจ้าจึงว่าดังนี้
- ฤๅ อตมาภาพแจ้งว่า มหาบพิตรมีหนังสือไปถวายนการอ้อนน้อม
แก่พระนเรศ
- พระเจ้าตองอ โยมได้ข่าวมาว่า ไม่เกินหมื่นต์พระนเรศจะกรีธาทัพมาเอาเมืองหงสาวดี
ด้วยหัวเมืองมอญน้อยใหญ่ต่างสิโรราบด้วยพระนเรศสิ้นแล้ว
- ฤๅ มหาบพิตรจะกรินเกรงไปใย และ อตมาภาพวิเคราะห์ดูราศีของมหาบพิตร
แล้ว ก็เห็นว่าต่อไปภายภาคหน้า มหาบพิตร จะต้องเป็นใหญ่เหนือผู้อื่นใด
ในกลุ่มอิรวดีนี้ แล้วอย่างนี้ควรหรือ ที่จะสวามิภักดิ์ต่อพระนเรศ มหาบพิตร
ควรเร่งทำนุบำรุงช้าง ม้า ไพรพลให้พร้อมไว้ เมื่อได้ข่าวโยชยาถ่วงเข้ามา
จงเร่งยกพลไปหงสาวดี ทำที่มาช่วยราชการสงคราม แล้วปลอมปล้นเอาเมือง
กวาด ต้อนครัวเรือน ไพรฟ้าทิ้งผอง หากพระนเรศยกทัพตามขึ้นมา ก็ให้
จัดกองโจร คอยตีลัดตัดเสียบึง ทัพโยชยามิได้เตรียมการที่จะยกมาตีถึง
ตองอ หญ้าไม่พอกปากม้า ข้าวไม่พอกปากไพร มีช้างก็ต้องเลิกทัพกลับไปเอง
-
- สมเด็จพระนเรศวร เหล่ารามัญพวกนี้ มันกลัวพวกเราชาวสยาม ประหนึ่งหนูกลัวแมว
พระราชมนู ก็เพราะว่ากองทัพของเราเอาชนะ หัวเมืองรามัญทั้งสิ้นทิ้งปวง จากแดน
เมาะลำเมิง จนจรดบันเทิง
- พระเอกาทศรถ เราเกณฑ์มันมาทำศึกร่วมกับทัพเราได้
- สมเด็จพระนเรศวร แต่เราเพียงประสงค์น้ำพักน้ำแรงของพวกมันมาทำศึกให้กับเรา เรายังได้
ความจงรักภักดี ผูกพันเป็นน้องพี่ สหายศึกด้วยกัน
- พระเอกาทศรถ เห็นจะยากอยู่ ด้วยพวกรามัญล้วนทำศึกกับอยุธยามานานนับชวบปี
เมี่ยมะนิค แต่เราชาวรามัญหาได้เป็นศัตรูกับอยุธยาไม่ สึกที่ผ่านล้วนทำไป เพราะถูก
เหล่าพม่าบังคับขับไล่
- สมเด็จพระนเรศวร เจ้าคิดเห็นว่าชาวรามัญ จะพร้อมใจร่วมศึกกับโยชยากระนั้นหรือ
เมี่ยมะนิค เพคะ
-

- พระเจ้าตองอู บัดนี้ชะตาเมืองหงสาวดี เห็นจะมีพินพินาศ กองทัพของพระนเรศวรจะบุกเข้าเหยียบเมืองในเร็ววันนี้ อีกทั้งไพร่พลของพระองค์ก็มีเพียงประหยิบมือเดียว มีหน้าที่มีก็เพียงขุนพลทหารเฝ้า กรศาสนาแถบจะไม่ไหว ข้าจึงคิดเห็นว่า พระองค์ควรเร่งย้ายพระราชฐาน ตามข้าและนัคจิงหน่อง ไปตั้งรับทัพพระนเรศวรที่เมืองเกตุมาตตองอูจึงควร
- พระเจ้านันทบุเรง ข้าเป็นหน่อเนื้อเชื้อพระวงศ์พระเจ้าหงสาวดีซึ่งเผือกขณะสิบทิศจะให้ย่อท้อขลาดเขลาทั้งราชธานีหนิศัทรูที่ไหนเลยจะทำได้
- พระเจ้าตองอู พระองค์จงอย่าได้วิตก ข้าและนัคจิงหน่อง ต่างปรีวิตกต่อภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับพระองค์ การอันทุลเชิญไปประทับที่เมืองตองอูก็เพื่อจะถวายอารักขาหาได้คิดเป็นอื่นไม่
- พระเจ้านันทบุเรง ข้าและจ้าววังหน้ามิได้มีประสงค์จะถอยทัพและทิ้งเมืองให้เป็นที่ครหา
- พระเจ้าตองอู พระองค์ก็รู้แก่พระทัยดีว่าบัดนี้หาจะมีผู้ใดยอมทอดกายถวายชีวิตอารักขาพระองค์และหงสาวดี มีแต่คอยจ้องคุมเชิงว่าวันใดพระนเรศวรจะจับกุมตัวพระองค์ หรือประหารพระองค์เสีย วันนั้นพวกมันก็ต่างจะชิงกันประกาศว่าพวกมันเป็นกษัตริย์แห่งพุกามประเทศ จะมีก็แต่ข้าและนัคจิงหน่องที่ยังจงรักภักดีถวายอารักขาเพื่อรอวันกอบกู้ราชบัลลังก์หงสาวดีให้พระองค์ได้คืนกลับ การทิ้งหงสาวดีครานี้ ก็ไช้ว่าพระองค์จะยอมปราชัยให้เสื่อมเสียพระเกียรติ หากแต่เป็นกลยุทธล่อเสือให้ติดจั่น รีตั้งรับในเชิงรุก
-
- สมเด็จพระนเรศวร อุบายของข้า มุ่งจะเร่งให้หงสาแพภัยตัวเอง ทางแรกข้าจะปลุกhorบด้วยต้นตาลแล้วใช้ศรีหนาดปืนไฟระดมยิงเข้าไปในเมืองเหมือนคราวตีเมืองสวรรคโลก เมื่อพระนครยับย้อยก็จะด้อนไพร่พลเข้าประชิดเมืองบุศราคำแพง และเอาพระองค์ปีนขึ้นไปเหยียบกำแพงเมือง
- พระเอกาทศรถ ข้าคิดเห็นว่า เราควรแบ่งไพร่พล เข้าเหยียบกำแพงเมืองเป็นหลายทิศทาง เพื่อให้ไพร่พลหงสาจะส่ำระส่าย
- สมเด็จพระนเรศวร เราหากำลังพอที่จะทำดั่งนั้นได้ แยกกันตีเห็นมิสม ควรรวมกำลังเข้าหักเอาเมืองแต่เพียงด้านเดียวจึงควร
- ทหาร เชลยเหล่านี้ ล้วนหลบออกมาจากหงสาวดี จะมาขอพึ่งพระบรมโพธิสมพาลพระพุทธเจ้าค่ะ

เชลย 1	หงสาวดี หากจำเป็นต้องมีไพร่พลอยู่รักษาเมืองอีกต่อไปไม่
สมเด็จพระนเรศวร	เหตุไหนเจ้าจึงกล่าวเช่นนั้น
เชลย 1	โนนเปี้ยะบาย่ง ทรงทิ้งเมืองหงสาวดีเสียแล้วพระพุทธเจ้าจะ
สมเด็จพระนเรศวร	ทิ้งหงสาวดี แล้วเสด็จไปไหน
เชลย 2	เมงยสีหตู และนัดจिनหนอง มาทูลให้พระองค์เสด็จไปประทับ ณ เมืองตองอู
	พระพุทธเจ้าจะ
สมเด็จพระนเรศวร	แล้วเมืองหงสาวดีเหล่า
เชลย 2	ภายหลังที่โนนเปี้ยะบาย่ง เสด็จออกจากหงสาวดี พระเจ้าเมงราชาฮี เจ้าเมืองยะไข่ ได้เข้ามาปล้นเมือง แล้วเผาหงสาวดีลงราบเป็นหน้ากลอง
.....
สมเด็จพระนเรศวร	ไม่ว่ามันจะหนีไปไกลสักเพียงใด ให้สุดล้าป่าหิมพานต์ ข้าก็จะดั้นด้นตามมันไปให้ทั่วพิภพ
พระเอกาทศรถ	พระองค์รับสั่งว่าจะอะไร
สมเด็จพระนเรศวร	โนนเปี้ยะบาย่ง ไม่ว่ามันจะหนีไปยังนรกอเวจี พี่ก็จะตามมันไปให้ถึงที่นั่น
พระเอกาทศรถ	พระองค์จะกรีธาทัพตามนั้นทบุเรง ขึ้นไปถึงตองอูหรือพระพุทธเจ้าจะ
สมเด็จพระนเรศวร	ต่อให้มันหนีไปยังนรกขุมไหน พี่ก็จะตามมันไป
พระราชมณู	ข้าพระพุทธเจ้ามิเห็นสม ด้วยทัพเรามิได้เตรียมยุทธสัมภาระ เสบียง
ครั่ง พอที่จะยกไปรบถึงตองอูได้
สมเด็จพระนเรศวร	แต่การอัน โนนเปี้ยะบาย่ง กระทำกุมหงมาแต่ก่อนนั้น ข้ามิอาจอภิษมัน
ได้ เราจะยกทัพ ขึ้นไปเหยียบตองอู กุมตัวมันมาลงทัน ให้สมกับอกุศลกรรม
ที่มันได้ก่อไว้
พระราชมณู	ทำเลที่ตั้งของตองอู อยู่ลึกห่างฝั่งสมุทรอยู่เหลือประมาณ นามเมืองก็แจ่ม
ชัดว่าเป็นเมืองแห่งขุนเขา ยากที่จะตีหักเอาได้ เสบียงตรังจะส่งไปเลี้ยง
ทัพลูกทัพด้วยมิได้เตรียมการเอาไว้ก่อน พระพุทธเจ้าจะ
สมเด็จพระนเรศวร	ใช้เมาะละแม็ง เป็นเมืองประชุมเสบียง ให้พระยาจักรี เป็นแม่งานการ
ลำเลียงขนถ่าย
พระเอกาทศรถ	ข้าเห็นพ้องด้วยพระราชมณู หากเรายกไปตีตองอู การอันเป็นต่ออยู่จะ
กลับเป็นรอง

สมเด็จพระนเรศวร แต่พี่เห็นควรเปิดศึกกับตองอูเสียในตอนนี้ ด้วยทั้งหงสาวดีและตองอูต่าง บอบช้ำได้ยาก หากरोไป โนนเปี้ยะบาเยงจะฟื้นตัว ศักยภาพน้ำจะยาก เป็นทวีคูณ ข้าจะไม่รอแล้ว จะเร่งเหยียบตองอู ลากเอาตัวโนนเปี้ยะบาเยง มาให้จงได้

ทหาร บัดนี้ไพร่พลโยเดีย ได้ยกกองทัพผ่านกรุงหงสาวดีขึ้นมาแล้ว ทัพทั้งสี่น เคลื่อนมายังบูรพาทิศ ตามแนวลำน้ำสะโตงพระพุทเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง แล้วอีกก็ทิวราตรี ไพร่พลของไอ้พวกขบถมันจะล่วงเข้าแดนเขตมวดี

ทหาร คงมิเกินสามวันพระพุทเจ้าคะ

พระเจ้านันทบุเรง เหมาะนัก ข้าจะล่อให้ทัพบกฏเข้ามาสังเวชชีวิต เมงเยสีหตู เจ้า เจ้าจงบัญชา ให้ไพร่พลตองอูทุกนาย เตรียมออกเล่นศึก ข้าจะนำทัพออกขยี้ทัพของให้ พวกขบถด้วยตัวข้าเอง

เมงเยสีหตู ข้าก่อนพระพุทเจ้าคะ บัดนี้ไพร่พลตองอูยังมีพร้อมที่จะออกต่อกรด้วย ทัพพระนเรศ

พระเจ้านันทบุเรง เจ้า เจ้าขาดกลัวตองเจกระนั้นรี

เมงเยสีหตู หาเป็นเยี่ยงนั้นไม่พระพุทเจ้าคะ อุบายที่จะเอาชัยเหนือกองทัพตองเจได้ มีเพียงตั้งมั่นรับอยู่หลังแนวกำแพงเมือง ทัพพระนเรศมิได้พร้อมที่จะยก มาทำศึกถึงตองอู มิใช่จะขัดสนเสบียงและอ่อนล้าทั้งพาหนะและไพร่พล เมื่อโอกาสนั้นมาถึง เราจะยกกองทัพโยเดีย

พระเจ้านันทบุเรง อุบายเจ้าช่างแยบยลนัก ข้าจะทำตามคำเจ้า แต่ยามนี้ ข้าให้อ่อนล้าหนัก จะ ขอกลับห้องบรรทมไปพักให้ฟื้นกำลังวังชาบ้าง (พระเจ้านันทบุเรงมี อาการเซ นางสนมเข้าประคองและนำออกจากห้องพระโรง)

ทหารอโยธยา พระราชสารผู้ผ่านฟ้าอโยธยาศรีรามเทพนคร การอันอโยธยาศรีทพยุหพล พยุหเสนามาเยือนแผ่นดินเมงเยสีหตู หาใช่ประสงครีบเอาตองอูเป็น เมืองออก เหตุที่ยกทัพขึ้นมา นั้น ก็เนื่องด้วยเรานับถือ โนนเปี้ยะบาเยงผู้ ครองแผ่นดินพุกามประเทศเยียงสาวกที่ปวรนาตบุชาพระปฐมบรม ศาสดาโคตมเจ้า ไครทูลเชิญพระองค์ไปประทับยังกรุงอโยธยา เพื่อ สักการบูชา หากเมงเยสีหตูเห็นซึ่งทางไมตรี ส่งโนนเปี้ยะบาเยงออกมา เราจะกรีธาทัพกลับคืนพระนคร เพื่อที่อโยธยาศรีรามเทพนครแลเขตมวดี

ตองอู ก็จะเป็นสุวรรณปัฐพีเดียวกัน ไปชั่วกัลปวสาน (พระเจ้าเมงเยสี
หตุรับพระราชสาร ทหารอโยธยาถวายความเคารพ)

พระเจ้าเมงเยสีหตุ อย่าซ้ำอาลักษณ์ เร่งแต่งหนังสือแจ้งตองเจไป ว่าเรานับถือโนนเปี้ยะบา
เยง คุณองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นกัน การที่จะให้ส่งตัวโนนเปี้ยะบาเยง
ออกไปนั้น คงมีอาจทำตามเจตนาของตองเจได้ หากตองเจจะประสงค์
รักษาการไมตรีไว้ ให้เร่งยกทัพคืนกลับอโยธยาไปเถิดอย่าได้มาราวีต่อกัน
อีกเลย

สมเด็จพระนเรศวร เราให้โอกาสเมงเยสีหตุแล้ว แต่เมงเยสีหตุเลือกที่จะปฏิเสธเรา
พระเอกาทศรถ เมงเยสีหตุยังคงนับถือนันทบุเรงในฐานะพระมหากษัตริย์ของพุกาม
ประเทศอยู่

พระราชมนู เมงเยสีหตุคงคิดว่าหากด้านเราไม่เพียงก็ราตรีเสบียงของเราก็จะหมดเราก็
ตกยกทัพกลับอโยธยาสิริรามเทพนคร

สมเด็จพระนเรศวร เราต้องเหยียบกำแพงเมืองตองอูให้ได้ก่อนที่เสบียงอาหารเราจะหมด พวก
เจ้าทุกคนจงเตรียมพร้อม วันรุ่งพรุ่งนี้เราจะเข้าตีตองอู

ฤๅษี อืม การที่เจ้าสองคนเข้ามาหาข้า เพราะอยากรู้ว่า เกตุมวดีตองอูจะทำเช่น
ไรในเมื่อกองทัพอโยธยาล้อมพระนครอยู่เช่นบัดเดี๋ยวนี้

มเหสีพระเจ้าตองอู หากพระนเรศล้อมเมืองอยู่เช่นนี้ เกตุมวดีจะได้ยาก

นัคจิงหน่อง พระนเรศทรงระดมยิง เข้ามาในเมืองทั้งกลางวันและกลางคืน

ฤๅษี กระสุนดินดำเนี่ยจกมีวันหมดสิ้น ซึ่งก็คงอีกไม่นานนัก

นัคจิงหน่อง พระนเรศทรงต้อนไพร่พลเข้าประชิดดินกำแพงเมือง

ฤๅษี แต่ก็หาสัมฤทธิ์ผลไม่

มเหสีพระเจ้าตองอู ข้าไว้ในซุงฉางก็ใกล้จะหมด หากหมดลงไปเมื่อไร ชาวเมืองมิพักอด
อยากจะได้ยาก

ฤๅษี อย่างไรก็ตามเสบียงก็ยังเป็นต่อทัพอโยธยา ไพร่ทหารพระนเรศมีมิใช่น้อย มิใช่
เสบียงอาหารที่ทรงเตรียมมาก็จะมีเหลือ ขอพระองค์อย่าปรีวิตกไปเลย หาก
มีเจ้าต่างด้าวต่างแดนใดมาเอาชัยเหนือเกตุมวดีตองอูเราได้

ทหาร อ้าวเฮ้ย พวกมึงเร็วๆเข้า กองทัพพระนเรศจะอดตายกันทั้งกองทัพอยู่แล้ว
เร็ว เร็ว

หัวหน้านายทหาร พลธนู ยิง

.....

ทหาร หัวหมุกองเกวียนพระยาจักรีมาถึงแล้วพระพุทธเจ้าคะ
พระเอกาทศรถ แต่เหตุไฉนหามีกองเสียบตามมาด้วยเล่า
ทหาร จะมีก็แต่ขุนรอนนายกองแต่เพียงผู้เดียวพระพุทธเจ้าคะ
พระเอกาทศรถ เร่งนำตัวมาหาขบัดเดียนี่
ทหาร พระพุทธเจ้าคะ
พระเอกาทศรถ อย่างไรเจ้าเหตุไฉนกองเสียบหายไป
ขุนรอนนายกอง ขบวนที่เป็นของข้าพระพุทธเจ้า ถูกพวกยะไข่ปล้นไปสิ้น
พระเอกาทศรถ ถูกปล้นที่ใด เร่งว่ามา
ขุนรอนนายกอง ประมาณห้าโยคจากเกตุมวดีตองอุพระพุทธเจ้าคะ
พระเอกาทศรถ ห่างแค่ปลายจมุกทัพหลวงเรา ไอ้พวกยะไข่นี้มันอาจหาญนัก
ทหาร เสียบขี้ตูดเรายิ่ง หาไม่ไพร่พลคอยกลั้มตายปานใบไม้ร่วงพระพุทธเจ้าคะ

.....

เม็ยมะนิค เจ้ายังเด็กนัก ไม่สมควรที่จะมาตายไกลบ้านของเจ้าเอียงนี้
พระเอกาทศรถ การศึกก็ย่อมต้องมีการสูญเสีย มันเป็นธรรมชาติของการศึก
เม็ยมะนิค แต่คนเหล่านี้อาสาทำศึกให้พระนเรศก็เพราะหม่อมฉัน มันก็เหมือนกับ
ว่าหม่อมฉันประหารพวกมันด้วยตัวของหม่อมฉันเอง
พระเอกาทศรถ ไม่ใช่หรือกเม็ยมะนิค ไอ้พวกโจรยะไข่ต่างหาก ที่เป็นคนสังหารไพร่พล
พวกนี้
เม็ยมะนิค หากหม่อมฉันเจอพวกมัน หม่อมฉันจะประหารพวกมันให้สิ้นซาก

.....

มเหสีพระเจ้าตองอุ พวกเจ้าออกให้พื้น แม่คิดเห็นว่า การอันเราจะอารักขาโนนเป็ยะบายงไว้
ในพระนครเอียงนี้ประหนึ่งซกศึกเข้าบ้าน มิช้าเกตุมวดีตองอุก็จะถึงกาลหายนะ
นัดจิงหนอง แต่นั่นเป็นพระราชประสงค์ของพระราชบิดา เราจำต้องทำตามพระประสงค์
มเหสีพระเจ้าตองอุ แม่คิดเห็นว่า เราหาควรทำตามพระประสงค์ของเมงยเฮีหตุ เราต้องเห็นแก่
ประโยชน์ของเกตุมวดีตองอุเป็นสำคัญ หากสิ้น โนนเป็ยะบายงแล้วไซ้

พระนเรศก็จะคืนทัพกลับ โยเดีย แต่หากเรายังคือดั่ง ถวายที่พานักแก่โนน
 เป็ยะบายง เกตุมวดีตองอุก็จะพินาศ

นัจจิ่งหน่อง พระมารคามือบายเยียงไร

มเหสีพระเจ้าตองอุ เมื่อพระบิดา ไม่ยอมส่งตัว โนนเป็ยะบายงออกไปถวายพระนเรศ เราก็
 ต้องทูลเชิญให้พระนเรศเข้ามากุมตัว โนนเป็ยะบายงด้วยพระองค์เอง

.....

(เสียงบรรยาย โดยใช้เสียงของนัจจิ่งหน่องอ่านข้อความ) ว่า “หม่อมฉันและพระมารดา มีความ
 ประสงค์เจริญสันตวะไมตรี ที่จะแสดงเจตนาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่อพระองค์ หากพระองค์มี
 ประสงค์ที่จะกุมตัวเอาพระเจ้านันทบุเรงกลับคืนอโยธยา หม่อมฉันและพระมารดาพร้อมที่จะสนอง
 พระราชประสงค์และเพื่อพิสูจน์ซึ่งความจงรักภักดีเพื่อยุติยุทธนาการอันมีระหว่างเกตุมวดีตองอุ
 แลอโยธยาขอให้พระองค์ละเสียซึ่งความกรินเกรงพระทัยในสัจจะวาจา เพียงพระองค์ส่งทหารมีชื่อ
 ลอบเข้ามาในเมืองตองอุยามวิกาล หม่อมฉันจะจัดคนนำไปยังพระตำหนักที่ประทับของพระเจ้า
 นันทบุเรง ซึ่งตั้งอยู่ท้ายพระราชวัง และเปิดทางให้พระองค์กุมตัวพ่ออยู่หัวงสาวคือออกมาถวาย
 แพบเบื้องพระบาท แต่หากพระองค์ยังมีวางพระทัยกรินเกรงจะเป็นกลลวงหม่อมฉันและ
 พระมารดาก็พร้อมที่จะแสดงความจริงรักภักดีสังหารพระเจ้านันทบุเรงและจะส่งศิษยะมาถวายเป็น
 ราชบรรณการ ขอเพียงพระองค์มีพระบัญชา”

นัจจิ่งหน่อง หม่อมฉัน ไม่คิดว่าจะเป็นพระองค์ จะเสด็จมาด้วยพระองค์เอง พระองค์มี
 กลัวจะเป็นกลลวงที่ล่อมาให้ติดกับดักหรือพระพุทเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร ฮี แล้วมันเป็นกลลวงหรือเปล่าละ นัจจิ่งหน่อง

นัจจิ่งหน่อง หาเป็นเช่นนั้นไม่พระพุทเจ้าคะ ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะสังหาร
 พระองค์ในเวลานี้ พระเจ้านันทบุเรงต่างหากเป็นศัตรูแก่เกตุมวดีตองอุ

สมเด็จพระนเรศวร บัดนี้ถึงเวลาที่พระองค์ จะต้องชดใช้กุศลกรรมที่ทรงก่อไว้แล้ว ชนชาว
 สยามนับหมื่นนับแสนต้องถูกสังหารเพราะพระองค์เป็นปฐมเหตุ ทอดตา
 ทั้งแผ่นดินหาผู้ใดอื่นอีกนอกเสียจากพระองค์ มีพระองค์เพียงผู้เดียว
 ที่ต้องรับผิดชอบและรับกรรมที่ทรงก่อขึ้น

พระเจ้านันทบุเรง เจ้าบุกเข้ามาได้ถึงพระตำหนักทองคำกลางเกตุมวดีตองอุนี้ ก็ด้วยเมงเยสีหตุ
 นื่องข้ามันรู้เห็นเป็นใจสินะ พวกมันคงจะคิดยืมมือตองเจเจ้าสังหารเข้า
 กระมัง (ก้มหน้าแล้วหัวเราะ)

สมเด็จพระนเรศวร หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ พระอนุชาเมงเยสีหตุจงรักภักดีต่อพระองค์ยิ่งกว่า
 ผู้ใดในตองอุนี้

พระเจ้าแผ่นดินทรง

ถ้าเช่นนั้นก็คงจะต้องเป็นโอกาสกนิเมงเกงสอกกับลูกชายของมัน พวกมัน
ประสงค์ใครจะได้ครองบัลลังก์พุกามประเทศ วางอุบายพิฆาตข้าเพื่อยก
ให้อันต์จริงหนองมันขึ้นรั้งแผ่นดิน ตองเจ หากเจ้าหมายใจคิดจะสังหาร
ข้า ก็จงอย่าเร่งรอ เร่งลงมือเถิด บัดนี้ ข้าสิ้นแล้วด้วยยศศักดิ์ ทรัพย์สกล
ทาน ข้าผู้ครั้งหนึ่งเป็นจักรพรรดิผู้ครองพุกามประเทศ มาเวลานี้ ก็ตกอับ
มีต่างยาก ต้องลนลานมาพึ่งใบบุญของญาติมิตร แต่ก็ยังมีพันถูกคิดทรมาน
เอาในตราจน มเหสีสุดแสนรักก็ยังตัดอาลัยข้าได้เมื่อภัยมา ข้าสิ้นแล้วซึ่ง
ทุกสิ่ง จงเร่งมาเอาชีวิตข้าเสียเถิดตองเจ เจ้าจงดูเอา เห็นรูปโฉมที่ครั้งหนึ่ง
เคยงามสง่า ก็ต้องมลายกลายเป็นหนึ่งภูตผี ต้องทำหน้าที่หน้าหุ่นเพื่อ
ปิดบังซ่อนหน้าไม่ให้ดูทรยศไว้ เอาเลยตองเจบั่นคอข้าให้สมกับความแค้น
ที่มันสมอยู่ในอกเจ้า ชำระแค้นที่ข้าได้ฆ่าพี่สาวเจ้า ด้วยสองมือทั้งสองข้าง
นี้ สังหารข้าให้สมกับที่ข้าได้คร่าชีวิตไปพร้าชาวสยามไปนับหมื่นแสน
ข้าอยู่ใย ตองเจ ฆ่าข้า สังหารข้า ปลิดชีวิตข้า ให้ข้าได้พ้นจากเวทนาที่มัน
รุมล้อมข้าสักที ข้าพร้อมใจจะตายใต้น้ำมือของเจ้า มือของผู้ที่จะก้าวไป
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเช่นข้าเยี่ยงกาลก่อน

พระพนรัตน์

เจริญพรมหาบพิตร สมควรแล้วที่มหาบพิตรไม่สังหาร โนนเปี้ยะบายง
หาไม่จะเป็นกงกรรมตามก่อกันไปมีรู้อัน

สมเด็จพระนเรศวร

เมื่อข้าได้เห็นสังขารที่ทรุดโทรมของ โนนเปี้ยะบายงก็ให้ปลงอนิจจัง หา
มีแก่ใจจะเอาชีวิตมันไม่ ดูเอาเถิด จอมพลพม่า ผู้เคยเป็นถึงมหาจักรพรรดิ
ผู้ระบือนาม ต้องมาสิ้นบุญครองสังขารมีผิดภูตผีในขุมนรก หาเหลือข้า
ทาสบริวารแลเหลือขี้ขี้

พระพนรัตน์

โนนเปี้ยะบายง ก่อกรรมทำเข็ญ ไว้ไม่น้อย บัดนี้ บาปกรรมที่ก่อไว้ ได้
ตามสนองที่สุดจึงถูกนั้ดจริงหนองสังหารผลาญชีวิต

- มเหสีพระเจ้าตองอู แม้มีผู้ใดหาญกล้าสังหาร โนนเปี้ยะบาเยง เห็นที่จำต้องเป็นเรา ที่จะลงมือวางอุบายสังหารเสียเอง นี่คือนยาพิษที่สกัดจากงูตะเภา ก๊กเดียว ก็เกินพอที่จะสังหาร โนนเปี้ยะบาเยงแล้ว ปนมันลงไป ในพระกระยาหารของ โนนเปี้ยะบาเยง เพียงหยดเดียวเจ้าก็จะ ได้ขึ้นครองพุกามประเทศ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมจิตเจตนา
-
- สมเด็จพระนเรศวร ข้าเห็นแจ้งแล้ว ข้าเองก็ไม่ต่างจาก โนนเปี้ยะบาเยง สังหารพลาญฆ่าผู้คน มากี่มีน้อย วันหนึ่ง กรรมที่ได้ก่อไว้ คงตามสนองให้ได้ยากยิ่ง โนนเปี้ยะบาเยง
- พระพนรัตน์ นั่นก็เป็นเพราะพระองค์ ต้องออกหน้าปกป้องอาณาประชาราษฎร์ และสมณะชีพราหมณ์ในแผ่นดินสยามทั้งสอง กระนั้นก็ดี บาปและบุญหาหักล้างกันได้ไม่ หากมีผู้ใดในแผ่นดิน จะหลบลี้หนีกรรมที่ตนก่อไปได้ คอก องค์กรค์ดำ
- สมเด็จพระนเรศวร หลวงตา มาบัดนี้ ดวงตาข้าเห็นธรรมแล้ว ข้าปรารถนาที่จะยกราชสมบัติ ให้พระเอกาทศรถผู้นุชา และจะขออาศัยร่มบวรพุทธศาสนาเป็นธงชัย บวช ใช้กรรมที่ได้ก่อไว้
- พระพนรัตน์ นั่นเป็นพระปณิธานที่ชอบแล้วมหาบพิตร อาตมาภาพขออนุโมทนาด้วย แม้การผนวคของมหาบพิตรจะชดใช้กรรมที่ได้ทรงก่อไว้ได้หรือไม่ก็ตาม ที่ แต่ผลบุญแห่งกุศลเจตนา ย่อมแผ่ผ่าน ไปถึงผู้ที่ได้ตกตายเป็นเหยื่อศึกแลผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสอง แล้วนี้มหาบพิตรพร้อมจะสละเพศฆราวาสสู่ร่ม กาสาวพัสตร์เมื่อใดกัน
- สมเด็จพระนเรศวร ข้ายังมีราชกิจที่จะต้องเสาะแสวง เนื่องด้วยบัดนี้ ของยานเมง ราชโอรสของ พระเจ้าบุเรงนอง ผู้ครองกรุงอังวะ ขณะนี้คิดการใหญ่ นำทัพเข้าตีเมือง นาย เมืองของห้วย หากปล่อยไว้ให้มันกำเริบเลิบบ้าน มิช้าคงขึ้นเป็นใหญ่ ในพุกามประเทศ เมื่อนั้น อโยชยาคงมีพินภัยคุกคามจากพม่ารามัญอีกคำรบ จำต้องตัดไฟเสียแต่ต้นลม นำทัพขึ้นไปปราบให้ราบคาบเสียก่อน เสร็จศึกของยานเมงแล้วข้าก็สิ้นภาระ เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ได้โดยสิ้นห้วงทางโลก

มณีจันทร์ จะเกิดเหตุเภทภัยอันใดกับองค์ดำหรือเจ้าคะ

พระพนรัตน์ อาตมาก็ยากที่จะตอบได้ กรรมมุเนียวัดตะต้อยเลอกา สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม แล้วเจ้าละไอ้ทึ่ง เมื่อองค์ดำออกบวชแล้ว เจ้าจะคิดอ่านต่อไปประการใด ฮี

พระราชมณู แม่นางเลอกินก็ได้ละสังขารไปแล้ว ข้าเหลือตัวคนเดียว ก็จะขอพลิกายถวายงานองค์ดำ เป็นเด็กวัดเช่นกาลก่อนขอรับ

พระพนรัตน์ เออ ชอบแล้ว ที่เจ้าจะอยู่รับใช้กินข้าวกันบาตรองค์ดำ ดีแล้วๆ อาตมาขอเข้าไปในโบสถ์ สวดมนต์ภาวนาก่อนนะ

มณีจันทร์ พระองค์จะละไว้ไม่ไปออกศึกอั้งวะ มิได้รีเพคะ

พระนเรศวร พี่จะปล่อยให้อั้งวะเติบโตใหญ่ เป็นเสี้ยนหนามอโยธยาเยี่ยงหงสาหาได้ไม่ หากเรากำราบอั้งวะลงได้ในครั้งนี้ อโยธยาก็จะแล้งศึกหงสาไปชั่วกาลนาน

มณีจันทร์ แต่หม่อมฉันหวั่นใจ ว่าหม่อมฉันจะไม่ได้เห็นพระพักตร์ของพระองค์อีก

สมเด็จพระนเรศวร ไฉนเจ้าจึงปริวิตกเช่นนั้น พี่ผ่านศึกเหนือได้มานับครั้งไม่ถ้วน ก็รอดมาทุกสมรภูมิจัก เหตุใดเจ้าจึงกรินเกรงกับศึกครั้งนี้

มณีจันทร์ หม่อมฉันจับสังเกตสีหน้าของหลวงตา เหมือนมีกังวลเป็นเลศนัยอยู่ หม่อมฉันจึงอดสังหรณ์ใจไม่ได้เพคะ

สมเด็จพระนเรศวร เจ้าอย่าปริวิตกไปเลย ครั้งนี้ พี่จะยกทัพทางเสี้ยนนครพิงเชียงใหม่ จะหย่อยย่อระยะทางเดินทัพได้อีกโข อีกไม่นานพี่จะกลับมารับขวัญเจ้า

มณีจันทร์ พระองค์ต้องให้คำมั่นเป็นสัตย์ปฏิญาณว่าจะกลับมาหาหม่อมฉันนะเพคะ

สมเด็จพระนเรศวร พี่ให้สัญญา ว่าพี่จะกลับมาหอกอดเจ้าจะมีห่างหายไปไหนอีก มณีจันทร์

.....

สมเด็จพระนเรศวร พระศรีไศยรงค์เป็นไรไปวะไอ้ทึ่ง

พระราชมณู เห็นจะได้ใช้ดั่งเช่นไพร่พลข้างเราซึ่งขณะนี้ล้มป่วยไปกว่าครึ่งทัพแล้ว พุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร กว่าครึ่งทัพ แล้วทำไมข้าถึงไม่รู้

พระราชมณู ก็เพราะไม่มีผู้ใดกล้ากราบบังคมทูล

สมเด็จพระนเรศวร รวมทั้งมึงด้วยไซ้ไหมวะ

พระราชมณู พระพุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร ทำไมวะไอ้ทึ่ง

พระราชมนู เพราะทัพเรา ไกลจะข้ามแม่น้ำคง พร้อมทั้งจะเข้าตีเมืองนายจึงไม่ยอมให้
พระองค์ต้องมาเจ็บไข้ได้ป่วย พระพุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร นอกจากพระศรีไสยรงค์แล้ว ยังมีใครอีกที่ป่วย

พระราชมนู ก็ยังมี ออกยาเสนาภิมุข พระราชวังสรร และที่พระเทพอรชุน พระพุทธเจ้าคะ

สมเด็จพระนเรศวร แทบจะหมดกองทัพ

พระราชมนู ที่เหลือก็ยังไม่พอจะปล้นเมืองนายได้ และเมื่อพระเอกาทศรถกลับมาก็น่าจะ
เข้าตีเมืองอังวะได้ไม่ยากนัก

สมเด็จพระนเรศวร และถ้าเป็นข้าที่ป่วยละ ข้าก็ครั้นเนื้อครั้นตัวมาหลายเพลมาแล้ว

พระราชมนู เช่นนั้นเราควรยังทัพอยู่ที่ทุ่งดอนแก้วนี้ก่อน

สมเด็จพระนเรศวร แต่ข้าเห็นควรที่เราควรเร่งข้ามแม่น้ำคงเข้าตีเมืองนาย

พระราชมนู ถ้าพระองค์ประชวร เราหาควรเข้าตีเมืองนายยามนี้ ใ้อึ่งขอข้ดราช
องค์การองค์ดำตักครา

สมเด็จพระนเรศวร ใ้อึ่ง มิงกล้าดียังไง กุจะให้เพชฌฆาตกัดหัวมึงเสียบัดเดี๋ยวนี้

.....

นายทหาร นี่มันเหตุเภทภัยอันใดกัน ภายในช่วงสามวันไม่ขาดเกิน ไพร่พลได้ไข้
เกือบครึ่งทัพ

หมอลหลวง ถ้าม้าหรือ ข้าว่าพวกมันนะเป็น โรคระลอก

นายทหาร ทั้งหมดทั้งสิ้นเลยเชียววี

พระ บนเขาเขียว ที่ใช้เป็นเส้นทางเดินทัพ ตัดผ่าน ไปยังอังวะ จะมีศาล
เทพารักษ์นางตะเคียนมีอนุภาคศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก เสนาจึงทูลให้เสด็จลงมา
จากม้าที่ประทับ พระนเรศจึงตรัสถามเสนาว่า เทพารักษ์นี้เป็นชายหรือ
หญิง เสนาจึงทูลว่า เทพารักษ์นี้เป็นนางตะเคียน ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก

ทหาร แล้วพระนเรศทรงรับสั่งว่าอย่างไรขอรับ

พระ อันเทพารักษ์ถึงเป็นแต่เพียงนางเทพารักษ์ แล้วยังรับสั่งว่าเราไม่ลงจากม้า
แล้วทรงกระตุ่ม้า ผ่านหน้าศาลนางเทพารักษ์ไป หลังจากวันนั้นไม่เกิน
สองราตรี ผู้คนของเรา ก็ล้มป่วยลงเป็นระนาว

หมอฝรั่ง เหลวไหลทั้งเพ ไพร่พลที่ล้มป่วย ล้วนได้ไข้โลหิตเป็นพิษ ถ่ายเลือดร้าย
ออกเสีย ก็จะทุเลา

เมี่ยมะนิค แต่ข้าเคยได้เห็นโรคร้ายนี้มาแล้ว โรคนี้ระบาดทุกขวบปีช่วงปลายฝนต้น
หนาว ทุกๆปียามนี้ ชวารามัญจะล้มตาย ปีละหลายร้อย

หมอลหลวง	แล้วจ้าวนางรู้ไหมว่า เพราะอะไรโรคร้ายนี้มันถึงได้ระบาด
เม็ยมะนิก	ยุง
หมอลหลวง	ยุง? ไอ้ยุงตัวเล็ก ๆ เนี่ยนะ
เม็ยมะนิก	ใช่
หมอลหลวง	ที่มันเป็นต้นเหตุให้ทหารของพระนเรศลี้มป่วยไปถึงครึ่งกองทัพอะ
เม็ยมะนิก	ยุงตัวเล็ก ๆ นี้แหละ
หมอลหลวง	อืม แล้วจะมีวิธีการรักษาเช่นใด
เม็ยมะนิก	ถุยีนักพรตเต่าจากชมพูทวีป ได้แนะนำบายให้ใช้เปลือกไม้นี้ ต้มแล้วคั้น เอาน้ำไปให้ผู้ป่วยกิน
หมอลหลวง	อ้อ ต้มแล้วเอาน้ำคั้นไปให้ผู้ป่วยกินเมื่อกินยานี้แล้วก็หายจากโรคร้ายยัง งั้นรี
เม็ยมะนิก	ใช่
หมอลหลวง	(หัวเราะ)
ทหาร	พระราชมณูเร่งให้เข้ามาตามหลวงทิพย์พระโอสถ และบาทหลวงโบเมนติ ไปเข้าเฝ้าพ่ออยู่หัวบัดเดี๋ยวนี้
.....	
หมอลฝรั่ง	ข้าจะจัดการถ่ายเลือดร้าย พระองค์จะมีพระพลานามัยดีขึ้น
พระนเรศวร	อย่าเลยท่านสาธุการ ข้า ข้าหาต้องการให้ท่านถ่ายเลือดให้ข้า ส่วนคุณ หลวงทิพย์โอสถ คุณหลวงช่วยจัดยาให้ข้า ให้ข้าคงสติสัมปชัญญะ อีกสัก สามวานเถิด ข้า ข้าจำต้องรักษาสติให้ครบสามวานด้วยมีการสำคัญ สำคัญ จะต้องเสี่ยงพระเอกาทศรถ
พระราชมณู	พระองค์ พระองค์จะเจริญพระชนม์ไปอีกนานเท่านั้น ยังไม่ละสังขารใน เร็ววันนี้เป็นแน่พะยะคะ
สมเด็จพระนเรศวร	ข้าอาจจะชนะ ชนะมาแล้วทั้งสิบทิศ แต่หาเคยมีพระจักรพรรดิราช พระองค์ใดจะเอาชนะพระยามัจจุราชได้ มึง ไอ้ทึ่ง มึงจงเร่ง ไปตามพระ เอกาทศรถมาพบข้า
สมเด็จพระนเรศวร	มณีจันทร์ มณีจันทร์
เม็ยมะนิก	เพคะ
สมเด็จพระนเรศวร	มณีจันทร์ พี่ควรฟังคำเจ้าไม่ยกขึ้นไปตีอั้งวะ มณีจันทร์ พี่ พี่มีทูล ถือมัน ในตนจนเกินประมาณ

- มณีจันทร์ แต่ครั้งนี้เป็นพระราชภารกิจที่พระองค์จะต้องทำเพื่อแผ่นดิน
- สมเด็จพระนเรศวร มณีจันทร์เมื่อมาถึงยามนี้ หามีสิ่งใดที่พี่จะปรารถนา นอกไปจากเจ้า และ
บุตรในอุทร และหากพี่มีอันเป็นไป พระเอกาทศรถจะขึ้นครองราชย์และ
ตามชนบประเพณี พระเอกาทศรถคงมีอาจละ มีอาจละเชื้อสายของพี่และ
เจ้า ด้วยผู้คิดทุยศจะอาศัยเป็นเหตุชิงบัลลังก์
- มณีจันทร์ หากพระองค์มีอันเป็นไป หม่อมฉันจะปลงผม เข้าสู่เพศบรรพชิต และจะ
ให้ลูกของเราบวชเป็นสามเณรเพื่อให้พ้นราชภัย
- สมเด็จพระนเรศวร เจ้าคิดชอบแล้ว จงทำตามคำเถิด
- มณีจันทร์ เพคะ
-
- สมเด็จพระนเรศวร องค์ขาว
- พระเอกาทศรถ ข้าพเจ้าอยู่ที่นี่แล้วพระพุทธเจ้าคะ
- สมเด็จพระนเรศวร เจ้ามาทันเห็นใจพี่ หากเสด็จมาช้ากว่านี้เห็นจะ
- พระเอกาทศรถ พระองค์จะหายจากประชวรในเร็ววัน พระองค์จะเอาชนะภัยพิบัติและ
โรคร้ายได้เช่นทุกครั้ง พระองค์ต้องประทับเป็นทรงชัย นำทัพเข้าปราบอัง
วะ ไม่ให้ค้างเป็นเสี้ยนหนามอยุธยาเหมือนคราพิชิตหงสาวดี
- สมเด็จพระนเรศวร องค์ขาว พี่ได้ใช้ครั้งนี้ คงเยี่ยมยามได้แล้ว ที่ให้พระราชมนู เร่งตามเจ้ามา
ก็ด้วยการแผ่นดินนี้ พี่อยากให้เจ้าให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะสานต่อปณิธาน
ของพี่ดีอั้งวะให้สำเร็จจงได้
- พระเอกาทศรถ พระองค์จะให้หม่อมฉันนำทัพขึ้นไปตีอั้งวะ
- สมเด็จพระนเรศวร มิพิศ หากอั้งวะ ยังกระด้างกระเดื่องอยู่ โอโยชยา เห็นจะมีพินภัยอันตราย
ชาวสยามคงยากจะทำมาหากินได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข
- พระเอกาทศรถ แต่หม่อมฉันหามีบารมีและกฤษฎาภินิหารเทียบเท่าพระองค์ หากอั้งวะ
ระแคะระคาย ว่าพระองค์จะเสด็จสู่สวรรคาลัย มันจะหึกเหิมเป็นเท่าทวี
- สมเด็จพระนเรศวร แต่คงไม่ยาก เกินความสามารถเจ้า ด้วยจากนี้ไปเบื้องหน้าพระองค์ต้อง
ครองแผ่นดินสืบต่อ พระองค์จำต้องทำนุบำรุงไพร่ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข
พระองค์ พระองค์จะต้องครองแผ่นดิน โดยธรรม ให้อโยชยาได้ร่มเย็น
ตลอดไปชั่วกาลนาน
- พระเอกาทศรถ ข้าพระพุทธเจ้าจะใช้สติกำลัง ถวายงานตามพระราชประสงค์ให้สุด
ความสามารถ

สมเด็จพระนเรศวร เพียงเท่านี้ พี่ก็นอนตายตาหลับแล้ว พระเอกาทศรถพระองค์ยังมีการอันใด
 ใครให้ข้าพระพุทธเจ้า ได้ถวายงานได้เบื้องพระยุคลบาทอีกพระพุทธเจ้าจะ
 พระนเรศวร พี่หามีการอันใด นอกเหนือไปจากใครให้พระองค์แต่งร่างพี่ด้วยอาภรณ์
 ของกษัตริย์ราช ที่พร้อมเข้าสมรภูมิ และรั้งร่างพี่ไว้เหนือคชาธารทรง
 นำช้างศึกนั้น เคลื่อนผ่านประตูราชธานี กรุงอังวะ เผด็จศึกพระเจ้าของ
 ยานแทนพี่ อย่าปล่อยให้พี่เป็นเสี้ยนหนามกระทำภัยอันตรายโยชยาเราได้อีก
 อีก เอกาทศรถ พี่จะละสังขารจากพิภพนี้ โดยทิ้งรอยกษัตริย์ราชชาติ
 นักรบ ด้วยพัสดราภรณ์ที่เคยสวมใส่ นำทหารหาญโยชยารุกเข้าในท
 สมรภูมิเพื่อฝากรอยความทรงจำไว้กับเหล่าทหารหาญและแผ่นดิน
 พระเอกาทศรถ พระพุทธเจ้าคะ
 (ตัวอักษรขึ้น : สมเด็จพระนเรศวร เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 6 ขึ้น 8 ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. 2148
 พระชันษา 50 พรรษา พระองค์ เสวยราชย์ได้ 15 ปี) ตัวอักษรบนภาพเขียนการทำศึกยุทธหัตถี
 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชหาได้ทรงพลิกฟื้น คืนองเอกราชให้ราชอาณาจักรอยุธยาที่ยืนดูเดิม
 เท่านั้น แต่ยังทรงแผ่ผ่านพระราชอำนาจของราชอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกสารทิศ
 อย่างที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน นับจากยุคสมัยของพระองค์ ก็ไม่ปรากฏอริราชศัตรูใดหาญกล้า
 รุกรานกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาอีกกว่า 150 ขวบปี

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายเมธาวิณ สาระยาน
วัน เดือน ปีเกิด	11 พฤษภาคม 2527
สถานที่เกิด	อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	ปี พ.ศ. 2549 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย รามคำแหง
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2556 – 2558 ประธานสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พ.ศ.2560 ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจกรรมพิเศษและนวัตกรรม คณะวิทยาการจัดการ พ.ศ.2560 – ปัจจุบัน คณะกรรมการภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความ สงบแห่งชาติ ที่ 49/2559 ด้านเยาวชน ของสำนักจุฬาราชมนตรี พ.ศ. 2560 – ปัจจุบัน ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี รับผิดชอบงานสื่อสารองค์กร พ.ศ. 2561 ประธานสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน วิทยากรบรรยายด้านการประชาสัมพันธ์องค์กร การผลิต สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน การเขียนข่าวเพื่อการประชาสัมพันธ์ เทคนิคการนำเสนอและการสื่อสารที่ เป็นเลิศและการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง แก่หน่วยงาน ราชการและเอกชน
สถานที่ทำงาน	สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์